

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ

ΤΑΞΙΣ Ε' ΣΤ'

30

ΟΔΟΣ ΚΟΡΑΗ 8

αφιλοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΘΗΝΑΙ

ΛΑΖΑΡΟΥ ΓΑΒΑΛΑ
Διευθ. Α' Προτύπου Μαθ. Ἀκαδημίας

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΛΕΙΔΑ
Διευθ. 3ου Δημοτ. Σχολ. Α' Πειραιῶς

Αρ. εισ. 45196

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ

Διὰ τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῶν Δημοτικῶν Σχολείων

Ἐγκειμένη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 52974/19-6-50 ἀποφάσεως Ὑπουργ. Παιδείας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΑΤΛΑΝΤΙΔΟΣ", ΚΟΡΑΗ 8 — ΑΘΗΝΑΙ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ Λ. Γαβαλά — Δ. Κλειδά

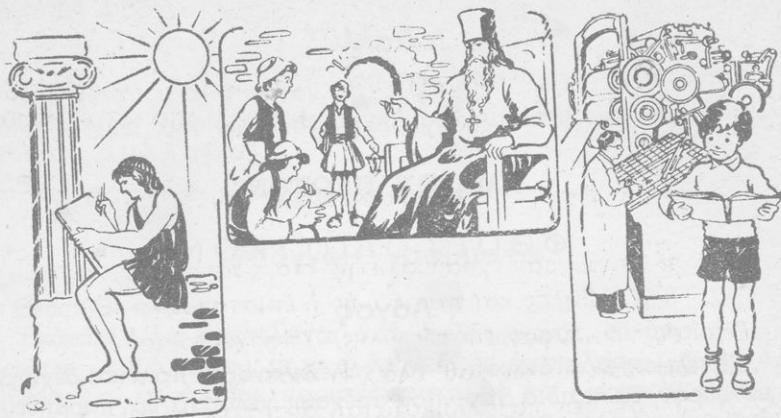
Διὰ τὴν Ε' καὶ ΣΤ' τάξιν ἐγκριθεῖσα διὰ τὴν τριετίαν 1950/1953

Ἀποσπάσματα ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῶν κριτῶν:

«Εἰς τὴν παροῦσαν γραμματικὴν παρουσιάζονται ἐξαιρετικαὶ ἀρεταί. Εἶναι ἐκδηλος καὶ πασιφανὴς ἡ ἐπιστημονικὴ ἀριότης καὶ ἀκρίβεια εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς ὕλης. Ὑπάρχει πληρότης καὶ ἐξάντλησις τῶν φαινομένων καθ' ὅλα. Ἡ διάταξις τῆς ὕλης εἶναι κανονικὴ. Αἱ ἀσκήσεις καταλληλόταται, ἀνταποκρινόμεναι εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν, ποικίλαι καὶ ἄφθονοι. Ὡς ἀφετηρίαι πρὸς παροχὴν ἐννοιῶν ἢ κανόνων χρησιμοποιοῦνται πάντοτε παραδείγματα κατὰ τρόπον ἐπαγωγόν. Εἰς τὴν γλωσσικὴν διατύπωσιν παρατηρεῖται ὁμαλότης καὶ σαφήνεια. Εἶναι ἐκδηλος ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ εὐσυνείδητος προσπάθεια, ὡς καὶ ἡ διάθεσις χρησίου πείρας εἰς τὴν συγγραφὴν ἐκ μέρους τῶν πονησάντων τὴν Γραμματικὴν. Θέλει ἀποβῆ αὕτη πρότυπον ἐγχειρίδιον Γραμματικῆς τῆς ἀπλῆς Καθαρευούσης».

Copyright by Ε. Σ. Ε. Β.

ΑΘΗΝΑΙ 1954

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κάθε λαός διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὰς σκέψεις, τὰς ἰδέας του καὶ τὰ συναισθήματά του χρησιμοποιεῖ τὴν ἰδιαιτέραν του γλῶσσαν. Καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες διὰ νὰ συνεννοοῦμεθα μεταχειριζόμεθα τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Ἡ σημερινὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα εἶναι συνέχεια τῆς ἀρχαίας γλῶσσης τῶν προγόνων μας, εἰς τὴν ὅποιαν ἐγράφησαν τόσα καὶ τόσα σοφὰ συγγράμματα. Ἐχει ἐπομένως ἱστορίαν τριῶν χιλιάδων χρόνων καὶ μᾶς παρέδόθη εἴτε γραπτῶς (συγγράμματα) εἴτε προφορικῶς μετὰ τὴν ζωντανὴν ὁμιλίαν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα. Μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων ἡ γλῶσσά μας ἔπαθε πολλὰς μεταβολὰς εἰς τοὺς τύπους, τὰς λέξεις, ἐπλουτίσθη μὲ ἄλλας λέξεις νέας ἢ ξένας, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ εἶναι ἡ ἰδίᾳ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τότε μέχρι σήμερον. Αὐτὴν τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν ἔχει σκοπὸν νὰ μᾶς διδάξῃ τὸ μάθημα τῆς Γραμματικῆς μετὰ τὸ παρὸν βιβλίον.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ

Ἡ Γραμματικὴ διαιρεῖται εἰς τρία μέρη: α) Τὸ φθoγγo-λογικόν, β) τὸ τυπικόν καὶ γ) τὸ ἐτυμολογικόν.

Τὸ φθoγγo-λογικόν ἐξετάζει τοὺς φθόγγους, μὲ τοὺς ὁποίους γίνονται αἱ λέξεις. Τὸ τυπικόν ἐξετάζει τὰς μεταβολὰς (τύπους), πού παθαίνουν αἱ λέξεις, καὶ τὸ ἐτυμo-λογικόν ἐξετάζει τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον γίνονται αἱ λέξεις.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟΝ

Λόγος

«Ἐτελείωσαν αἱ διακοπαί· τὸ σχολεῖον ἀνοίγει πάλι καὶ δέχεται μὲ χαρὰν τὰ παιδιὰ του, ποὺ τρέχουν γελαστὰ νὰ προμηθευθοῦν τὰ νέα των βιβλία».

Τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα ἐκφράζει τὰς σκέψεις μας καὶ τὰ διανοήματά μας· ἡ ἐκφρασις τῶν σκέψεών μας ἢ τῶν διανοημάτων μας λέγεται **λόγος** (ὁμιλία).

Ἡ ὁμιλία ἢ ὁ λόγος γίνεται γραπτῶς ἢ προφορικῶς· ἔχομεν ἐπομένως δύο εἰδῶν λόγους· τὸν προφορικὸν καὶ τὸν γραπτὸν λόγον.

Πρότασις

Εἰς τὸν ἀνωτέρω λόγον ξεχωρίζουν αἱ ἑξῆς τέλειαι σκέψεις:

α) Ἐτελείωσαν αἱ διακοπαί·

β) τὸ σχολεῖον πάλιν ἀνοίγει,

γ) δέχεται μὲ χαρὰν τὰ παιδιὰ του,

δ) τρέχουν γελαστὰ,

ε) νὰ προμηθευθοῦν τὰ νέα των βιβλία.

Κάθε μία ἀπὸ τὰς σκέψεις αὐτὰς λέγεται **πρότασις**.

Πρότασις λοιπὸν εἶναι ἡ ἐκφρασις μιᾶς μόνον τελείας σκέψεως.

*Άσκησις 1η.

Γράψε 5 προτάσεις ἀπὸ τὸ μάθημά σου.

*Άσκησις 2α.

Σχημάτισε 5 προτάσεις ἰδικάς σου.

Λέξεις

Ὁ—καλὸς—μαθητῆς—πρέπει—νὰ—εἶναι—πάντοτε—ἐπιμελής.

Ἡ πρότασις ἀποτελεῖται ἀπὸ μικρότερα μέρη, τὰ ὁποῖα λέγονται **λέξεις**.

*Άσκησις 3η.

Χώρισε 2 προτάσεις τῆς γραφῆς σου εἰς λέξεις, ὅπως τὸ παραπάνω παράδειγμα.

Συλλαβαί

Πᾶν μέτρον ἄ-ρι-στον.

Κάθε λέξις χωρίζεται εἰς μικρότερα τμήματα, τὰ ὅποια λέγονται συλλαβαί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Φθόγγοι—γράμματα

Θεός (Θ—ε—ό—ς).

Ἐκάστη λέξις ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀπλᾶς φωνάς, αἱ ὅποιαί λέγονται φθόγγοι· π.χ. ἡ λέξις Θεός ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 φθόγγους, οἱ ὅποιοι παριστάνονται μὲ τὰ γραπτὰ σημεῖα Θ, ε, ο, ς. Τὰ γραπτὰ αὐτὰ σημεῖα λέγονται γράμματα.

Ὡστε: φθόγγος εἶναι ὁ ἦχος, ἡ φωνὴ ποὺ ἔχει κάθε γραπτὸν σημεῖον.

Γράμμα εἶναι τὸ γραπτὸν σημεῖον κάθε φωνῆς.

Τὰ γράμματα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι 24, τὰ ἐξῆς: Μικρά: α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, (ς), τ, υ, φ, χ, ψ, ω. — Κεφαλαία: Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η, Θ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ξ, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ, Φ, Χ, Ψ, Ω.

Μὲ κεφαλαῖον γράμμα γράφονται: Τὸ πρῶτον γράμμα λέξεως μετὰ ἀπὸ τελείαν (στιγμὴν) καὶ τὸ πρῶτον γράμμα τῶν κυρίων ὀνομάτων.

Μὲ τὰ γράμματα γίνονται αἱ συλλαβαί, μὲ τὰς συλλαβάς αἱ λέξεις, μὲ τὰς λέξεις αἱ προτάσεις καὶ μὲ τὰς προτάσεις ὁ λόγος.

ΣΗΜ. Τὸ πρῶτον γράμμα εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστης λέξεως λέγεται ἀρχικόν, τὸ δὲ τελευταῖον τελικόν· π.χ. εἰς τὴν λέξιν μαθητῆς τὸ γράμμα μ εἶναι τὸ ἀρχικόν καὶ τὸ ς τὸ τελικόν.

Ἀσκήσις

Ἀπομνημόνευσε τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου καὶ γράψε καλλιγραφικὰ τὰ μικρὰ καὶ κεφαλαῖα.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Τὰ 24 γράμματα διαίρουνται εἰς 7 φωνήεντα καὶ 17 σύμφωνα.

Τὰ ἑπτὰ φωνήεντα

Τὰ δεκαεπτὰ σύμφωνα

α, ε, η, ι, ο, υ, ω

β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ

Διαίρεσις φωνηέντων

Ἀπὸ τὰ ἑπτὰ φωνήεντα,

1) τὸ ε καὶ ο λέγονται βραχέα.

- 2) τὸ η καὶ ὡ λέγονται μακρὰ καὶ
3) τὸ α, ι, υ λέγονται δίχρονα.

ΣΗΜ. 1. Τὰ φωνήεντα η καὶ υ σήμερα προφέρονται ὅπως καὶ τὸ ι, τὸ δὲ ὡ ὅπως τὸ ο.

Παλαιότερα ἡ φωνὴ τοῦ η ἐγίνετο κάπως τραβηγμένη (μακρὰ) ὥσάν ἐε, ἡ φωνὴ τοῦ ὡ ὥσάν οο. Διὰ τοῦτο καὶ ἐλέγοντο μακρὰ.

Ἡ δὲ φωνὴ τοῦ α, ι, υ ἦτο ἄλλοτε μὲν βραχεῖα (α, ι, υ) ἄλλοτε μακρὰ (αα, ιι, υυ).

ΣΗΜ. 2. Διὰ τὰ φανερώσωμεν ὅτι τὸ δίχρονον εἶναι βραχὺ θέτομεν ἐπάνω νω εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον (˘) καὶ ὅτι εἶναι μακρόν, θέτομεν τὸ σημεῖον (˘).

Δίφθογγοι

αἶμα, εἶχον, οἰκία, υἱός, αὐτός, εὐλογία, ηὐχέτην, οὐράνιος, ᾧδω, τῇ, τῷ.

Ὅπως βλέπετε εἰς τὰς ἀνωτέρω λέξεις, δύο φωνήεντα προφέρονται μὲ μίαν φωνήν. Ἡ συνένωσις αὐτῇ τῶν δύο φωνηέντων εἰς μίαν φωνήν λέγεται **δίφθογος**.

Αἱ δίφθογγοι εἶναι 11: 8 κύριαι: αἰ, εἰ, οἰ, υἰ, αὐ, εὐ, ηυ, ου καὶ 3 καταχρηστικαί: φ, η, ψ.

ΣΗΜ. 1. Τὸ ι, τὸ ὅποιον γράφεται κάτωθεν τῶν καταχρηστικῶν δίφθγγων, λέγεται ὑπογεγραμμένον. Ὃταν ἡ καταχρηστικὴ δίφθογγος γράφεται μὲ κεφαλαῖον γράμμα, τὸ ι δὲν ὑπογράφεται ἀλλὰ προσγράφεται, δηλ. γράφεται πλησίον τῆς π.χ. (Ἄιδης).

ΣΗΜ. 2. Ὅσαι αἱ δίφθογγοι εἶναι μακρὰι. Μόνον ἡ αἰ καὶ ἡ οἰ, ὅταν εὐρίσκωνται εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως καὶ δὲν ἀκολουθῇ σύμφωνον, θεωροῦνται βραχεῖαι π.χ. εἶμαι, κῆποι, ἀλλά: ταῖς χώραις, τοῖς ἀνθρώποις.

ΣΗΜ. 3. Ὃταν ἡ δίφθογγος χωρίζεται εἰς τοὺς δύο φθόγγους τῆς, τότε θέτομεν ἐπάνω εἰς τὸ δεύτερον γράμμα (ι, υ) τὰ διαλυτικὰ σημεῖα π.χ. Ἰανασθηναϊκός, προύπηρεσία.

Ἀσκήσις 1η.

Συμπλήρωσε τὰς κατωτέρω σειρὰς καὶ μὲ ἰδικὰς σου λέξεις:

- 1) αἰ : αἶμα, αἴσθημα,
- 2) εἰ : εἰκὼν, εἴσοδος,
- 3) οἰ : οἰκία, οἰκογένεια,
- 4) υἰ : υἱός, υἱοθετῶ,
- 5) αὐ : αὖριον, αὐτός,
- 6) εὐ : εὐχή, εὐλογία,
- 7) ηυ : ηὐχαρίστησα, ηὐλόγησα,
- 8) ου : οὐρανός, οὐρά.

Ἀσκήσις 2α.

Γράψε 10 λέξεις, ποὺ νὰ περιέχουν δίφθογγον.

Διαίρεσις συμφώνων

Ἀπὸ τὰ 17 σύμφωνα, ἄλλα μὲν δὲν ἔχουν φωνήν καὶ λέγονται ἄφωνα, ἄλλα δὲ ἔχουν ἡμίσειαν φωνήν καὶ λέγονται ἡμίφωνα.

Ἄφωνα εἶναι τὰ ἐξῆς 9 : π, β, φ, κ, γ, χ, τ, δ, θ.

Ἡμίφωνα τὰ ἐξῆς 5 : λ, μ, ν, ρ, σ.

Διπλὰ δὲ τὰ ἐξῆς 3 : ζ, ξ, ψ.

Διαίρεσις τῶν ἀφώνων

Τὰ 9 ἄφωνα διαιροῦνται κατὰ τὸ φωνητικὸν ὄργανον μὲ τὸ ὅποιον κυρίως προφέρονται:

α) εἰς χειλόφωνα, β) οὐρανισκόφωνα καὶ γ) ὀδοντόφωνα.

α) Χειλόφωνα λέγονται τά: π, β, φ, ἐπειδὴ προφέρονται μὲ τὰ χεῖλη.

β) Οὐρανισκόφωνα, τά: κ, γ, χ, ἐπειδὴ προφέρονται μὲ τὸν οὐρανίσκον καὶ

γ) Ὀδοντόφωνα, τά: τ, δ, θ, ἐπειδὴ προφέρονται μὲ τοὺς ὀδόντας.

Τὰ ἄφωνα τὰ χωρίζομεν ἀκόμη κατὰ τὸ ποιὸν τῆς πνοῆς, ἢ ὁποῖα τὰ συνοδεύει κατὰ τὴν προφορὰν των:

α) εἰς ψιλὰ: κ, π, τ, β) εἰς δασέα: χ, φ, θ καὶ γ) εἰς μέσσα: γ, β, δ.

Διαίρεσις τῶν ἡμιφώνων

Τὰ 8 ἡμίφωνα διαιροῦνται:

α) εἰς διπλᾶ, β) ὑγρά γ) ἔνρινα καὶ δ) τὸ συριστικὸν σ (ς).

α) Διπλᾶ εἶναι τά: ζ, ξ, ψ, διότι γίνονται ἀπὸ δύο σύμφωνα. Τὸ ζ γίνεται ἀπὸ ἓνα ὀδοντόφωνον (τ, δ, θ) + σ.

Τὸ ξ γίνεται ἀπὸ ἓνα οὐρανισκόφωνον (κ, γ, χ) + σ καὶ τὸ ψ γίνεται ἀπὸ ἓνα χειλόφωνον (π, β, φ) + σ.

β) Τὰ ὑγρά εἶναι τά: λ, ρ, διότι προφέρονται μὲ ὑγράν φωνήν.

γ) Ἐνρινα εἶναι τά: μ, ν, διότι προφέρονται μὲ τὴν ρῖνα (μύτη) καὶ

δ) Συριστικὸν εἶναι τὸ σ, διότι ἡ φωνή του ὁμοιάζει μὲ συριγμὸν (σφύριγμα).

'Ονομασία λέξεων αναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν

Εἶδομεν προηγουμένως, ὅτι συλλαβὴ εἶναι τὸ μικρότερον τμήμα τῆς λέξεως· δύναται δὲ νὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν φωνήεν ἢ ἀπὸ μίαν δίφθογγον μόνον ἢ ἀπὸ ἓν, δύο καὶ τρία ἀκόμη σύμφωνα μεθ' ἑνὸς φωνήεντος ἢ διφθόγγου συνεκφερόμενα.

Ὑπάρχουν λέξεις μὲ μίαν μόνον συλλαβὴν, μὲ δύο, μὲ τρεῖς ἢ περισσότερας.

α) Ἡ λέξις ποὺ ἔχει μίαν συλλαβὴν λέγεται **μονοσύλλαβος** (πᾶν, νοῦς, φῶς, πῦρ).

β) Ἡ λέξις ποὺ ἔχει δύο συλλαβὰς λέγεται **δισύλλαβος** (μέ-τρον, κῆ-πος, δῶ-ρον).

γ) Ἡ λέξις ποὺ ἔχει τρεῖς συλλαβὰς λέγεται **τρισύλλαβος** (ᾶ-ρι-στον, ᾠ-μα-ξα, σχο-λεῖ-ον).

Ὅταν μία λέξις ἔχη περισσότερας ἀπὸ τρεῖς συλλαβὰς λέγεται **πολυσύλλαβος** (τε-τρά-δι-ον, παν-το-πω-λεῖ-ον).

* Ἀσκήσις 1η.

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα 5 λέξεις μονοσυλλάβους, 5 δισυλλάβους, 5 τρισυλλάβους καὶ 5 πολυσυλλάβους.

* Ἀσκήσις 2α.

Συμπλήρωσε τὸν παρακάτω πίνακα μὲ λέξεις τῶν τριῶν πρώτων γραμμῶν τῆς γραφῆς σου.

μονοσύλλαβοι	δισύλλαβοι	τρισύλλαβοι	πολυσύλλαβοι
χθὲς	πρωτῖ	μετέβην	σιδηροδρομικῶς κ.λ.

Παιγνίδια :

φλόξ

τρο-χὸς

Ἑ-λέ-νη

ἄν-θό-κη-πος

παν-το-πω-λεῖ-ον

φῶς

ᾠ-μα-ξα

πῦρ

νοῦς

σχο-λεῖ-ον

σι-δη-ρό-δρο-μος

μα-θη-τῆς

ὦς

Σχημάτισε καὶ σὺ παρόμοια καὶ ἄλλα σχήματα μὲ συλλαβὰς λέξεων.

'Ονομασία συλλαβῶν

Κι-μω-λί-α.

Ἡ τελευταία συλλαβὴ τῆς λέξεως αὐτῆς (-α) καὶ κάθε ἄλλης λέξεως λέγεται **λήγουσα**.

Ἡ συλλαβὴ (—λι—) ποὺ εἶναι πρὶν ἀπὸ τὴ λήγουσα λέγεται π α ρ α λ ή γ ο υ σ α.

Καὶ ἡ συλλαβὴ (—μω—) ποὺ εἶναι πρὶν ἀπὸ τὴν παραλήγουσα λέγεται π ρ ο π α ρ α λ ή γ ο υ σ α.

Ἀσκησις

Γράψε 5 πολυσυλλάβους λέξεις ἀπὸ τὸ μάθημά σου καὶ σημείωσε τὴν λήγουσαν μὲ τὸ γράμμα (λ), τὴν παραλήγουσαν μὲ τὸ (π) καὶ τὴν προπαραλήγουσαν μὲ (πρ).

Χρόνος συλλαβῶν

Αἱ συλλαβαὶ ἀναλόγως τοῦ φωνήεντος ἢ τῆς διφθόγγου ποὺ περιέχουν διακρίνονται:

α) εἰς β ρ α χ ε ί α ς, ὅταν ἔχουν βραχὺ φωνῆεν ἢ βραχεῖαν διφθογγον (νέος, νέοι, κόπος, κόποι, νέαι).

β) εἰς φ ύ σ ε ι μ α κ ρ ά ς, ὅταν ἔχουν μακρὸν φωνῆεν ἢ διφθογγον (τρώγω, πληρώνω, χώραις, κήπους).

καὶ γ) εἰς θ έ σ ε ι μ α κ ρ ά ς, ὅταν μετὰ τὸ βραχὺ φωνῆεν ἀκολουθοῦν δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα ἢ διπλοῦν (ἐνδοξος, ἔμπορος, ἐχθρός).

Ἀσκησις

Σημείωσε εἰς τὴν κατωτέρω προσευχὴν τὰ μακρὰ φωνήεντα μὲ τὸ σημεῖον (—), τὰ βραχεῖα μὲ τὸ (·) καὶ τὰ δίχρονα μὲ (=):

«Πάτερ ἡμῶν πανάγαθε, φύλαξον ἡμᾶς ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν πονηρῶν». Ὑπόδειγμα: ἄν θρῶ πῶς.

Γύμνασμα

Σημείωσε τὰς βραχεΐας (·), τὰς μακρὰς καὶ τὰς θέσει μακρὰς (—) συλλαβὰς τοῦ κατωτέρω διηγήματος:

«Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ ἀπαράμιλλος στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς τοῦ ἐθνικοῦ ἀγώνος τοῦ 1821, πιστεύων εἰς τὴν νίκην τῆς Ἑλλάδος συνήθιζε συχνὰ νὰ λέγῃ: «Βρὲ Ἕλληνες, ὁ Θεὸς ἔδωκε τὴν ὑπογραφήν σου γιὰ τὴν λευτερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν τὴν παίρνει πίσω!».

Συλλαβισμός

Τὸ φθινόπωρον εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους· τότε ἀρχίζουν τὰ πρωτοβρόχια καὶ οἱ γεωργοὶ ἐτοιμάζονται διὰ τὴν σποράν.

Πολλάκις ὅταν γράφωμεν, φθάνομεν εἰς τὸ τέλος τῆς σειρᾶς χωρὶς νὰ τελειώσῃ καὶ ἡ λέξις· τότε εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ χωρίσωμεν τὴν λέξιν αὐτὴν καὶ νὰ γράψωμεν τὸ ὑπόλοιπον αὐτῆς εἰς ἄλλην σειράν. Εἰς τὸ παραπάνω παράδειγμα ἡ λέξις πρωτοβρόχια ἐχωρίσθη εἰς τὴν συλλαβὴν βρο- καὶ τὸ ὑπόλοιπον -χια ἐγράφη εἰς ἄλλην σειράν.

Ὁ χωρισμός αὐτὸς πρέπει νὰ γίνεται ἐκεῖ ὅπου χωρίζονται δύο συλλαβαὶ καὶ ὄχι εἰς ἄλλο μέρος καὶ ὀνομάζεται σ υ λ λ α β ι σ μ ό ς.

Ὁ συλλαβισμός γίνεται κατὰ τοὺς ἐξῆς κανόνες:

α) Σύμφωνον εὐρισκόμενον μεταξύ δύο φωνηέντων τῆς αὐτῆς λέξεως συλλαβίζεται μὲ τὸ ἀμέσως ἐπόμενόν του φωνῆεν:

σῆ-με-ρον.

β) Δύο σύμφωνα μεταξύ δύο φωνηέντων συλλαβίζονται μὲ τὸ δεύτερον φωνῆεν, ὅταν ἀρχίῃ ἑλληνικὴ λέξις ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ σύμφωνα· π.χ. ἄ-ρο-τρον. (Τὰ τ ρ συλλαβίζονται μὲ τὸ ἐπόμενον φωνῆεν, διότι ἀρχίζει ἑλλ. λέξις ἀπὸ αὐτά· π.χ. τρέ-χω, τροχός).

Ἐὰν ὅμως δὲν ἀρχίῃ ἑλλ. λέξις ἀπὸ αὐτά, τότε χωρίζονται τὸ πρῶτον μὲ τὸ προηγούμενον φωνῆεν καὶ τὸ ἄλλο μὲ τὸ ἐπόμενον· π.χ. ἀρ-πά-ζω (τὰ ρ π ἐχωρίσθησαν, ἐπειδὴ ἑλλ. λέξις δὲν ἀρχίζει ἀπὸ αὐτά).

γ) Δύο ὅμοια σύμφωνα μεταξύ δύο φωνηέντων χωρίζονται πάντοτε· π.χ. Ἑλ-λην, ἄγ-γε-λος, Σάβ-βα-τον, θάρ-ρος, σάκ-κος, θά-λασ-σα.

δ) Τρία σύμφωνα μεταξύ δύο φωνηέντων συλλαβίζονται μὲ τὸ ἐπόμενον φωνῆεν, ἐὰν ἀρχίῃ ἑλλ. λέξις ἀπὸ αὐτά ἢ καὶ ἀπὸ τὰ δύο πρῶτα μόνον· π.χ. ἀ-στρα-πή (στραπός), ἐ-χθρός (χθές).

Ἐὰν ὅμως δὲν ἀρχίῃ ἑλλ. λέξις ἀπὸ τὰ τρία ἢ τὰ δύο πρῶτα τότε χωρίζονται τὸ πρῶτον μὲ τὸ προηγούμενον φωνῆεν καὶ τὰ δύο ἄλλα μὲ τὸ ἐπόμενον φωνῆεν· π.χ. ἄν-θρω-πος.

ΣΗΜ. Ἄφωνον εὐρισκόμενον πρὸ τοῦ μ ἢ ν συλλαβίζεται πάντοτε μὲ τὸ ἐπόμενον φωνῆεν: π.χ. πρᾶ-γμα, ἀρι-θμός, δά-φνη, φά-τνη.

ε) Αἱ σύνθετοι λέξεις κατὰ τὸν συλλαβισμόν χωρίζονται εἰς τὰ μέρη των· π.χ. προσ-έ-χω, συν-α-θροί-ζω, Ἑλ-λησ-πον-τος, ἐκτὸς ἐὰν γίνεται ἐσωτερικὴ ἐκθλιψις: παρὰ+ἔχω=παρ+ἔχω=πα-ρέ-χω.

Ἀ σ κ η σ ι ς 1η.

Χώρισε εἰς τὰς συλλαβάς των τὰς παρακάτω λέξεις:

Δένδρον, ἄκαρπον, θάλασσα, ἑλληνικὴ, εὐγενής, μαθητής, γενναῖος, στρατιώτης, ἀνθρώπος, κῆπος, ἐθνικός, ὕμνος, εὐαγγέλιον, ἐχθρικός, τάγμα, πραγματικὴ, τέχνη, ἀριθμητικὴ, ἐπιστροφή, ἵπποδρόμιον, Χριστούγεννα.

Ἀ σ κ η σ ι ς 2α.

Χώρισε εἰς τὰς συλλαβάς των 10 λέξεις ἀπὸ τὴν σημερινὴν ἀντιγραφὴν σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

Ι. Τόνοι

Ὁ Ἀντώνης εἶναι ἐργατικός καὶ ἄριστος μαθητής.

Μία συλλαβὴ ἀπὸ κάθε λέξιν προφέρεται κάπως δυνατώτερα ἀπὸ τὰς ἄλλας· προφέρεται μὲ τόνον, τ ο ν ῖ ζ ε τ α ῖ. Ἐπάνω εἰς τὸ φωνῆεν (ἢ τὴν δίφθογγον) τῆς τονιζομένης συλλαβῆς γράφομεν ἐν σημείον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται τόνος. Οἱ τόνοι τίθενται εἰς τὰς τονιζομένας συλλαβάς ἐπὶ τῶν φωνηέντων· εἰς τὰς διφθόγγους τονίζεται τὸ δεύτερον φωνῆεν (ἄνθρωπος, αὔριον).

Ὅλαι αἱ λέξεις τονίζονται, ἐκτὸς μόνον δέκα, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται ἄτονοι. Αἱ ἄτονοι λέξεις εἶναι:

α) οἱ τύποι τοῦ ἄρθρου ὁ, ἡ, οἱ, αἱ

β) αἱ προθέσεις εἰς, ἐν, ἐκ (ἐξ).

γ) τὰ μόρια ὡς, οὐ (οὐκ, οὐχ) καὶ εἰ (εἰ δὲ μὴ = εἰδεμή).

Τόνον δέχονται μόνον ἡ λήγουσα, παραλήγουσα καὶ προπαραλήγουσα. Πέραν ἀπὸ τὴν προπαραλήγουσαν δὲν τίθεται τόνος.

Σημεῖα τονισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν λέξεων—οἱ τόνοι—εἶναι τρεῖς: ὀξεῖα (´), βαρεῖα (˘) καὶ περισπώμενη (˝). Συνήθως χρησιμοποιοῦμεν τὴν ὀξεῖαν καὶ περισπωμένην.

ΣΗΜ. Ἡ βαρεῖα χρησιμοποιεῖται μόνον εἰς τὰ ἐντυπα· τίθεται δὲ εἰς τὴν λήγουσαν ἀντὶ τῆς ὀξεῖας, ὅταν δὲν ἀκολουθῇ σημείον στίξεως.

Αἱ λέξεις ἀνάλογα πρὸς τὸν τόνον ποὺ δέχονται ὀνομάζονται:

α) ὀξύτονοι, ἐὰν ἔχουν ὀξεῖαν εἰς τὴν λήγουσαν (μαθητής).

β) παροξύτονοι, ἐὰν ἔχουν ὀξεῖαν εἰς τὴν παραλήγουσαν (βιβλίον).

γ) προπαροξύτονοι, ἐὰν ἔχουν ὀξεῖαν εἰς τὴν προπαραλήγουσαν (ἄνθρωπος).

δ) περισπώμεναι, ἐὰν ἔχουν περισπωμένην εἰς τὴν λήγουσαν (ἀγαπῶ).

ε) προπερισπώμεναι, ἐὰν ἔχουν περισπωμένην εἰς τὴν παραλήγουσαν (σχολεῖον).

ΣΗΜ. Ὅσαι λέξεις δὲν τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγουσῆς λέγονται βαρύτονοι.

* Ἀσκήσις 1η.

Γράψε ἀνὰ 5 λέξεις, ὀξύτονους, παροξύτονους, προπαροξύτονους, περισπώμενας, προπερισπωμένους καὶ βαρύτονους.

Χώρισε τὰς λέξεις 2 γραμμῶν τῆς γραφῆς σου εἰς ὀξυτόνους, παροξυτόνους κ.τ.λ. ὅπως πρίν.

Τονισμός τῶν λέξεων

α' Πότε καὶ ποῦ θέτομεν ὀξεῖαν;

Ἄν-θρῶ-πος ἄ-γράμ-μα-τος ξύ-λον ἄ-πε-λέ-κη-τον

1. Εἰς τὴν προπαραλήγουσαν θέτομεν πάντοτε ὀξεῖαν.

N -ος φρό-νι-μος καὶ κά-λός.

2. Εἰς τὴν βραχεῖαν συλλαβὴν θέτομεν πάντοτε ὀξεῖαν.

Ἡ μή-τηρ δι-ορ-θῶ-ναι ἐγκαίρως τὰ φορέματα.

3. Εἰς τὴν μακρὰν παραλήγουσαν θέτομεν πάντοτε ὀξεῖαν, ὅταν καὶ ἡ λήγουσα εἶναι μακρά.

4. Εἰς τὴν ἀσυναίρετον Ὄνομ., Αἰτ. καὶ Κλητ. Ἐνικοῦ καὶ Πληθυντικοῦ τῶν ὀνομάτων τονιζομένων ἐπὶ τῆς ληγούσης π.χ. τὸν μαθητήν, οἱ μαθηταί, τοὺς μαθητάς κλπ.

ΣΗΜ. 1. Ἡ ὀξεῖα δύναται νὰ τεθῇ εἰς τὴν λήγουσαν, εἰς τὴν παραλήγουσαν καὶ εἰς τὴν προπαραλήγουσαν.

2. Ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρά ἡ προπαραλήγουσα δὲν τονίζεται π.χ. διδάσκαλος—διδασκάλου.

β' Πότε καὶ ποῦ θέτομεν περισπωμένην;

Ὁ κῆ-πος εἶ-ναι ὦ-ραϊ-ος.

1. Εἰς τὴν μακρὰν παραλήγουσαν θέτομεν περισπωμένην, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι βραχεῖα.

2. Εἰς τὰς λέξεις αἱ ὁποῖαι τελειώνουν εἰς αὐ, εὐ, οὐ καὶ τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγούσης, θέτομεν περισπωμένην, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς λέξεις ἰδοὺ καὶ οὐ π.χ. βασιλεῦ, ποῦ; παντοῦ.

3. Εἰς τὴν μακρακατάληκτον Γεν. καὶ Δοτ. Ἐνικ. καὶ Πληθ. τῶν ὀνομάτων τονιζομένων ἐπὶ τῆς ληγούσης, π.χ. τοῦ μαθητοῦ, τοῖς μαθηταῖς κλπ.

ΣΗΜ. Περισπωμένην δέχονται ἡ λήγουσα καὶ παραλήγουσα, ποτὲ δὲ ἡ προπαραλήγουσα.

γ' Πότε και ποῦ θέτομεν βαρεῖαν;

Κα-λὸς μα-θη-τής.

Βαρεῖα τίθεται μόνον ἐπὶ τῆς ληγούσης ἀντὶ τῆς ὀξείας, ὅταν κατόπιν τῆς λέξεως δὲν ὑπάρχῃ σημεῖον στίξεως· π.χ. ὁ ἄηρ τοῦ δωματίου δὲν εἶναι πάντοτε καθαρὸς ἄηρ.

*Ασκησις 1η.

Γράψε 10 λέξεις μὲ ὀξεῖαν καὶ 10 μὲ περισπωμένην.

*Ασκησις 2α.

Χώρισε τὰς λέξεις 3 σειρῶν τῆς γραφῆς σου καὶ γράψε χωριστὰ ὅσας ἔχουν ὀξεῖαν, περισπωμένην καὶ βαρεῖαν.

Γύμνασμα

Βάλε τὸν τόνον ποῦ χρειάζεται (ἐπὶ τοῦ ε, ο, η, ω ἢ διφθόγγου) εἰς τὰς λέξεις τοῦ ἐπομένου μύθου:

Λεων ὄνος καὶ ἄλωπτης ἔκαμαν ἑταιρείαν καὶ ἐξηλθον νὰ κυνηγήσουν. Το κυνηγιον τῆς πρώτης ἡμέρας ἦτο ἀφθονον. Δια τοῦτο ὁ λεων διατάξε τον ὄνον νὰ το μοιρασθῇ καὶ εἰς τοὺς τρεῖς συνεταίρους. 'Ο ὄνος μοιραεὶ καὶ οἱ ἄλλοι βλέπουν. Μοιραεὶ τιμωτάτα εἰς τρία ἴσα μερῇ. 'Ο λεων ὁμωὺ θυμωνεὶ διότι ἔλαβε ἴσον μεριδιον με τοὺς ἄλλους καὶ τρωγεὶ τον ὄνον.

'Επειτα κατ' ἐντολὴν τοῦ λεοντος ἐξηκολούθησε τὴν διανομὴν ἡ ἄλωπτης. Αὕτη ἔδωκεν εἰς τον λεοντα σχεδον ὅλον το κυνηγιον καὶ δια τον ἑαυτον τῆς ἐκρατησεν ἔλαχιστα.

—Ποιος σ' ἔμαθε νὰ μοιραεὶς τοσον ὥραια; λεγεὶ ὁ λεων.

—'Η συμφορα του ονου! ἀπηντησεν ἐκεῖνη.

2. Πνεύματα

'Ο 'Ηλίας, ὁ Εὐγένιος καὶ ἡ 'Ελένη εἶναι ἀδελφοί.

'Υπεράνω ἐκάστου φωνήεντος ἢ διφθόγγου εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς λέξεως θέτομεν ἐν ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ σημεῖα (' '), τὰ ὅποια ὀνομάζονται πνεύματα.

Τὰ πνεύματα εἶναι δύο: ἡ ψιλὴ (') καὶ ἡ δασεῖα (').

Σημ. Πρὶν ἐδασύνοντο καὶ ὅσαι λέξεις ἤρχιζον ἀπὸ ρ (ρήτωρ, ῥόπαλον).

'Ορθογραφία: 1. Τὰ πνεύματα εἰς τὰς διφθόγγους γράφονται εἰς τὸ δεῦτερον φωνῆεν (Αἴγινα, Αὔγουστος, εἰκών, εὔκολος, οἰκία, οὐρανός).

2. Αἱ περισσότεραι λέξεις τῆς γλώσσης μας, αἱ ὅποια λαμβάνουν πνεῦμα, δέχονται ψιλὴν.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Δασείαν δέχονται :

- α) ὅλαι αἱ λέξεις, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ υ (ὑπνος, ὑπόγειον κ.τ.λ.).
 β) οἱ τύποι τοῦ ἄρθρου ὁ, ἡ, οἱ, αἱ.
 γ) ὁ πληθυντικός τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν τοῦ α' καὶ β' προσώπου ἡμεῖς, ὑμεῖς.
 δ) ἡ δεικτικὴ ἀντωνυμία οὗτος, αὕτη.
 ε) οἱ σύνδεσμοι ὁμως, ἴνα, ὅπως, ὥστε, ἐπομένως, ὥς, ὅτι, ὅτε, ὁπότε, ὅταν, ὁπόταν.
 ζ) τὰ ἀριθμητικὰ εἰς, ἓν, ἕξ, ἑπτὰ, ἑκατόν· καὶ τὰ παράγωγά των καὶ
 ς) αἱ παρακάτω λέξεις αἱ ὁποῖαι ἀρχίζουν :
- Ἀπὸ α: ἄβρός, ἄγιος, ἄγνός, ἄδης, ἄδρός, αἶμα, ἀθρόος, ἄλας, ἄλμυρός, ἄλμα, ἄλυσις, ἄλώνιον, ἄμαξα, ἀμαρτάνω, ἄμιλλα, ἀπαλός, ἄπας, ἄπτω, ἀρπάζω, ἀψίς, ἄρμα.
- Ἀπὸ ε: Ἐβραῖος, ἔδρα, ἐκών, εἰμαρμένη, εἰρκτή, ἐκουσίως, Ἐλένη, ἔλξις, ἔλκος, ἔλος, Ἑλλην, ἐβδομάς, ἐξις (συνήθεια), ἐορτή, ἔπομαι, ἔρμα (σαβούρα πλοίων), ἐρμηνεύω, Ἐρμῆς, ἔρπω, ἐσπέρα, ἐταῖρος, ἐτοιμος, εὕρισκω.
- Ἀπὸ η: Ἡβη, ἡδονή, ἡλικία, ἥλιος, ἡμέρα, ἡμερος, ἡμισυς, ἡνία, ἡπαρ (σκότι), Ἡρα, ἥρως, ἥσυχος, Ἡφαιστος.
- Ἀπὸ ι: ἰδρύνω, ἰδρώς, ἰέραξ, ἱκανός, ἰκέτης, ἱλαρός, ἵππος, ἱστός, ἱστορία.
- Ἀπὸ ο: ὁδός, ὅλος, ὁμαλός, ὁμηρος, ὅμοιος, ὄπλον, ὁμοῦ, ὄρκος, ὄρμη, ὄρμος, ὄρος (σύνορον), ὄσιος, ὅσος, ὅστις.
- Ἀπὸ ω: ὦρα, ὠριμος, ὠραῖος, ὤς, ὤδε.

* Ἀ σ κ η σ ι ς

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα 10 λέξεις μετὰ φιλὴν καὶ 5 μετὰ δασείαν.

Ἔ ρ γ α σ ί α

* Ἀρχισε ἀπὸ σήμερα νὰ γράφῃς σὲ ἰδιαίτερον φύλλον τοῦ τετραδίου σου ὅσας λέξεις συναντᾷς μετὰ δασείαν.

Γ ύ μ ν α σ μ α

Συμπλήρωσε τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα εἰς τὰς λέξεις τοῦ παρακάτω γυμνάσματος:

Ο καιρος ειναι ωραιος. Ο ουρανος καταγαλανος. Οι εκατον μαθηται του σχολειου ειναι ετοιμοι δια την εκδρομην. Ολοι θα μεινουν εις το υπαιθρον καθ' ολην την ημεραν.

Εκει θα περασουν ωραια. Θα κοψουν ωριμα φρουτα, θα παιξουν ωραια παιγνιδια και το εσπερας θα επιστρεψουν ευχαριστημενοι εις τας οικιας των, αφου ευχαριστησουν και τον διδασκαλον του σχολειου, ο οποιος τους συνωδευσε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Πάθη φθόγγων

1. Μετὰ ὀλίγον χρόνον ἢ μετ' ὀλίγον χρόνον.
2. νὰ ἀναφέρῃς ἢ ν' ἀναφέρῃς
3. θὰ ἔχῃς μελετήσῃ ἢ θάχῃς μελετήσῃ
4. τὸ ἐλάχιστον ἢ τοῦλάχιστον
5. ἀγαπᾶω ἢ ἀγαπῶ

Κατὰ τὴν ὁμιλίαν μας παρουσιάζονται συχνὰ δύο φωνήεντα τὸ ἐν πλησίον τοῦ ἄλλου, ποὺ ἀνήκουν εἰς δύο γειτονικάς συλλαβάς. Αἱ συλλαβαὶ αὗται εἶναι δυνατόν νὰ εὐρίσκωνται εἰς δύο γειτονικάς λέξεις (παράδ. 1, 2, 3, 4) ἢ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν λέξιν (παράδ. 5).

Τὸ φαινόμενον αὐτὸ λέγεται **χασμωδία**.

Ἐπειδὴ ἡ χασμωδία αὕτη εἶναι κακοφωνία, ποὺ δὲν ἀρέσει εἰς τὴν ἀκοήν μας, ἡ γλωσσά μας ἐνώνει τὰ δύο γειτονικά αὐτὰ φωνήεντα εἰς ἓνα. Ἡ ἔνωσις αὕτη λέγεται **συναλοιφή**. Μὲ τὴν συναλοιφήν ἀποφεύγομεν τὴν χασμωδίαν. Εἶδη συναλοιφῆς εἶναι ἡ **ἐκθλιψις** (παράδ. 1, 2), ἡ **κρᾶσις** (παράδ. 3, 4) καὶ ἡ **συναίρεσις** (παράδ. 5).

ΣΗΜ. Εἰς τὴν δημοτικὴν ὑπάρχουν ἀκόμη: ἡ **ἀφαίρεσις**, ἡ **συνίησις** καὶ ἡ **συγκοπή**.

α) **Ἐκθλιψις**. Καθὼς βλέπομεν εἰς τὰ παραδείγματα 1 καὶ 2 μίᾳ λέξει τελειώνει εἰς φωνῆεν καὶ ἄλλη ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν. Τότε τὸ τελευταῖον βραχὺ φωνῆεν τῆς πρώτης λέξεως ἀποβάλλεται, ὑπεράνω δὲ τῆς θέσεώς του τίθεται ἡ ἀπόστροφος ('). Τὸ φαινόμενον αὐτὸ λέγεται **ἐκθλιψις**.

ΟΡΙΣΜΟΣ. Ἐκθλιψις λέγεται ἡ ἀποβολὴ τοῦ τελικοῦ βραχείου φωνήεντος πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ τῆς ἐπομένης.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ 1. Εἰς τὴν ἐκθλιψιν, ὅταν τὸ φωνῆεν τῆς ἐπομένης λέξεως ἔχῃ **δασεῖαν**, τότε τὸ σύμφωνον, εἰς τὸ ὅποιον τελειώνει ἡ προηγουμένη λέξις μετὰ τὴν ἐκθλιψιν, γίνεται: Τὸ **ψιλὸν π'** τρέπεται εἰς τὸ ἀντίστοιχόν του **δασὺν φ**, τὸ **ψιλὸν τ** εἰς τὸ ἀντίστοιχόν του **δασὺν θ** καὶ τὸ **ψιλὸν κ** εἰς τὸ ἀντίστοιχόν του **δασὺν χ**. (Π.χ. ἐπὶ ἀμάξης=ἐπ' ἀμάξης=ἐφ' ἀμάξης· κατὰ ἐκάστην=κατ' ἐκάστην=καθ' ἐκάστην). Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὰς συνθέτους λέξεις, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ἐκεῖ δὲν τίθεται ἀπόστροφος· (κακὰ ὑποπτos=κακ-ὑποπτos=καχύποπτos.).

Ἐξαίρεσις γίνεται εἰς τὰς λέξεις: μετὰ-αὔριον=μετ-αύριον=

μεθαύριον καὶ ἐπὶ-ἔτος=ἐπ-ἔτος=ἐφέτος, ἂν καὶ αἱ ἐπόμεναι λέξεις δὲν ἔχουν δασεῖαν.

2. Τὸ ο τῆς προθέσεως π ρ ὀ καὶ τὸ ι τῆς π ε ρ ῖ, ἄ χ ρ ι, μ έ χ ρ ι δὲν ἐκθλίβονται· π.χ. πρὸ ὀλίγου, περὶ αὐτοῦ. Ἐπίσης τὸ ο τῶν μονοσυλλαβῶν λέξεων, τό, τὰ κλπ., πολλάκις δὲ καὶ τὸ ι τῆς ἐ π ῖ κατὰ τὴν σύνθεσιν τῶν λέξεων: ἐπίορκος, ἀλλὰ ἐφύμνιον.

ΣΗΜ. 1. Εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκθλίψις γίνεται ἀκόμη καὶ ὅταν ἡ ἐπομένη λέξις ἀρχίζῃ ἀπὸ σύμφωνον· π.χ. ἀπὸ τὸ χωριό =ἀπ' τὸ χωριό. Δόσε του = δόσ' του. Ἀπὸ τὰ κόκκαλα βγαλμένη =ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη. Τοῦτο ὅμως δὲν πρέπει νὰ γίνεται εἰς τὴν καθαρεύουσαν.

2. Ἐκθλίψιν πάσχουν συνήθως αἱ προθέσεις: ἀντί, ἀπό, διά, ἐπὶ, κατὰ, μετὰ, παρὰ καὶ οἱ σύνδεσμοι: ἀλλά, οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ.

3. Εἰς τὴν δημοτικὴν γίνεται ἐκθλίψις πολλάκις καὶ εἰς τὴν δίφθογγον αἱ τοῦ καί. Τότε εἰς τὴν θέσιν τοῦ αἱ τίθεται ἓνα ι' π.χ. καὶ ἔτσι==κι ἔτσι, καὶ αὐτὸ=κι αὐτό.

*Ασκήσις 1η.

Γράψε ἀπὸ τὸ βιβλίον σου 10 λέξεις, ποὺ νὰ ἔχουν πάθει ἐκθλίψιν.

*Ασκήσις 2α.

Νὰ γίνη ἐκθλίψις εἰς τὰς παρακάτω λέξεις: Μετὰ ἐμοῦ, μετὰ ἡμῶν, κατὰ εὐθείαν, παρὰ αὐτοῦ, διὰ ἐνός, μετὰ ἐνός, κατὰ ἡμῶν, κατὰ ὁλοκληρίαν, ἐπὶ ἀμάξης.

*Ασκήσις 3η.

Νὰ γίνη ἐκθλίψις εἰς τὰς συνθέτους λέξεις: κατὰ+ὁδός, κατὰ+ἀγγέλλω, ἀνὰ+ὁδός, ἐπὶ+ἔλκω, ἀπὸ+ὁρμήν, ἐπὶ+ὄσον, κατὰ+ὄσον, κατὰ+ὀρίζω, ἐπὶ+οὐράνιος, κατὰ+ἴδρυμα, κατὰ+ἄπτομαι, ἐπὶ+ἄμιλλον, κατὰ+ἐβλήθη.

β) Κ ρ ᾱ σ ι ς.

τὸ ἐλάχιστον	—τοῦλάχιστον
τὸ ἐναντίον	—τοῦναντίον
θὰ ἔχω	—θᾶχω
μοῦ ἔδωκε	—μοῦᾶδωκε.

Ὅπως βλέπομεν εἰς τὰ παραδείγματα αὐτά, τὸ τελευταῖον φωνῆεν τῆς προηγουμένης λέξεως συγχωνεύεται μὲ τὸ ἀρχικόν φωνῆεν τῆς ἐπομένης λέξεως εἰς ἓν φωνῆεν ἢ μίαν δίφθογγον. Αἱ δύο λέξεις τότε γίνονται μία καὶ ὑπεράνω τῆς θέσεως ὅπου ἔγινεν ἡ συγχώνευσις (κ ρ ᾱ σ ι ς) τῶν δύο φωνηέντων θέτομεν σημεῖον ὅμοιον μὲ τὴν ἀπόστροφον, ποῦ λέγεται κ ο ρ ω ν ῖ ς (°). Τὸ φαινόμενον αὐτὸ λέγεται κ ρ ᾱ σ ι ς.

ΟΡΙΣΜΟΣ. Κ ρ ᾱ σ ι ς λέγεται ἡ συγχώνευσις τοῦ τελικοῦ φωνηέντος ἢ διφθόγγου μιᾶς λέξεως μετὰ τοῦ ἀρκτικοῦ φω-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

νθέντος ἡ διφθόγγου τῆς ἐπομένης, εἰς ἓν μακρὸν φωνῆεν ἡ διφθογγον.

ΣΗΜ. Ἡ κρᾶσις γίνεται συχνότερον εἰς τὴν δημοτικὴν· π.χ. μοῦφερε, σοῦπε, τοῦστεϊλε, θάχωμε, τᾶγραψα.

* Ἀσκησις 1η.

Γράψε τί λέγεται κρᾶσις.

* Ἀσκησις 2α.

Νά γίνη ἡ κρᾶσις εἰς τὰς ἐπομένας λέξεις: τὰ ἄλλα, τὰ ἐβίωξε, ποῦ ἔχεις, τοῦ εἶπα.

γ) Συναιρέσεις.

ἀγαπάω

—ἀγαπῶ

συκέα

—συκῇ.

Πολλάκις κατὰ τὴν ὁμιλίαν μας ἔχομεν κακοφωνίαν δύο ἄλλεπαλλήλων φωνηέντων μέσα εἰς τὴν ἰδίαν λέξιν· διὰ τὴν ἀποφύγωμεν συγχωνεύομεν αὐτὰ εἰς ἓν φωνῆεν μακρὸν ἢ εἰς μίαν διφθογγον.

Αὐτὸ λέγεται συναιρέσεις.

ΟΡΙΣΜΟΣ. Συναιρέσεις λέγεται ἡ συγχώνευσις δύο φωνηέντων ἢ ἐνὸς φωνήεντος καὶ μιᾶς διφθόγγου τῆς αὐτῆς λέξεως εἰς ἓν μακρὸν φωνῆεν ἢ μίαν διφθογγον.

Ἡ συναιρέσις γίνεται κυρίως εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον: Ἑρμέας καὶ Ἑρμῆς, Ἀθηνᾶα—Ἀθηνᾶ, γαλέα—γαλῇ, ἀπλόοι—ἀπλοῖ, ἀπλόαι—ἀπλαῖ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ. Ἡ συλλαβή, ποῦ γίνεται ἀπὸ τὴν συναιρέσειν εἶναι πάντοτε μακρά καὶ τονιζομένη περισπᾶται. Π.χ. ἀγαπάομεν—ἀγαπῶμεν, τιμάω—τιμῶ.

ΣΗΜ. Εἰς τὴν δημοτικὴν ἔχομεν ἀκόμη τὴν ἀφαίρεσιν, τὴν συνίησιν καὶ τὴν συγκοπήν.

α) Ἡ ἀφαίρεσις εἶναι τὸ ἀντίθετον τῆς ἐκθλίψεως. Δηλαδή: εἰς τὴν ἐκθλίψειν ἀποβάλλεται τὸ τελικὸν φωνῆεν μιᾶς λέξεως, ὅταν ἡ ἐπομένη ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν· εἰς τὴν ἀφαίρεσιν ἀποβάλλεται τὸ ἀρχικὸν φωνῆεν τῆς ἐπομένης εἴτε τοῦτο εἶναι βραχὺ εἴτε μακρὸν· π.χ. ἀπὸ ἡμῶς, ἦλθε ὁ κείνος, ποῦ ὄναι;

β) Συνίησις. Εἰς πολλὰς λέξεις, ὅταν μετὰ τὸ ι (η, υ, ει, οι) ἢ ε (αι) ἀκολουθῇ ἄλλο φωνῆεν, προφέρονται τὰ δύο φωνήεντα μαζί, ὥς νὰ ἀποτελοῦν μίαν συλλαβήν· π.χ. βοήθεια, σάπιο, πιά.

γ) Συγκοπή. Εἰς μερικὰς λέξεις χάνεται ἓν φωνῆεν μεταξὺ δύο συμφώνων. Αὐτὸ λέγεται συγκοπή, π.χ. φέρε το—φέρ' το, θέλετε—θέλτε, φέρετε—φέρτε.

* Ἀτονοὶ λέξεις

«Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῖτος καὶ οἱ σύντροφοί του κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐκλείσθησαν εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιάς καὶ ἐκεῖ ἐπο-

λέμησαν ὡς λέοντες κατὰ τῶν Τούρκων. Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν ἐχθρῶν οὐ μόνον ἀπέτυχον νὰ κυριεύσουν τὸ χάνι, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν. Ἐν καιρῷ νυκτὸς οἱ Ἕλληνες κατάρθωσαν νὰ διαφύγουν εἰς τὰ ὄρη, ἀφοῦ ἐπροξένησαν μεγάλην καταστροφήν εἰς τὸν ἐχθρόν. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων δύο μόνον ἐφονεύθησαν».

Εἰς τὸ ἀνωτέρω διήγημα βλέπομεν ὅτι ὑπάρχουν μερικαὶ λέξεις μονοσύλλαβοι, χωρὶς τόνον. Αἱ λέξεις αὗται λέγονται ἄτ ο ν ο ι καὶ εἶναι αἱ ἑξῆς:

α) οἱ τέσσαρες τύποι τοῦ ἄρθρου ὁ, ἡ, οἱ, αἱ.

β) αἱ προθέσεις ἐν, εἰς, ἐκ (ἐξ).

γ) ὁ σύνδεσμος καὶ τὸ ἐπίρρημα ὡς καὶ τὸ ἀρνητικὸν οὐ.

Ἀσκησις

Γράψε τὰς ἀτόνους λέξεις, ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὴν γραφὴν σου.

Γύμνασμα

Βάλε τόνους καὶ πνεύματα εἰς τὸ παρακάτω γύμνασμα καὶ ὑπογράμμισε τὰς ἀτόνους λέξεις;

«Ο Ἀποστολὸς Παῦλος λεγεται καὶ ἀποστολὸς τῶν ἐθνῶν. Περιηλθε πλείστα μέρη, διδασκὼν εἰς διαφορά ἐθνη τοῦ Ευαγγελιον. Ἐν Ἀθηναῖς ευρισκομενος, εἶδε μικρὸν ναὸν με τὴν ἐπιγραφὴν «τῷ ἀγνώστῳ Θεῷ». Ἐκ τούτου ελαβεν ἀφορμὴν νὰ διδάξῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸν ἀληθινὸν Θεόν. Ἐξ Ἀθηνῶν μετεβη καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ὅτε ευρισκετο ἐν Θεσσαλονικῇ κατεδιωχθη ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Ἑβραίων ὡς αἰρετικὸς».

Ἑγκλιτικαὶ λέξεις

«Ἡμέραν τινὰ ὁ ἐξάδελφός μου, ἡ ἀδελφή μου καὶ ἐγώ, μετέβημεν εἰς τινὰ ὠραίαν ἐσοχὴν. Ἡ χαρὰ μας ἦτο ἀπερίγραπτος ὅταν ἀντικρύσαμεν τὸν μικρὸν καταρράκτην, μετὰ παφλάζοντα νερά του. Πλήθος πτηνὰ εἶδομεν νὰ πετοῦν εἰς τὰς χλοεράς ὄχθας. Τὸ μελωδικὸν ᾄσμα τῶν ἠκούετο ὡς εὐχαριστήριος προσευχὴ πρὸς τὸν Δημιουργόν.

»Πόσον θαυμαστὰ εἶναι τὰ ἔργα σου, Κύριε!».

Εἰς τὰ παραπάνω παρατηροῦμεν μερικὰς λέξεις χωρὶς τόνον. Αἱ λέξεις αὗται δὲν εἶναι ἄτ ο ν ο ι ἀλλὰ, ἢ χάνουν τὸν τόνον τῶν ἢ τὸν μεταβιβάζουν εἰς τὴν λήγουσαν τῆς προηγουμένης λέξεως καὶ τότε ἐκείνη φαίνεται ὅτι ἔχει δύο τόνους. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ λέγεται ἐγκλισις τόνου. Αἱ δὲ λέξεις ποὺ χάνουν τὸν τόνον τῶν, λέγονται ἐγκλιτικαὶ λέξεις ἢ καὶ ἀπλῶς ἐγκλιτικά.

Αἱ κυριώτεραι ἐγκλιτικαὶ λέξεις εἶναι: μοῦ, μοί, μέ, σοῦ, σοί, Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

σέ, μᾶς, σᾶς, τοῦ, τῆς, τόν, τήν, τό, τῶν. τούς, τάς, τά, τίς, τί, τινός, τινές, τινά, πότε, ποτέ.

Τὰ μόρια τῆς ἀρχαίας: τέ, πέρ, γέ, κ.ἄ.

Κανόνες τῆς ἐγκλίσεως

Ἡ ἐγκλισις τοῦ τόνου γίνεται κατὰ τοὺς ἐξῆς κανόνας:

1. Ὁ τόνος τῶν ἐγκλιτικῶν ἀποβάλλεται α') ὅταν ἡ προηγουμένη λέξις εἶναι ὀξύτονος ἢ περισπωμένη· π.χ. ἐχθρός τις, σοφοί τινες, ἀγαπῶ σε, ἀγαπῶ τινα.

β) ὅταν ἡ προηγουμένη λέξις εἶναι παροξύτονος καὶ τὸ ἐγκλιτικὸν μονοσύλλαβον· π.χ. δάσος τι, τὸ βιβλίον των, λέγε μου, γράψε μας.

2. Ὁ τόνος τῶν ἐγκλιτικῶν ἀναβιβάζεται εἰς τὴν λήγουσαν τῆς προηγουμένης λέξεως (πάντοτε ὡς ὀξεῖα): α) ὅταν ἡ προηγουμένη λέξις εἶναι προπαροξύτονος ἢ προπερισπωμένη· π.χ. ἀνθρωποί τινες, φίλτατέ μου, δῶρόν τι, κῆποι τινες.

β) ὅταν ἡ προηγουμένη λέξις εἶναι ἄτονος· π.χ. εἷς τι, ἕκ τινος, ἓν τινι.

ΣΗΜ. 1. Ὅταν εὑρεθοῦν εἰς τὴν σειρὰν δύο ἢ περισσότερα ἐγκλιτικά, ὁ τόνος των μεταβιβάζεται, ἕως ὅτου μείνῃ τὸ τελευταῖον ἐγκλιτικὸν ἄτονον. π.χ. Φέρε μᾶς τα, γράψτε μού τα.

2. Μερικὰ ἐγκλιτικά ἐνώνονται μὲ τὴν προηγουμένην λέξιν εἰς μίαν. Αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὰ μόρια τέ, τοί καὶ πέρ· π.χ. οὔτε (οὐ+τέ), ὥστε (ὡς+τέ), καίτοι (καί+τοί). Ὁμοίως: μήτε, εἴθε, εἴτε, ἥτοι, ὥσπερ.

Αἱ λέξεις αὐταὶ ὀξύτονται (παρὰ τὸν κανόνα), διότι εἶναι δύο λέξεις. ἡ δὲ δευτέρα εἶναι ἐγκλιτικὴ καί, ἡ ἔχασε τὸν τόνον τῆς ἢ τὸν μετεβίβασεν εἰς τὴν προηγουμένην.

Ἀσκήσεις

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινὸν σου μάθημα τὰς ἐγκλιτικὰς λέξεις.

Γύμνασμα

Τόνισε τὸ κατωτέρω γύμνασμα:

«Ἀνθρώπος τις εἶχε δυο υἱους καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος εἰς τὸν πατέρα του: Πατερ μου, δος μοι τὸ ἀναλογον μερίδιον μου ἀπὸ τὴν περιουσίαν μας. Ὁ πατήρ καίτοι εὐτυπῆ διανοήσας τὴν περιουσίαν του καὶ εἰς τοὺς δυο. Ἡμερὰν δὲ τινὰ ὁ νεώτερος ἀνεχώρησεν εἰς μακρὴν χώραν, ὅπου ἐσπατάλησεν τὴν περιουσίαν του εἰς διασκεδάσεις καὶ ἀσωτείας. Οὐτε τὰ υποδήματα του ἐπροστάτευον τοὺς πόδας του, οὐτε τὰ ἐνδύματα του ἐκαλύπταν τὸ σῶμα του. Ἦσαν ρακὴ πλέον. Προσέπαθι νὰ γεμίσῃ τὴν κοιλίαν του με ξυλοκεράτα, πού ἐτρώων οἱ χοῖροι. Εσκέπτετο τὴν οἰκίαν του πατρός του καὶ τοὺς υπηρέτας των, οἱ οἵοι ἐζῶν καλλίτερα ἀπὸ αὐτον. Μετενοήσας τότε δια τὰ σφάλματα του καὶ ἀπεφασίσε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν πατέρα του καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν συγχώρησιν του».

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Σημεία στίξεως

Όπως γνωρίζομεν, τὰ κυριώτερα σημεῖα στίξεως εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1) Τὸ κόμμα (,)· γράφεται διὰ νὰ χωρίζονται αἱ προτάσεις, αἱ λέξεις καὶ εἰς τὸ ἀναφορικὸν ὅ,τι.

2) Ἡ ἄνω τελεία ἢ ἄνω στιγμή (·), διὰ νὰ χωρίζονται μέρη τῆς ὁμιλίας μὲ νόημα αὐτοτελές.

3) Ἡ τελεία ἢ τελεία στιγμή (.), διὰ νὰ χωρίζονται μέρη τῆς ὁμιλίας μὲ πλήρες νόημα.

4) Τὸ ἐρωτηματικόν (;), τὸ ὅποιον γράφεται μετὰ ἀπὸ λέξιν ἢ πρότασιν διὰ τῆς ὁποίας ἐρωτῶμεν.

5) Τὸ θαυμαστικόν (!), τὸ ὅποιον γράφεται μετὰ ἀπὸ λέξιν ἢ πρότασιν, ὅταν ἐκφράζουν θαυμασμόν, ἐκπληξιν κ.τ.λ.

* Ἄλλα δευτερεύοντα σημεῖα στίξεως εἶναι:

α) Τὰ διαλυτικά(·)· γράφονται ἐπάνω ἀπὸ τὸ ι ἢ υ, ὅταν δὲν ἀποτελοῦν δίφθογγον μὲ τὸ προηγούμενον φωνῆεν (ἄυπνος, Μάϊος).

β) Τὰ ἀποσιωπητικά (...) διὰ νὰ δηλώσωμεν, ὅτι παραλείπομεν, ἀποσιωπῶμεν λέξιν ἢ φράσιν ἔνεκα φόβου, ἐντροπῆς κ.τ.λ.

γ) Τὰ εἰσαγωγικά (« »), ὅταν θέλωμεν νὰ ἀποδώσωμεν ἀκριβῶς τοὺς λόγους ἑνὸς ἄλλου.

δ) Ἡ παρένθεσις ()· ἐντὸς αὐτῆς περικλείομεν λέξιν ἢ φράσιν τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦμεν πρὸς ἐξήγησιν ἢ συμπλήρωσιν τῶν ὧν ὡς ὧν γράφομεν.

* Ἀσκησις

Νὰ δείξης εἰς τὸ σημερινόν σου μάθημα ὅσα σημεῖα στίξεως ὑπάρχουν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΥΠΙΚΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Τὰ μέρη τοῦ λόγου

Ὅπως γνωρίζομεν, ὅλαι αἱ λέξεις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ποῦ μεταχειρίζομεθα εἰς τὴν ὁμιλίαν μας, χωρίζονται εἰς δέκα κατηγορίας· αἱ κατηγορίαι αὗται ὀνομάζονται μέρη τοῦ λόγου.

Τὰ μέρη τοῦ λόγου εἶναι δέκα (10) τὰ ἑξῆς:

Ἄρθρον, ὄνομα οὐσιαστικόν, ὄνομα ἐπίθετον, ἄντωνυμία, ρῆμα, μετοχή, πρόθεσις, ἐπίρρημα, σύνδεσμος καὶ ἐπιφώνημα.

Ἀπὸ τὰ δέκα μέρη τοῦ λόγου τὰ ἕξ (6) πρῶτα μεταβάλλουν μορφήν, κλίνονται καὶ ὀνομάζονται κλιτά· (ἄρθρον, οὐσιαστικόν, ἐπίθετον, ἄντωνυμία, ρῆμα καὶ μετοχή).

Τὰ ἄλλα τέσσαρα δὲν μεταβάλλονται, δὲν κλίνονται καὶ ὀνομάζονται ἄκλιτα· (πρόθεσις, ἐπίρρημα, σύνδεσμος καὶ ἐπιφώνημα).

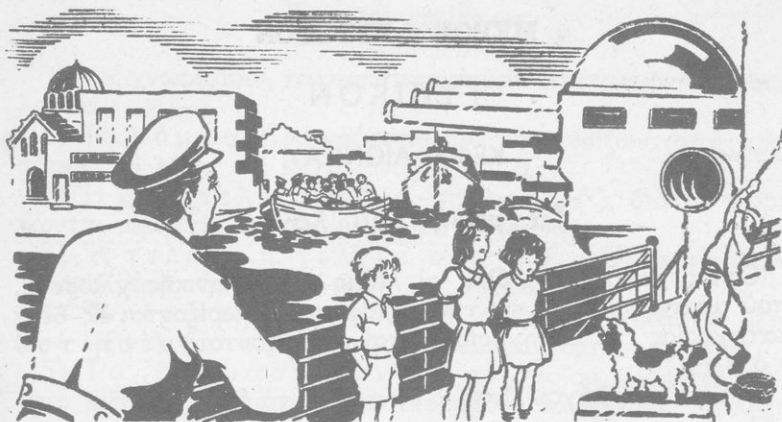
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Οὐσιαστικά

Μία ἐπίσκεψις

«Σήμερον τὸ χωρίον μας ἐδοκίμασε μίαν εὐχάριστον ἑκπληξιν. Εἰς τὸν λιμένα μας κατέπλευσεν τὸ πολεμικὸν πλοῖον τοῦ Βασιλικοῦ μας Ναυτικοῦ «Πυρπολητής». Ἐπὶ τοῦ ἐνδόξου πλοίου ἐκυμάτιζεν ἡ κυανόλευκος σημαία μας. Οἱ μαθηταὶ καὶ αἱ μαθήτριά τοῦ σχολείου μετ' οὓς διδασκάλους τῶν ἐπεσκέφθησαν κατόπιν συνεννοήσεως τὸ πλοῖον. Ὁ κυβερνήτης καὶ οἱ ναῦται ὑπεδέχθησαν με εὐ-

χαρίστησιν καὶ εὐγένειαν τοὺς μικροὺς μαθητάς, καθὼς καὶ ὁ μικρὸς σκύλος τοῦ πλοίου, πού ἤκουεν εἰς τὸ ἄστεϊον ὄνομα «Τραμουντάνας». Τοὺς ἔδειξαν τὰ διάφορα μέρη τοῦ πλοίου καὶ τέλος ὁ γερο-Θωμᾶς—ὁ μάγειρος—τοὺς προσέφερε διάφορα γλυκίσματα. Εἰς τοὺς μαθητάς ἔκαμαν ἐντύπωσιν ἡ τάξις, ἡ καθαριότης καὶ ἡ πειθαρχία πού ἐβασίλευαν εἰς τὸ πλοῖον. Ὁ διευθυντὴς τοῦ σχολείου ηὐχαρίστησε τὸν καλὸν κυβερνήτην καὶ τοὺς ναύτας διὰ τὴν προθυμίαν καὶ τὴν περιποίησιν πού τοὺς ἔκαμαν. Πόσῃ ὑπερηφάνειαν ἡσθάνθησαν ὅλοι ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτῇ!».

Αἱ λέξεις: κυβερνήτης, ναῦται, διδάσκαλος, μαθηταί, μαθητρίαι κ.τ.λ. φανερώνουν πρόσωπα.

Ἡ λέξις: σκύλος, φανερώνει ζῷον.

Αἱ λέξεις: πλοῖον, λιμένα, χωρίον, σημαία κ.τ.λ. φανερώνουν πράγματα.

Αἱ λέξεις μὲ τὰς ὁποίας ὀνομάζομεν τὰ πρόσωπα, τὰ ζῶα καὶ τὰ πράγματα λέγονται ὀνόματα οὐσιαστικά.

α) Προσηγορικὰ-κύρια

μάγειρος, σκύλος, πλοῖον

Θωμᾶς, Τραμουντάνας, «Πυρπολητής»

Μὲ τὸ ὄνομα μάγειρος ὀνομάζεται κάθε μάγειρος· μὲ τὸ ὄνομα σκύλος ὀνομάζεται κάθε σκύλος· καὶ μὲ τὸ ὄνομα πλοῖον ὀνομάζεται κάθε πλοῖον. Τὰ ὀνόματα αὐτά, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς

ἐν σύνολον ὁμοειδῶν προσώπων, ζώων ἢ πραγμάτων λέγονται **προσηγορικά** ἢ **κοινά**.

Ὅταν ὅμως θέλωμεν νὰ φανερώσωμεν ἓνα ὠρισμένον μάγειρον, σκύλον ἢ πλοῖον, τοῦ δίδομεν ἓνα ἰδιότερον ὄνομα (Θωμάς, Τραμουντάνας, «Πυρπολητής». Τὰ ὀνόματα ποῦ φανερῶνουν ἓνα ὠρισμένον πρόσωπον, ζῶον ἢ πρᾶγμα λέγονται **κύρια ὀνόματα**.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ : 1. Τὸ ἀρχικὸν γράμμα τῶν κυρίων ὀνομάτων γράφεται κεφαλαῖον (Θωμάς, Ἀθῆναι, Ὀλυμπος).

2. Τὰ κύρια ὀνόματα κλίνονται εἰς τὸν ἀριθμὸν ποῦ συναντῶνται (Θεσσαλονίκη, Πάτρι).

Ἀσκήσις 1η.

Παρατήρησε τὴν εἰκόνα καὶ γράψε καὶ ἄλλα οὐσιαστικά.

Ἀσκήσις 2α.

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα ἀπὸ 3 οὐσιαστικά, ποῦ νὰ φανερώνουν πρόσωπον, ζῶον καὶ πρᾶγμα καὶ ὅσα κύρια ὀνόματα ἔχει.

8) Συγκεκριμένα

ναύτης, σκύλος, σημαία, θάλασσα

Ὅσα οὐσιαστικά σημαίνουν πρόσωπον ἢ ζῶον ἢ πρᾶγμα λέγονται **συγκεκριμένα**.

ΣΗΜ. Τὰ οὐσιαστικά Ἑλλήν, Ἀμερικανός, Ἀθηναῖος, Κύπριος, Δωδεκανήσιος, Ἡπειρώτης κ. ἄ. φανερώνουν πρόσωπα καταγόμενα ἀπὸ ἓνα τόπον ἢ ἔθνος καὶ λέγονται **ἐθνικά**.

Τὰ ἐθνικά ἔχουν τὸ ἀρχικὸν γράμμα κεφαλαῖον.

γ) Ἀφηρημένα

ἐπίσκεψις, καθαριότης, τάξις, ὑπερφάνεια

Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ φανερώνουν **ἐνέργειαν**, **ἰδιότητα** ἢ **κατάστασιν**· δὲν τὰ ἀντιλαμβάνομεθα μὲ τὰς αἰσθήσεις μας καὶ λέγονται **ἀφηρημένα**.

Ἀσκήσις

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα 5 οὐσιαστικά συγκεκριμένα, 5 ἀφηρημένα καὶ 5 ἐθνικά.

Γύμνασμα

Γράψε χωριστὰ τὰ προσηγορικά (κοινά), τὰ κύρια, τὰ συγκεκριμένα, τὰ ἀφηρημένα καὶ τὰ ἐθνικά ὀνόματα τοῦ γυμνάσματος:

«Ἡ Ρόδος εἶναι ἡ μεγαλύτερα νῆσος τῆς Δωδεκανήσου.

Ἡ Δωδεκάνησος ἀνήκει πλέον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον.
Οἱ Δωδεκανήσιοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν σπογγαλίαν, διακρίνονται δὲ διὰ τὴν ἐργατικότητα, τὴν φιλοξενίαν καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν».

Ἄρθρα

ὁ ναύτης, ἡ θάλασσα, τὸ πλοῖον

Αἱ μονοσύλλαβοι λέξεις ὁ, ἡ, τό, ποῦ γράφομεν πρὸ τῶν ὀνομάτων, διὰ νὰ φανερῶσωμεν, ὅτι εἶναι γνωστὰ καὶ ὠρισμένα λέγονται ἄρθρα.

Τὰ ἄρθρα εἶναι τρία: ἄρσενικόν, θηλυκόν καὶ οὐδέτερον.

ΣΗΜ. Εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκτὸς τοῦ παραπάνω ἁρθρου ποῦ λέγεται ἐκεῖ ὀριστικόν, μεταχειρίζομεθα καὶ τὸ ἄοριστον ἄρθρον, ἕνας, μία, ἕνα, κάποιος, —α, —ο κ.τ.λ. Εἰς τὴν καθαρεύουσιν διὰ τὴν ἄοριστον αὐτὴν ἔκφρασιν μεταχειρίζομεθα τὰς ἄορίστους ἀντωνυμίας, (ἀνθρῶπός τις).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Παρεπόμενα τῶν ὀνομάτων ὀνομάζομεν τὸ γένος, τὸν ἀριθμόν, τὴν πτώσιν καὶ τὴν κλίσιν.

Ι. Γένη

ὁ ναύτης,	ἡ θάλασσα,	τὸ πλοῖον
ὁ μαθητής,	ἡ σημαία,	τὸ σχολεῖον

Ὅσα ὀνόματα ἔχουν τὸ ἄρθρον ὁ εἶναι ἄρσενικά.

Ὅσα τὸ ἄρθρον ἡ θηλυκά καὶ ὅσα τὸ ἄρθρον τὸ εἶναι οὐδέτερα.

Τὰ γένη λοιπὸν εἶναι τρία: ἄρσενικόν, θηλυκόν καὶ οὐδέτερον γένος. Τὸ γένος τοῦτο, τὸ ὁποῖον φανερώνεται διὰ τοῦ ἁρθρου λέγεται γραμματικὸν γένος.

ΣΗΜ. Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω γένους ὑπάρχει καὶ τὸ φυσικὸν λεγόμενον γένος τοῦτο φανερώνει εἰς ποῖον γένος πραγματικὰ ἀνήκει τὸ οὐσιαστικόν καὶ δὲν συμφωνεῖ πάντοτε μὲ τὸ πραγματικόν. Π.χ. τὸ κοράσιον=ἡ κόρη ἐνῶ τὸ πραγματικόν εἶναι οὐδέτερον, τὸ φυσικόν εἶναι θηλυκόν.

Ἀσκήσεις 1η.

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα 5 ὀνόματα ἄρσενικά, 5 θηλυκά καὶ 5 οὐδέτερα.

* Ασκησης 2α.

Γράψε τὸ κατάλληλον ἄρθρον εἰς τὰ παρακάτω ὀνόματα:
 κῆπος, τοῖχος, ἔλαφος, παιδίον, γραφή, κιμωλία, τετράδιον, διδάσκα-
 λος, μαθήτρια, βασιλεὺς, ἔθνος, πατρίς, κράτος, νῆσος, ὁδός, δικαστής, στρα-
 τιώτης, γέφυρα, ταμίας, γλῶσσα, δῶρον, στρατός, βιβλίον, λέξις, ἔκθεσις,
 βῆμα, βιβλιοπωλεῖον, ἀγορά.

2. Ἀριθμοί

ὁ σκύλος (ἐν ζῶον)	οἱ σκύλοι (πολλὰ ζῶα)
ἡ μαθήτρια (ἐν πρόσωπον)	αἱ μαθήτριαι (πολλὰ πρόσωπα)
τὸ πλοῖον (ἐν πρᾶγμα)	τὰ πλοῖα (πολλὰ πράγματα)

Ὅταν τὸ ὄνομα φανερώνη ἐν πρόσωπον, ζῶον ἢ πρᾶγμα εἶναι ἀριθμοῦ ἐνικοῦ.

Ὅταν τὸ ὄνομα φανερώνη πολλὰ πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα εἶναι ἀριθμοῦ πληθυντικοῦ.

Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι δύο: ὁ ἐνικός καὶ ὁ πληθυντικός.
 Ὁ μὲν ἐνικός φανερώνει ἐν οὐσιαστικόν, ὁ δὲ πληθυντικός πολλὰ οὐσιαστικά.

* Ασκησης 1η.

Ποίου ἀριθμοῦ εἶναι αἱ λέξεις: τὸ δένδρον, οἱ μαθηταί, τὸ πλοῖον, τὰ σχο-
 λεῖα, ὁ κῆπος, οἱ στρατιῶται, οἱ ναῦται, ὁ ἀεροπόρος, ἡ σημαία, αἱ μαθή-
 τριαι, ἡ πηγὴ, τὰ ὄρη, αἱ οἰκίαι, αἱ ἄμαξαι, τὰ πρόβατα, ἡ βενζινάκατος.

* Ασκησης 2α.

Γράψε 10 ὀνόματα ἐνικοῦ καὶ 10 πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ.

3. Πτώσεις

Ἐνικός ἀριθμός

Χθὲς ἀπεστρατεύθη	(ποῖος;)	ὁ διδάσκαλος
ἔγινεν ἑορτὴ πρὸς τιμὴν	(ποίου;)	τοῦ διδασκάλου
προσέφερον ἀνθοδέσμη	(εἰς ποῖον;)	(εἰς τὸν δι- δάσκαλον)
διότι ἀγαποῦν	(ποῖον;)	τῷ διδασκάλῳ
πόσον καλὸς εἴσθε,		τὸν διδάσκαλον
		ὦ διδάσκαλε,

Πληθυντικός ἀριθμός

Εἰς τὸ σχολεῖον μας εἶναι τρεῖς	(ποῖοι;)	οἱ διδάσκαλοι
εἶναι ἱερὸν τὸ ἔργον	(ποίων;)	τῶν διδασκάλων
ὀφείλομεν πολλὰ (εἰς ποῖους;)	(εἰς τοὺς δι- δασκάλους)	τοῖς διδασκάλοις
δι' αὐτὸ δὲν λησμονῶμεν	(ποίους;)	τοὺς διδασκάλους
πόσον κουράζεσθε δι' ἡμᾶς,		ὦ διδάσκαλοι.

Τὸ ὄνομα διδάσκαλος εἰς τὰς ἄνω προτάσεις δὲν ἔμεινεν ἀμετάβλητον.

Μετεβλήθη ἀνάλογα πρὸς τὴν σχέσιν, ποῦ ἔχει εἰς τὴν ὁμιλίαν.

Αἱ διάφοροι μορφαί, ποῦ λαμβάνει κάθε ὄνομα, λέγονται **πτώσεις**.

Αἱ πτώσεις εἶναι πέντε: ὀνομαστική, γενική, δοτική, αἰτιατική καὶ κλητική.

Ἡ Ὀνομαστική δίδει ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐρώτησιν ποῖος, ἡ Γενική εἰς τὴν ἐρώτησιν ποίου, ἡ Δοτική εἰς τὴν ἐρώτησιν εἰς ποῖον; (ποῖω;), ἡ Αἰτιατική εἰς τὴν ἐρώτησιν ποῖον; ἡ δὲ Κλητική χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς κλήσεις (ὅταν καλῶμεν) καὶ τὰς προσφωνήσεις.

ΣΗΜ. Εἰς τὴν δημοτικὴν δὲν ἔχομεν δοτικὴν. Ἀντὶ τῆς δοτικῆς μεταχειρίζομεθα συνήθως τὴν αἰτιατικὴν μαζί με μίαν πρόθεσιν εἰς, πρὸς, μέ, ἢ τὴν γενικὴν καὶ τὴν πρόθεσιν μετά· π.χ. προσέφερον εἰς, πρὸς τὸν διδάσκαλον.

Ἀσκῆσις

Νὰ γράψετε εἰς τὴν ἰδίαν πτῶσιν τοῦ ἄλλου ἀριθμοῦ τὰ ἐξῆς ὀνόματα:

Οἱ καλοὶ μαθηταί, ὁ νέος διδάσκαλος, ἡ ὡραία ἀνθοδέσμη, αἱ σχολικαὶ ἑορταί, τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, τὸ ἱερὸν ἔργον, τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἡ μεγάλη σημαία, ἡ καλὴ μαθήτρια, ὁ σχολικὸς κήπος.

4. Κλίσεις

Ὀνομαστική	Γενική	Δοτική	Αἰτιατική	Κλητική
ὁ ναύτης ὁ διδάσκαλος ὁ λιμὴν	τοῦ ναύτου τοῦ διδασκάλου τοῦ λιμένος	τῷ ναύτῃ τῷ διδασκάλῳ τῷ λιμένι	τὸν ναύτην τὸν διδασκαλόν τὸν λιμένα	ὦ ναῦτα ὦ διδάσκαλε ὦ λιμὴν

Τὰ παραπάνω ὀνόματα μεταβάλλονται (κλίνονται) κατὰ διαφορετικὸν τρόπον τὸ καθένα.

Οἱ διαφορετικοὶ αὗτοί τρόποι, κατὰ τοὺς ὁποίους κλίνονται τὰ ὀνόματα, ὀνομάζονται **κλίσεις**.

Αἱ κλίσεις εἶναι τρεῖς: **πρώτη, δευτέρα καὶ τρίτη.**

5. Θέμα—κατάληξις—χαρακτήρ

ὁ διδάσκαλ—ος	τὸ σχολεῖ—ον
τοῦ διδασκάλ—ου	τοῦ σχολεῖ—ου
οἱ διδάσκαλ—οι	τὰ σχολεῖ—α

Κατὰ τὴν κλίσιν τῶν ὀνομάτων παρατηροῦμεν, ὅτι δὲν μεταβάλλεται ὁλόκληρον τὸ ὄνομα· μεταβάλλεται μόνον ἓνα μέρος

τῆς ληγούσης αὐτοῦ. Τὸ μέρος αὐτό, τὸ ὁποῖον μεταβάλλεται ὀνομάζεται **κατάληξις**.

ΟΡΙΣΜΟΣ: Κατάληξις λέγεται τὸ πρὸς τὸ τέλος τῆς λέξεως μέρος, τὸ ὁποῖον μεταβάλλεται.

Τὸ μέρος ποῦ δὲν μεταβάλλεται λέγεται **θέμα**, τὸ δὲ τελευταῖον γράμμα τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρ**. Τὸ ὄνομα διδάσκαλος ἔχει χαρακτήρα λ=σύμφωνον. Τὸ ὄνομα σχολεῖον ἔχει θέμα ει=φωνῆεν.

*Ὅσα ὀνόματα ἔχουν χαρακτήρα φωνῆεν ὀνομάζονται **φωνεντόληκτα** καὶ ὅσα σύμφωνον **συμφωνόληκτα**.

*Άσκησης

Τί εἶναι κατάληξις, τί θέμα καὶ τί χαρακτήρ; Χώρισε 10 λέξεις τῆς προηγούμενης ἀσκήσεως εἰς κατάληξιν καὶ θέμα καὶ ὑπογράμμισε τὸν χαρακτήρα.

Ὑπόδειγμα :

θέμα	χ.	κατάληξις
κα	λ	—οἱ
μαθη	τ	—αἱ

ΚΛΙΣΙΣ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ

Ἑνικός ἀριθμός				Πληθυντικός ἀριθμός		
Πτώσεις	Ἀρσεν.	Θηλυκὸν	Οὐδέτερον.	Ἀρσεν.	Θηλυκὸν	Οὐδέτερον.
Ὀνομαστική	ὁ	ἡ	τὸ	οἱ	αἱ	τὰ
Γενική	τοῦ	τῆς	τοῦ	τῶν	τῶν	τῶν
Δοτική	τῷ	τῇ	τῷ	τοῖς	ταῖς	τοῖς
Αἰτιατική	τὸν	τὴν	τὸ	τούς	τάς	τὰ
Κλητική	ὦ	ὦ	ὦ	ὦ	ὦ	ὦ

ΠΑΡΑΡΗΡΗΣΕΙΣ: 1. Τὸ ἄρθρον δὲν ἔχει κλητικὴν· ἀντὶ ταύτης λαμβάνομεν τὸ κλητικὸν ἐπιφώνημα ὦ.

2. Ἡ γενική καὶ δοτική τῶν ἄρθρων περισπῶνται, ἡ δὲ αἰτιατική ὀξύνεται.

3. Οἱ τύποι τῶν ἄρθρων, οἱ ὅποιοι ἀρχίζουσιν ἀπὸ φωνῆεν δασύνονται (ὁ, ἡ, οἱ, αἱ).

ΣΗΜ. Οἱ τύποι: τόν, τήν, τό, τούς, τὰ κλπ. ὅταν συνοδεύουν ρήματα δὲν εἶναι ἄρθρα, ἀλλὰ ἀντωνυμίαι· π.χ. τὸν συνέλαβον=συνέλαβον αὐτόν.

ΚΛΙΣΙΣ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Πρώτη κλίσις

ὁ ταμίας

ἡ θάλασσα

ὁ ναύτης

ἡ νίκη

Τὰ ὀνόματα τῆς πρώτης κλίσεως εἶναι ἄρσενικά καὶ θηλυκά.

Τὰ ἄρσενικά ἔχουν κατάληξιν **ας, ης**, τὰ δὲ θηλυκά **α, η**.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ: Ἡ πρώτη κλίσις δὲν ἔχει οὐδέτερον.

Τὰ ὀνόματα τῆς πρώτης κλίσεως κλίνονται κατὰ τὰ ἐπόμενα παραδείγματα:

Ἄρσενικά -ας, -ης γεν. ου

Πτώσεις	Ἀρθρ.	Ἑνικός ἀριθμὸς			
Ὄνομ.	ὁ	λοχί-ας	μαθητ-ῆς	ναύτ-ης	πολίτ-ης
Γεν.	τοῦ	λοχί-ου	μαθητ-οῦ	ναύτ-ου	πολίτ-ου
Δοτ.	τῷ	λοχί-α	μαθητ-ῇ	ναύτ-ῃ	πολίτ-ῃ
Αἰτ.	τόν	λοχί-αν	μαθητ-ήν	ναύτ-ην	πολίτ-ην
Κλητ.	ὦ	λοχί-α	μαθητ-ά	ναύτ-α	πολίτ-α

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	λοχί-αι	μαθητ-αί	ναύτ-αι	πολίτ-αι
Γεν.	τῶν	λοχί-ῶν	μαθητ-ῶν	ναύτ-ῶν	πολίτ-ῶν
Δοτ.	τοῖς	λοχί-αις	μαθητ-αῖς	ναύτ-αῖς	πολίτ-αῖς
Αἰτ.	τούς	λοχί-ας	μαθητ-άς	ναύτ-ας	πολίτ-ας
Κλητ.	ὦ	λοχί-αι	μαθητ-αί	ναύτ-αι	πολίτ-αι

Ἑνικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ὁ	νομάρχ-ης	βιβλιοπώλ-ης	τελών-ης	εἰρηνοδίκ-ης
Γεν.	τοῦ	νομάρχ-ου	βιβλιοπώλ-ου	τελών-ου	εἰρηνοδίκ-ου
Δοτ.	τῷ	νομάρχ-ῃ	βιβλιοπώλ-ῃ	τελών-ῃ	εἰρηνοδίκ-ῃ
Αἰτ.	τόν	νομάρχ-ην	βιβλιοπώλ-ην	τελών-ην	εἰρηνοδίκ-ην
Κλ.	ὦ	νομάρχ-α	βιβλιοπώλ-α	τελών-α	εἰρηνοδίκ-η

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	νομάρχ-αι	βιβλιοπώλ-αι	τελών-αι	εἰρηνοδίκ-αι
Γεν.	τῶν	νομάρχ-ῶν	βιβλιοπώλ-ῶν	τελών-ῶν	εἰρηνοδίκ-ῶν
Δοτ.	τοῖς	νομάρχ-αῖς	βιβλιοπώλ-αῖς	τελών-αῖς	εἰρηνοδίκ-αῖς
Αἰτ.	τούς	νομάρχ-ας	βιβλιοπώλ-ας	τελών-ας	εἰρηνοδίκ-ας
Κλ.	ὦ	νομάρχ-αί	βιβλιοπώλ-αι	τελών-αι	εἰρηνοδίκ-αι

Ἀπὸ τὰ προηγούμενα ὀνόματα βλέπομεν, ὅτι αἱ καταλήξεις τῶν ἀρσενικῶν τῆς ἀ' κλίσεως εἶναι αἱ ἑξῆς:

	Ἑνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	—ας —ης	—αι
Γεν.	—ου	—ῶν
Δοτ.	—α —η	—αις
Αἱτ.	—αν —ην	—ας
Κλ.	—α —η ἢ —α	—αι

Κατὰ τὸ λοχίας κλίνονται: ταμίας, κοχλίας, κτηματίας, ἐπαγγελματίας, εἰσοδηματίας, τραυματίας, Ἀνδρέας, Ρήγας, Ἐπαμεινώνδας κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ μαθητῆς κλίνονται: διοικητής, ποιητής, βουλευτής, πρεσβευτής, δικαστής, θεατής, ἀγοραστής, πολεμιστής, νικητής, ἐνοικιαστής, φοιτητής, λογιστής, δανειστής, χορευτής, ἐλεγκτής κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ ναύτης κλίνονται: στρατιώτης, νησιώτης, ταξιδιώτης, ἐπαρχιώτης, πατριώτης, ἐργάτης, συντάκτης, διαβάτης, πελάτης κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ πολίτης κλίνονται: ὀπλίτης, μεσίτης, τεχνίτης, πλανήτης κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ νομάρχης κλίνονται: σταθμάρχης, γυμνασιάρχης, πατριάρχης κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ βιβλιοπώλης κλίνονται: παντοπώλης, χαρτοπώλης, κ.τ.λ.

Ἐπίσης ὅπως αὐτὰ κλίνονται: ὁ εἰδωλολάτρης, γεωμέτρης κ.τ.λ.

*Άσκησης 1η.

Νὰ κλίνης τὰ ὀνόματα:

τραυματίας, κτηματίας, διοικητής, στρατιώτης, ἐργάτης.

*Άσκησης 2α.

Νὰ γράψης 10 ὀνόματα ἀπὸ τὰ παραπάνω εἰς τὴν ὀνομαστικὴν ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

*Άσκησης 3η.

Νὰ γράψης τὴν κλητικὴν τοῦ ἑνικοῦ καὶ γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ἰδίων ὀνομάτων.

Παρατηρήσεις

ἐπὶ τῶν ἀρσενικῶν τῆς πρώτης κλίσεως.

1. Ἡ κατάληξις —ας τῶν πρωτοκλίτων ὀνομάτων εἶναι παντοῦ μακρά· π.χ. τοὺς ναύτας, τοὺς βιβλιοπώλας.

2. Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ ὄλων τῶν πρωτοκλίτων ὀνομάτων τονίζεται ἐπὶ τῆς ληγούσης καὶ περισπᾶται· π.χ. τῶν πολιτῶν, τῶν ναυτῶν.

3. Τὰ ὀξύτονα ὀνόματα τῆς α' κλίσεως εἰς τὴν γενικὴν καὶ δοτικὴν ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ περισπῶνται: μαθητῆς—μαθητοῦ, μαθητῇ, μαθητῶν, μαθηταῖς.

4. Ἀπὸ τὰ εἰς —ης πρωτόκλιτα σχηματίζουν τὴν κλητικὴν εἰς —α βραχύ:

α) τὰ ἔθνικα· π.χ. Πέρσης —ὦ Πέρσα.

β) ὅσα τελειώνουν εἰς —της· π.χ. μαθητῆς—μαθητά, πολίτης—πολίτα.

γ) τὰ σύνθετα μὲ τὰς καταλήξεις: —άρχης, —πώλης, —μέτρης, —τρίβης, —λάτρης, —ώνης· π.χ. νομάρχης, νομάρχα, βιβλιοπώλης—βιβλιοπῶλα, γεωμέτρης—γεωμέτρα, ἐλαιοτρίβης—ἐλαιοτρίβα, εἰδωλολάτρης—εἰδωλολάτρα, τελώνης—τελώνα.

Ὅλα δὲ τὰ ἄλλα ὀνόματα σχηματίζουν τὴν κλητικὴν εἰς ἡ· π.χ. εἰρηνοδίκης—εἰρηνοδίκη, βυρσοδέψης—βυρσοδέψη, εὐπατρίδης—εὐπατρίδη.

ΣΗΜ. Τὸ ὄνομα δεσπότης ἔχει κλητικὴν ὦ δέσποτα.

Τὸ δίχρονον τῆς παραληγοῦσης

τῶν εἰς —άτης, —ίτης καὶ —ύτης πρωτοκλίτων ὀνομάτων.

(Σπάρτη) Σπαρτιάτης—Σπαρτιάται
(ὄπλον) ὀπλίτης—ὀπλίται
(πόλις) πολίτης—πολίται
(πρέσβυς) πρεσβύτης—πρεσβῦται

(διαβαίνω) διαβάτης—διαβάται
(κρίνω) κριτής—κριταί
(λύω) λύτης—λύται
(δύω) δύτης—δύται.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα παρατηροῦμεν, ὅτι ὅσα ὀνόματα εἰς —άτης, —ίτης καὶ —ύτης παράγονται ἀπὸ ἄλλα ὀνόματα ἔχουν τὸ δίχρονον τῆς παραληγοῦσης μακρόν (Σπαρτιάται), ὅσα δὲ παράγονται ἀπὸ ῥήματα τὸ ἔχουν βραχὺ (διαβάται).

Θηλυκά εις -η γεν. ης

Πτώσεις	Ἄρθρ.	Ἑνικός ἀριθμός				Πληθυντικός			
		Ὀν.	ἡ	ἑορτ-ῇ	μάχ-ῃ	καλωσύν-ῃ	αἱ	ἑορτ-αῖ	μάχ-αι
Γεν.		τῆς	ἑορτ-ῆς	μάχ-ῆς	καλωσύν-ῆς	τῶν	ἑορτ-ῶν	μαχ-ῶν	καλωσύν-ῶν
Δοτ.		τῇ	ἑορτ-ῇ	μάχ-ῃ	καλωσύν-ῃ	ταῖς	ἑορτ-αῖς	μάχ-αῖς	καλωσύν-αῖς
Αἰτ.		τὴν	ἑορτ-ὴν	μάχ-ην	καλωσύν-ην	τάς	ἑορτ-άς	μάχ-ας	καλωσύν-ας
Κλ.		ὦ	ἑορτ ἡ	μάχ-ῃ	καλωσύν-ῃ	ὦ	ἑορτ-αῖ	μάχ-αι	καλωσύν-αι

Θηλυκά εις -α γεν. -ας, -α γεν. -ης

Πτώσεις	ἄρθρ.	Ἑνικός ἀριθμός				
Ὀν.	ἡ	στρατι-ᾶ	ὁμιλί-α	σημαί-α	χώρ-α	
Γεν.	τῆς	στρατι-ᾶς	ὁμιλί-ας	σημαί-ας	χώρ-ας	
Δοτ.	τῇ	στρατι-ᾷ	ὁμιλί-α	σημαί-α	χώρ-α	
Αἰτ.	τὴν	στρατι-άν	ὁμιλί-αν	σημαί-αν	χώρ-αν	
Κλ.	ὦ	στρατι-ᾶ	ὁμιλί-α	σημαί-α	χώρ-α	

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὀν.	αἱ	στρατι-αῖ	ὁμιλί-αι	σημαί-αι	χώρ-αι
Γεν.	τῶν	στρατι-ῶν	ὁμιλι-ῶν	σημαί-ῶν	χώρ-ῶν
Δοτ.	ταῖς	στρατι-αῖς	ὁμιλί-αις	σημαί-αῖς	χώρ-αῖς
Αἰτ.	τάς	στρατι-άς	ὁμιλί-ας	σημαί-ας	χώρ-ας
Κλ.	ὦ	στρατι-αῖ	ὁμιλί-αι	σημαί-αι	χώρ-αι

Ἑνικός ἀριθμός

Ὀν.	ἡ	ἀσθένει-α	γέφυρ-α	τράπεζ-α	γλῶσσ-α
Γεν.	τῆς	ἀσθενει-ας	γεφύρ-ας	τραπέζ-ης	γλῶσσ-ης
Δοτ.	τῇ	ἀσθενει-α	γεφύρ-α	τραπέζ-η	γλῶσσ-η
Αἰτ.	τὴν	ἀσθένει-αν	γέφυρ-αν	τράπεζ-αν	γλῶσσ-αν
Κλ.	ὦ	ἀσθένει-α	γέφυρ-α	τράπεζ-α	γλῶσσ-α

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὀν.	αἱ	ἀσθένει-αι	γέφυρ-αι	τράπεζ-αι	γλῶσσ-αι
Γεν.	τῶν	ἀσθενει-ῶν	γεφύρ-ῶν	τραπέζ-ῶν	γλῶσσ-ῶν
Δοτ.	ταῖς	ἀσθενει-αῖς	γεφύρ-αῖς	τραπέζ-αῖς	γλῶσσ-αῖς
Αἰτ.	τάς	ἀσθενει-ας	γεφύρ-ας	τραπέζ-ας	γλῶσσ-ας
Κλ.	ὦ	ἀσθένει-αι	γέφυρ-αι	τράπεζ-αι	γλῶσσ-αι

Καταλήξεις θηλυκῶν α' κλίσεως

	Ἑνικός				Πληθυντικός	
Ὄνομ.	-η	-α			-αι	
Γεν.	-ης	-ας	ῆ	-ης	-ων	
Δοτ.	-η	-α	ῆ	-η	-αις	
Αἰτ.	-ην	-αν			-ας	
Κλητ.	-η	-α			-αι	

Κατὰ τὸ **έορτή** κλίνονται: φωνή, βροχή, τιμή, κεφαλή, ἀρετή, σκηνή, ἀστραπή, πηγή, στιγμή, βροντή, ἀδελφή, ἐκδρομή, δεξαμενή, ταραχή, αὐλή, πληγή, εὐχή, ἀρχή, γραμμή, σχολή, καταστροφή κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ **μάχη** κλίνονται: δίκη, νίκη, γνώμη, στέγη, ἀνθοδέσμη, δαπάνη, καλύβη, φάτνη, κώπη κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ **καλωσύνη** κλίνονται μόνον εἰς τὸν **ἐνικὸν ἀριθμὸν** τὰ ὀνόματα: δικαιοσύνη, εὐγνωμοσύνη, μετριοφροσύνη, ἐμπιστοσύνη, σωφροσύνη κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ **στρατιά** κλίνονται: πρασιά, θεά, γενεά, φωλεά, στερεά, δωρεά, στοά, φρουρά κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ **ὀμιλία** κλίνονται: οἰκία, θυσία, ζημία, ἀδικία, κακία, αἰτία, ἐργασία, πικρία, ἀνησυχία, κοινωνία, ἀτυχία, παροιμία, ἀμαρτία, ἱστορία, διδασκαλία, συκοινωνία, ἐτοιμασία κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ **σημαία** κλίνονται: προκυμαία, κεραία, θρησκεία, ἐκστρατεία, πορεία.

Κατὰ τὸ **χώρα** κλίνονται: ἔδρα, κατάρα, χήρα, κηρήθρα, σαύρα κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ **ἀσθένεια** κλίνονται: ὠφέλεια, ἀσφάλεια, ἐπιφάνεια, καλλιέργεια, οἰκογένεια, ἐνέργεια, ἀμέλεια, συνήθεια, βοήθεια, ἔννοια, μαθήτρια, ὑπέρетρία, ἐργάτρια κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ **γέφυρα** κλίνονται: ἄγκυρα, μάχαιρα, πλήμμυρα, σφαῖρα, πείρα, μοῖρα, πρῶρα, γραῖα, μαῖα, μυῖα.

Κατὰ τὸ **τράπεζα** καὶ **γλῶσσα** κλίνονται: ρίζα, μοῦσα, πεῖνα, ἄμαξα, τράπεζα, αἶθουσα, μέλισσα, φάλαινα, βασίλισσα κ.τ.λ.

Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν θηλυκῶν πρώτης κλίσεως

-α γεν. -ας δοτ. -α		-α γεν -ης δοτ. -η	
ῆ	σημαί-α, χώρ-α	τράπεζ-α,	θάλασσ-α
τῆς	σημαί-ας, χώρ-ας	τραπέζ-ης,	θαλάσσ-ης
τῇ	σημαί-α, χώρ-α	τραπέζ-η,	θαλάσσ-η

Παρατηρούμεν, ὅτι ἄλλα θηλυκὰ διατηροῦν τὸ —α εἰς τὰς ἄλλας πτώσεις καὶ ἄλλα τὸ τρέπουν εἰς τὴν γενικὴν καὶ δοτικὴν εἰς η.

Διατηροῦν τὸ α ὅσα πρὸ αὐτοῦ ἔχουν φωνῆεν ἢ ρ, (ἐλαία, χώρ—α)· τὸ τρέπουν δὲ εἰς η ὅσα ἔχουν πρὸ αὐτοῦ σύμφωνον ἐκτὸς τοῦ ρ (τράπεζ—α, ρίζ—α, θάλασσ—α, πεῖν—α, δῖψ—α).

Ἀπὸ τὰ θηλυκὰ τῆς πρώτης κλίσεως ἔχουν τὸ —α βραχύ:

α) ὅλα τὰ προπαροξύτονα (ἀλήθεια, εὐγένεια).

β) ὅσα τρέπουν τὸ α τῆς ὀνομαστικῆς εἰς τὴν γενικὴν καὶ δοτικὴν εἰς η (μοῦσα—μούσης, πεῖνα—πείνης).

γ) ὅσα διςύλλαβα τελειώνουν εἰς —αῖα (γραῖα, μαῖα καὶ τὸ μῦα).

δ) ὅσα διςύλλαβα τελειώνουν εἰς —ρα καὶ ἔχουν εἰς τὴν παραλήγουσαν δίφθογγον ἐκτὸς τῆς —αν· (σφαῖρα, μοῖρα, πρῶρα, πεῖρα, καὶ τὰ σφῦρα).

Ὅλα τὰ ἄλλα ὀνόματα τὸ ἔχουν μακρόν.

*Άσκησης 1η.

Νὰ κλίνης τὰ ὀνόματα: ἡ τιμή, ἡ δόξα, ἡ λόγχη, ἡ ἄγκυρα.

*Άσκησης 2α.

Νὰ διακρίνης καὶ νὰ σημειώσης μὲ τὰ σημεῖα (˘, —) τὸ α ποῦ εἶναι μακρόν καὶ ποῦ εἶναι βραχύ εἰς τὰς λέξεις: σοφία, σημαία, ἐλαία, γραία, αὐρα, λαυρα, σαυρα, σφαῖρα, μηλεα, εὐσεβεία, γλωσσά, πείρα, μοῖρα, δουλεία, τιμωρία, ψωρα, κεραία.

*Άσκησης 3η.

Τόνισε τὰς ἀνωτέρω λέξεις.

Αἱ καταλήξεις τῶν πρωτοκλίτων

Ἑνικός		Πληθυντικός
Ἀρσενικά	Θηλυκά	Ἀρσενικά καὶ θηλυκά
Ὄνομ. —ας —ης	—α —η	—αι
Γεν. —ου	—ας ἢ —ης —ης	—ων
Δοτ. —α —η	—α ἢ —η —η	—αῖς
Αἰτ. —αν —ην	—αν —ην	—ας
Κλητ. —α —η —(α)	—α —η	—αι

Γενικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὰ πρωτόκλιτα

1. Τὸ —ας τῆς πρώτης κλίσεως εἶναι πάντοτε μακρόν (τῆς σφαῖρας, τοὺς ναύτας).

2. Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζεται πάντοτε ἐπὶ τῆς ληγούσης καὶ περισπᾶται (τῶν ταμιῶν, τῶν θαλασσῶν).

3. Αἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν εἶναι αἱ ἴδιαι.

4. Ἡ αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἐνικοῦ ἔχουν τὸν τόνον τῆς ὀνομαστικῆς (ποιητῆς—ποιητὴν—ποιητά).

Ἐξαιροῦνται ὅσα ἀρσενικά εἰς —ης σχηματίζουν τὴν κλητικὴν εἰς α βραχύν (στρατιώτης—στρατιῶτα).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: 1. Ἡ μακροκατάληκτος γενική καὶ δοτική ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τονιζομένη περισπᾶται (τοῦ μαθητοῦ—τῷ μαθητῇ—τῶν μαθητῶν—τοῖς μαθηταῖς).

2. Ἡ ἀσυναίρετος ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τονιζομένη ὀξύνεται (ὁ δικαστής—τὸν δικαστήν—δικαστὰ—δικασταί—δικαστὰς—δικασταί).

Συνηρημένα οὐσιαστικά α' κλίσεως

Μερικά ὀνόματα τῆς α' κλίσεως, ποὺ ἔχουν δύο ἀλλεπάλληλα φωνήεντα, ἐνώνουν (συναίρουν) αὐτὰ εἰς ἓν μακρόν φωνῆεν ἢ εἰς μίαν δίφθογγον. Τὰ ὀνόματα αὐτὰ λέγονται **συνηρημένα**. Ἡ συναίρεσις γίνεται εἰς ὅλας τὰς πτώσεις· ἔχουν δὲ τὰς ἐξῆς συνήθως καταλήξεις: ἀρσενικά εἰς —έας, —ῆς καὶ θηλυκά εἰς —έα, —ῆ καὶ —άα, —ᾶ.

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	βορρ—ᾶς (έας)	Ἑρμ—ῆς(έας)	ἡ	Ἀθην—ᾶ(άα)
Γεν.	τοῦ	βορρ—ᾱ	Ἑρμ—οῦ	τῆς	Ἀθην—ᾱς
Δοτ.	τῷ	βορρ—ᾱ̃	Ἑρμ—ῆ̃	τῇ	Ἀθην—ᾱ̃
Αἰτ.	τὸν	βορρ—ᾱν	Ἑρμ—ῆν	τὴν	Ἀθην—ᾱν
Κλ.	ὦ	βορρ—ᾱ	Ἑρμ—ῆ	ὦ	Ἀθην—ᾱ

Σημ. Κατὰ τὸ βορρᾶς κλίνονται τὰ : Σκουφᾶς, Παλαμᾶς κ. ἄ.

Ἑνικός				Πληθυντικός		
Ὄνομ.	ἡ	μν—ᾶ(μνά-α)	συκῆ(συκέα)	αἱ	μναῖ	συκαῖ
Γεν.	τῆς	μν—ᾱς	συκῆς	τῶν	μνῶν	συκῶν
Δοτ.	τῇ	μν—ᾱ̃	συκῆ̃	ταῖς	μναῖς	συκαῖς
Αἰτ.	τὴν	μν—ᾱν	συκῆν	τάς	μνάς	συκάς
Κλ.	ὦ	μν—ᾱ	συκῆ	ὦ	μναῖ	συκαῖ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: 1. Τὰ συνηρημένα τῆς α' κλίσεως εἰς ὅλας τὰς πτώσεις καὶ τῶν δύο ἀριθμῶν ἔχουν τὰς καταλήξεις τῶν ἀσυναιρέτων.

2. Εἰς ὅλας τὰς πτώσεις τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν καὶ περισπῶνται.

3. Τὸ ὄνομα Ἑρμῆς ἔχει πληθυντικόν: οἱ Ἑρμαῖ (=τὰ ἀγάλματα τοῦ Ἑρμοῦ, ποῦ ἦσαν εἰς τοὺς δρόμους τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων), τῶν Ἑρμῶν, τοῖς Ἑρμαῖς, τοὺς Ἑρμάς, ὦ Ἑρμαῖ.

ΣΗΜ. 1. Τὸ ὄνομα γῆ κλίνεται ὡς ἐξῆς: ἡ γῆ, τῆς γῆς, τῇ γῇ, τὴν γῆν, ὦ γῆ. Πληθυντικός: αἱ γαῖαι (=τὰ χωράφια), τῶν γαιῶν, ταῖς γαίαις, τὰς γαίας, ὦ γαῖαι.

2. Τὰ κυριώτερα συνηρημένα τῆς α' κλίσεως εἶναι: γαλῆ, λεοντῆ, ἄλωπ:κῆ, συκῆ, ἀμυγδαλῆ, γῆ, βορράς, Ἀθηνᾶ, Ναυσικᾶ, Ἑρμῆς, Ἀπελλῆς, Θαλῆς: τὰ ἐπίθετα: κυανῆ, χαλκῆ, ἀπλῆ, διπλῆ, χρυσῆ, πορφυρᾶ, σιδηρᾶ, ἀργυρᾶ.

Ἀσκήσεις

Νὰ κλίνης τὰ ἐξῆς ὀνόματα: ἡ λεοντῆ, ἡ γαλῆ, ἡ ἄλωπεκῆ, ἡ ἀμυγδαλῆ, ἡ Ναυσικᾶ, ὁ Ἀπελλῆς.

Δευτέρα κλίσις

ὁ κηπουρ—ός	ἡ ὁδ—ός	τὸ φυτ—όν
ὁ χρόν—ος	ἡ νόσ—ος	τὸ δένδρ—ον
ὁ ἀνθρωπ—ος	ἡ ἔλαφ—ος	τὸ ἄροτρ—ον
ὁ κῆπ—ος	ἡ νῆσ—ος	τὸ σχολεῖ—ον

Ἡ δευτέρα κλίσις ἔχει ὀνόματα ἀρσενικά, θηλυκά καὶ οὐδέτερα: τὰ ἀρσενικά καὶ θηλυκά ἔχουν κατάληξιν —ος, τὰ δὲ οὐδέτερα κατάληξιν —ον.

Τὰ ὀνόματα τῆς δευτέρας κλίσεως κλίνονται κατὰ τὰ ἐπόμενα παραδείγματα:

Ἀρσενικά

Ἑνικός ἀριθμός

Ὀν.	ὁ	γεωργ—ός	φίλ—ος	ἀνθρωπ—ος	ὑπάλληλ—ος	κῆπ—ος
Γεν.	τοῦ	γεώργ—ου	φίλ—ου	ἀνθρώπ—ου	ὑπάλληλ—ου	κῆπ—ου
Δοτ.	τῷ	γεωργ—ῷ	φίλ—ῳ	ἀνθρώπ—ῳ	ὑπάλληλ—ῳ	κῆπ—ῳ
Αἰτ.	τόν	γεωργ—όν	φίλ—ον	ἀνθρώπ—ον	ὑπάλληλ—ον	κῆπ—ον
Κλητ.	ὦ	γεωργ—ε	φίλ—ε	ἀνθρωπ—ε	ὑπάλληλ—ε	κῆπ—ε

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὀνομ.	οἱ	γεωργ—οἱ	φίλ—οι	ἀνθρωπ—οι	ὑπάλληλ—οι	κῆπ—οι
Γεν.	τῶν	γεωργ—ῶν	φίλ—ων	ἀνθρώπ—ων	ὑπάλληλ—ων	κῆπ—ων
Δοτ.	τοῖς	γεωργ—οῖς	φίλ—οις	ἀνθρώπ—οις	ὑπάλληλ—οις	κῆπ—οις
Αἰτ.	τούς	γεωργ—οὺς	φίλ—ους	ἀνθρώπ—ους	ὑπάλληλ—ους	κῆπ—ους
Κλητ.	ὦ	γεωργ—οἱ	φίλ—οι	ἀνθρωπ—οι	ὑπάλληλ—οἱ	κῆπ—οι

Θηλυκά

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ῥ	ὀδ-ὀς	νόσ-ος	ἄμπελ-ος	περίπολ-ος	νήσ-ος
Γεν.	τῆς	ὀδ-οῦ	νόσ-ου	ἄμπέλ-ου	περιπόλ-ου	νήσ-ου
Δοτ.	τῇ	ὀδ-ῶ	νόσ-ω	ἄμπέλ-ω	περιπόλ-ω	νήσ-ω
Αἰτ.	τῇν	ὀδ-ὄν	νόσ-ον	ἄμπελ-ον	περίπολ-ον	νήσ-ον
Κλ.	ῶ	ὀδ-ἐ(ὀς)	νόσ-ε(ος)	ἄμπελ-ε(ος)	περίπολ-ε(ος)	νήσ-ε(ος)

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	αἱ	ὀδ-οἱ	νόσ-οι	ἄμπελ-οι	περίπολ-οι	νήσ-οι
Γεν.	τῶν	ὀδ-ῶν	νόσ-ων	ἄμπέλ-ων	περιπόλ-ων	νήσ-ων
Δοτ.	ταῖς	ὀδ-οῖς	νόσ-οις	ἄμπέλ-οις	περιπόλ-οις	νήσ-οις
Αἰτ.	τάς	ὀδ-οὓς	νόσ-οὺς	ἄμπέλ-οὺς	περιπόλ-οὺς	νήσ-οὺς
Κλ.	ῶ	ὀδ-οἱ	νόσ-οι	ἄμπελ-οι	περίπολ-οι	νήσ-οι

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	τὸ	φαγητ-ὸν	ὀπλ-ον	δάνει-ον	παράθυρ-ον	πλοῖ-ον
Γεν.	τοῦ	φαγητ-οῦ	ὀπλ-ου	δανεί-ου	παραθύρ-ου	πλοῖ-ου
Δοτ.	τῷ	φαγητ-ῶ	ὀπλ-ω	δανεί-ω	παραθύρ-ω	πλοῖ-ω
Αἰτ.	τὸ	φαγητ-ὸν	ὀπλ-ον	δάνει-ον	παράθυρ-ον	πλοῖ-ον
Κλητ.	ῶ	φαγητ-ὸν	ὀπλ-ον	δάνει-ον	παράθυρ-ον	πλοῖ-ον

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	τὰ	φαγητ-ἅ	ὀπλ-α	δάνει-α	παράθυρ-α	πλοῖ-α
Γεν.	τῶν	φαγητ-ῶν	ὀπλ-ων	δανεί-ων	παραθύρ-ων	πλοῖ-ων
Δοτ.	τοῖς	φαγητ-οῖς	ὀπλ-οις	δανεί-οις	παραθύρ-οις	πλοῖ-οις
Αἰτ.	τὰ	φαγητ-ἅ	ὀπλ-α	δάνει-α	παράθυρ-α	πλοῖ-α
Κλητ.	ῶ	φαγητ-ἅ	ὀπλ-α	δάνει-α	παράθυρ-α	πλοῖ-α

Ἀπὸ τὰ παραπάνω ὀνόματα βλέπομεν ὅτι αἱ καταλήξεις τῶν ὀνομάτων τῆς β' κλίσεως εἶναι αἱ ἐξῆς:

Καταλήξεις δευτεροκλίτων ὀνομάτων

Ἑνικός			Πληθυντικός	
Ἀρσενικά Θηλυκά		Οὐδέτερα	Ἀρσενικά Θηλυκά	Οὐδέτερα
Ὄν.	—ος	—ον	—οι	—α
Γεν.	—ου	—ου	—ων	—ων
Δοτ.	—ω	—ω	—οις	—οις
Αἰτ.	—ον	—ον	—ους	—α
Κλητ.	—ε ἢ —ος	—ον	—οι	—α

Κατὰ τὸ γεωργός κλίνονται: ἀδελφός, ἰατρός, μισθός, σωρός, ποταμός, ἄγρος, καρπός κ.ἄ.

Κατὰ τὸ φίλος: νόμος, φόρος, δρόμος, κόσμος, ἵππος, λόφος, σπόρος, κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ἄνθρωπος καὶ ὑπάλληλος: πόλεμος, δήμαρχος, ἔμπορος, κάτοικος, πλοίαρχος κ.ἄ.

Κατὰ τὸ κῆπος: οἶνος, δῆμος, οἶκος, χῶρος, τοῖχος, ἦχος κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ὁδός κλίνονται: δοκός, τροφός κ.ἄ.

Κατὰ τὸ νόσος: ράβδος, βάτος κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ἄμπελος καὶ περίπολος: εἴσοδος, ἐξοδος, σύζυγος, ἄνοδος, δίφθογγος κ.ἄ.

Κατὰ τὸ νῆσος: ψῆφος κ.ἄ.

Κατὰ τὸ φαγητὸν κλίνονται τὰ ὀνόματα: φυτόν, ποτόν, πτηνόν, λουτρόν, πτερόν.

Κατὰ τὸ ὄπλον τά: μέτρον, χόρτον, φύλλον, βιβλίον, χωρίον, θηρίον κ.ἄ.

Κατὰ τὸ δάνειον καὶ παράθυρον κλίνονται τὰ ὀνόματα: πρόβατον, κάτοπτρον, πρόσωπον, πέταλον, ἔντομον, φρούριον, ἄροτρον, κιβώτιον, πηδάλιον, μοναστήριον, ποδήλατον, λύκειον, σχέδιον, τηλέφωνον, δίκτυον, ἐπιπλόν, οἰκόπεδον, αὐτοκίνητον, ραδιόφωνον, γραμμόφωνον, ἀεροπλάνον, πρωτόκολλον, ὑπόγειον, κύπελλον, ἀντικείμενον κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ πλοῖον κλίνονται τὰ ὀνόματα: μῆλιν, δῶρον, δειπνον, ζῶον, ἀγγεῖον, σχολεῖον, ἰατρεῖον, γραφεῖον, ὑπουργεῖον, μουσεῖον, ταμεῖον, ἀστεῖον, ἀνθοπωλεῖον, ἐργαλεῖον κ.τ.λ.

*Άσκησης 1η.

Νά γράψης 5 ὀνόματα ἀπὸ κάθε ὁμάδα εἰς τὴν ὀνομ. ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ καὶ τὴν γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ.

*Άσκησης 2α.

Νά κλίνης τὰ ὀνόματα: τὸ ὠφέλιμον πτηνόν, τὸ ὠραῖον βιβλίον, τὸ ἱστορικὸν φρούριον, τὸ δημόσιον γραφεῖον, τὸ φορτηγὸν αὐτοκίνητον.

*Άσκησης 3η.

Νά κλίνης 2 ὀνόματα ἀπὸ κάθε ὁμάδα.

*Εργασία

Νά γράψης εἰς ἰδιαιτέρον φύλλον τοῦ τετραδίου σου καὶ εἰς δύο στήλας παροξύτονα εἰς -ιον μὲ -ι καὶ μὲ -ει κατὰ τὸ ὑπόδειγμα:

-ΙΟΝ

βιβλίον

χωρίον

θρανίον

κ.τ.λ.

-ΕΙΟΝ

σχολεῖον

κουρεῖον

ταμεῖον

κ.τ.λ.

Νά συμπληρώσης τὰς ἄνω σειρὰς μὲ ἄλλα ὁμοία ὀνόματα καὶ νά μάθης τὴν ὀρθογραφίαν των.

Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν δευτεροκλίτων ὀνομάτων

1. Τὰ ἀρσενικά καὶ θηλυκὰ ἔχουν τὰς ἰδίας καταλήξεις εἰς ὅλας τὰς πτώσεις καὶ τῶν δύο ἀριθμῶν.
2. Τὰ οὐδέτερα ἔχουν τρεῖς πτώσεις ὁμοίας: ὀνομαστικήν, αἰτιατικήν καὶ κλητικήν.
3. Μερικὰ ἀπὸ τὰ θηλυκὰ εἰς τὴν κλητικήν τοῦ ἐνικοῦ ἔχουν κατάληξιν —ε καὶ —ος (ὦ νῆσος, ὦ νῆσε).
4. Τὸ —α εἰς τὸ τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι β ρ α χ ύ, (τὰ δῶρα, τὰ σχολεῖα).
5. Τὰ προπαροξύτονα εἰς τὴν γενικήν καὶ δοτικήν τοῦ ἐνικοῦ καὶ εἰς τὴν γενικήν, δστικήν καὶ αἰτιατικήν τοῦ πληθυντικοῦ καταβιβάζουν τὸν τόνον· (ἄνθρωπος, ἀνθρώπου, ἀνθρώπω, ἀνθρώπους).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: 1. Ἡ γενική καὶ δοτική καὶ τῶν δύο ἀριθμῶν τονιζομένη ἐπὶ τῆς ληγούσης περισπᾶται· (τοῦ κηπουροῦ—τῷ κηπουρῷ—τῶν κηπουρῶν—τοῖς κηπουροῖς).

2. Ἡ αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ τονιζομένη ἐπὶ τῆς ληγούσης ὀξύνεται· (τοὺς γεωργοὺς, τοὺς κηπουροὺς, τοὺς ἰατροὺς).

3. Ἡ προπαραλήγουσα τονιζομένη ὀξύνεται, ἐκτὸς ἂν ἡ λήγουσα εἶναι μακρά.

+ Ἀσκησης 1η.

Νὰ κλίνης τὰ ἑξῆς ὀνόματα: ὁ ἄριστος ἰατρός, ὁ ὠραῖος ἀνθόκηπος, ἡ ἀνώμαλος ὁδός, ἡ ἀγρία ἄρκτος, τὸ ὠραῖον πρόσωπον, τὸ ἀρχαῖον ἀγγεῖον.

+ Ἀσκησης 2α.

Γράψε τὰς ἰδίας πτώσεις εἰς τὸν ἀντίστοιχον ἀριθμὸν τῶν ἑξῆς ὀνομάτων: ἡ δρόσος, τοῦ στρατοῦ, τῷ οὐρανῷ, οἱ φόροι, οἱ χοῖροι, τοὺς οἶνους, τὰς βίβλους, τῆς εισόδου, τὴν δίφθογγον, τοῖς ἰατροῖς, τῇ ἀνόδῳ, τὸ μάρμαρον, τῶν τριανταφύλλων, τὰ δρέπανα, τοῦ πλοίου, ὦ ἀγγελε, τὴν παρθένον, αἱ ψῆφοι, τὰ γραφεῖα, τῶν νεύρων, τοῦ πηδαλίου, τοῖς κωδωνοστασίοις.

Συνηρημένα οὐσιαστικά τῆς β' κλίσεως

Καὶ εἰς τὴν δευτέραν κλίσιν μερικά ὀνόματα, ποὺ ἔχουν πρὸ τῶν καταλήξεων φωνῆεν ο ἢ ε, συναιροῦν αὐτὸ μὲ τὴν κατάληξιν εἰς μακρὸν φωνῆεν ἢ δίφθογγον.

Τὰ ὀνόματα αὐτὰ λέγονται συνηρημένα.

Τὰ συνηρημένα ὀνόματα τῆς β' κλίσεως εἶναι:

Ἀρσενικά—θηλυκὰ εἰς —οος —ους (νόος—νοῦς, περίπλος—περίπλους, πρόχοος—πρόχους).

Οὐδέτερα εἰς εον—οῦν (ὁστέον—ὁστοῦν).

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	πλοῦς (πλόος)	τὸ	ὄστουν (ὄστέον)
Γεν.	τοῦ	πλοῦ	τοῦ	ὄστου
Δοτ.	τῷ	πλῶ	τῷ	ὄστῳ
Αἰτ.	τόν	πλοῦν	τὸ	ὄστουν
Κλητ.	ὦ	πλοῦ	ὦ	ὄστουν

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	πλοῖ (καὶ πλόες)	τὰ	ὄστᾱ (ὄστέα)
Γεν.	τῶν	πλῶν	τῶν	ὄστων
Δοτ.	τοῖς	πλοῖς	τοῖς	ὄστοις
Αἰτ.	τούς	πλοῦς	τὰ	ὄστᾱ
Κλητ.	ὦ	πλοῖ	ὦ	ὄστᾱ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. Τὰ συνηρημένα οὐσιαστικά εἰς ὅλας τὰς πτώσεις καὶ τῶν δύο ἀριθμῶν ἔχουν τὰς ἰδίας καταλήξεις μὲ τὰ ἀσυναίρετα πλὴν τῆς ὀνομ. καὶ αἰτ. τοῦ ἑνικοῦ, ὅπου ἀντὶ οὗ ἔχουν ου.

2. Τονίζονται εἰς ὅλας τὰς πτώσεις ἐπὶ τῆς ληγούσης καὶ περισπῶνται.

3. Τὰ σύνθετα τονίζονται εἰς τὴν παραλήγουσαν (ὁ ἔκπλους, ἡ πρόχους, ὁ ἀπόπλους).

ΣΗΜ. 1. Τὰ ὀνόματα ν ο ῦ ς καὶ π λ ο ῦ ς εἰς τὸν πλῆθ. συνήθως σχηματίζονται ὡς τριτόκλιτα: οἱ νόες, τῶν νόων, τοὺς νόας—οἱ πλόες, τῶν πλῶν, τοὺς πλόας.

2. Τὰ συνηρημένα σύνήθως δὲν σχηματίζουν κλητικὴν.

Ἀσκησις 1η,

Νὰ κλίνης τὰ ὀνόματα: ὁ ροῦς, ὁ νοῦς, ὁ εὔρους, ὁ χρυσοῦς, ὁ ἀργυροῦς.

Ἀσκησις 2α.

Νὰ κλίνης τὰ παρακάτω ὀνόματα:

α) ὁ ἔνδοξος τραυματίας, ὁ ἄριστος τεχνίτης, ὁ γενναῖος πολεμιστής, ὁ ἀργυροῦς δίσκος.

β) ἡ εὐρύχωρος οἰκία, ἡ ἀμαξιτὴ ὁδός, ἡ μεγάλη νῆσος, ἡ χρυσὴ ἐνδυμασία.

γ) τὸ ἡμερον ζῶον, τὸ φιλόπτωχον ταμεῖον, τὸ δημόσιον κτίριον.

Τρίτη κλίσις

Ὁ Ἕλληνας ἡ μήτηρ τὸ σῶμα

Ἡ τρίτη κλίσις περιλαμβάνει ὀνόματα καὶ τῶν τριῶν γενῶν δηλ. ἀρσενικά, θηλυκὰ καὶ οὐδέτερα, (ὅπως καὶ ἡ δευτέρα κλίσις).

τὸ σῶμα τὸ μέλι τὸ ἄστυ ἡ Σαπφώ
τοῦ σώματ-ος τοῦ μέλιτ-ος τοῦ ἄστε-ως τῆς Σαπφ-οῦς

ὁ χειμῶν ὁ κρατὴρ ἡ ἰσχυς ὁ φύλαξ ὁ Ἄραγ
τοῦ χειμῶν-ος τοῦ κρατῆρ-ος τοῦ ἰσχυ-ος τοῦ φύλακ-ος τοῦ Ἀραγ-ος

Τὰ ὀνόματα τῆς τρίτης κλίσεως εἰς τὴν γενικήν, δοτικήν καὶ αἰτιατικήν ἔχουν μίαν πτώσιν, περισσότεραν ἀπὸ τὴν ὀνομαστικήν καὶ κλητικήν τοῦ ἐνικοῦ καὶ λέγονται διὰ τοῦτο ὀνόματα περιττοσύλλαβα (κρα-τήρ, κρα-τῆ-ρος).

Τὰ τριτόκλιτα ὀνόματα δὲν ἔχουν ὠρισμένην κατάληξιν εἰς τὴν ὀνομαστικήν τοῦ ἐνικοῦ, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι δύο κλίσεις· τελειώνουν δὲ εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ φωνήεντα: α, ι, υ, ω ἢ εἰς ἓν ἀπὸ τὰ σύμφωνα: ν, ρ, ζ, ξ, ψ.

Θέμα—χαρακτήρ—κατάληξις

Διὰ νὰ εὐρώμεν τὴν ὀνομαστικήν πρέπει νὰ γνωρίζωμεν τὸ θέμα. Τὸ θέμα τῶν τριτοκλίτων εὐρίσκεται ἀπὸ τὴν γενικήν, ἀφοῦ ἀφαιρέσωμεν τὴν κατὰληξιν -ος. π.χ. στάχυ-ος θέμα οταχυ-, χειμῶν-ος, θέμα χειμῶν).

Ἀπὸ τὰ ἀρσενικά καὶ θηλυκὰ τριτόκλιτα ὀνόματα ἄλλα μὲν σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικήν τοῦ ἐνικοῦ μὲ τὴν κατάληξιν -ς (ἰσχὺ+ς=ἰσχύς, φύλακ+ς=φύλαξ) καὶ λέγονται κατὰληκτικά, ἄλλα δὲ χωρὶς κατάληξιν (χειμῶν, κρατήρ) καὶ λέγονται ἀκατὰληκτα.

Τὰ οὐδέτερα τριτόκλιτα δὲν λαμβάνουν κατάληξιν εἰς τὴν ὀνομαστικήν, αἰτιατικήν καὶ κλητικήν τοῦ ἐνικοῦ (τὸ σῶμα). ΣΗΜ. Τὰ οὐδέτερα σιγμόληκτα (τὸ ἔθνος, τὸ χρέος) δὲν λαμβάνουν κατάληξιν (ς), ἀλλὰ σχηματίζονται μὲ τὸ θέμα καὶ τροπήν τοῦ εἰς ο· (ἔθνεσ=ἔθνος).

Ἀπὸ τὰ τριτόκλιτα ὀνόματα ἄλλα μὲν σχηματίζονται ἀπὸ ἓνα θέμα καὶ λέγονται μονόθεμα (κρατήρ, κρατῆρος κ.τ.λ.), ἄλλα δὲ ἀπὸ δύο θέματα καὶ ὀνομάζονται διπλόθεμα (ἄστν, ἄστε—ως, λιμήν, λιμέν-ος). Ἀπὸ τὰ διπλόθεμα ὀνόματα τὸ ἐν θέμα ἔχει μακρὸν φωνῆεν εἰς τὴν τελευταίαν συλλαβὴν (λιμήν), καὶ τότε λέγεται ἰσχυρόν, τὲ δὲ ἄλλο ἔχει βραχὺ φωνῆεν (λιμέν-) καὶ λέγεται ἀσθενές.

Ἀπὸ τὰ διπλόθεμα ὀνόματα τὸ ἐν θέμα εὐρίσκεται ἀπὸ τὴν γενικήν μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς καταλήξεως, τὸ δὲ ἄλλο ἀπὸ τὴν ὀνομαστικήν τοῦ ἐνικοῦ (λιμέν-ος, λιμήν).

Διαίρεσις τῶν τριτοκλίτων

Τὸ θέμα τῶν τριτοκλίτων ὀνομάτων τελειώνει εἰς ἓν ἀπὸ τὰ φωνήεντα: α, ι, υ, ω καὶ εἰς ἓν ἀπὸ τὰ κάτωθι σύμφωνα: κ, γ, χ, π, β, φ, τ, δ, θ, λ, ρ, ν, σ.

Ὅστε ἀπὸ τὰ τριτόκλιτα ὀνόματα ἄλλα μὲν ἔχουν χαρακτήρα σύμφωνον καὶ ὀνομάζονται συμφωνόληκτα, ἄλλα δὲ φωνῆεν καὶ ὀνομάζονται φωνηεντόληκτα.

Ἀσκήσεις

Νά εὑρεθῇ τὸ θέμα καὶ ὁ χαρακτήρ τῶν παρακάτω ὀνομάτων καὶ νά χωρισθοῦν ἀναλόγως τοῦ χαρακτήρος εἰς φωνηεντόληκτα καὶ συμφωνόληκτα: κόρακος, πατρίδος, σώματος, ἥρωος, πῆχews, πόλεως, τμήματος, τίγρεως, γάλακτος, στατήρος, λιμένος, ἀκτίνος, φλογός, χάριτος, χειμῶνος, ὀδόντος, πτέρυγος, θώρακος, δυνχος, αἰθέρος.

Αἱ καταλήξεις τῶν τριτοκλίτων ὀνομάτων

Πτώσεις	Ἑνικός ἀριθμός		Πτώσεις	Πληθυντικός ἀριθμός	
	ἄρσεν. καὶ θηλυκ.	οὐδ.		ἄρσεν. καὶ θηλυκ.	οὐδ.
Ὄνομ.	-ς ἢ —	—	Ὄνομ.	-ες	-ᾶ
Γεν.	-ος ἢ ως	-ος	Γεν.	-ων	-ων
Δοτ.	-ῖ	-ῖ	Δοτ.	-σῖ	-σῖ
Αἰτ.	-ν ἢ -ᾶ	—	Αἰτ.	-ᾶς ἢ -ες	-ᾶ
Κλητ.	-ς ἢ -	—	Κλητ.	-ες	-ᾶ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ. Αἱ καταλήξεις -ι, -α, -σι, καὶ -ας τῆς τρίτης κλίσεως εἶναι βραχεῖαι.

Διαίρεσις συμφωνόληκτων

Τὰ συμφωνόληκτα ὀνόματα ἀναλόγως τοῦ χαρακτήρος τῶν ὑποδιαιροῦνται:

1. εἰς οὐρανισκοφωνόληκτα με χαρακτήρα οὐρανισκόφωνον κ, γ, χ.
2. » χειλοφωνόληκτα με χαρακτήρα χειλόφωνον π, β, φ.
3. » ὀδοντοφωνόληκτα με χαρακτήρα ὀδοντόφωνόν τ, δ, θ.
4. » ἐνρινόληκτα με χαρακτήρα ἐνρινον ν.
5. » ὑγρόληκτα με χαρακτήρα ὑγρόν λ, ρ.
6. » σιγμόληκτα με χαρακτήρα σ.

ΚΛΙΣΙΣ ΤΩΝ ΤΡΙΤΟΚΛΙΤΩΝ

Α' Συμφωνόληκτα

α) Οὐρανισκοφωνόληκτα (χαρακτήρ κ, γ, χ)

Ἑνικός ἀριθμός

Πτῶσ.	θέμα: πῖνακ-	θέμα: ἀνθρακ-	θέμα: πτέρυγ-	θέμα: δυνχ-
Ὄνομ.	ὁ πῖναξ(κ+ς)	ἄνθραξ	ἡ πτέρυξ(γ+ς)	ὁ δύνυξ(χ+ς)
Γεν.	τοῦ πῖνακ-ος	ἀνθρακ-ος	τῆς πτέρυγ-ος	τοῦ δύνυχ-ος
Δοτ.	τῷ πῖνακ-ι	ἀνθρακ-ι	τῇ πτέρυγ-ι	τῷ δύνυχ-ι
Αἰτ.	τόν πῖνακ-α	ἀνθρακ-α	τὴν πτέρυγ-α	τόν δύνυχ-α
Κλητ.	ὦ πῖναξ(κ+ς)	ἀνθραξ	ὦ πτέρυξ	ὦ δύνυξ

Πληθυντικός αριθμός

Όνομ.	οί	πίνακ-ες	άνθρακ-ες	αί	πτέρυγ-ες	οί	δουχ-ες
Γεν.	τῶν	πινάκ-ων	άνθράκ-ων	τῶν	πτέρυγ-ων	τῶν	δούχ-ων
Δοτ.	τοῖς	πίναξι(κ+σι)	άνθραξι	ταῖς	πτέρυξι	τοῖς	δούξι
Αιτ.	τούς	πίνακ-ας	άνθρακ-ας	τάς	πτέρυγ-ας	τούς	δούχ-ας
Κλητ.	ῶ	πίνακ-ες	άνθρακ-ες	ῶ	πτέρυγ-ες	ῶ	δούχ-ες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. Τὰ οὐρανισκοφωνόληκτα εἰς τὴν αἰτιατικήν τοῦ ἐνικού λαμβάνουν κατάληξιν -α καὶ εἰς τὴν αἰτ. τοῦ πληθυντικοῦ -ας.

2. Ὁ χαρακτήρ κ, γ, χ τῶν οὐρανισκοφωνολήκτων ἐνώνεται μὲ τὸ ς τῆς καταλήξεως καὶ γίνεται ξ (πίνακ+ς=πινάκς=πίναξ, πίνακ+σι=πίνακσι=πίναξι).

Κατὰ τὸ πίναξ καὶ ἄνθραξ κλίνονται τὰ ὀνόματα: ὁ κόραξ, ὁ βάμβαξ, ὁ θώραξ, ὁ φοῖνιξ, ὁ σκώληξ, ὁ βλάξ, ἡ κλίμαξ, ἡ πέρδιξ κ.ἄ.

Κατὰ τὸ πτέρυξ κλίνονται τὰ ὀνόματα: ἡ φλόξ, ἡ αἶξ, ὁ ἄρπαξ, ὁ πρόσφυξ κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ δούξ κλίνονται: ἡ διῶρυξ, ἡ θρίξ (γεν. τριχός).

ΣΗΜ. Τὸ ἀρχικὸν θ τοῦ θέματος (θριχ-) διατηρεῖται μόνον ὅπου κατὰ τὴν κλίσιν ὑπάρχει ξ, εἰς ὅλας δὲ τὰς ἄλλας πτώσεις τρέπεται εἰς τ (τριχῶν, θριξί).

*Ασκήσις 1η.

Νὰ κλίνης τρία ὀνόματα ἀπὸ κάθε ὁμάδα.

*Ασκήσις 2α.

Νὰ κλίνης τὰ παρακάτω ὀνόματα: ὁ ὑψηλὸς φοῖνιξ, ὁ τυφλὸς σκώληξ, ἡ ὑψηλὴ κλίμαξ, ἡ πτωχὴ πρόσφυξ.

Τὸ ἐπιθετὸν θὰ κλιθῇ κατὰ τὴν ἰδικήν του κλίσιν (ὁ καθαρὸς βάμβαξ, τοῦ καθαροῦ βάμβακος, τῷ καθαρῷ βάμβακι κ.τ.λ.).

6) Χειλοφωνόληκτα (χαρακτήρ η, θ, φ)

κώνωψ θέμα: κώνωπ-

*Αραψ θέμα: *Αραβ-

Πτώσεις	Ένικός			Πληθυντικός		
Όνομ.	ὁ	κώνωψ(π+ς)	*Αραψ(β+ς)	οἱ	κώνωπ-ες	*Αραβ-ες
Γεν.	τοῦ	κώνωπ-ος	*Αραβ-ος	τῶν	κωνώπ-ων	*Αράβ-ων
Δοτ.	τῷ	κώνωπ-ι	*Αραβ-ι	τοῖς	κώνωπι	*Αραπι
Αιτ.	τόν	κώνωπ-α	*Αραβ-α	τούς	κώνωπ-ας	*Αράβ-ας
Κλητ.	ῶ	κώνωψ	*Αραψ	ῶ	κώνωπ-ες	*Αραβ-ες

ΠΑΝΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. Τὰ χειλοφωνόληκτα εἰς τὴν αἰτιατ. τοῦ ἐνικού λαμβάνουν κατάληξιν -α καὶ εἰς τὴν αἰτ. τοῦ πληθ. -ας.

2. Ὁ χαρακτήρ π, β, φ τῶν χειλοφωονολήκτων ἐνώνεται μετὰ τῆς καταλήξεως καὶ γίνεται ψ (κώνωπ + ς = κώνωψ = κώνωψ, Ἄραβ + σι Ἄραβσι = Ἄραψι).

3. Ἡ κλητική εἶναι ὁμοία μετὰ τὴν ὀνομαστικήν.

Κατὰ τὸ κ ὠ ν ω ψ κλίνονται τὰ ὀνόματα: ὁ μύωψ, ὁ μώλωψ, ὁ γύψ, ἡ λαίλαψ. Μόνον εἰς τὸν ἐνικὸν τὰ ὀνόματα: ὁ Κύκλωψ, ὁ Αἰθίοψ κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ Ἄ ρ α ψ κλίνονται τὰ ὀνόματα: ὁ χάλυψ, ἡ φλέψ, ὁ λίψ κ.τ.λ.

Ἀσκησις

Νὰ κλίνῃς τὰ ὀνόματα: ἡ καταστρεπτική λαίλαψ, ὁ σκληρὸς χάλυψ.

γ) Ὀδοντοφωονόληκτα

1. Χαρακτήρ τ, δ, θ.

Ἑνικός ἀριθμὸς

Πτώ- σεις	θέμα: ταπητ-			θέμα: παιδιάδ-			θέμα: ὄρνιθ-			θέμα: χάριτ-		
Ὄν. Γεν. Δοτ. Αἰτ. Κλ.	ὁ τοῦ τῶ τὸν ὦ	τάπητ τάπητ-ος τάπητ-ι τάπητ-α τάπητ	ἡ τῆς τῇ τὴν ὦ	παιδιάς παιδιάδ-ος παιδιάδ-ι παιδιάδ-α παιδιάς	ἡ τῆς τῇ τὴν ὦ	ὄρνις ὄρνιθ-ος ὄρνιθ-ι ὄρνιθ-α ὄρνι	ἡ τῆς τῇ τὴν ὦ	χάρις χάριτ-ος χάριτ-ι χάριν χάρι				

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄν. Γεν. Δοτ. Αἰτ. Κλητ.	οἱ τῶν τοῖς τούς ὦ	τάπητ-ες ταπήτ-ων τάπητ-σι τάπητ-ας τάπητ-ες	αἱ τῶν ταῖς τάς ὦ	παιδιάδ-ες παιδιάδ-ων παιδιάδ-σι παιδιάδ-ας παιδιάδ-ες	αἱ τῶν ταῖς τάς ὦ	ὄρνιθ-ες ὄρνιθ-ων ὄρνιθ-σι ὄρνιθ-ας ὄρνιθ-ες	αἱ τῶν ταῖς τάς ὦ	χάριτ-ες χαρίτ-ων χάριτ-σι χάριτ-ας χάριτ-ες
--------------------------------------	--------------------------------	--	-------------------------------	--	-------------------------------	--	-------------------------------	--

σῶμα
μάθημα

θέμα: σωματ-
θέμα: μαθηματ-

Ἑνικός				Πληθυντικός		
Ὄν. Γεν. Δοτ. Αἰτ. Κλητ.	τὸ τοῦ τῶ τὸ ὦ	σῶμα σώματ-ος σώματ-ι σῶμα σῶμα	μάθημα μαθήματ-ος μαθήματ-ι μάθημα μάθημα	τὰ τῶν τοῖς τὰ ὦ	σώματ-α σωμάτ-ων σώμα-σι σώματ-α σώματ-α	μαθήματ-α μαθημάτ-ων μαθήμα-σι μαθήματ-α μαθήματ-α

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. Τὰ ὀδοντοφωνόληκτα εἰς τὴν αἰτ. τοῦ ἐνικοῦ λαμβάνουν κατάληξιν -α καὶ εἰς τὴν αἰτ. τοῦ πληθ. -ας.

2. Τὰ οὐδέτερα ἔχουν τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν ὁμοίαν.

3. Τὰ ὀδοντοφωνόληκτα εἰς τὴν ὀνομαστικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ καὶ εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ πληθυντ. ἀποβάλλουν τὸν χαρακτήρα τ, δ, θ, (πρὸ τῆς καταλήξεως ς καὶ σι)· π.χ. θέμα τάπητ- καὶ -ς (κατάληξις) τάπητς· ὁ χαρακτήρ τ ἀποβάλλεται καὶ γίνεται τάπης· πατρίδ-σι—πατρίσι κ.τ.λ.

4. Τὰ οὐδέτερα σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικὴν ἐνικοῦ ἀφοῦ ἀποβάλουν τὸ ἄφωνον ἢ τὰ ἄφωνα σύμφωνα, ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὸ τέλος τοῦ θέματος· π.χ. τὸ θέμα σώματ-ἀποβάλλει τὸ τ καὶ σχηματίζεται ἡ ὀνομ. σῶμα· τὸ ἴδιο θέμα γαλακτ-ἀποβάλλει τὰ σύμφωνα κτ καὶ μένει γάλα.

5. Ἀπὸ τὰ ὀνόματα, ποὺ τελειώνουν εἰς -ις (γεν. -ιτος, -ιδος, -ιθος) καὶ -υς, γεν. -υθος, τὰ βαρύντονα σχηματίζουν τὴν αἰτ. τῷ ἐνικοῦ καὶ εἰς -ιν καὶ -υν· π.χ. ὄρνις, ὄρνιθα καὶ ὄρνιν· κόρυς, κόρυθα καὶ κόρυν.

Κατὰ τὸ τ ἄ π η ς κλίνονται: ὁ λέβης, ὁ γέλως, ὁ ἰδρώς, ἡ κοινότης, ἡ θερμότης,

Κατὰ τὸ π ε δ ι ἄ ς τά: κοιλάς, ἑβδομάς, ἀγγελάς, ἑκατοντάς κτλ.

Κατὰ τὸ χ ἄ ρ ι ς καὶ ὄ ρ ν ι ς τὰ ὀνόματα: ἔρις, κόρυς, νεᾶνις.

Κατὰ τὸ π α τ ρ ι ς τά: ἐλπίς, φροντίς, σφραγίς, ναυαρχίς, βαλβίς, νυκτερίς, Ἑλληνίς, κρηπίς, καταιγίς, ἀσπίς κ.τ.λ.

ΣΗΜ. Τὰ εἰς -ις γεν. -ιδος κύρια καὶ προσηγορικά ἔχουσι τὸ ι βραχὺν (ὀβις-ιδος, Ἀθις-ιδος), ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐξῆς: ἀψίς (-ιδος), βαλβίς, κηκίς, κηλίς, κημίς, κρηπίς, σφραγίς, σχοινίς καὶ τὰ ὑποκοριστικά: νησίς, ραφανίς, στηλίς, χειρίς, καὶ ψηφίς (τὸ βαθμίς γεν. -ιδος, -ιδος).

Κατὰ τὸ σ ῶ μα κλίνονται: χρῶμα, χρῆμα, τραῦμα, τέρμα, βλέμμα, κῦμα, πτώμα, στόμα, γράμμα, πρᾶγμα, βῆμα, σπέρμα, νῆμα, σχῆμα, πνεῦμα κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ μ ἄ θ η μα κλίνονται: ποίημα, πάθημα, δυστύχημα, εἰσόδημα διήγημα κ.τ.λ.

Ἀσκῆσις 1η.

Νὰ κλίνῃς 2 ὀνόματα ἀπὸ κάθε ομάδα.

Ἀσκῆσις 2α.

Νὰ κλίνῃς τὰ ὀνόματα: ἡ πλουσία κοινότης, ἡ ἀθλητικὴ ὁμάς, ἡ ἀρχαία Ἑλληνίς.

Ἀσκῆσις 3η.

Νὰ σχηματίσῃς τὴν γενικὴν τοῦ ἐνικοῦ καὶ ὀνομ. τοῦ πληθυντικοῦ 3 ὀνομάτων ἀπὸ κάθε ομάδα.

2. Θέμα εις - ντ

Ένικὸς ἀριθμὸς

Πτώσεις	θέμα γερонт-	θέμα ὀδοντ-	θέμα πλακουντ-	θέμα ἑλεφαντ-	θέμα ἀνδριαντ-
Όνομ.	ὁ γέρων	ὁδοῦς	πλακοῦς	ἐλέφας	ἀνδριάς
Γεν.	τοῦ γέροντ-ος	ὀδόντ-ος	πλακοῦντ-ος	ἐλεφαντ-ος	ἀνδριάντ-ος
Δοτ.	τῷ γέροντ-ι	ὀδόντ-ι	πλακοῦντ-ι	ἐλεφαντ-ι	ἀνδριάντ-ι
Αἰτ.	τὸν γέροντ-α	ὀδόντ-α	πλακοῦντ-α	ἐλεφαντ-α	ἀνδριάντ-α
Κλητ.	ὦ γέρον	ὀδοῦς	πλακοῦς	ἐλέφαν	ἀνδριάς

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Όνομ.	οἱ γέροντ-ες	ὀδόντ-ες	πλακοῦντ-ες	ἐλεφαντ-ες	ἀνδριάντ-ες
Γεν.	τῶν γερόντ-ων	ὀδόντ-ων	πλακοῦντ-ων	ἐλεφάντ-ων	ἀνδριάντ-ων
Δοτ.	τοῖς γέρου-σι	ὀδοῦ-σι	πλακοῦ-σι	ἐλέφαν-σι	ἀνδριά-σι
Αἰτ.	τοὺς γέροντ-ας	ὀδόντ-ας	πλακοῦντ-ας	ἐλεφαντ-ας	ἀνδριάντ-ας
Κλητ.	ὦ γέροντ-ες	ὀδόντ-ες	πλακοῦντ-ες	ἐλεφαντ-ες	ἀνδριάντ-ες

θέμα: Ξενοφωντ-
θέμα: κατήκοντ-

Πτώσεις	Ένικὸς	Πληθυντικὸς
Όνομ.	ὁ Ξενοφῶν	τὸ κατήκον
Γεν.	τοῦ Ξενοφῶντ-ος	τοῦ κατήκοντ-ος
Δοτ.	τῷ Ξενοφῶντ-ι	τῷ κατήκοντ-ι
Αἰτ.	τὸν Ξενοφῶντ-α	τὸ κατήκον
Κλητ.	ὦ Ξενοφῶν	ὦ κατήκον

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. Ἡ ὀνομαστικὴ τῶν ὀνομάτων τὰ ὁποῖα ἔχουν θέμα εις - ντ σχηματίζεται, ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ θέματος.

2. Τὸ ντ- πρὸ τῆς καταλήξεως -σι τῆς δοτικῆς τοῦ πληθ. ἀποβάλλεται καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ εὐρισκόμενον β ρ α χ ὕ φωνῆεν ἐκτείνεται εἰς μακρὸν (τὸ ο εἰς ου, τὸ ε εἰς ει, τὸ α εἰς α καὶ τὸ ὕ εἰς ὕ· π.χ. θ: ὀδοντ +σι=ὀδονται=ὀδοῦσι· θ: γερонт +σι= γερονται=γέρουσι).

3. Τὰ εἰς -ας γεν. -αντος ὀξύτονα ὀδοντοφωνόληκτα σχηματίζουν τὴν κλητ. ὁμοίαν μετὴν ὀνομ. (ὁ ἀνδριάς, ὦ ἀνδριάς—ὁ ἱμάς, ὦ ἱμάς)· τὰ βαρύτονα τὴν σχηματίζουν ὁμοίαν μετὸ θέμα με ἀποβολὴν τοῦ τελικοῦ τ (ὁ ἐλέφας, ὦ ἐλέφαν—ὁ γίγας, ὦ γίγαν).

4. Τὰ ὡς ἄνω με χαρακτηῖρα - ντ ὀνόματα σχηματίζουν τὴν αἰτιατικὴν τοῦ ἐνικοῦ εἰς -α· (τὸν γέροντα, τὸν ἀνδριάντα).

ΣΗΜ. Τὰ εἰς -ας βαρύτονα ὀδοντοφωνόληκτα πολλάκις σχηματίζουν τὴν κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ εἰς -α, κατὰ τὰ πρωτόκλητα εἰς -ας, (ὦ γίγας).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. Τὰ εἰς ὧν-οντος ὀνόματα γράφονται εἰς ὅλας τὰς πτώσεις μὲ ὁ πλὴν τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ. Ἐξαιροῦνται καὶ γράφονται μὲ ὦ εἰς ὅλας τὰς πτώσεις τὰ συνηρημένα (περισπώμενα): ὁ Ξενοφῶν, ὁ ἀγαπῶν, ὁ τιμῶν· γεν. τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ ἀγαπῶντος, τοῦ τιμῶντος.

2. Τὰ εἰς ὦν -οντος οὐδέτερα οὐσιαστικά γράφονται εἰς ὅλας τὰς πτώσεις μὲ ὁ· π.χ. καθῆκον, καθήκοντος, καθήκοντι κ.τ.λ.

Κατὰ τὸ ὄνομα γέρω κλίνονται: ὁ λέων, ὁ ἄρχων, ὁ λέγων, ὁ λαβών, ὁ παρών, ὁ ὀρίζων, ὁ παράγων, ὁ ἐπιλαχών.

Κατὰ τὸ ἐλέφας κλίνονται: ὁ γίγας, ἀδάμας, Αἴας, Κάλχας.

Κατὰ τὸ ἀνδριάς: ὁ ἱμάς.

Κατὰ τὸ καθῆκον: τὸ ἀνῆκον, τὸ λέγον, τὸ προσῆκον.

* Ἀσκησις

Να κλίνης τὰ ὀνόματα: ὁ πολῦτιμος ἀδάμας, τὸ μακρὸν φωνῆεν, ὁ παρὼν μαθητής, ὁ καλὸς ἄρχων, τὸ σημερινὸν ἀνακοινωθῆν.

δ) * Ἑνρινόληκτα (χαρακτήρ -ν)

τὰ εἰς -ων -ωνος καὶ -ων -ονος ὀξύτονα.

* Ἑνικὸς ἀριθμὸς

Πτώ- σεις	θέμα: ἀγων-		θέμα: αἰών-	θ. κανων- κανον-	θ. κηδεμων- κηδεμον-	θ. εἰκων- εἰκον-
Ὄνομ. Γεν. Δοτ. Αἰτ. Κλητ.	ὁ τοῦ τῷ τὸν ῶ	ἀγών ἀγῶν-ος ἀγῶ-νι ἀγῶν-α ἀγών	αἰών αἰῶν-ος αἰῶν-ι αἰῶν-α αἰών	κανών κανόν-ος κανόν-ι κανόν-α κανών	κηδεμών κηδεμόν-ος κηδεμόν-ι κηδεμόν-α κηδεμών	ἡ τῆς τῇ τὴν ῶ εἰκόν εἰκόν-ος εἰκόν-ι εἰκόν-α εἰκόν

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	ἀγῶν-ες	αἰῶν-ες	κανόν-ες	κηδεμόν-ες	αἱ	εἰκόν-ες
Γεν.	τῶν	ἀγῶν-ων	αἰῶν-ων	κανόν-ων	κηδεμόν-ων	τῶν	εἰκόν-ων
Δοτ.	τοῖς	ἀγῶ-σι	αἰῶ-σι	κανό-σι	κηδεμό-σι	ταῖς	εἰκό-σι
Αἰτ.	τούς	ἀγῶνας	αἰῶνας	κανόν-ας	κηδεμόν-ας	τάς	εἰκόν-ας
Κλητ.	ῶ	ἀγῶν-ες	αἰῶν-ες	κανόν-ες	κηδεμόν-ες	ῶ	εἰκόν-ες

τὰ εἰς -ων -ωνος καὶ -ων -ονος παροξύτονα.

* Ἑνικὸς ἀριθμὸς

Πτώ- σεις	θέμα: γειτων- γειτον-		θ. πνευμων- πνευμον-	θέμα σαπων-	θέμα κωδων-
Ὄν. Γεν. Δοτ. Αἰτ. Κλ.	ὁ τοῦ τῷ τόν ῶ	γείτων γείτων-ος γείτων-ι γείτων-α γείτων	πνεύμων πνεύμον-ος πνεύμον-ι πνεύμον-α πνεῦμον	σάπων σάπων-ος σάπων-ι σάπων-α σάπων	κώδων κώδων-ος κώδων-ι κώδων-α κώδων

Όν.	οι	γείτον-ες	πνεύμον-ες	σάπων-ες	κώδων-ες
Γεν.	τῶν	γειτόν-ων	πνευμόν-ων	σαπών-ων	κωδών-ων
Δοτ.	τοῖς	γείτοσ-ι	πνεύμο-σι	σάπω-σι	κώδω-σι
Αιτ.	τούς	γείτον-ας	πνεύμον-ας	σάπων-ας	κώδων-ας
Κλητ.	ὧ	γείτον-ες	πνεύμον-ες	σάπων-ες	κώδων-ες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ, 1. Ὁ χαρακτήρ -ν τῶν ἐνρινολήκτων ὀνομάτων πρὸ τῆς καταλήξεως -σι ἀποβάλλεται· (θ. ἄγων + σι = ἄγωνσι = ἄγῳσι).

2. Ὅλα τὰ εἰς ὧν ἐνρινόληκτα ἔχουν τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ μὲ ὦ, εἰς δὲ τὰς ἄλλας πτώσεις ἄλλα μὲν ὀνόματα διατηροῦν τὸ ὦ, ἄλλα δὲ τὸ τρέπουν εἰς ο.

3. Ὅλα τὰ εἰς -ὧν ἐνρινόληκτα εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ γράφονται μὲ ὦ· εἰς τὰς ἄλλας πτώσεις ἄλλα μὲν γράφονται μὲ ὦ, ἄλλα δὲ μὲ ο.

4. Γράφονται μὲ ὦ: α) ὅλα τὰ ἀρσενικὰ ὀξύτονα· π.χ. ἄγων-ῶνος, αἰών-ῶνος, δαφνών-ῶνος, ἐλαίων-ῶνος, ὀρνιθών-ῶνος, κυκλών-ῶνος, κοιτῶν-ῶνος, νυμφών-ῶνος, Κιθαιρῶν-ῶνος, Παρθενών-ῶνος, Ἑλικών-ῶνος κ.τ.λ.

Ἐξαιροῦνται καὶ γράφονται μὲ ο μερικὰ ποῦ τελειώνουν εἰς -ων καὶ -μων· π.χ. κανών-όνος, κηδεμών-όνος κ.ἄ.

β) τὰ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ κύρια ὀνόματα: Π.γ. Πλάτων-ῶνος, Σόλων-ῶνος, Κύλων-ῶνος, Κίμων-ῶνος, Κρίτων-ῶνος, Ζήνων-ῶνος, Δευκαλίων-ῶνος, Ἀπόλλων-ῶνος, Ἴων-ῶνος, Λάκων-ῶνος, Βύρων-ῶνος, Βαβυλών-ῶνος, Σικυών-ῶνος, Αὔλων-ῶνος, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ εἰς -δών θηλυκὰ (Καρχηδών-όνος, Χαλκηδών-όνος, Σιδών-όνος).

5. Γράφονται μὲ ο: α) ὅλα τὰ θηλυκὰ ὀξύτονα· π.χ. εἰκῶν-όνος, χελιδών-όνος, χιών-όνος, ἀηδών-όνος, σινδών-όνος, σταγών-όνος, σιαγών-όνος, ἀλγῆδών-όνος κ.ἄ.

β) Ὅλα τὰ ἀρσενικὰ παροξύτονα· π.χ. γείτων-ονος, βραχίων-ονος, κίων-ονος, ἄξων-ονος, ἄκμων-ονος, ἐπιστήμων-ονος, καὶ μερικὰ μυθικὰ κύρια ὀνόματα: Ἰάσων-ονος, Ἀγαμέμνων-ονος, Ἀμφικτύων-ονος, Ἀριστογείτων-ονος καὶ Σάξων-ονος.

Ἀπὸ τὰ παροξύτονα ἐξαιροῦνται καὶ γράφονται μὲ ὦ ὅσα εἰς τὴν δημοτικὴν τρέπουν τὸ ὦ εἰς ου· π.χ. σάπων-ῶνος (σαπούνη), κώδων-ῶνος (κουδούνι), ρώτων-ῶνος (ρουθούνη), πῶγων-ῶνος (πηγούνη) κ.ἄ.

6. Τὴν κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ σχηματίζουν ὁμοίαν μὲ τὴν ὀνομαστικὴν ὅλα τὰ ὀξύτονα καὶ τὰ μονόθεμα παροξύτονα, (ὁ κανών-ῶ κανών, ὁ ἄγων-ῶ ἄγων, ὁ σάπων-ῶ σάπων)· τὴν

σχηματίζουν δὲ ὁμοίαν μὲ τὸ ἀσθενὲς θέμα τὰ διπλόθεμα παροξύτονα (ὁ γείτων-ῶ. γεῖτον, ὁ γέρων-ῶ. γέρον).

*Ασκησις 1η.

Νὰ κλίνης τὰ ὀνόματα: ὁ φοβερός χειμῶν, ὁ χρυσοῦς αἰὼν, ὁ καλὸς γείτων, ἡ ὥραία εἰκὼν.

*Ασκησις 2α.

Νὰ γράψης ὅσα ὀνόματα ἐνρινόληκτα ἀναφέρομεν εἰς τὰς παρατηρήσεις, εἰς τοῖ ἐνικόν καὶ πληθυντικόν καὶ νὰ μάθης πῶς γράφονται.

τὰ εἰς -ην -ηνος, -ην -ενος, -εις -ενος (ἀρσενικά)
-ις -ινος (θηλυκά) καὶ -ον -ονος (οὐδέτερα).

Πτώσεις	Ἑνικός ἀριθμός						
		θ. λιμην- λιμέν-	θ. κτεν-	θ. ἀκτιν-		θ. σωλην-	
Ὄνομ.	ὁ	λιμήν	κτεῖς	ἡ	ἀκτίς	ὁ	σωλήν
Γεν.	τοῦ	λιμέν-ος	κτεν-ός	τῆς	ἀκτίν-ος	τοῦ	σωλήν-ος
Δοτ.	τῷ	λιμέν-ι	κτεν-ι	τῇ	ἀκτίν-ι	τῷ	σωλήν-ι
Αἰτ.	τόν	λιμέν-α	κτέν-α	τὴν	ἀκτίν-α	τόν	σωλήν-α
Κλητ.	ῶ	λιμήν	κτεῖς	ῶ	ἀκτίς	ῶ	σωλήν

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	λιμέν-ες	κτέν-ες	αἱ	ἀκτίν-ες	οἱ	σωλήν-ες
Γεν.	τῶν	λιμέν-ων	κτεν-ῶν	τῶν	ἀκτίν-ων	τῶν	σωλήν-ων
Δοτ.	τοῖς	λιμέ-σι	κτε-σί	ταῖς	ἀκτί-σι	τοῖς	σωλή-σι
Αἰτ.	τούς	λιμέν-ας	κτέν-ας	τάς	ἀκτίν-ας	τούς	σωλήν-ας
Κλητ.	ῶ	λιμέν-ες	κτέν-ες	ῶ	ἀκτίν-ες	ῶ	σωλήν-ες

τὰ εἰς -αν -ανος

ὁ μεγαστάν θ. μεγασταν-

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄν. ὁ μεγαστάν
Γεν. τοῦ μεγαστᾶν-ος
Δοτ. τῷ μεγαστᾶν-ι
Αἰτ. γόν μεγαστᾶν-α
Κλ. ῶ μεγαστάν

Πληθυντικός ἀριθμός

οἱ μεγαστᾶν-ες
τῶν μεγαστᾶν-ων
τοῖς μεγαστᾶ-σι
τούς μεγαστᾶν-ας
ῶ μεγαστᾶν-ες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. Καὶ ἐδῶ τὸ ν τῶν ὀνομάτων πρὸ τῆς καταλήξεως -σι ἀποβάλλεται· π.χ. θ. σωλην +σι = σω-ληνσι = σωλήσι.

2. Τὰ εἰς -ην-ενος γράφονται μόνον εἰς τὴν ὀνομ. καὶ κλητ. τοῦ ἐνικοῦ μὲ η, τὰ δὲ εἰς -ην -ηνος εἰς ὅλας τὰς πτώσεις μὲ η.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

3. Ἡ ὀνομαστική τῶν ἐνρινολήκτων ὀνομάτων ἀρσενικῶν καί θηλυκῶν σχηματίζεται ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ θέματος.

4. Ὅσα ἔχουν θέμα πού τελειώνει εἰς -ιν λαμβάνουν τήν κατάληξιν -ς καί ἀποβάλλουν πρό αὐτοῦ τὸ ν· π.χ. θ. ἄκτιν +ς = ἄκτινς = ἄκτις.

ΣΗΜ. Τὸ ὄνομα κτεῖς μετὰ τήν ἀποβολήν τοῦ ν ἐκτείνει τὸ ε εἰς εἰ· π.χ. θ. κτεν +ς = κτενς = κτες = κτεῖς.

5. Ἡ κλητική τοῦ ἐνικοῦ εἰς τὰ ὀξύτονα μὲν εἶναι ὁμοία μετὰ τήν ὀνομαστικήν (ὁ σωλήν—ὦ σωλήν, ἡ ἄκτις—ὦ ἄκτις, εἰς δὲ τὰ παροξύτονα ὁμοία μετὰ τὸ θέμα.

Κατὰ τὸ ὄνομα σωλήν κλίνονται τὰ ὀνόματα: πυρήν, κήφην, λειχήν, σπλήν, μήν κ.ἄ.

Κατὰ τὸ λιμήν τὰ ὀνόματα: ποιμήν, πυθμήν, ἄρρην κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ἄκτις: ὁ δελφίς, ἡ ρίς, ἡ Σαλαμὶς κ.ἄ.

Κατὰ τὸ κτεῖς: μηδεῖς, οὔδεις μόνον εἰς τὸν ἐνικόν.

Ἀσκήσις

Νὰ κλίνῃς τὰ ὀνόματα: ὁ γέρων ποιμήν, ὁ χειμερινὸς μήν, ὁ μέλας πίναξ, ὁ εὐθυμὸς μεγιστάν.

ε) Ὑγρόληκτα (μέ χαρακτήρα λ, ρ)

Πτώσεις	Ἑνικὸς ἀριθμὸς				
Ὄν.	ὁ	χαρακτήρ	αἰθήρ	κτήτωρ	δικτάτωρ
Γεν.	τοῦ	χαρακτήρ-ος	αἰθήρ-ος	κτήτορ-ος	δικτάτωρ-ος
Δοτ.	τῷ	χαρακτήρ-ι	αἰθήρ-ι	κτήτορ-ι	δικτάτωρ-ι
Αἰτ.	τὸν	χαρακτήρ-α	αἰθήρ-α	κτήτορ-α	δικτάτωρ-α
Κλ.	ὦ	χαρακτήρ	αἰθήρ	κτήτορ	δικτάτωρ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄν.	οἱ	χαρακτήρ-ες	αἰθήρ-ες	κτήτορ-ες	δικτάτωρ-ες
Γεν.	τῶν	χαρακτήρ-ων	αἰθήρ-ων	κτητόρ-ων	δικτατῶρ-ων
Δοτ.	τοῖς	χαρακτήρ-σι	αἰθήρ-σι	κτήτορ-σι	δικτάτωρ-σι
Αἰτ.	τούς	χαρακτήρ-ας	αἰθήρ-ας	κτήτορ-ας	δικτάτωρ-ας
Κλ.	ὦ	χαρακτήρ-ες	αἰθήρ-ες	κτήτορ-ες	δικτάτωρ-ες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. 1. Τὰ ὑγρόληκτα ἔχουν χαρακτήρα ρ· μετὰ τὸν χαρακτήρα λ εἶναι μόνον τὸ ὄνομα ἡ ἄλς—ἄλός = θάλασσα (τὸ ἄλς = ἄλατι).

2. Ἡ ὀνομαστική τῶν ὑγρολήκτων σχηματίζεται ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ θέματος.

3. Ὅσα ὀνόματα τελειώνουν εἰς -ηρ -ερος γράφονται μέ η μόνον εἰς τήν ὀνομ. καί κλητ. τοῦ ἐνικοῦ· ὅσα δέ εἰς -ηρ-ηρος εἰς ὅλας τὰς πτώσεις ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ.

4. Τὰ εἰς -ωρ ἄρσενικά ὀνόματα γράφονται εἰς ὅλας τὰς ἄλλας πτώσεις μέ ο, ἐκτὸς τῶν: δικτάτωρ, πραιτῶρ καί μερικῶν ἄλλων, καί τὸ διατηροῦν παντοῦ.

5. Ἡ κλητική τοῦ ἐνικοῦ εἰς τὰ ὀξύτονα εἶναι ὁμοία μέ τήν ὀνομαστικήν (ὁ χαρακτήρ, ὦ χαρακτήρ), εἰς δέ τὰ παροξύτονα ὁμοία μέ τὸ θέμα (ὁ κτήτωρ θ. κτήτορ-, ὦ κτήτορ).

Κατὰ τὸ χ α ρ α κ τ ῆ ρ κλίνονται τὰ ὀνόματα: κρατήρ, στατήρ, κλητήρ, σπινθήρ, ζωστήρ, μνηστήρ, σωτήρ (ὦ σῶτερ), λαμπτήρ, φωστήρ κ.ἄ.

Κατὰ τὸ α ἰ θ ῆ ρ κλίνονται τὰ ὀνόματα: ἄηρ, ἀστήρ (τοῖς ἀστράσι).

Κατὰ τὸ κ τ ῆ τ ω ρ κλίνονται τὰ ὀνόματα: εἰσπράκτωρ, αὐτοκράτωρ, κοσμήτωρ, ἀλέκτωρ, γεννήτωρ κ.ἄ.

*Ασκήσις 1η.

Νά κλίνης τὰ ὀνόματα: ὁ ἐξαιρετικός λαμπτήρ, ὁ αὐστηρός κλητήρ, ὁ θερμός ἄηρ, ὁ ὑπερήφανος ἀλέκτωρ.

*Ασκήσις 2α.

Νά γράψης 2 ὀνόματα ἀπὸ κάθε ὁμάδα εἰς τήν γενικήν καί αἰτιατικήν ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ.

ς) Συγκοπτόμενα ὀνόματα εἰς -ηρ

Ἐνικός ἀριθμός

Ὅν.	ὁ	πατήρ	ἄνηρ	ἡ	μήτηρ	γαστήρ
Γεν.	τοῦ	πατρ-ὸς	ἀνδρ-ὸς	τῆς	μητρ-ὸς	γαστρ-ὸς
Δοτ.	τῷ	πατρ-ὶ	ἀνδρ-ὶ	τῇ	μητρ-ὶ	γαστρ-ὶ
Αἰτ.	τὸν	πατέρ-α	ἄνδρ-α	τὴν	μητέρ-α	γαστέρ-α
Κλ.	ὦ	πάτερ	ἄνερ	ὦ	μῆτερ	γαστήρ

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	πατέρ-ες	ἄνδρ-ες	αἱ	μητέρες	γαστέρ-ες
Γεν.	τῶν	πατέρ-ων	ἀνδρ-ῶν	τῶν	μητέρ-ων	γαστέρ-ων
Δοτ.	τοῖς	πατρά-σι	ἀνδρά-σι	ταῖς	μητρά-σι	γαστρά-σι
Αἰτ.	τούς	πατέρ-ας	ἄνδρ-ας	τάς	μητέρ-ας	γαστέρ-ας
Κλ.	ὦ	πατέρ-ες	ἄνδρ-ες	ὦ	μητέρ-ες	γαστέρ-ες

Ὅν. ἡ Δημήτηρ, Γεν. τῆς Δήμητρ-ος, Δοτ. τῇ Δήμητρ-ι, Αἰτ. τὴν Δήμητρ-α, Κλ. ὦ Δήμητερ.

Παρατηρήσεις:

1. Τὰ συγκοπτόμενα είναι ύγρόληκτα ὀνόματα, πού τελειώνουν εἰς τὴν ὀνομ. τοῦ ἐνικοῦ εἰς -ηρ-ερος. Διαφέρουν ἀπὸ ἐκεῖνα, διότι συγκόπτουν εἰς τὴν γεν. καὶ δοτ. τοῦ ἐνικοῦ καὶ εἰς τὴν δοτ. τοῦ πληθ. τὸ φωνῆεν ε, πού εἶναι πρὸ τοῦ χαρακτηῖρος ρ· διὰ τοῦτο ὀνομάζονται **συγκοπτόμενα** καὶ εἶναι τὰ ὀνόματα: πατήρ, ἀνὴρ, ἀστήρ, μήτηρ, γαστήρ, θυγάτηρ, Δημήτηρ.

Παράδειγμα: τὸ ὄνομα πατήρ· θέμα εἶναι πατερ: εἰς τὴν ὀνομαστικὴν δὲν λαμβάνει κατάληξιν ἀλλὰ τρέπει τὸ ε εἰς η==πατήρ. Εἰς τὴν γενικὴν τὸ θέμα πατερ- λαμβάνει τὴν κατάληξιν -ος==πατερ-ος, κόπτει τὸ ε καὶ γίνεται πατρός. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ ἐνικοῦ.

2. Ἡ ὀνομ. τοῦ ἐνικ. ὅλων σχηματίζεται μὲ ἑκτασιντοῦ ε εἰς η.

3. Εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ πληθ. συγκόπτουν τὸ ε καὶ λαμβάνουν πρὸ τῆς καταλήξεως -σι ἓνα α· θ. πατερ==πατρ==πατρα+σι==πατράσι.

4. Τὸ ὄνομα ἀνὴρ συγκόπτει τὸ ε εἰς ὅλας τὰς πτώσεις, πλην τῆς κλητικῆς τοῦ ἐνικοῦ καὶ εἰς τὴν θέσιν του λαμβάνει ἓνα δ· γεν. ἀνερος, φεύγει τὸ ε==ἀνρος, λαμβάνει τὸ δ μεταξύ ν καὶ ρ==ἀνδρὸς (χάριν εὐφωνίας).

5. Ἡ κλητικὴ τοῦ ἐνικοῦ τῶν ὀνομάτων πατήρ, μήτηρ, θυγάτηρ καὶ ἀνὴρ εἶναι ὁμοία μὲ τὸ θέμα καὶ ἀναβιβάζει τὸν τόνον (ὁ πατήρ—ῶ πάτερ, ὁ ἀνὴρ—ῶ ἄνερ).

Ἀσκήσεις 1η.

Νὰ κλίνης τὰ ὀνόματα: ὁ γενναῖος ἀνὴρ, ὁ ἀγαπητὸς πατήρ, ἡ φιλόστοργος μήτηρ, ἡ φρόνιμος θυγάτηρ, ὁ λαμπρὸς ἀστήρ, ἡ μεγάλη γαστήρ.

Ἀσκήσεις 2α.

Νὰ εὑρῇς ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα ὅσα ὀνόματα συγκοπτόμενα ἐνρινόληκτα καὶ ὑγρόληκτα ὑπάρχουν καὶ νὰ τὰ γράψῃς κατὰ κατηγορίαν εἰς τὴν ὀνομ. τοῦ ἐνικοῦ.

Ἀσκήσεις 3η.

Ὅμοιως νὰ εὑρῇς ὅσα ἔχουν χαρακτηῖρα οὐρανικόν, χειλικόν καὶ ὀδοντικόν καὶ νὰ τὰ χωρίσῃς εἰς τρεῖς ομάδας.

ζ) Σιγμόληκτα

Σιγμόληκτα ὀνόματα λέγονται, διότι ἔχουν χαρακτηῖρα σ, εἶναι δὲ α) τὰ οὐδέτερα οὐσιαστικά, πού τελειώνουν εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ εἰς -ας (τὸ κρέας, τὸ γέρας), β) τὰ εἰς -ος οὐδέτερα (τὸ βάρος, τὸ χρέος, τὸ ἔθνος), γ) τὰ εἰς -ης κύρια ὀνόματα (ὁ Σωκράτης, ὁ Περικλῆς) καὶ δ) τὰ εἰς -ως θηλυκά τῆς ἀρχαίας γλώσσης (ἡ ἡώς, ἡ αἰδώς==ἐντροπή).

Τὰ σιγμόληκτα κλίνονται κατὰ τὰ ἐπόμενα παραδείγματα:

α) οὐδέτερα εἰς -ας

Ἑνικός ἀριθμός

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	τὸ	τέρας	κρέας		τὰ	τέρατ-α	κρέατ-α
Γεν.	τοῦ	τέρατ-ος	κρέατ-ος		τῶν	τεράτ-ων	κρεάτ-ων
Δοτ.	τῷ	τέρατ-ι	κρέατ-ι		τοῖς	τέρα-σι	κρέα-σι
Αἰτ.	τὸ	τέρας	κρέας		τὰ	τέρατ-α	κρέατ-α
Κλ.	ὦ	τέρας	κρέας		ὦ	τέρατ-α	κρέατ-α

Παρατηρήσεις: 1. Τὰ εἰς -ας οὐδέτερα ἀνήκουν εἰς τὰ σιγμόληκτα, διότι εἰς τὴν ἀρχαίαν εἶχον χαρακτῆρα σ (κρέας-ος).

2. Τὰ εἰς -ας οὐδέτερα σιγμόληκτα κλίνονται κατὰ τὰ ὁδοντωφωνόληκτα, εἶναι δὲ τὰ ἐξῆς: κρέας, κέρας, πέρας, τέρας, γέρας καὶ γέρας.

β) Οὐδέτερα εἰς -ος

Ἑνικός ἀριθμός

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	τὸ	ἔθνος	χρέος		τὰ	ἔθνη	χρέη
Γεν.	τοῦ	ἔθνους	χρέους		τῶν	ἔθνῶν	χρεῶν
Δοτ.	τῷ	ἔθνει	χρέει		τοῖς	ἔθνεσι	χρέεσι
Αἰτ.	τὸ	ἔθνος	χρέος		τὰ	ἔθνη	χρέη
Κλ.	ὦ	ἔθνος	χρέος		ὦ	ἔθνη	χρέη

Παρατηρήσεις:

1. Τὰ εἰς -ος σιγμόληκτα σχηματίζονται ἀπὸ δύο θέματα· τὸ ἐν λήγει εἰς -ος καὶ τὸ ἄλλο εἰς -εσ. Ἀπὸ τὸ πρῶτον σχηματίζεται ἡ ὄνομα, αἰτ. καὶ κλητ. τοῦ ἐνικοῦ, ἀπὸ δὲ τὸ ἄλλο αἰ ἄλλαι πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ καὶ ὅλαι τοῦ πληθυντικοῦ. π.χ. ὄνομα ἔθνος: θέμα ἔθνοσ- = τὸ ἔθνος.

θέμα: ἔθνεσ- + ος = ἔθνεσος = ἔθνεος = ἔθνους
 » ἔθνεσ- + ι = ἔθνεσι = ἔθνε-ι = ἔθνει
 » ἔθνεσ- + α = ἔθνεσα = ἔθνε-α = ἔθνη
 » ἔθνεσ- + ων = ἔθνεσων = ἔθνε-ων = ἔθνῶν
 » ἔθνεσ- + σι = ἔθνεσι = ἔθνεσι

2. ὥς φαίνεται ἐκ τοῦ ἀνωτέρω παραδείγματος τὸ σ μεταξὺ δύο φωνηέντων ἀποβάλλεται (ἔθνεσ-ος = ἔθνεος), τὰ δὲ συναντῶμενα φωνήεντα συναιροῦνται.

παρατηροῦμεν ὅτι	τὸ ε + ο	εἰς ου	(ἔθνεος = ἔθνους)
	τὸ ε + α	εἰς η	(ἔθνεα = ἔθνη)
	τὸ ε + ω	εἰς ω	(ἔθνεων = ἔθνων)
καὶ	τὸ ε + ι	εἰς ει	(ἔθνε-ι = ἔθνει)

3. Ἀπὸ τὰ εἰς -ος οὐδέτερα σιγμώληκτα ἔχουν τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης μακρὸν καὶ περισπῶνται τὰ ἐξῆς: κῦρος, ψῦχος, μῖσος, ρῖγος, στίφος.

Κατὰ τὸ ἔθνος κλίνονται τὰ ὀνόματα: κράτος, ἄνθος (γεν. πληθ. ἀνθέων), ὄρος (ὀρέων), ἔτος, κέρδος, κάλλος, μέρος, δάσος, πένθος, νέφος, βάρος, ἵχνος, μέγεθος, μῆκος, εἶδος, στῆθος, ψεῦδος, χεῖλος (χειλέων), ὕψος.

ΣΗΜ. Εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ πληθυντικοῦ τὰ δύο σ ἀπλοποιοῦνται εἰς ἓν (ἔθνεσ + σι = ἔθνεσι).

γ) Κύρια εἰς -ης

1. ὁ Σωκράτης, τοῦ Σωκράτους, τῷ Σωκράτει, τὸν Σωκράτη, ὦ Σώκρατες.

2. ὁ Περικλῆς, τοῦ Περικλέους, τῷ Περικλεῖ, τὸν Περικλῆ, ὦ Περικλείς.

Παρατηρήσεις:

1. Τὰ εἰς -ης (γεν. -ους) ἢ -κλῆς (γεν. -κλέους) σιγμώληκτα σχηματίζονται ἀπὸ δύο θέματα. Τὸ πρῶτον θέμα λήγει εἰς -ης (ἢ κλησ-) καὶ σχηματίζεται ἀπ' αὐτὸ μόνον ἡ ὀνομαστική. Τὸ δὲ δεύτερον λήγει εἰς -εσ (ἢ -κλεες) καὶ σχηματίζονται ἀπ' αὐτὸ αἱ ἄλλαι πτώσεις. Κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν πτώσεων αὐτῶν τὸ σ μεταξὺ δύο φωνηέντων ἀποβάλλεται, τὰ δὲ συναντώμενα φωνήεντα συναιροῦνται ὡς ἄνωτέρω.

2. Τὰ ὡς ἄνω κύρια ὀνόματα δὲν ἔχουν συνήθως πληθυντικόν· ὡσάκις ὅμως λαμβάνονται εἰς τὸν ἀριθμὸν αὐτὸν τὰ μὲν εἰς -ης σχηματίζονται κατὰ τὴν α' κλίσιν (οἱ Σωκράται), τὰ δὲ εἰς -κλῆς κατὰ τὴν γ' κλίσιν (οἱ Ἑρακλεῖς).

5. Ἡ κλητικὴ τοῦ ἐνικοῦ σχηματίζεται εἰς τὴν δημοτικὴν κατὰ τὰ πρωτόκλιτα (ὦ Σωκράτη, ὦ Περικλῆ).

3. Τὰ εἰς -ας οὐδέτερα σιγμώληκτα κλίνονται κατὰ τὰ ὀδοντοφωνόληκτα, εἶναι δὲ τὰ ἐξῆς: κρέας, κέρας, πέρας, τέρας, γέρας καὶ γῆρας.

δ) Θηλυκὰ εἰς -ως

1. ἡ αἰδώς, τῆς αἰδοῦς, τῇ αἰδοί, τὴν αἰδῶ, ὦ αἰδώς.

2. ἡ Ἡώς, τῆς Ἡοῦς, τῇ Ἡοί, τὴν Ἡῶ, ὦ Ἡώς.

Ἀσκησις 1η.

Νά κλίνης τὰ ὀνόματα: τὸ ὠραῖον ἄνθος, τὸ εὐτυχές ἔτος, τὸ ὑψηλὸν ὄρος, τὸ πυκνὸν δάσος, τὸ συγκεντρωμένον πλῆθος, τὸ φοβερὸν ψῦχος, τὸ μικρὸν χρέος, τὸ φοβερὸν τέρας.

Ἀσκησις 2α.

Νά γράψης ὅλα τὰ σιγμόληκτα ὀνόματα εἰς τὴν ὀνομ. καὶ γεν. ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

Ἀσκησις 3η.

Νά εὕρης ἀπὸ τὸ βιβλίον σου τὰ σιγμόληκτα ὀνόματα καὶ νά τὰ γράψης εἰς τὴν ὀνομ. τοῦ ἐνικοῦ.

Β') Φωνηεντόληκτα

Φωνηεντόληκτα λέγονται ὅσα ὀνόματα ἔχουν χαρακτηῖρα φωνῆεν· ἔχουν θέμα πού τελειώνει, ὅπως εἶπαμεν εἰς: ι, υ, ευ, ου, ω καὶ ο καὶ κλίνονται σύμφωνα μὲ τὰ παρακάτω παραδείγματα:

α) Τὰ εἰς —ως, —ωος καὶ —υς, —υος

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	ἥρω-ς	θῶ-ς	ἰχθῦ-ς	στάχυ-ς	μῦ-ς
Γεν.	τοῦ	ἥρω-ος	θῶ-ος	ἰχθῦ-ος	στάχυ-ος	μυ-ός
Δοτ.	τῷ	ἥρω-ι	θῶ-ι	ἰχθῦ-ι	στάχυι	μυ-ι
Αἰτ.	τὸν	ἥρω-α	θῶ-α	ἰχθῦ-ν	στάχυ-ν	μῦ-ν
Κλητ.	ὦ	ἥρω-ς	θῶ-ς	ἰχθῦ	στάχυ	μῦ

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	ἥρω-ες	θῶ-ες	ἰχθῦ-ες	στάχυ-ες	μῦ-ες
Γεν.	τῶν	ἥρω-ων	θῶ-ων	ἰχθῦ-ων	σταχύ-ων	μυ-ῶν
Δοτ.	τοῖς	ἥρω-σι	θῶ-σι	ἰχθῦ-σι	στάχυ-σι	μυ-σὶ
Αἰτ.	τούς	ἥρω-ας	θῶ-ας	ἰχθῦ-ς	στάχυ-ς	μῦ-ς
Κλητ.	ὦ	ἥρω-ες	θῶ-ες	ἰχθῦ-ες	στάχυ-ες	μῦ-ες

Παρατηρήσεις

1. Τὰ εἰς-υς γεν.-υος οὐσιαστικὰ γράφονται εἰς ὅλας τὰς πτώσεις μὲ υ βραχύ. Σχηματίζουν τὴν κλητικὴν ὁμοίαν μὲ τὸ θέμα, τὴν δὲ αἰτιατικὴν τοῦ ἐνικοῦ μὲ ν καὶ τοῦ πληθυντικοῦ μὲ υς, ὅπου τὸ ν πρὸ τοῦ σ ἀποβάλλεται· τὸ ὕ βραχύ γίνεται μακρὸν καὶ περισπᾶται: π.χ. αἰτ. ἐνικοῦ θ. ἰχθυ + ν = ἰχθύν, κλητικὴ ὦ ἰχθύ· αἰτιατικὴ πληθυντικὴ θ. ἰχθυ + υς = ἰχθυς = ἰχθῦς (μὲ περισπωμένην).

2. Οἱ μονοσύλλαβοι τύποι καὶ ἡ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ἐν γένει, ὅταν τονίζεται ἐπὶ τῆς ληγούσης, περισπῶνται: π.χ. ἡ δρῦς, τὴν δρύν, ὁ μῦς, τὸν μῦν, ὦ μῦ, τοὺς μῦς, τοὺς ἰχθῦς. Κατὰ τὸ ἥρως κλίνονται: ὁ Τρῶς, ὁ Μίνως.

Κατὰ τὸ ἰχθύς: ἡ κλιτύς, ἡ ὀφρύς, ἡ ἰσχὺς, ἡ πίτυς.

Κατὰ τὸ στάχυς: ὁ βότρυς.

Κατὰ τὰ δρυὶς καὶ μῦς: ὁ σῦς.

*Άσκησης 1η.

Νὰ κλίνῃς τὰ ὀνόματα: ἡ ἀπότομος κλιτύς, ἡ ὑψηλὴ πίτυς, ὁ ὠριμος βότρυς.

*Άσκησης 2α.

Νὰ εὕρῃς ἀπὸ τὸ βιβλίον σου ὀνόματα ὅπως τὰ παραπάνω.

*Άσκησης 3η.

Νὰ κλίνῃς τὸ ὄνομα ὁ ἀρχαῖος ἥρως.

β) Τὰ εἰς -ις γεν. -εως, -υς, -εως καὶ τὸ οὐδέτερον εἰς -υ γεν. -εως

*Ένικὸς ἀριθμὸς

*Όνομ.	ἡ	πόλι-ς	πτῶσι-ς	δέησι-ς
Γεν.	τῆς	πόλε-ως	πτῶσε-ως	δεήσε-ως
Δοτ.	τῇ	πόλει(ε-ι)	πτῶσει(ε-ι)	δεήσει(ε-ι)
Αἰτ.	τὴν	πόλι-ν	πτῶσι-ν	δέησι-ν
Κλητ.	ὦ	πόλι	πτῶσι	δέησι

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

*Όνομ.	αἱ	πόλεις(ε-εις)	πτῶσεις	δεήσεις
Γεν.	τῶν	πόλε-ων	πτῶσε-ων	δεήσε-ων
Δοτ.	ταῖς	πόλε-σι	πτῶσε-σι	δεήσε-σι
Αἰτ.	τάς	πόλεις	πτῶσεις	δεήσεις
Κλητ.	ὦ	πόλεις	πτῶσεις	δεήσεις

*Ένικὸς ἀριθμὸς

*Όνομ.	ὁ	πέλεκυ-ς	τὸ	ἄστν
Γεν.	τοῦ	πελέκε-ως	τοῦ	ἄστε-ως
Δοτ.	τῷ	πελέκει(ε-ι)	τῷ	ἄστει(ε-ι)
Αἰτ.	τόν	πέλεκυ-ν	τόν	ἄστν
Κλητ.	ὦ	πέλεκυ	ὦ	ἄστν

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

*Όνομ.	οἱ	πελέκεις	τὰ	ἄστη(ε-α)
Γεν.	τῶν	πελέκε-ων	τῶν	ἄστε-ων
Δοτ.	τοῖς	πελέκε-σι	τοῖς	ἄστε-σι
Αἰτ.	τούς	πελέκεις	τὰ	ἄστη(ε-α)
Κλητ.	ὦ	πελέκεις	ὦ	ἄστη(ε-α)

Παρατηρήσεις

1. Τὰ παραπάνω ὀνόματά εἶναι διπλόθεμα (πόλι- καὶ πόλει-) καὶ σχηματίζουν τὴν δοτικὴν τοῦ ἐνικοῦ, ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ πληθυντικοῦ διὰ συναίρέσεως: π.χ. ἡ πόλις, δοτ. τῇ πόλε + ι = πόλει, ὀνομ. πόλε + ες = πόλεις.

2. Τὰ φωνηεντόληκτα παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα ὀνόματα εἰς -ις καὶ -υς ἔχουν τὴν γεν. τοῦ ἐνικοῦ εἰς -ως καὶ εἰς τὴν

πτῶσιν αὐτήν, ὅπως καὶ εἰς τὴν γεν. τοῦ πληθ. τονίζονται εἰς τὴν προπαραλήγουσαν παρὰ τὸν κανόνα (πόλεως-πόλεων, πρέσβews-πρέσβων, πήχεως-πήχεων).

3. Τὰ εἰς -ις ὀνόματα σχηματίζουν τὴν αἰτιατικὴν τοῦ ἐνικοῦ μὲ ν (ἢ πόλις, τὴν πόλι-ν), τὴν κλητικὴν ὁμοίαν μὲ τὴν ὀνομαστικὴν ἢ συνήθως ἄνευ -ς (ὦ πόλις ἢ πόλι), τὴν δὲ αἰτιατικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ὁμοίαν μὲ τὴν ὀνομαστικὴν: αἶ πόλεις, τὰς πόλεις· οἱ πελέκεις, τοὺς πελέκεις.

ΣΗΜ. Ὁ χαρακτήρ ε τοῦ οὐδετέρου ὀνόματος τ ὁ ἄ σ τ υ εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν συναίρεται μὲ τὴν κατάληξιν α εἰς η: (ἄστε-α) = ἄστη.

Κατὰ τὸ π ὁ λ ι ς κλίνονται: ἡ τάξις, ἡ δόσις, ἡ φράσις, ἡ ἔξις, ἡ κρίσις, ἡ στάσις, ἡ ψύξις, ἡ σκέψις, ὁ ὄφισ, ὁ μάντις κ.ἄ.

Κατὰ τὸ π τ ῶ σ ι ς: ἡ γυνῶσις, ἡ πρᾶξις, ἡ πτῆσις, ἡ θλίψις, ἡ κλῆσις, ἡ γεῦσις, ἡ τῆξις, ἡ χρῆσις κ.ἄ.

Κατὰ τὸ δ ἔ η σ ι ς: ἡ ἔκθεσις, ἡ ἔκφρασις, ἡ ζύμωσις, ἡ κατάστασις, ἡ ἀνάγνωσις, ἡ περίθαλψις, ἡ περιποίησης, ἡ ἐπίθεσις, ἡ κατάληψις, ἡ κατάληξις, ἡ κατάβασις, ἡ ἀκρόπολις, ἡ ἄσκησις, ἡ κυβέρνησις, ἡ ἀπόφασις, ἡ βεβαίωσις, ὁ πρύτανις, ὁ Δούναβις, κ.ἄ.

Κατὰ τὸ π ἔ λ ε κ υ ς κλίνονται ὁ πῆχυς, ὁ πρέσβυς κ.ἄ.

* Ἀ σ κ η σ ι ς 1η.

Νὰ κλίνης τὰ ὀνόματα: ἡ ὠραία τάξις, ἡ ὀρθὴ σκέψις, ἡ τολμηρὰ πτῆσις, ἡ φοβερὰ ἐπίθεσις.

* Ἀ σ κ η σ ι ς 2α.

Νὰ γράψῃς 5 ὀνόματα ἀπὸ κάθε ὁμάδα εἰς τὴν γεν. καὶ αἶτ. ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

* Ἀ σ κ η σ ι ς 3η.

Νὰ εὕρῃς ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα φωνηεντόληκτα ὀνόματα, ὅπως τὰ παραπάνω.

γ) Τὰ εἰς -εὺς γεν. -εως, -αὺς καὶ -οὺς μονόθεμα.

* Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ὁ	βασιλεῦ-ς	ἡ	γραῦ-ς	ὁ	βοῦ-ς
Γεν.	τοῦ	βασιλέ-ως	τῆς	γρα-ὸς	τοῦ	βο-ὸς
Δοτ.	τῷ	βασιλεῖ(ε-ι)	τῇ	γρα-ὶ	τῷ	βο-ὶ
Αἶτ.	τὸν	βασιλέ-α	τὴν	γραῦ-ν	τὸν	βοῦ-ν
Κλητ.	ὦ	βασιλεῦ	ὦ	γραῦ	ὦ	βοῦ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	βασιλεῖς	αἱ	γραῖ-ες	οἱ	βό-ες
Γεν.	τῶν	βασιλέ-ων	τῶν	γρα-ῶν	τῶν	βο-ῶν
Δοτ.	τοῖς	βασιλεῦ-σι	ταῖς	γραυ-σι	τοῖς	βου-σι
Αἶτ.	τούς	βασιλεῖς	τάς	γραῦ-ς	τούς	βοῦ-ς
Κλητ.	ὦ	βασιλεῖς	ὦ	γραῖ-ες	ὦ	βό-ες

Παρατηρήσεις. 1. Ὁ χαρακτήρ υ τῶν ἀνωτέρω ὀνομάτων μεταξύ δύο φωνηέντων ἀποβάλλεται (βασιλεῦ + ὡς = βασιλέως· γραυ + ὡς = γραῶς).

2. Τὸ ε τοῦ θέματος τὴν εἰς -εὺς μετὰ τὴν ἀποβρῆλὴν τοῦ χαρὰ κτῆρος υ συναιρεῖται μὲ τὸ ἐπόμενον ι ἢ ε τῶν καταλήξεων εἰς εἰ: (βασιλε + ι = βασιλεῖ, βασιλε + ες = βασιλεῖς).

3. Ἡ κλητικὴ τοῦ ἐνικοῦ τῶν εἰς εἰς -ε υς σχηματίζεται μόνον ἀπὸ τὸ θέμα ἄνευ καταλήξεως: ᾧ βασιλεῦ.

4. Ἡ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ τῶν εἰς -ε υς γράφεται ὅχι μὲ ος, ἀλλὰ μὲ ὡς καὶ τὸ α τῆς καταλήξεως τῆς αἰτιατικῆς τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ εἶναι μακρὸν (βασιλέ-ᾱ, βασιλέ-ᾱς).

5. Ἡ αἰτιατικὴ τοῦ ἐνικοῦ τῶν εἰς -α υς καὶ -ο υς φωνηεντολήκτων ὀνομάτων λαμβάνει κατὰ ληξιν -ν, τοῦ δὲ πληθυντικοῦ -νς· τὸ ν πρὸ τοῦ σ ἀποβάλλεται π.χ. ἡ γραῦς-τὴν γραῦ-ν, τὰς γραυ + νς = γραῦς.

6. Ἡ ὀνομαστικὴ, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τοῦ ἐνικοῦ καὶ ἡ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ περισπῶνται παρὰ τὸν κανόνα (ὁ βοῦς, τὸν βοῦν, ᾧ βοῦ, τὰς γραῦς).

7. Τὰ ὀνόματα βοῦς καὶ χοῦς (= χῶμα) ἔχουν αἰτιατικὴν πληθυντικὴν καὶ βόας, χόας.

8. Τὸ ὄνομα ν αῦς (=πολεμικὸν πλοῖον) κλίνεται ὡς ἐξῆς: ἡ ναῦς, τῆς νηός, τῇ νηϊ, τὴν ναῦν, ᾧ ναῦ· αἱ νῆες, τῶν νεών, ταῖς ναυσί, τὰς ναῦς, ᾧ νῆες.

Κατὰ τὸ ὄνομα βασιλεῦς κλίνονται τὰ ὀνόματα: ὁ ἱερεὺς, ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ γονεὺς, ὁ σκαπανεὺς, ὁ ἱππεὺς, ὁ ἀλιεὺς, συγγραφεὺς κ.ἄ.

* Ἀσκησης

Νὰ κλίνης τὰ ὀνόματα: ἡ γοργὴ ναῦς, ὁ δυνατὸς βοῦς.

δ') Ἀκατάληκτα εἰς -ῶ, γεν. -οῦς, διπλόθεμα.

* Ἐνικὸς ἀριθμὸς.

Ὄνομ.	ἡ	λεχῶ	ἡχῶ	ἡ	Λητῶ
Γεν.	τῆς	λεχοῦς(ο-ος)	ἡχοῦς(ο-ος)	τῆς	Λητοῦς(ο-ος)
Δοτ.	τῇ	λεχοῖ(ο-ι)	ἡχοῖ(ο-ι)	τῇ	Λητοῖ(ο-ια)
Αἰτ.	τὴν	λεχῶ(ο-α)	ἡχῶ(ο-α)	τὴν	Λητῶ(ο-)
Κλητ.	ᾧ	λεχοῖ	ἡχοῖ	ᾧ	Λητοῖ

Παρατηρήσεις. 1. Τὰ θηλυκὰ εἰς -ῶ κανονικῶς ἔχουν μόνον ἐνικὸν ἀριθμὸν. Ὅσακις σχηματίζονται καὶ εἰς τὸν πληθυντικόν, κλίνονται κατὰ τὴν δευτέραν κλίσιν: π.χ. αἱ λεχοῖ, τῶν λεχῶν, ταῖς λεχοῖς, τὰς λεχοῦς.

2. Ἡ αἰτιατικὴ τοῦ ἐνικοῦ τῶν εἰς -ῶ θηλυκῶν ὀξύνονται, παρ' ὅλον ὅτι προέρχεται ἀπὸ συναίρεσιν.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὀνόματα κλίνονται: ἡ πειθῶ, ἡ φειδῶ, ἡ Γοργῶ, ἡ Ἑρῶ, ἡ Σαπφῶ, ἡ Καλυψῶ, ἡ Ἑρατῶ, ἡ Κλειῶ.

Ἀσκῆσις

Νά κλίνῃς 5 ἀπὸ τὰ παραπάνω ὀνόματα.

Γενικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὰ τριτόκλιτα

1. Αἱ καταλήξεις τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν ὀνομάτων τῆς τρίτης κλίσεως εἶναι εἰς ὅλας τὰς πτώσεις αἱ αὐταί.

2. Τὰ οὐδέτερα τριτόκλιτα ὡς πρὸς τὰς καταλήξεις διαφέρουν ἀπὸ τὰ ἀρσενικά καὶ θηλυκά ὀνόματα μόνον εἰς τὴν ὀνομ. αἰτ. καὶ κλητικήν.

3. Ἀπὸ τὰς καταλήξεις -ι, -σι, -α, -ας τῆς τρίτης κλίσεως τὸ δίχρονον εἶναι βραχὺ (κλητῆρι, κλητῆρσι, κλητῆρα, κλητῆρας).

4. Τῶν μονοσυλλαβῶν τριτοκλίτων ὁ τόνος εἰς τὴν γενικήν καὶ δοτικήν τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ κατεβαίνει εἰς τὴν λήγουσαν (μὴν-μηνός, μηνί, μηνῶν, μηνί).

Σ ΗΜ. Ἐξαιροῦνται τὰ ὀνόματα: παῖς, φῶς, οὐς, θῶς, Τρώς, δάς, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν γεν. πληθ. τονίζονται ἐπὶ τῆς παραληγοῦσης (τῶν παιδων, φῶτων, ὤτων, θῶων, Τρώων, δάδων).

Ἀνώμαλα οὐσιαστικά

Πολλὰ οὐσιαστικά ὀνόματα δὲν κλίνονται ἐντελῶς σύμφωνα με τοὺς κανόνες μιᾶς ἀπὸ τὰς τρεῖς κλίσεις καὶ δι' αὐτὸ ὀνομάζονται ἀνώμαλα.

Περιπτώσεις ἀνωμαλίας εἶναι αἱ ἑξῆς:

1. Ἀκλιτα: Πολλὰ οὐσιαστικά ἔχουν εἰς ὅλας τὰς πτώσεις μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κατάληξιν καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζονται ἄκλιτα. Ἀκλιτα εἶναι: α) τὰ ὀνόματα τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου (ἄλφα, βῆτα κ.ἄ.).

β) μερικά ξενικά κύρια ὀνόματα (Πάσχα, Ἰωσήφ, Ἀβραάμ).

γ) τὰ ἀριθμητικά πέντε μέχρι τοῦ ἑκατόν.

2. Ἰδιόκλιτα: Μερικά ξενικά ἰδίως ὀνόματα κλίνονται κατ' ἰδίαν κλίσιν καὶ ὀνομάζονται διὰ τοῦτο ἰδιόκλιτα π.χ. ὁ Ἰησοῦς, ὁ Θωμᾶς, ὁ Μωϋσῆς.

Τὰ ἰδιόκλιτα εἶναι γένους ἀρσενικοῦ καὶ ἔχουν τὴν λήγουσαν μακράν διὰ τοῦτο σχεδὸν ὅλα εἰς ὅλας τὰς πτώσεις περισπῶνται.

3. Μεταπλαστά: Μερικά ὀνόματα σχηματίζονται μὲν κατὰ μίαν ὠρισμένην κλίσιν εἰς ὅλας τὰς πτώσεις, ἀλλὰ τὸ θέμα των μεταπλάττεται δηλ. μεταβάλλεται καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζονται μεταπλαστά π.χ. τὸ ὄνομα ναῦς γεν. νεώς, ὀνομ. πληθ. νῆες. Θέμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ εἶναι ναυ-, νε-, νη-.

Ὄνόματα μεταπλαστὰ εἶναι ὁ κύων, ὁ Ζεὺς, κ.ἄ.

4. Ἑτερόκλητα: Ἄλλα ὀνόματα κλίνονται εἰς τὸν ἓνα ἀριθμὸν κατὰ μίαν κλίσιν καὶ εἰς τὸν ἄλλον· κατ' ἄλλην κλίσιν ἢ εἰς μερικὰς πτώσεις κατὰ μίαν κλίσιν καὶ εἰς τὰς ἄλλας κατ' ἄλλην καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζονται ἑτερόκλητα· π.χ. ὁ νοῦς, τοῦ νοῦ κ.τ.λ., οἱ νόες, τῶν νόων, τοὺς νόας κ.τ.λ.

Ὄνόματα ἑτερόκλητα εἶναι ἡ γυνή, ὁ πλοῦς, ἡ ὁκά κ.ἄ.

5. Διπλογενῆ ἢ ἑτερογενῆ: Μερικὰ ὀνόματα κατ' ἀριθμὸν ἀλλάσσουν γένος καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζονται διπλογενῆ ἢ ἑτερογενῆ· π.χ. ὁ δεσμός, οἱ δεσμοὶ καὶ τὰ δεσμά, ὁ πλοῦτος, τὰ πλούτη, ὁ δάκτυλος, οἱ δάκτυλοι καὶ τὰ δάκτυλα.

6. Ἐλλειπτικά: Πολλὰ δὲν εἶναι εὐχρηστα εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ἀριθμοὺς ἢ εἰς ὅλας τὰς πτώσεις καὶ λέγονται ἑλλειπτικά κατ' ἀριθμὸν ἢ κατὰ πτώσιν.

Ἐλλειπτικά κατ' ἀριθμὸν εἶναι α) Τὰ κύρια ὀνόματα, τὰ ὅποια κανονικῶς κλίνονται εἰς τὸν ἀριθμὸν ποῦ συναντῶνται· π.χ. αἱ Ἀθῆναι, ὁ Πειραιεύς, τὰ Καλάβρυτα, ὁ Ἰανουάριος, ὁ Φεβρουάριος, τὸ Πάσχα, τὰ Χριστούγεννα, τὰ Φῶτα κ.ἄ.

β) Τὰ ὀνόματα τῶν μετάλλων· π.χ. σίδηρος, χαλκός, τὸ ράδιον κ.ἄ.

γ) Τὰ ὀνόματα: ἡ γῆ, τὸ ἔαρ, ἡ ἥρ, αἶθήρ, αἶ δυσμαί, τὰ ἔγκρατα, οἱ ἔτησίαι (=τὰ μετέμια). Ἐλλειπτικά κατὰ πτώσιν ἢ κατ' ἀριθμὸν εἶναι αἱ λέξεις: τὸ σέβας, τὰ σέβη καὶ σεβάσματα, τὸ ὄφελος, τὰ ὀφέλη, καθὼς καὶ ἡ λέξις μάλης (εἰς τὴν γενικὴν) εὐχρηστος εἰς τὴν φράσιν ὑπὸ μάλης=ὑπὸ τὴν μασχάλην.

Πίναξ ἀνωμάτων ὀνομάτων

Τὸ γόνυ τοῦ γόνατος, τῷ γόνати, τὸ γόνυ, ὦ γόνυ, τὰ γόνατα, τῶν γονάτων, τοῖς γόνασι, τὰ γόνατα, ὦ γόνατα.

Τὸ γάλα τοῦ γάλακτος κ.τ.λ. τὰ γάλατα, τοῖς γάλαξι.

Ἡ γυνή, τῆς γυναικός· αἱ γυναῖκες, ταῖς γυναῖξι(ν).

Τὸ δάκρυον, τοῦ δακρύου κ.τ.λ. τὰ δάκρυα, τοῖς δακρύοις καὶ δάκρυσι.

Τὸ δόρυ, τοῦ δόρατος κ.τ.λ.

Ὁ Ζεὺς, τοῦ Διός· τῷ Δί, τὸν Δία, ὦ Ζεῦ.

Τὸ ἥπαρ, τοῦ ἥπατος κ.τ.λ.

Τὸ κρίνον, τοῦ κρίνου κ.τ.λ. τοῖς κρίνεσι.

Ὁ μάρτυς, τοῦ μάρτυρος κ.τ.λ. τοῖς μάρτυσι.

Ὁ κύων, τοῦ κυνός κ.τ.λ. οἱ κύνες.

Ἡ ὄρνις, τῆς ὀρνιθος, τὴν ὀρνιθα καὶ ὄρνιν· τὰς ὀρνιθας καὶ ὄρνεις.

Τὸ οὖς, τοῦ ὠτός, τῷ ὠτί· τὰ ὠτα κ.τ.λ.

Ἄπρεσβευτής· οἱ πρέσβεις, τῶν πρέσβεων κ.τ.λ.

Τὸ πῦρ, τοῦ πυρός· τὰ πυρὰ (κατὰ τὴν β' κλ.).

Τὸ ὕδωρ, τοῦ ὕδατος· τὰ ὕδατα κ.τ.λ.

Τὸ φρέαρ, τοῦ φρέατος· τὰ φρέατα κ.τ.λ.

Ἡ χεῖρ, τῆς χειρός, τῇ χειρί, τὴν χεῖρα· ταῖς χερσί(ν).

Ἡ κλείς, τῆς κλειδός, τῇ κλειδί, τὴν κλεῖν (κλεῖδα), ὧ κλείς· αἱ κλείδες, τῶν κλειδῶν, ταῖς κλεισί, τὰς κλείς καὶ κλεῖδας, ὧ κλεῖδες.

Τὸ φῶς, τοῦ φωτός, τῷ φωτί· τὰ φῶτα, τῶν φώτων, τοῖς φωσί κ.τ.λ.

Ἡ δάς, τῆς δαδός, τῇ δαδί, τὴν δᾶδα, ὧ δάς. Αἱ δᾶδες, τῶν δᾶδων, ταῖς δασί, τὰς δᾶδας, ὧ δᾶδες.

Ὁ παῖς, τοῦ παιδός, τῷ παιδί, τὸν παῖδα, ὧ παῖ. Οἱ παῖδες, τῶν παίδων, τοῖς παισί, τοὺς παῖδας, ὧ παῖδες.

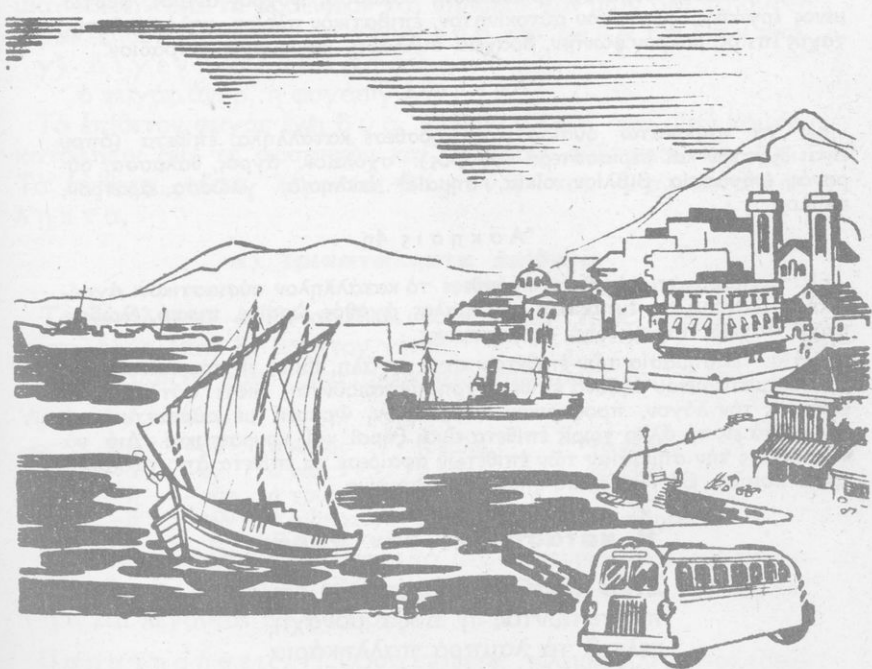

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ἐπίθετα

Εἰς τὴν εἰκόνα βλέπομεν ἓνα ἐμπορικὸν λιμένα. Φαίνονται πλοῖα, κτίρια, μέσα συγκοινωνίας, ἄνθρωποι. Ὅλα αὐτά, ὅπως γνωρίζομεν, εἶναι οὐσιαστικά. Παρατηροῦμεν ὅμως, ὅτι τὰ πλοῖα (οὐσιαστικὸν) εἶναι διαφόρων εἰδῶν: ἐμπορικά, πολεμικά, ἱστιοφόρα, μικρά, μεγάλα κ.τ.λ. Τοίουτοτρόπως ἔχομεν ἐμπορικὸν πλοῖον, πολεμικὸν πλοῖον, ἱστιοφόρον πλοῖον, μικρὸν πλοῖον, μεγάλο πλοῖον. Δηλαδή δι' ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ οὐσιαστικὸν (πλοῖον) χρησιμοποιοῦμεν διαφόρους λέξεις, διὰ νὰ ὀρίσωμεν καλλίτερα τί εἶδους πλοῖον ἐννοοῦμεν.

ΟΡΙΣΜΟΣ: Αἱ λέξεις αὐταὶ ποὺ προσδιορίζουν

τὸ οὐσιαστικὸν καὶ φανερώνουν μίαν ποιότητα ἢ ιδιότητά του λέγονται ἐπίθετα.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λέγομεν ὅτι ἓνα κτίριον (οὐσιαστικόν) ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ εἴναι: ὑψηλόν, χαμηλόν, νέον, παλαιόν, διώροφον, τριώροφον κ.τ.λ. Καὶ αἱ λέξεις αὗται ποὺ προσδιορίζουν τὸ οὐσιαστικὸν κτίριον λέγονται ἐπίθετα.

Παρατήρησις. Τὸ ἐπίθετον συμφωνεῖ πρὸς τὸ οὐσιαστικὸν ποὺ συνοδεύει κατὰ γένος, ἀριθμὸν καὶ πτώσιν.

Ἀσκήσις 1η.

Παρατήρησε τὴν εἰκόνα καὶ γράψε εἰς τὸ τετράδιόν σου τί ἐπίθετα ταιριάζουν εἰς τὰ ἄλλα οὐσιαστικά (νερὸ θαλάσσιον, ἄλμυρόν, γλυκύ, θερμόν, ψυχρόν, πόσιμον κ.τ.λ.).

Ἀσκήσις 2α.

Ἀπὸ τὰς παρακάτω φράσεις χώρισε τὰ οὐσιαστικά ἀπὸ ἐπίθετα: λευκὸς τοῖχος, γαλανὸς οὐρανός, τρικυμιώδης θάλασσα, ψυχρὸς ἄνεμος, φορτωμένος ἐργάτης, φορτηγὸν αὐτοκίνητον, ἐπιβατικὸν πλοῖον, καλὸς μαθητής, ταχύς ἵππος, μακρὸν φωνῆεν, βραχεῖα συλλαβή, καινουργεῖς τετράδιον.

Ἀσκήσις 3η.

Εἰς τὰ παρακάτω οὐσιαστικά πρόσθεσε κατάλληλα ἐπίθετα (ὅπου εἶναι δυνατόν καὶ περισσότερα τοῦ ἐνός): σχολεῖον, ἀγρός, θάλασσα, οὐρανός, ἐνδυμασία, βιβλίον, οἰκία, σημαία, ἐκκλησία, γλῶσσα, ἄροτρον, σκύλος.

Ἀσκήσις 4η.

Εἰς τὰ παρακάτω ἐπίθετα πρόσθεσε τὸ κατάλληλον οὐσιαστικόν: ἀγροτική, γαλανόλευκη, ἐμπορικός, ἀνώμαλος, ἀγαθός, ὡραίος, πυκνή, ἐλώδης, παχύ, ταχεῖα, ταραχώδης, ἀφηνιασμένος.

ΣΗΜ. Ἡ σημασία τῶν ἐπιθέτων εἶναι μεγάλη, ἰδίως εἰς τὰς ἐκθέσεις καὶ τὰ ποιήματα ὅπου ἄφωνα ἐπίθετα χρησιμοποιοῦνται, διότι αὐτὰ δίδουν ζωὴν εἰς τὸν λόγον, προφορικὸν ἢ γραπτόν. Φράσεις μὲ οὐσιαστικά τὸ ἓνα κοντὰ εἰς τὸ ἄλλο χωρὶς ἐπίθετα εἶναι ξηραὶ καὶ κουραστικά. Διὰ νὰ καταλάβῃς τὴν σημασίαν τῶν ἐπιθέτων ἀφαίρεσε τὰ ἐπίθετα ἀπὸ τὰ παρακάτω ποιήμα. Θὰ ἴδῃς πόσο ξηρόν θὰ ἀπομείνῃ.

Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη
περπατώντας ἢ Δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
ποῦ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Δ. Σολωμός

Έργασια: Είς ιδιαίτερον τετράδιον νά καταγράψης καθημερινῶς ὅσα ὥραϊα ἐπίθετα συναντᾷς μὲ τὰ οὐσιαστικά ποῦ συνοδεύουν· φρόντιζε νά τὰ χρησιμοποιοῖς εἰς τὰς ἐκθέσεις σου· θά ἴδῃς πόσον καλλίτεράι θά εἶναι.

Διαιρέσεις τῶν ἐπιθέτων

α) Τριγενῆ-τρικατάληκτα:

ὁ ὑψηλὸς πύργος, ἡ ὑψηλὴ ἐκκλησία, τὸ ὑψηλὸν δένδρον
ὁ ταχύς ἵππος, ἡ ταχεῖα ἄμαξα, τὸ ταχύ πλοῖον.

Τὰ παραπάνω ἐπίθετα ἔχουν τρία γένη καὶ ἰδιαιτέραν κατάληξιν δι' ἕκαστον γένος.

Ὅσα ἐπίθετα ἔχουν τρία γένη καὶ ἰδιαιτέραν κατάληξιν δι' ἕκαστον γένος λέγονται **τριγενῆ καὶ τρικατάληκτα**.

β) Τριγενῆ-δικατάληκτα:

ὁ εὐγενὴς μαθητής, ἡ εὐγενὴς μαθήτρια, τὸ εὐγενὲς παιδίον.
Καὶ τὸ ἐπίθετον εὐγενὴς βλέπομεν, ὅτι ἔχει τρία γένη, δὲν ἔχει ὅμως καὶ τρεῖς διαφορετικὰς καταλήξεις, ἀλλὰ μόνον δύο: μίαν κοινὴν διὰ τὸ ἄρσενικὸν καὶ θηλυκὸν καὶ μίαν διὰ τὸ οὐδέτερον. Διὰ τοῦτο λέγονται **τριγενῆ καὶ δικάταληκτα**.

γ) Διγενῆ-μονοκατάληκτα:

ὁ φυγὰς ἀνὴρ, ἡ φυγὰς γυνή.

Τὸ ἐπίθετον φυγὰς ἔχει δύο μόνον γένη καὶ μίαν κοινὴν κατάληξιν διὰ τὸ ἄρσενικὸν καὶ θηλυκὸν· οὐδέτερον δὲν ἔχει. Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ λέγονται **διγενῆ καὶ μονοκατάληκτα**.

α) Τρικατάληκτα ἐπίθετα

Τρικατάληκτα ἐπίθετα εἶναι ὅσα ἔχουν τρεῖς διαφορετικὰς καταλήξεις, μίαν δι' ἕκαστον γένος.

Αἱ καταλήξεις τῶν τρικαταλήκτων ἐπιθέτων εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἄρσ. θηλ. οὐδέτ.

-ος	-η	-ον	ὁ καλὸς	ἡ καλὴ	τὸ καλόν
-ος	-α	-ον	ὁ νέος	ἡ νέα	τὸ νέον
-οὗς	-ῆ	-οῦν	ὁ χρυσοῦς	ἡ χρυσῆ	τὸ χρυσοῦν
-οὗς	-ᾶ	-οῦν	ὁ σιδηροῦς	ἡ σιδηρᾶ	τὸ σιδηροῦν

Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ κλίνονται: τὸ μὲν ἄρσενικὸν καὶ οὐδέτερον κατὰ τὴν δευτέραν κλίσιν, τὸ δὲ θηλυκὸν κατὰ τὴν πρώτῃν καὶ λέγονται **δευτερόκλιτα**.

Παρατηρήσεις: 1. Ὅσα ἐπίθετα τελειώνουν εἰς -ος (δευτερόκλιτα) σχηματίζουν τὸ θηλυκὸν ἄλλα μὲν εἰς -α, ἄλλα δὲ εἰς -η.

Εἰς α σχηματίζουν τὸ θηλυκὸν ὅσα πρὸ τῆς καταλήξεως -ος τοῦ ἄρσενικοῦ ἔχουν **φω ν ῆ ε ν ῆ ρ**: τὸ α αὐτὸ εἶναι πάντοτε

μακρόν, ὅπως καὶ εἰς τὰ οὐσιαστικά· π.χ. ἅγιος, ἁγία, ἅγιον· καθαρός, καθαρὰ, καθαρόν. (Ἐξαιρεῖται τὸ ὄγδοος-η-ον).

Εἰς ἡ σχηματίζουσι τὸ θηλυκὸν ὅσα πρὸ τῆς καταλήξεως -ος τοῦ ἄρσ. ἔχουσι σύμφωνον, ἐκτὸς ἀπὸ ρ· π.χ. σοφός, σοφή, σοφόν· καλός, καλή, καλόν.

2. Τὰ εἰς -οῦς, -ῆ (-ᾱ), -οῦν δευτερόκλιτα ἐπιθέτα εἶναι συνηρημένα καὶ κλίνονται ὅπως τὰ συνηρημένα οὐσιαστικά τῆς β' κλίσεως (τὸ θηλυκὸν πάντοτε κατὰ τὴν πρώτην).

* Ἄλλαι καταλήξεις:

Ἄρσ. θηλ. οὐδ.

-υς	-εῖα	-υ	ὁ ταχύς	ἡ ταχεῖα	τὸ ταχύ
-εἰς	-εσσα	-εν	ὁ χαρίεις	ἡ χαρίεσσα	τὸ χαρίεν
-ας	-ασα	-αν	ὁ ἄπας	ἡ ἄπασα	τὸ ἄπαν
-ας	-αῖνα	-αν	ὁ μέλας	ἡ μέλαινα	τὸ μέλαν.

Τὰ ἐπιθέτα αὐτὰ κλίνονται: τὸ μὲν ἄρσενικὸν καὶ οὐδέτερον κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν, τὸ δὲ θηλυκὸν κατὰ τὴν πρώτην καὶ λέγονται τριτόκλιτα.

Παρατηρήσεις: 1. Τὸ α τῶν θηλυκῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἄρσενικὸν κλίνεται κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν (τριτόκλιτα), εἶναι βραχύ· π.χ. ἡ πλατεῖα (ἄρσ. πλατύς), ἡ εὐθεία (ἄρσ. εὐθύς).

2. Τὸ δίχρονον τῆς παραληγοῦσης, ὅπου ὑπάρχει, εἶναι μακρόν· ὁ πᾶς, ἡ πᾶσα κ.τ.λ.

ΣΗΜ. Πολλὰ τρικατάληκτα δευτερόκλιτα ὅταν γίνουσι σύνθετα μεταβάλλονται εἰς δικατάληκτα· π.χ. σοφός, σοφή, σοφόν=τρικατάληκτον· ὁ ἡ πάνσοφος, τὸ πάνσοφον=δικατάληκτον. Ὁμοίως πιστός-ἡ-ὄν-ἄπιστος-ος-ον.

* Ἀσκήσις

Σχημάτισε τὰ τρία γένη τῶν ἐξῆς ἐπιθέτων (πρόσεξε τὸν τονισμόν τοῦ θηλυκοῦ): καλός, ξηρός, ὠραίος, ταχύς, μέλας, γλυκύς, γενναῖος, ἰσχυρός, ἀνδρείος, ἀρχαῖος, ὀξύς, πλούσιος, πτωχός, πυκνός, κόσμιος, φαιδρός, σιδηροῦς, χρυσοῦς, διπλοῦς, ἀπλοῦς.

6) Δικατάληκτα ἐπιθέτα

Δικατάληκτα ἐπιθέτα εἶναι ὅσα ἔχουσι δύο μόνον καταλήξεις, μίαν κοινὴν διὰ τὸ ἄρσενικὸν καὶ θηλυκὸν καὶ μίαν διὰ τὸ οὐδέτερον. Αἱ κυριώτεραι καταλήξεις τῶν δικατάληκτων ἐπιθέτων εἶναι αἱ ἐξῆς:

Ἄρσ. θηλ.

Οὐδ.

-ης	-ες	ὁ	ἡ εὐσεβής	τὸ εὐσεβές
-ις	-ι	ὁ	ἡ εὐέλπις	τὸ εὐέλπι
-ος	-ον	ὁ	ἡ φρόνιμος	τὸ φρόνιμον
-ῶν	-ον	ὁ	ἡ νοήμων	τὸ νοήμον

Παρατηρήσεις: 1. Ἐκ τῶν δικαταλήκτων τούτων ἐπιθέτων ὅσα τελειώνουν εἰς -ος (ἄρσ., θηλ.) καὶ -ον (οὐδ.) κλίνονται κατὰ τὴν β' κλίσιν (=δευτερόκλιτα), ὅλα δὲ τὰ ἄλλα κατὰ τὴν τρίτην (=τριτόκλιτα).

Ἀσκησις

Σχημάτισε τὰ τρία γένη τῶν ἐξῆς ἐπιθέτων: ἐπιμελής, δασώδης, φιλόπατρις, ἐξυπνος, σώφρων, εὐδαίμων, ἄχαρις, ἄπατρις, εὐλαβής, ἔνδοξος, ἄργυριος, σύντροφος, ὠφέλιμος.

γ) Μονοκατάληκτα ἐπίθετα

Μονοκατάληκτα ἐπίθετα εἶναι ὅσα ἔχουν δύο γένη καὶ μίαν κοινὴν κατάληξιν διὰ τὸ ἄρσενικὸν καὶ θηλυκόν· π.χ. ὁ βλάξ—ἡ βλάξ, ὁ φυγὰς—ἡ φυγὰς, ὁ πένης—ἡ πένης, ὁ ἄπαις—ἡ ἄπαις, ὁ ἄρπαξ—ἡ ἄρπαξ, ὁ νῆστις—ἡ νῆστις, ὁ μύωψ—ἡ μύωψ, ὁ πρόσφυξ—ἡ πρόσφυξ.

Παρατηρήσεις: Τὰ μονοκατάληκτα ἐπίθετα κλίνονται τὰ περισσότερα κατὰ τὴν γ' κλίσιν.

Κλίσις ἐπιθέτων

Τὰ ἐπίθετα ἀναλόγως τῆς καταλήξεως των κλίνονται κατὰ τὴν πρώτην, τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην κλίσιν, ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικά (ἀσυναίρετα—συνηρημένα).

Δηλαδή: Ὅσα ἄρσενικὰ τελειώνουν εἰς -ος καὶ οὐδέτερα εἰς -ον κλίνονται κατὰ τὴν β' κλίσιν· π.χ. ὁ σοφός—τὸ σοφόν, κατὰ τὸ γεωργός καὶ φαγητόν.

Ὅσα ἄρσενικὰ τελειώνουν εἰς -οῦς καὶ οὐδέτερα εἰς -οῦν κλίνονται κατὰ τὰ συνηρημένα τῆς β' κλίσεως· π.χ. ὁ χρυσοῦς—τὸ χρυσοῦν, κατὰ τὸ πλοῦς καὶ ὀστοῦν.

Ὅλα δὲ τὰ ἄλλα ἄρσενικὰ καὶ οὐδέτερα κλίνονται κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν καὶ ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος, ὅπως τὰ ὁμοῖα των οὐσιαστικά.

Ὅλα τὰ θηλυκὰ ἐπίθετα κλίνονται κατὰ τὴν α' κλίσιν, ὁμοίως καὶ τὰ συνηρημένα κατὰ τὰ συνηρημένα τῆς πρώτης κλίσεως· π.χ. ἡ καθαρὰ κατὰ τὸ χαρά, ἡ σοφὴ κατὰ τὸ πηγὴ, ἡ ἀργυρᾷ κατὰ τὸ μνᾶ καὶ τὸ χρυσῇ κατὰ τὸ συκῇ.

Σημείωσις. Αἱ μετοχαὶ κλίνονται ἀναλόγως τῆς καταλήξεως κατὰ τὴν δευτέραν ἢ τὴν τρίτην κλίσιν (τὰ θηλυκὰ κατὰ τὴν πρώτην)· π.χ. ὁ λουόμενος κατὰ τὸ ἄνθρωπος, τὸ λουόμενον κατὰ τὸ ἄροτρον· ὁ τρέχων κατὰ τὸ λέων.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς
Γραμματικὴ Καθάρρευσης, Λ. Γαβαλά—Δ. Κλειδά

ΚΛΙΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Α) Δευτερόκλητα

1) Ἀσυναίρετα τρικατάληκτα

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	κάλ-ός	ἡ	καλ-ή	τὸ	καλ-ὸν
Γεν.	τοῦ	καλ-οῦ	τῆς	καλ-ῆς	τοῦ	καλ-οῦ
Δοτ.	τῷ	καλ-ῷ	τῇ	καλ-ῇ	τῷ	καλ-ῷ
Αἰτ.	τόν	καλ-όν	τήν	καλ-ήν	τὸ	καλ-όν
Κλητ.	ῶ	καλ-ἐ	ῶ	καλ-ή	ῶ	καλ-όν

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄν.	οἱ	καλ-οἱ	αἱ	καλ-αἱ	τά	καλ-ᾶ
Γεν.	τῶν	καλ-ῶν	τῶν	καλ-ῶν	τῶν	καλ-ῶν
Δοτ.	τοῖς	καλ-οῖς	ταῖς	καλ-αῖς	τοῖς	καλ-οῖς
Αἰτ.	τούς	καλ-οὺς	τάς	καλ-ᾶς	τά	καλ-ᾶ
Κλητ.	ῶ	καλ-οἱ	ῶ	καλ-αἱ	ῶ	καλ-αἱ

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄν.	ὁ	δίκαι-ος	ἡ	δικαί-α	τὸ	δίκαι-ον
Γεν.	τοῦ	δικαί-ου	τῆς	δικαί-ας	τοῦ	δικαί-ου
Δοτ.	τῷ	δικαί-ῳ	τῇ	δικαί-ᾱ	τῷ	δικαί-ῳ
Αἰτ.	τόν	δίκαι-ον	τήν	δικαί-αν	τὸ	δίκαι-ον
Κλητ.	ῶ	δίκαι-ε	ῶ	δικαί-α	ῶ	δίκαι-ον

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄν.	οἱ	δίκαι-οι	αἱ	δίκαι-αι	τά	δίκαι-α
Γεν.	τῶν	δικαί-ων	τῶν	δικαί-ων	τῶν	δικαί-ων
Δοτ.	τοῖς	δικαί-οις	ταῖς	δικαί-αις	τοῖς	δικαί-οις
Αἰτ.	τούς	δικαί-ους	τάς	δικαί-ας	τά	δίκαι-α
Κλητ.	ῶ	δίκαι-οι	ῶ	δίκαι-αι	τά	δίκαι-α

Παρατηρήσεις

1. Ἡ ὀνομαστική τοῦ πληθυντικοῦ τῶν θηλυκῶν ἐπιθέτων, τῶν ὁποίων τὸ ἄρσενικὸν εἶναι δευτερόκλητον τονίζεται εἰς τὴν συλλαβὴν, ποὺ τονίζεται καὶ ἡ ὀνομαστική τοῦ ἄρσενικοῦ π.χ. πλούσιαι, (ἄρσ. πλούσιοι), ὠραῖαι (ἄρσ. ὠραῖοι), σεμναί (ἄρσ. σεμνοί).

2. Ἡ γενική τοῦ Πληθυντικοῦ τῶν θηλυκῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἄρσενικὸν εἶναι δευτερόκλητον δὲν τονίζεται ἐπὶ τῆς ληγουσῆς, ὅπως τὰ οὐσιαστικά, (τῶν χωρῶν, τῶν τραπεζῶν, τῶν ἐλαιῶν), ἀλλὰ ὅπου καὶ τὰ ἄρσενικά π.χ. ἄρσ. τῶν πλουσίων, θηλ. τῶν πλουσίων ἄρσ. τῶν ὠραίων, θηλ. τῶν ὠραίων ἄρσ. τῶν σεμνῶν, θηλ. τῶν σεμνῶν.

2) Συνηρημένα τρικατάληκτα

Ένικος αριθμός

Όν.	ὁ	ἀπλοῦς	ἡ	ἀπλῆ	τὸ	ἀπλοῦν
Γεν.	τοῦ	ἀπλοῦ	τῆς	ἀπλῆς	τοῦ	ἀπλοῦ
Δοτ.	τῷ	ἀπλω	τῇ	ἀπλῇ	τῷ	ἀπλω
Αἰτ.	τόν	ἀπλοῦν	τήν	ἀπλήν	τό	ἀπλοῦν

Πληθυντικός αριθμός

Όν.	οἱ	ἀπλοῖ	αἱ	ἀπλαῖ	τά	ἀπλά
Γεν.	τῶν	ἀπλῶν	τῶν	ἀπλῶν	τῶν	ἀπλῶν
Δοτ.	τοῖς	ἀπλοῖς	ταῖς	ἀπλαῖς	τοῖς	ἀπλοῖς
Αἰτ.	τούς	ἀπλοῦς	τάς	ἀπλάς	τά	ἀπλά

Ένικος αριθμός

Όν.	ὁ	ἀργυροῦς	ἡ	ἀργυρά	τὸ	ἀργυροῦν
Γεν.	τοῦ	ἀργυροῦ	τῆς	ἀργυράς	τοῦ	ἀργυροῦ
Δοτ.	τῷ	ἀργυρῷ	τῇ	ἀργυρά	τῷ	ἀργυρῷ
Αἰτ.	τόν	ἀργυροῦν	τήν	ἀργυράν	τό	ἀργυροῦν

Πληθυντικός αριθμός

Όν.	οἱ	ἀργυροῖ	αἱ	ἀργυραῖ	τά	ἀργυρά
Γεν.	τῶν	ἀργυρῶν	τῶν	ἀργυρῶν	τῶν	ἀργυρῶν
Δοτ.	τοῖς	ἀργυροῖς	ταῖς	ἀργυροῖς	τοῖς	ἀργυροῖς
Αἰτ.	τούς	ἀργυροῦς	τάς	ἀργυράς	τά	ἀργυρά

Παρατήρησις. Τὰ τρικατάληκτα συνηρημένα ἐπίθετα εἰς -οῦς σχηματίζουν κανονικῶς τὸ θηλυκὸν εἰς -ῆ: κυανοῦς -κύανῆ, χαλκοῦς-χαλκῆ, διπλοῦς-διπλῆ.

Ὅταν ὁμως πρὸ τῆς καταλήξεως -οῦς τοῦ ἀρσενικοῦ ὑπάρχῃ εἴρ τότε σχηματίζουν τὸ θηλυκὸν εἰς -ᾶ: κεραμοῦς - κεραμεᾶ, ἀργυροῦς-ἀργυρά.

3) Συνηρημένα δικάταληκτα

Ένικος αριθμός

Όνομ.	ὁ,	ἡ	εὖνους	τὸ	εὖνουν
Γεν.	τοῦ,	τῆς	εὖνου	τοῦ	εὖνου
Δοτ.	τῷ,	τῇ	εὖνω	τῷ	εὖνω
Αἰτ.	τόν,	τήν	εὖνουν	τό	εὖνουν

Πληθυντικός αριθμός

Όνομ.	οἱ,	αἱ	εὖνοι	τά	εὖνοα
Γεν.	τῶν		εὖνων	τῶν	εὖνων
Δοτ.	τοῖς,	ταῖς	εὖνοις	τοῖς	εὖνοις
Αἰτ.	τούς,	τάς	εὖνους	τά	εὖνοα

Δι α τ ά λ η κ τ α συνηρημένα ἐπίθετα εἰς -ο ὤ ς εἶναι σύνθετα ἐπίθετα, μὲ δεύτερον συνθετικὸν τὰς λέξεις: νοῦς, πλοῦς, ροῦς, χροῦς: ὁ, ἡ κακόνους, τὸ κακόνουν· ὁ, ἡ εὐπλους, τὸ εὐπλουν· ὁ, ἡ ἄχρους, τὸ ἄχρουν.

ΣΗΜ. Τὰ πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά εἰς -π λ ο ὤ ς εἶναι τρικατάληκτα καὶ κλίνονται κατὰ τὸ συνηρημένον ἐπίθετον ὁ χρυσοῦς, ἡ χρυσή, τὸ -οῦν, διπλοῦς-ἡ-οῦν.

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς

1. Ἡ κατάληξις -ο α τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ οὐδετέρου τῶν δικαταλήκτων συνηρημένων εἰς -ο ὤ ς, μένει ἄσυναίρετος: τὰ ἄχροα, τὰ εὐπλοα, τὰ εὔνοα.

2. Ἡ κατάληξις -ο ι τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ, ἂν καὶ προέρχεται ἐκ συναίρέσεως, θεωρεῖται β ρ α χ εῖ α ὡς πρὸς τὸν τονισμόν: οἱ ε ὕ ν ο ι, (ὅπως οἱ κῆποι).

Β) Τριτόκλητα

1) Φωνηεντόληκτα τρικατάληκτα

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ὁ	πλατὺς	ἡ	πλατεῖα	τὸ	πλατὺ
Γεν.	τοῦ	πλατέος	τῆς	πλατείας	τοῦ	πλατέος
Δοτ.	τῷ	πλατεῖ	τῇ	πλατεῖα	τῷ	πλατεῖ
Αἰτ.	τὸν	πλατύν	τὴν	πλατεῖαν	τὸ	πλατὺ
Κλητ.	ὦ	πλατὺ	ὦ	πλατεῖα	ὦ	πλατὺ

Ὄνομ.	ὁ	ἡμισυς	ἡ	ἡμίσεια	τὸ	ἡμισυ
Γεν.	τοῦ	ἡμίσεος	τῆς	ἡμισείας	τοῦ	ἡμίσεος
Δοτ.	τῷ	ἡμίσει	τῇ	ἡμισεία	τῷ	ἡμίσει
Αἰτ.	τὸν	ἡμισυν	τὴν	ἡμίσειαν	τὸ	ἡμισυ
Κλητ.	ὦ	ἡμισυ	ὦ	ἡμίσεια	ὦ	ἡμισυ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	πλατεῖς	αἱ	πλατεῖαι	τὰ	πλατέα
Γεν.	τῶν	πλατέων	τῶν	πλατεῖων	τῶν	πλατέων
Δοτ.	τοῖς	πλατέσι	ταῖς	πλατεῖαις	τοῖς	πλατέσι
Αἰτ.	τούς	πλατεῖς	τάς	πλοτεῖας	τὰ	πλατέα
Κλητ.	ὦ	πλατεῖς	ὦ	πλατεῖαι	ὦ	πλατέα

Ὄνομ.	οἱ	ἡμίσεις	αἱ	ἡμίσειαι	τὰ	ἡμίσεα (καὶ ἡμίση)
Γεν.	τῶν	ἡμίσεων	τῶν	ἡμισιῶν	τῶν	ἡμισέων
Δοτ.	τοῖς	ἡμίσεσι	ταῖς	ἡμισείαις	τοῖς	ἡμίσεσι
Αἰτ.	τούς	ἡμίσεις	τάς	ἡμισείας	τὰ	ἡμίσεα (καὶ ἡμίση)
Κλητ.	ὦ	ἡμίσεις	ὦ	ἡμίσειαι	ὦ	ἡμίσεα (καὶ ἡμίση)

Παράτηρήσεις

1. Τὰ εἰς -υς τριτόκλιτα ἐπίθετα εἶναι τὰ περισσότερα ὀξύτονα (βαθύς, βαρύς, εὐρύς, ταχύς, ὀξύς κ.τ.λ.)· βαρύτονα δὲ εἶναι (= ὅσα δὲν τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγοῦσης) μόνον τὸ ἡμισυς καὶ θῆλυς (θηλ. θήλεια, οὐδ. θῆλυ). Τὸ θηλυκὸν αὐτῶν σχηματίζεται ἀπὸ τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον λήγει εἰς -ε, μὲ τὴν κατάληξιν -ια: βαρὲ + ια = βαρεῖα.

2. Τὸ α τῆς καταλήξεως τῶν θηλυκῶν τούτων, τῶν ὁποίων τὸ ἄρσενικὸν εἶναι τριτόκλιτον, εἶναι β ρ α χὺ καὶ ἐπομένως περισπῶνται: ὁ ταχύς—ἡ ταχεῖᾱ, ὁ πλατύς—ἡ πλατεῖᾱ, ἐνῶ ἡ ὥραία ἔχει τὸ α μακρόν, διότι τὸ ἄρσενικὸν εἶναι δευτερόκλιτον.

3. Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ τῶν θηλυκῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἄρσενικὸν εἶναι τριτόκλιτον, τονίζεται ἐπὶ τῆς ληγοῦσης, ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικά· π.χ. τῶν πλατειῶν, τῶν ὀξειῶν, (ὅπως τῶν θαλασσῶν), ἀλλὰ αἱ ἄγιοι-τῶν ἁγίων, αἱ δίκαιοι-τῶν δικαίων, διότι τὸ ἄρσενικὸν τῶν εἶναι δευτερόκλιτον.

4. Τὰ ἐπίθετα, πού τελειώνουν εἰς -ε ος (γενικὴ) γράφονται πάντοτε μὲ ὀμικρόν· π.χ. τοῦ βαθέος (βαθύς), τοῦ ταχέος (ταχύς), τοῦ γλυκέος (γλυκύς), ὅχι ὅπως τὰ οὐσιαστικά εἰς -υς, -ις καὶ -ε υς (πῆχυς-πήχεως, πόλις-πόλεως, βασιλεὺς-βασιλέως).

*Άσκησης

Νὰ γράψῃς ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα, ὅσα ἐπίθετα ὑπάρχουν εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τῶν τριῶν γενῶν.

2) Φωνηεντόληκτα δικατάληκτα

Κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν κλίνονται καὶ δικατάληκτα ἐπίθετα εἰς -υς (γεν. -υος ἢ -εος) σύνθετα, μὲ δεῦτερον συνθετικὸν ὄνομα φωνηεντόληκτον, τὸ ὁποῖον λήγει εἰς -υς (γεν. -υος ἢ -εως), π.χ.

*Ενικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ὁ,	ἡ	εὐβοτρυς	τὸ	εὐβοτρυ
Γεν.	τοῦ,	τῆς	εὐβότρυ-ος	τοῦ	εὐβότρυ-ος
Δοτ.	τῷ,	τῇ	εὐβότρυ-ι	τῷ	εὐβότρυ-ι
Αἰτ.	τόν,	τὴν	εὐβοτρυ-ν	τὸ	εὐβοτρυ
Ὄνομ.	οἱ,	αἱ	εὐβότρυ-ες	τὰ	εὐβότρυ-α
Γεν.	τῶν		εὐβοτρύ-ων	τῶν	εὐβοτρύ-ων
Δοτ.	τοῖς,	ταῖς	εὐβότρυ-σι	τοῖς	εὐβότρυ-σι
Αἰτ.	τούς,	τάς	εὐβότρυ-ας	τά	εὐβότρυ-α

Πληθυντικός αριθμός

Όνομ.	ὁ, ἡ	δίπηχυ-ς	τὸ	δίπηχυ
Γεν.	τοῦ, τῆς	διπήχε-ος	τοῦ	διπήχε-ος
Δοτ.	τῶ, τῇ	διπήχει	τῶ	διπήχει
Αἰτ.	τόν, τήν	δίπηχυ-ν	τὸ	δίπηχυ
Όνομ.	οἱ, αἱ	διπήχεις	τὰ	διπήχεα (καὶ διπήχη)
Γεν.	τῶν		διπήχεων	
Αἰτ.	τοῖς, ταῖς	διπήχεσι	τοῖς	διπήχεσι
Αἰτ.	τούς, τὰς	διπήχεις	τὰ	διπήχεα (καὶ διπήχη)

3) Συμφωνόληκτα

α) Ἀφωνόληκτα

1. Τρικατάληκτα:

Ἑνικός αριθμός

Όνομ.	ὁ	χαρίεις	ἡ	χαρίεσσα	τὸ	χαρίεν
Γεν.	τοῦ	χαρίεντ-ος	τῆς	χαρίεσσης	τοῦ	χαρίεντ-ος
Δοτ.	τῶ	χαρίεντ-ι	τῇ	χαρίεσση	τῶ	χαρίεντ-ι
Αἰτ.	τόν	χαρίεντ-α	τήν	χαρίεσσαν	τὸ	χαρίεν
Κλητ.	ὦ	χαρίεν	ὦ	χαρίεσσα	ὦ	χαρίεν
Όνομ.	ὁ	ἄπας	ἡ	ἄπασα	τὸ	ἄπαν
Γεν.	τοῦ	ἄπαντ-ος	τῆς	ἄπάσης	τοῦ	ἄπαντ-ος
Δοτ.	τῶ	ἄπαντ-ι	τῇ	ἄπάσει	τῶ	ἄπαντ-ι
Αἰτ.	τόν	ἄπαντ-α	τήν	ἄπασαν	τὸ	ἄπαν
Κλητ.	ὦ	ἄπας	ὦ	ἄπασα	ὦ	ἄπαν

Πληθυντικός αριθμός

Όνομ.	οἱ	χαρίεντ-ες	αἱ	χαρίεσσαι	τὰ	χαρίεντ-α
Γεν.	τῶν	χαρίεντ-ων	τῶν	χαρίεσσῶν	τῶν	χαρίεντ-ων
Δοτ.	τοῖς	χαρίε-σι	ταῖς	χαρίεσσαις	τοῖς	χαρίε-σι
Αἰτ.	τούς	χαρίεντ-ας	τὰς	χαρίεσσας	τὰ	χαρίεντ-α
Κλητ.	ὦ	χαρίεντ-ες	ὦ	χαρίεσσαι	ὦ	χαρίεντ-α
Όνομ.	οἱ	ἄπαντ-ες	αἱ	ἄπασαι	τὰ	ἄπαντ-α
Γεν.	τῶν	ἄπαντ-ων	τῶν	ἄπασῶν	τῶν	ἄπαντ-ων
Δοτ.	τοῖς	ἄπα-σι	ταῖς	ἄπάσαις	τοῖς	ἄπα-σι
Αἰτ.	τούς	ἄπαντ-ας	τὰς	ἄπάσας	τὰ	ἄπαντ-α
Κλητ.	ὦ	ἄπαντ-ες	ὦ	ἄπασαι	ὦ	ἄπαντ-α

ΣΗΜ. Κατὰ τὸ ἄ π α ς κλίνεται καὶ τὸ ἐπίθετον π ᾶ ς, π ᾶ σ α, π ᾶ ν (παντός, παντί, πάντες, πάντων).

Κατὰ τὸ ἐπίθετον χ α ρ ί ε ι ς, κλίνονται καὶ τὰ ἐπίθετα ἄ σ τ ε ρ ό ε ι ς (ἀστερόεσσα, ἀστερόεν), ἰ χ θ υ ό ε ι ς, ὕ λ ή ε ι ς, φ ω ν ή ε ι ς (φωνήεσσα, φωνήεν).

Π α ρ α τ ή ρ η σ ι ς. Ἡ δοτικὴ πληθυντικὴ καὶ τὸ θηλυκὸν τῶν ὀνομάτων τούτων σχηματίζονται ἀπὸ θέμα εἰς -ετ: (τοῖς φωνήετ-σι=) φωνήεσι, (ἡ φωνήετ-ια=) φωνήεσσα.

2. Δικατάληκτα.

Ταῦτα εἶναι σύνθετα μὲ δεύτερον συνθετικὸν ὄνομα οὐσιαστικὸν τριτόκλιτον ἀφωνόληκτον. Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ κλίνονται κατὰ τὸ πλεῖστον ὅπως καὶ τὸ δεύτερον συνθετικὸν των, π.χ. ὁ, ἡ εὐελπὶς, τὸ εὐελπι-τοῦ, τῆς εὐελπίδος-τόν, τὴν εὐελπιν κτλ.-οἱ, αἱ εὐελπίδες, τῶν εὐελπίδων κτλ.

Ὁ, ἡ δίπους, τὸ δίποιν -τοῦ, τῆς δίποδος, τῷ τῇ δίποδι, τόν, τὴν δίποδα κτλ. οἱ, αἱ δίποδες, τὰ δίποδα, τῶν διπόδων, τοῖς δίποσι κτλ.

3. Μονοκατάληκτα:

Ταῦτα εἶναι ἀπλᾶ ἢ σύνθετα, π.χ. ὁ, ἡ βλάξ -τοῦ, τῆς βλακὸς κ.τ.λ. ὁ, ἡ ἄρπαξ -τοῦ, τῆς ἄρπαγος κ.τ.λ.

ὁ, ἡ πένης -τοῦ, τῆς πένητος, κ.τ.λ. ὁ, ἡ φυγὰς -τοῦ, τῆς φυγάδος κλπ.

β) Ἑνρινόληκτα καὶ ὑγρόληκτα

1. Τρικατάληκτα:

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ὁ	μέλας	ἡ	μέλαινα	τὸ	μέλαν
Γεν.	τοῦ	μέλαν-ος	τῆς	μελαίνης	τοῦ	μέλαν-ος
Δοτ.	τῷ	μέλαν-ι	τῇ	μελαίνῃ	τῷ	μέλαν-ι
Αἰτ.	τόν	μέλανα	τὴν	μέλαιναν	τὸ	μέλαν
Κλητ.	ὦ	μέλαν	ὦ	μέλαινα	ὦ	μέλαν

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	μέλαν-ες	αἱ	μέλαιναι	τὰ	μέλαν-α
Γεν.	τῶν	μελάν-ων	τῶν	μελαινῶν	τῶν	μελάν-ων
Δοτ.	τοῖς	μέλα-σι	ταῖς	μελαίνασι	τοῖς	μέλα-σι
Αἰτ.	τούς	μέλαν-ας	τάς	μελαίνας	τά	μέλαν-α
Κλητ.	ὦ	μέλαν-ες	ὦ	μέλαιναι	ὦ	μέλαν-α

Κατὰ τὸ μέλας κλίνεται καὶ τὸ ἐπίθετον τάλας (τάλαινα, τάλαν).

Παρατηρήσεις

1. Τὸ θηλυκὸν τῶν (τριτοκλίτων τρικαταλήκτων) ἐπιθέτων τούτων τελειώνει πάντοτε εἰς α βραχύ: ταχύς, ταχεῖα-πᾶς, πᾶσᾶ-φωνήεις, φωνηέσσα-μέλας, μέλαινα.

2. Ἡ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τονίζεται πάντοτε ἐπὶ τῆς ληγούσης: τῶν ταχειῶν, πασῶν, μελαινῶν κτλ.

2. Δικατάληκτα:

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ,	ἡ	εὐδαίμων	τὸ	εὐδαίμων
Γεν.	τοῦ,	τῆς	εὐδαίμων-ος	τοῦ	εὐδαίμονος
Δοτ.	τῷ,	τῇ	εὐδαίμων-ι	τῷ	εὐδαίμονι
Αἰτ.	τόν,	τήν	εὐδαίμων-α	τὸ	εὐδαίμων
Κλητ.	ὦ			εὐδαίμων	

Ὄνομ.	ὁ,	ἡ	σῶφρων	τὸ	σῶφρων
Γεν.	τοῦ,	τῆς	σῶφρον-ος	τοῦ	σῶφρον-ος
Δοτ.	τῷ,	τῇ	σῶφρον-ι	τῷ	σῶφρον-ι
Αἰτ.	τόν,	τήν	σῶφρον-α	τὸ	σῶφρον
Κλητ.	ὦ			σῶφρον	

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ,	αἱ	εὐδαίμων-ες	τά	εὐδαίμων-α
Γεν.	τῶν		εὐδαίμων-ων	τῶν	εὐδαίμων-ων
Δοτ.	τοῖς,	ταῖς	εὐδαίμο-σι	τοῖς	εὐδαίμο-σι
Αἰτ.	τούς,	τάς	εὐδαίμονας	τά	εὐδαίμων-α
Κλητ.	ὦ		εὐδαίμων-ες	ὦ	εὐδαίμων-α

Ὄνομ.	οἱ,	αἱ	σῶφρον-ες	τά	σῶφρον-α
Γεν.	τῶν		σῶφρόνων	τῶν	σῶφρόν-ων
Δοτ.	τοῖς,	ταῖς	σῶφρο-σι	τοῖς	σῶφρο-σι
Αἰτ.	τούς,	τάς	σῶφρον-ας	τά	σῶφρον-α
Κλητ.	ὦ		σῶφρον-ες	ὦ	σῶφρον-α

Παρατηρήσεις

1. Τὰ ἐνρινόληκτα καὶ ὑδρόληκτα τριτόκλιτα ἐπίθετα, σχηματίζουν τὴν κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ πάντοτε ὁμοίαν μὲ τὸ θέμα· ἐὰν δὲ εἶναι διπλόθεμα, ὁμοίαν μὲ τὸ ἀσθενὲς θέμα: ὦ μέλαν· (ὁ ἐλεῆμων, τὸ ἐλεῆμον), ὦ ἐλεῆμον· (ὁ ναῆμων, τὸ νοῆμον), ὦ νοῆμον· (ὁ ἄρρην, ἄρρενος), ὦ ἄρρεν.

2. Ἀπὸ τὰ σύνθετα εἰς -ων τὰ περισσότερα ἀναβιβάζουν τὸν τόνον εἰς τὴν κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ καὶ εἰς τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν τοῦ οὐδετέρου· π.χ. (ὁ, ἡ εὐγνώμων), ὦ εὐγνώμων, τὸ εὐγνώμων· (ὁ, ἡ εὐσχήμων), ὦ εὐσχημον, τὸ εὐσχημον· ἀλλὰ (ὁ, ἡ ἀμνήμων), ὦ ἀμνήμον, τὸ ἀμνήμον· (ὁ, ἡ μεγαλόφρων), ὦ μεγαλόφρον, τὸ μεγαλόφρον.

ΣΗΜ. Ἑνρινόληκτα καὶ ὑδρόληκτα τριτόκλιτα, ἐπίθετα εἶναι ἐπίσης μονοκατάληκτα ἐπίθετα ἀπλᾶ ἢ σύνθετα, μὲ δεῦτερον συνθετικὸν ὄνομα οὐσιαστικὸν τριτόκλιτον ἐνρινόληκτον ἢ ὑδρόληκτον, π.χ.

ὁ, ἡ μάκαρ-τοῦ, τῆς μάκαρος κτλ.

ὁ, ἡ μακρόχειρ-τοῦ, τῆς μακρόχειρος κτλ.

γ) Σιγμόληκτα

Τὰ σιγμόληκτα τριτόκλιτα ἐπίθετα εἶναι ὅλα δικάτα-
ληκτά, διπλόθεμα εἰς -ης τὸ ἄρσενικὸν καὶ θηλυκὸν καὶ εἰς
-ες τὸ οὐδέτερον· εἶναι δὲ τὰ περισσότερα σύνθετα, μὲ δεύτερον
συνθετικὸν ὄνομα οὐδέτερον σιγμόληκτον εἰς -ος ἢ ρῆμα· π.χ.
ὁ, ἡ ὑγιής, τὸ ὑγιές· ὁ, ἡ εὐγενής, τὸ εὐγενές, (εὖ + γένος).
ὁ, ἡ πλήρης, τὸ πλήρες· ὁ ἡ εὐσεβής, τὸ εὐσεβές (εὖ + σέβομαι).

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ὁ,	ἡ	εὐγενής	τὸ	εὐγενές
Γεν.	τοῦ,	τῆς	εὐγενοῦς	τοῦ	εὐγενοῦς
Δοτ.	τῷ,	τῇ	εὐγενεῖ	τῷ	εὐγενεῖ
Αἰτ.	τόν,	τήν	εὐγενῇ	τό	εὐγενές
Κλητ.		ὦ		εὐγενές	

Ὄνομ.	ὁ,	ἡ	συνήθης	τὸ	σύνθηδες
Γεν.	τοῦ,	τῆς	συνήθους	τοῦ	συνήθους
Δοτ.	τῷ,	τῇ	συνήθει	τῷ	συνήθει
Αἰτ.	τόν,	τήν	συνήθη	τό	σύνθηδες
Κλητ.		ὦ		σύνθηδες	

Ὄνομ.	ὁ,	ἡ	ἐπιμελής	τὸ	ἐπιμελές
Γεν.	τοῦ,	τῆς	ἐπιμελοῦς	τοῦ	ἐπιμελοῦς
Δοτ.	τῷ,	τῇ	ἐπιμελεῖ	τῷ	ἐπιμελεῖ
Αἰτ.	τόν,	τήν	ἐπιμελεῖ	τό	ἐπιμελές
Κλητ.		ὦ		ἐπιμελές	

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ,	αἱ	εὐγενεῖς	τὰ	εὐγενῇ
Γεν.	τῶν		εὐγενῶν	τῶν	εὐγενῶν
Δοτ.	τοῖς,	ταῖς	εὐγενέσι	τοῖς	εὐγενέσι
Αἰτ.	τούς,	τάς	εὐγενεῖς	τὰ	εὐγενῇ
Κλητ.		ὦ	εὐγενεῖς	ὦ	εὐγενῇ

Ὄνομ.	οἱ,	αἱ	συνήθεις	τὰ	συνήθη
Γεν.	τῶν		συνήθων	τῶν	συνήθων
Δοτ.	τοῖς,	ταῖς	συνήθεσι	τοῖς	συνήθεσι
Αἰτ.	τούς,	τάς	συνήθεις	τὰ	συνήθη
Κλητ.		ὦ	συνήθεις	ὦ	συνήθη

Ὄνομ.	οἱ,	αἱ	ἐπιμελεῖς	τὰ	ἐπιμελεῖς
Γεν.	τῶν		ἐπιμελῶν	τῶν	ἐπιμελῶν
Δοτ.	τοῖς,	ταῖς	ἐπιμελέσι	τοῖς	ἐπιμελέσι
Αἰτ.	τούς,	τάς	ἐπιμελεῖς	τὰ	ἐπιμελεῖς
Κλητ.		ὦ	ἐπιμελεῖς	ὦ	ἐπιμελεῖς

Παρατηρήσεις

1. Τὰ εἰς -ης, -ες σιγμόληκτα τριτόκλιτα ἐπίθετα σχηματίζουν

ἀπὸ τὸ ἰσχυρὸν θέμα μόνον τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ τοῦ ἄρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ γένους.

2. Σχηματίζουν τὴν μὲν κλητικὴν τοῦ ἐνικοῦ τοῦ ἄρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ γένους ὁμοίαν μὲ τὸ ἀσθενὲς θέμα, τὴν δὲ αἰτιατικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ὁμοίαν μὲ τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ πληθυντικοῦ π.χ. (ὁ, ἡ εὐγενής), ὧ εὐγενές- (οἱ αἱ εὐγενεῖς) τοὺς, τὰς εὐγενεῖς.

3. Τὰ βαρύτονα (= ὅσα δὲν τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν) εἰς τὴν ἐνικὴν κλητικὴν τοῦ ἄρσενικοῦ καὶ τοῦ θηλυκοῦ καὶ εἰς τὴν ἐνικὴν ὀνομαστικὴν (αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν) τοῦ οὐδετέρου ἀναβιβάζουν τὸν τόνον· εἰς δὲ τὴν γενικὴν πληθυντικὴν παντὸς γένους τονίζονται εἰς τὴν παραλήγουσαν, παρὰ τὸν κανόνα, ὁ ὁποῖος λέγει, ὅτι ἡ συλλαβή, ποὺ προέρχεται ἐκ συναιρέσεως κανονικῶς τονίζεται, ἔαν πρὸ τῆς συναιρέσεως ἐτονίζετο ἡ μία ἐκ τῶν δύο συλλαβῶν, ποὺ συνηρέθησαν (τιμάομεν = τιμῶμεν· ἀλλὰ ἔθνεα = ἔθνη, γέλαε = γέλα) π.χ. ὁ, ἡ συνήθης, ὧ σύννηθες, τὸ σύννηθες·—ὁ, ἡ αὐτάρκης, ὧ αὐταρκες, τὸ αὐταρκες·οἱ, αἱ πλήρεις, τὰ πλήρη, τῶν πλήρων (ὄχι πληρῶν), ἐκ τοῦ πληρεσ-ων, πληρέων = πλήρων)· οἱ, αἱ εὐμεγέθεις, τὰ εὐμεγέθη, τῶν εὐμεγέθων, (ἐκ τοῦ· εὐμεγεθέσ-ων, εὐμεγεθέ-ων = εὐμεγέθων).

ΣΗΜ. Ὅσα σύνθετα λήγουν εἰς -ὠδης, -ὠλης καὶ -ήρης, τονίζονται κανονικῶς εἰς τὴν ἐνικὴν κλητικὴν τοῦ ἄρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ καὶ εἰς τὸ οὐδέτερον π.χ. εὐώδης, ὧ εὐῶδες, τὸ εὐῶδες· ἐξώλης, ὧ ἐξῶλες, τὸ ἐξῶλες· ξιφήρης, ὧ ξιφῆρες, τὸ ξιφῆρες.

Γενικὴ παρατήρησις

Τὰ ἐπίθετα συμφωνοῦν μὲ τὰ οὐσιαστικά, τὰ ὁποῖα συνοδεύουν, κατὰ γένος, ἀριθμὸν καὶ πτώσιν π.χ. ἡ ταχεῖα κάμηλος, οἱ εἰλικρινεῖς φίλοι, τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα.

* Ἀσκησις 1η.

Γράψε κατάλληλα ἐπίθετα εἰς τὰ κάτωθι οὐσιαστικά:
...μαθητής,...στρατιῶται, ...χώρα,... χωρῶν,... οἰκίας (γεν. ἐν.) ...θαλάσ-
σας,... κέρδη,... ἔθνεσι,... κράτει,... ἱππέα,... βασιλεῦσι... μελίσσαις.

* Ἀσκησις 2α.

Νὰ κλίνῃς εἰς τὴν γεν. καὶ δοτικὴν καὶ τῶν δύο ἀριθμῶν ὅσα ἐπίθετα ὑπάρχουν εἰς τὸ σημερινόν σου μάθημα.

* Ἀνώμαλα ἐπίθετα

Τὰ συνηθέστερα ἀνώμαλα ἐπίθετα εἶναι: ὁ πολὺς—ἡ πολλή—τὸ πολὺ, ὁ μέγας—ἡ μεγάλη—τὸ μέγα καὶ ὁ πρᾶος—ἡ πραεῖα τὸ πρᾶον· κλίνονται δὲ ὡς ἐξῆς:

Ένικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ὁ	πολύς	ἡ	πολλή	τὸ	πολὺ
Γεν.	τοῦ	πολλοῦ	τῆς	πολλῆς	τοῦ	πολλοῦ
Δοτ.	τῷ	πολλῷ	τῇ	πολλῇ	τῷ	πολλῷ
Αἰτ.	τόν	πολύν	τήν	πολλήν	τὸ	πολὺ
Κλητ.	ὦ	πολὺ	ὦ	πολλή	ὦ	πολὺ

Ὄνομ.	ὁ	μέγας	ἡ	μεγάλη	τὸ	μέγα
Γεν.	τοῦ	μεγάλου	τῆς	μεγάλης	τοῦ	μεγάλου
Δοτ.	τῷ	μεγάλῳ	τῇ	μεγάλῃ	τῷ	μεγάλῳ
Αἰτ.	τόν	μέγαν	τήν	μεγάλην	τὸ	μέγα
Κλητ.	ὦ	μέγα	ὦ	μεγάλη	ὦ	μέγα

ἡ μέγαλε

Ὄνομ.	ὁ	πρᾶος	ἡ	πραεῖα	τὸ	πρᾶον
Γεν.	τοῦ	πράου	τῆς	πραεῖας	τοῦ	πράου
Δοτ.	τῷ	πράῳ	τῇ	πραεῖα	τῷ	πράῳ
Αἰτ.	τόν	πρᾶον	τήν	πραεῖαν	τὸ	πρᾶον
Κλητ.	ὦ	πρᾶε	ὦ	πραεῖα	ὦ	πρᾶον

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	πολλοὶ	αἱ	πολλαὶ	τὰ	πολλὰ
Γεν.	τῶν	πόλλων	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν
Δοτ.	τοῖς	πολλοῖς	ταῖς	πολλαῖς	τοῖς	πολλοῖς
Αἰτ.	τούς	πολλοὺς	τάς	πολλάς	τὰ	πολλὰ
Κλητ.	ὦ	πολλοὶ	ὦ	πολλαὶ	ὦ	πολλὰ

Ὄνομ.	οἱ	μεγάλοι	αἱ	μεγάλαι	τὰ	μεγάλα
Γεν.	τῶν	μεγάλων	τῶν	μεγάλων	τῶν	μεγάλων
Δοτ.	τοῖς	μεγάλοις	ταῖς	μεγάλαις	τοῖς	μεγάλοις
Αἰτ.	τούς	μεγάλους	τάς	μεγάλας	τὰ	μεγάλα
Κλητ.	ὦ	μεγάλοι	ὦ	μεγάλαι	ὦ	μεγάλα

Ὄνομ.	οἱ	πρᾶοι	αἱ	πραεῖαι	τὰ	πραεᾶ
Γεν.	τῶν	πράων	τῶν	πραεῖων	τῶν	πραεῶν
Δοτ.	τοῖς	πράοις	ταῖς	πραεῖαις	τοῖς	πραεῖσι
Αἰτ.	τούς	πράους	τάς	πραεῖας	τὰ	πραεᾶ
Κλητ.	ὦ	πρᾶοι	ὦ	πραεῖαι	ὦ	πραεᾶ

Παρατηρήσεις: 1. Τὸ ἐπίθετον πολὺς γράφεται μὲ ἓν λ εἰς ὅσας πτώσεις ἔχει υ, εἰς ὅλας δὲ τὰς ἄλλας μὲ δύο λλ. π.χ. πολὺς, πολλή, πολλὰ.

2. Τὸ ἐπίθετον πολὺς σχηματίζει τὴν ὀνομ. αἰτ. καὶ κλητ. τοῦ ἐνικοῦ ἄρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου ἀπὸ τὸ θέμα π ο λ υ- καὶ κλίνεται κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν, ὅλας δὲ τὰς ἄλλας πτώσεις κατὰ τὴν δευτέραν ἀπὸ τὸ θέμα π ο λ λ ο.

3. Τὸ ἐπίθετον μέγας ἐπίσης σχηματίζει τὴν ὀνομ. αἰτ. καὶ κλητ. τοῦ ἐνικοῦ ἄρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου ἀπὸ τὸ θέμα

μεγα- καὶ κλίνεται κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν, ὅλας δὲ τὰς ἄλλας πτώσεις κατὰ τὴν δευτέραν ἀπὸ τὸ θέμα μεγαλο.

4. Τὸ ἄρσενικὸν τοῦ πρᾶος κλίνεται κατὰ τὴν δευτέραν κλίσιν καὶ τὸ οὐδέτερον εἰς μὲν τὸν ἐνικὸν κατὰ τὴν β', εἰς δὲ τὸν πληθυντικὸν κατὰ τὴν γ' κλίσιν.

5. Τὸ θηλυκὸν καὶ αὐτῶν τῶν ἐπιθέτων κλίνεται κατὰ τὴν α' κλίσιν.

*Άσκησης 1η.

Συμπλήρωσε τὰς λέξεις στὸ παρακάτω γύμνασμα: Πολ-ἄνθρωποι ἐργάζονται πολ-μακρὰν τῆς κατοικίας των. Διὰ τοῦτο καθ' ἑκάστην πρωΐαν σηκώνονται πολ-ἐνωρίς καὶ ἀναμένουν ἐπὶ πολ-ῶραν μέσον συγκοινωνίας.

*Άσκησης 2α.

Ἐτοίμασε φράσεις, μὲ τοὺς παρακάτω τύπους: πολὺς, πολλὰ, πολλή, πολὺ, πολλοί, πολλαί.

Βαθμοὶ ἐπιθέτων

«Αἱ Ἀθηναὶ βέβαια εἶναι μία μεγάλη πόλις καὶ πολυάνθρωπος. Ἐὰν ὅμως συγκρίνωμεν τὰς Ἀθήνας μὲ τὸ Λονδίνον εὐρίσκομεν, ὅτι τὸ Λονδίνον εἶναι μεγαλυτέρα καὶ πολυάνθρωποτέρα πόλις.

Ἡ Νέα Ὑόρκη ὅμως εἶναι ἡ μεγίστη ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις τοῦ κόσμου καὶ πολυάνθρωποτάτη.

Ἐπίσης ἡ Ρουμανία εἶναι πλουσία εἰς παραγωγὴν πετρελαίου· ἡ Ρωσία ὅμως ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Ρουμανίαν εἶναι πλουσιωτέρα, αἱ δὲ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι εἶναι πλουσιωτάτη χώρα εἰς παραγωγὴν πετρελαίου.»

Εἰς τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ ἐπίθετα μεγάλη, πολυάνθρωπος καὶ πλουσία φανερόνουν μίαν ιδιότητα ἀπλῶς ποὺ ἔχουν τὰ οὐσιαστικά πόλις καὶ χώρα.

Τὰ ἐπίθετα μεγαλυτέρα, πολυάνθρωποτέρα καὶ πλουσιωτέρα φανερόνουν ὅτι τὰ οὐσιαστικά πόλις καὶ χώρα ἔχουν τὴν ιδιότητα αὐτὴν εἰς μεγαλύτερον βαθμόν, ἐν συγκρίσει μὲ ἄλλας.

Καὶ τέλος τὰ ἐπίθετα μεγίστη, πολυάνθρωποτάτη καὶ πλουσιωτάτη φανερόνουν ὅτι τὰ οὐσιαστικά ἔχουν τὴν ιδιότητα αὐτὴν εἰς τὸν ἀνώτατον ἢ ὑπέρτατον βαθμόν.

Αἱ διαφοραὶ αὗται τῆς ποιότητος ἢ ιδιότητος ποὺ φανερόνουν τὰ ἐπίθετα ὀνομάζονται βαθμοὶ τῶν ἐπιθέτων.

Οἱ βαθμοὶ αὐτοὶ εἶναι τρεῖς, ὡς βλέπομεν.

“Ὅταν τὸ ἐπίθετον φανερώνη ἀπλῶς μίαν ιδιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ λέγομεν, ὅτι εἶναι εἰς τὸν θετικὸν βαθμόν· (πλούσιος ἄνθρωπος, πλουσία χώρα, πλούσιον χωρίον· μέγας κῆπος, μεγάλη πόλις, μεγάλο δάσος).

“Ὅταν τὸ ἐπίθετον φανερώνη ὅτι τὸ οὐσιαστικὸν ἔχει μίαν ιδιότητα εἰς μεγαλύτερον βαθμόν ἐν συγκρίσει πρὸς ὅλα τὰ ὁμοειδῆ ἢ καὶ ἀπολύτως, λέγομεν, ὅτι εἶναι εἰς τὸν συγκριτικὸν βαθμόν· (πλουσιώτερος ἄνθρωπος, πλουσιωτέρα χώρα, πλουσιώτερον χωρίον· ἐνδοξότερος ἥρως, ἐνδοξότερα μάχη, ἐνδοξότερον ἔθνος).

“Ὅταν τέλος τὸ ἐπίθετον φανερώνη, ὅτι τὸ οὐσιαστικὸν ἔχει μίαν ιδιότητα εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμόν, λέγομεν, ὅτι εἶναι εἰς τὸν ὑπερθετικὸν βαθμόν· (πλουσιώτατος ἄνθρωπος, πλουσιωτάτη νῆσος, πλουσιώτατον χωρίον· ὠραιότατος τόπος, ὠραιότατη ἔπαυλις, ὠραιότατον τοπίον).

“Ὡστε οἱ βαθμοὶ τῶν ἐπιθέτων εἶναι τρεῖς: θετικός, συγκριτικός, ὑπερθετικός.

“Ὁ συγκριτικὸς καὶ ὑπερθετικὸς βαθμὸς λέγονται μὲ μίαν λέξιν παρθετικά τῶν ἐπιθέτων.

Θετικός			Συγκριτικός	Ὑπερθετικός
νέος	θέμα	νεο-	νεώτερος	νεώτατος
σοφός	»	σοφο-	σοφώτερος	σοφώτατος
ἀγαθός	»	ἀγαθο-	ἀγαθώτερος	ἀγαθώτατος
ἱερός	»	ἱερο-	ἱερώτερος	ἱερώτατος
ὠραῖος	»	ὠραιο-	ὠραιότερος	ὠραιότατος
γενναῖος	»	γενναιο-	γενναιότερος	γενναιότατος
ἀθῶος	»	ἀθωο-	ἀθωώτερος	ἀθωώτατος
ξηρὸς	»	ξηρο-	ξηρότερος	ξηρότατος
σκληρὸς	»	σκληρο-	σκληρότερος	σκληρότατος
ἐνδοξος	»	ἐνδοξο-	ἐνδοξότερος	ἐνδοξότατος
λεπτὸς	»	λεπτο-	λεπτότερος	λεπτότατος
ἐντιμος	»	ἐντιμο-	ἐντιμότερος	ἐντιμότατος
προθύμος	»	προθυμο-	προθυμότερος	προθυμότατος
ἀγιος	»	ἀγιο-	ἀγιώτερος	ἀγιώτατος
εὐτυχής	»	εὐτυχες-	εὐτυχέστερος	εὐτυχέστατος
εὐγενής	»	εὐγενες-	εὐγενέστερος	εὐγενέστατος
ὀξύς	»	ὀξυ-	ὀξύτερος	ὀξύτατος
εὐδαιμων	»	εὐδαιμονες-	εὐδαιμονέστερος	εὐδαιμονέστατος
ἀπλοῦς	»	ἀπλου-	ἀπλούστερος	ἀπλούστατος
βλάξ	»	βλακ-	βλακίστερος	βλακίστατος

Παρατηρήσεις εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν παραθετικῶν

Ἀπὸ τὰ παραπάνω παραδείγματα παρατηροῦμεν, πῶς σχηματίζονται οἱ βαθμοὶ τῶν ἐπιθέτων.

1. Ὁ συγκριτικὸς βαθμὸς σχηματίζεται μὲ τὴν κατάληξιν -τερος διὰ τὸ ἄρσενικόν, -τερα διὰ τὸ θηλυκὸν καὶ -τερον διὰ τὸ οὐδέτερον.

2. Ὁ ὑπερθετικὸς βαθμὸς σχηματίζεται μὲ τὴν κατάληξιν -τατος, -τατη, -τατον.

ΣΗΜ. 1. α) Τὰ λήγοντα εἰς -ης ἐπιθέτα σχηματίζουν τὰ παραθετικά εἰς -εστος -εστατος (εὐγενής-εὐγενέστερος-εὐγενέστατος). Ὅμοίως δὲ σχηματίζουν καὶ τὰ εἰς -ων -ον (γεν. -ονος) π.χ. εὐδαίμων-εὐδαιμονέστερος-εὐδαιμονέστατος.

β) τὰ εἰς -ους σύνθετα συνηρημένα δευτερόκλιτα καὶ τὸ ἀπλοῦς π.χ. εὐνους-εὐνούστερος-εὐνούστατος, ἀπλοῦς-ἀπλούστερος-ἀπλούστατος.

καὶ γ) τὰ ἄκρατος, πένης, ἔρωμένος (πενέστερος κ.τ.λ.).

2. Τὰ παραθετικά τῶν ἐπιθέτων λάλος καὶ βλάξ σχηματίζονται εἰς -ιστερος καὶ -ίστατος (λαλίστερος-τατος, βλακίστερος-τατος).

3. Τὰ παραθετικά τοῦ ἐπιθέτου ἴδιος σχηματίζεται εἰς -αιτερος-αίτατος (ἰδιαίτερος-ἰδιαίτατος).

Αἱ καταλήξεις αὗται λέγονται παραθετικαὶ καταλήξεις τῶν ἐπιθέτων καὶ προστίθενται εἰς τὸ θέμα τοῦ θετικοῦ βαθμοῦ (ἄρσενικοῦ γένους).

3. Τὰ ἐπιθέτα ποὺ φανερώνουν ὕλην, χρόνον, μέτρον, καταγωγήν, τόπον, συγγένειαν ἢ κατὰστασιν ἀμετάβλητον δὲν ἔχουν παραθετικά π.χ. χρυσοῦς, βραδυνός, περυσινός, νεκρός, ἀθάνατος, πατρικός, οὐράνιος, σημερινός, ἴσος, σῶος.

4. Τὰ παραθετικά τῶν ἐπιθέτων κλίνονται καὶ εἰς τὰ τρία γένη ὡς ἐπιθέτα τρικατάληκτα π.χ. ὠραιότερος, ὠραιότερα, ὠραιότερον-ὠραιότατος, ὠραιότατη, ὠραιότατον.

Παρατηρήσεις: 1. Ὁ χαρακτήρ τοῦ θέματος τῶν δευτεροκλίτων ἐπιθέτων μετὰ τὴν προσθήκην τῶν παραθετικῶν καταλήξεων εἰς αὐτὸ μένει ἀμετάβλητος, ἐὰν ἢ πρὸ αὐτοῦ συλλαβὴ εἶναι φύσει ἢ θέσει μακρά, εἰδεμὴ ἐκτείνεται εἰς ὦ.

ΣΗΜ. Φύσει μακρὰ συλλαβὴ λέγεται ἐκείνη ἣ ὁποία ἔχει μακρὸν φωνῆν ἢ ὡ ἢ δίφθογγον· θέσει δὲ μακρὰ λέγεται ἐκείνη ἣ ὁποία ἔχει μὲν βραχὺ φωνῆν ε-ο ἢ δίχρονον (α, ι, υ) ἀλλ' εὐρίσκεται πρὸ δύο ἢ περισσοτέρων συμφώνων ἢ διπλοῦ (ζ, ξ, ψ) π.χ. σεμνός, θ. σεμνο- σεμνότερος· ἐνδοξος, θ. ἐνδοξο- ἐνδοξότερος.

2. Τὸ δίχρονον τῆς παραληγούσης εἶναι βραχὺ (καὶ τὸ -ωτερος καὶ -ωτατος γράφεται μὲ ὦ) εἰς τὰ ἐπιθέτα, ποὺ τελειώσουν εἰς τὰς καταλήξεις: -αθός, -ακός, -αλός, -ανός, -αρός,

—ατός, —ιος, —ικός, —ιλος, —ιμος, —ινός και —υρός· π.χ. ἀγαθώτερος, μαλακώτερος, ἀπαλώτερος, ἱκανώτερος, νεαρώτερος, δυνατώτερος, ἀγιώτερος, γενικώτερος, ποικιλώτερος, πενθιμώτερος, ἀληθινώτερος, γλαφυρώτερος.

3. Τὸ δίχρονον τῆς παραληγοῦσης ἔχουν μακρὸν τὰ ἐπίθετα: ἀκράτος, ἀκριβός, ἀνιᾶρός, μιᾶρός, γρυπός, ἰσχυρός, λιτός, σιγαλός, σῆμος, σπᾶνός, τρανός, φλύᾶρος, ψῖλος, (ἀκραιότερος, ἀκριβότερος, ἀνιαρότερος, ἰσχυρότερος κ.τ.λ.).

4. Ἔχουν ἐπίσης τὸ δίχρονον τῆς παραληγοῦσης μακρὸν τὰ σύνθετα ἐκ τῶν: θυμός, κίνδυνος, κῦρος, λύπη, νίκη, τιμή, χυλός, χυμός και ψυχή: π.χ. εὐθυμότερος, ἐπικινδυνότερος, ἐγκυρότερος, ἀλυπότερος, πολυνικότερος, ἐντιμότερος κ.τ.λ.

*Ασκησης 1η.

Σχημάτισε τὰ παραθετικά τῶν ἐπιθέτων: ξηρός, πλατύς, ὑγίης, χαρίεις, εἰλικρινής, νέος, ἱκανός, ἥσυχος, ἐντιμος, ἐπικίνδυνος, ἅγιος, ἄφρων, πεδινός, ἀπλοῦς, ἔνδοξος, εὐσεβής, δίκαιος, ἐπιμελής.

*Ασκησης 2α.

Παρατήρησε τὸν συγκριτικὸν πίνακα τῶν βουνῶν καὶ γράψε τὰ ἐπίθετα μετὰ τὰ παραθετικά των.

*Ασκησης 3η.

Γράψε φράσεις μετὰ τὰ παραθετικά τῶν παρακάτω ἐπιθέτων: ἐπιμελής, σεμνός, ὑψηλός, πτωχός, λευκός, σοφός, ἅγιος.

Ἀνώμαλα παραθετικά

Πολλὰ ἐπίθετα σχηματίζουν τὰ παραθετικά των ἀνωμάλως, εἶναι δὲ αὐτὰ τὰ ἑξῆς:

καλός	καλύτερος	—κάλλιστος
κακός	—χειρότερος	κάκιστος καὶ χειρίστος
ἀγαθός	—ἀγαθώτερος	—ἀγαθώτατος καὶ
»	—βελτίων	—βέλτιστος ἢ ἄριστος
πολύς	—πλειότερος ἢ περισσοότερος	—πλειόστος
ὀλίγος	—ὀλιγώτερος ἢ ἐλάσσων	—ὀλίγιστος ἢ ἐλάχιστος
μέγας	—μεγαλύτερος	—μέγιστος
μικρός	—μικρότερος	—μικρότατος καὶ ἐλάχιστος
αἰσχρὸς	—αἰσχροτέρος	—αἰσχροτάτος καὶ αἰσχίστος
ταχύς	—ταχύτερος	—ταχύτατος καὶ τάχιστος
φίλος	—φίλτερος	—φίλτατος

ΣΗΜ. Τὸ ἐπίθετον ὑψηλός ἔχει ὑπερθετικὸν ὕψιστος· ὁ ὕψιστος (=ὁ Θεός). τῶν συγκριτικῶν ἐπιθέτων ἐπικρατέστερος, μεταγενέστερος, προγενέστερος καὶ προτιμότερος δὲν ὑπάρχει θετικὸς βαθμὸς οὔτε ὑπερθετικός.

Παραθετικά από επιρρήματα και προθέσεις

Παραθετικά επίθετα σχηματίζονται και από μερικά επιρρήματα ή προθέσεις με τοπική σημασίαν ως εξής:

ἄνω	—άνωτερος	—άνωτατος
κάτω	—κατώτερος	—κατώτατος
ἄνω	—ἄνωτερος	—ἄνωτατος
ἐνδον	—ἐνδότερος	—ἐνδοτάτος
ἐξω	—ἐξώτερος	—ἐξώτατος
ἔσω	—ἔσώτερος	—ἔσώτατος
ἐγγύς	—ἐγγύτερος	—ἐγγύτατος
πλησίον	—πλησιέστερος	—πλησιέστατος
πρὸ	—πρότερος	—πρώτος
ὑπὲρ	—ὑπέρτερος	—ὑπέρτατος
ὕστερον		—ὕστατος.

ΣΗΜ. Τὰ παραθετικά τῶν ἐπιθέτων ἐκτὸς τοῦ μονολεκτικοῦ τύπου, πού εἶδμεν μέχρι τώρα, δύνανται νὰ σχηματίζονται καὶ περιφραστικῶς, δηλ. μὲ δύο ἢ περισσότερας λέξεις.

Ὁ μὲν συγκριτικὸς βαθμὸς σχηματίζεται μὲ τὸ ἐπιρρημα μᾶλλον ἢ περισσότερο καὶ τὸ θετικὸν τοῦ ἐπιθέτου, ὁ δὲ ὑπερθετικὸς μὲ τὸ ἐπιρρημα μάλιστα, πᾶρα πολὺ καὶ τὸ θετικὸν τοῦ ἐπιθέτου· π.χ. εὐγενής, περισσότερον εὐγενής ἢ μᾶλλον εὐγενής—πᾶρα πολὺ εὐγενής.

Περιφραστικῶς κυρίως σχηματίζονται τὰ παραθετικά.

1) μετοχῶν π.χ. ἡλικιωμένος—μᾶλλον ἡλικιωμένος—λίαν ἡλικιωμένος.

2) ἐπιθέτων μονοκαταλήκτων· π.χ. βλάξ—μᾶλλον βλάξ—λίαν βλάξ.

καὶ 3) οὐσιαστικῶν μὲ ἐπιθετικὴν σημασίαν· π.χ. πλεονέκτης—μᾶλλον πλεονέκτης—λίαν πλεονέκτης.

Παραθετικά ἐπιρρημάτων

Παραθετικά σχηματίζουν καὶ πλεῖστα ἐπιρρήματα, κυρίως ὅσα παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα καὶ ὅσα ἔχουν τοπικὴν σημασίαν.

α) Ὅσα παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα: αὐτὰ σχηματίζονται εἰς τὸν θετικὸν βαθμὸν ἢ ἀπὸ τὴν αἰτιατικὴν τοῦ ἐνικοῦ τοῦ οὐδετέρου ἢ ἀπὸ τὴν γεν. τοῦ πληθ. διὰ τροπῆς τοῦ ν εἰς ς.

Π.χ. πολὺ, ὀλίγον, καλῶς, εὐγενῶς, ὀριστικῶς, βεβαίως, εὐχαρίστως κ.ἄ. Αὐτὰ τὰ ἐπιρρήματα σχηματίζουν τὸν συγκριτικὸν βαθμὸν μὲ τὴν αἰτ. τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ τοῦ συγκριτικοῦ ἐπιθέτου, τὸν δὲ ὑπερθετικὸν μὲ τὴν αἰτ. τοῦ πληθ. τοῦ οὐδετέρου τοῦ ὑπερθετικοῦ ἐπιθέτου· π.χ.

(πολὺς)	πλειότερον	ἢ πλεόν	ἢ περισσότερον	—πλεῖστα
(ὀλίγος)	ὀλίγον	ὀλιγώτερον	ἐλάχιστα, ὀλίγιστα	
(σαφής)	σαφῶς	σαφέστερον	σαφέστατα	
(ἄπλοῦς)	ἄπλῶς	ἄπλούστερον	ἄπλούστατα	
(καλός)	καλῶς	καλύτερον	κάλλιστα, ἄριστα	
(δίκαιος)	δικαίως	δικαιότερον	δικαιότατα	

β) Τοπικά επιρρήματα σχηματίζουν τὰ παραθετικά των συνήθως με τὰς καταλήξεις: —τέρω —τάτω ἢ τερον—τατα

π.χ. ἄνω	—άνωτέρω	—άνωτάτω
κάτω	—κατωτέρω	—κατωτάτω
πέρα	—περαιτέρω	—
ἐνδον	—ἐνδότερον	—ἐνδότατα
ἐγγύς	—ἐγγύτερον	—ἐγγύτατα

Τὰ παραθετικά εἰς τὴν δημοτικὴν

Εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν πολλὰ παραθετικά σχηματίζονται ὅπως καὶ εἰς τὴν καθαρεύουσιν, μετὰ τὴν προσθήκην δηλαδὴ τῶν καταλήξεων —τερος καὶ —τατος.

Συνήθως ὅμως τὰ παραθετικά εἰς τὴν δημοτικὴν σχηματίζονται περιφραστικῶς· π.χ. παχύς—πιό παχύς—πάρα πολὺ παχύς ἢ ὁ πῖο παχύς, καλός—πῖο καλός, πάρα πολὺ καλός ἢ ὁ πῖο καλός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

1. Ὁ Παῦλος παραγγέλλει εἰς τοὺς συμμαθητάς του: ἀριθμήσατε!

Οἱ μαθηταὶ ἀριθμοῦν: ἓν, δύο, τρία, τέσσαρα, πέντε, ἕξ, ἑπτὰ, ὀκτὼ κ.τ.λ.

2. Ὁ διδάσκαλος ἔδωκε τὸ παράγγελμα οἱ μαθηταὶ νὰ σχημα-

τίσουν τριάδας. Εἰς τὴν πρώτην τριάδα πρῶτος δεξιὰ εἶναι ὁ Πέτρος, δεύτερος ὁ Σπῦρος καὶ τρίτος ὁ Κώστας.

3. Ὁ Ἀντώνης πηδᾷ ἄλμα ἀπλοῦν, ἡ δὲ Ἑλένη ἄλμα τριπλοῦν.

Αἱ λέξεις ἔν, δύο τρία, πρῶτος, δεύτερος, τρίτος, τριάδες, ἀπλοῦς, τριπλοῦν κ.τ.λ. φανερώνουν ὠρισμένον ἀριθμὸν οὐσιαστικῶν καὶ ὀνομάζονται ἀριθμητικά.

Τὰ ἀριθμητικά εἶναι τριῶν εἰδῶν: α) ἀριθμητικά ἐπίθετα, β) ἀριθμητικά οὐσιαστικά καὶ γ) ἀριθμητικά ἐπιρρήματα.

Α') Ἀριθμητικά ἐπίθετα

Τὰ ἀριθμητικά ἐπίθετα διαίρουνται εἰς ἕξ κατηγορίας: εἰς ἀπόλυτα, τακτικά, χρονικά, πολλαπλασιαστικά, ἀναλογικά καὶ διανεμητικά.

α) Ἀριθμητικά ἀπόλυτα

Εἰς ἄνθρωπος. Αἱ ἐποχαὶ τοῦ ἔτους εἶναι τέσσαρες. Ἡ ἑβδομάς ἔχει ἑπτὰ ἡμέρας. Τὸ ἔτος περιλαμβάνει δώδεκα μῆνας.

Τὰ ἀριθμητικά εἰς, τέσσαρες, ἑπτὰ, δώδεκα, φανερώνουν ἀπολύτως ὠρισμένον πλῆθος ἀντικειμένων, διὰ τὰ ὁποῖα γίνεται λόγος.

Τὰ ἀριθμητικά, τὰ ὁποῖα φανερώνουν ἀπλῶς ὠρισμένον πλῆθος ἀντικειμένων (δηλ. οὐσιαστικῶν), λέγονται ἀπόλυτα.

Μὲ τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπαντῶμεν εἰς τὴν ἐρώτησιν πόσοι; πόσαι; πόσα; (εἰς, δύο, τρεῖς, τέσσαρες, πέντε κ.τ.λ.).

Κλίσις τῶν ἀριθμητικῶν εἰς, τρεῖς, τέσσαρες.

Πτώσεις	εἰς—μία—ἐν			τρεῖς—τρία		τέσσαρες—τέσσαρα	
	Ἑνικός ἀριθμός			Πληθ. ἀριθ.		Πληθυντικός ἀριθμός	
Ὄν.	εἰς	μία	ἐν	τρία	τρία	τέσσαρες	τέσσαρα
Γεν.	ἐνός	μιᾶς	ἐνός	τριῶν	τριῶν	τεσσάρων	τεσσάρων
Δοτ.	ἐνὶ	μιᾷ	ἐνὶ	τρισὶ	τρισὶ	τέσσαρσι	τέσσαρσι
Αἰτ.	ἐνα	μίαν	ἐν	τρεῖς	τρία	τέσσαρας	τέσσαρα
Κλητ.	—	—	—	—	—	—	—

Παρατηρήσεις: 1. Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ εἰς, τρεῖς καὶ τέσσαρες κλίνονται. Τὸ εἰς καὶ τὸ ἓν εἰς τὸν ἐνικὸν ὡς τριτόκλιτα ἐπίθεται, καὶ τὸ μί α εἰς τὸν ἐνικὸν ὡς πρωτόκλιτον· τὰ δὲ τρεῖς καὶ τέσσαρες εἰς τὸν πληθυντικὸν ὡς δικατάληκτα ἐπίθεται (ἄρσ. καὶ θηλ. τρεῖς, τέσσαρες, οὐδ. τρία, τέσσαρα). Ἀπὸ τὰ διακόσια καὶ ἄνω μόνον εἰς τὸν πληθυντικὸν ὡς τρικατάληκτα ἐπίθεται. Π.χ. πεντακόσιοι, τῶν πεντακοσίων, τοῖς πεντακοσίοις, τοὺς πεντακοσίους.

2. Τὰ ἀριθμητικὰ δύο (2) καὶ ἀπὸ τοῦ πέντε (5) μέχρι τοῦ ἑκατὸν ἐνενήκοντα ἑνέα (199) εἶναι ἄκλιτα.

3. Ὅλα τὰ ἀριθμητικὰ καὶ τὰ παράγωγά των δασύνονται, πλην τοῦ ὀκτώ, ἐννέα καὶ εἴκοσι. Π.χ. εἰς, ἓν, ἕξ, ἑπτά, ἑκατόν, ἑκατομμύριον κτλ.

4. Τὸ ἐννέα ὡς ἀπλοῦν (εἰς τὰς μονάδας) γράφεται μὲ δύο νν· εἰς δὲ τὰ παράγωγά του μὲ ἓνα ν· π.χ. ἑνατος, ἐνενήκοντα, ἑνεακόσια.

Σημείωσις. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐχρησιμοποιοῦν ἀντὶ τῶν ἀραβικῶν ἀριθμῶν 1, 2, 3 κτλ. τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, μὲ μίαν ὀξεῖαν πρὸς τὰ ἄνω καὶ δεξιὰ. Ἐχώριζον δὲ τὰ 24 γράμματα εἰς τρεῖς ομάδας, α-θ, ι-π, ρ-ω· μὲ τὰ γράμματα τῆς πρώτης ομάδος παρίστανον τὰς ἀπλῆς μονάδας: α=1, β=2, γ=3, δ=4, ε=5· διὰ τὸν ἀριθ. 6 ἐχρησιμοποιοῦν τὸ ζ' (στίγμα) ἢ στ', ζ=7, η=8, θ=9.

Μὲ τὰ γράμματα τῆς δευτέρας ομάδος παρίστανον τὰς δεκάδας: ι=10, κ=20, λ=30, μ=40, ν=50, ξ=60, ο=70, π=80· διὰ τὸν ἀριθ. 90 ἐχρησιμοποιοῦν τὸ σημεῖον 4' (κόππα).

Μὲ τὰ γράμματα τῆς τρίτης ομάδος παρίστανον τὰς ἑκατοντάδας: ρ'=100, σ'=200, τ'=300, υ'=400, φ'=500, χ'=600, ψ'=700, ω'=800· διὰ τὸν ἀριθ. 900 ἐχρησιμοποιοῦν τὸ σημεῖον λ (σαμπί).

Διὰ τὰς χιλιάδας ἐχρησιμοποιοῦν τὰ ἴδια στοιχεῖα ἀλλὰ μὲ τὴν ὀξεῖαν πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀριστερά: α=1.000, β=2.000, γ=3.000 κλπ. ,αωκα'=1921, ,αχιβ'=1912, ,αχμθ'=1949.

β) Τακτικὰ ἀριθμητικὰ

Ὁ Πέτρος ἦλθε πρῶτος εἰς τὸ πήδημα, ὁ Δῆμος δεύτερος καὶ ὁ Φάνης τρίτος. Ὁ Μάιος εἶναι πέμπτος μὴν τοῦ ἔτους καὶ ὁ Ἰούλιος ἔβδομος.

Τὰ ἀριθμητικὰ πρῶτος, δεύτερος, τρίτος, πέμπτος, ἔβδομος κτλ. φανερώνουν τὴν τάξιν ἢ τὴν σειράν, ποὺ ἔχουν μεταξὺ ἄλλων, καὶ λέγονται τακτικὰ ἀριθμητικὰ.

Τὰ τακτικὰ ἀριθμητικὰ τελειώνουν εἰς -τος ἢ -ος καὶ ἀπὸ τὸ εἴκοσι καὶ ἄνω εἰς -στός (εἰκοστός, τριακοστός, πρῶτος).

Τὰ τακτικὰ ἀριθμητικὰ κλίνονται ὡς τρικατάληκτα ἐπίθεται τῆς β' κλίσεως. Π.χ. τέταρτος-τετάρτη-τέταρτον.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΑΠΟΛΥΤΩΝ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΩΝ

Αριθμοί	Απόλυτα	Τακτικά
1 α'	εἷς, μία, ἓν	πρῶτος, -η, -ον
2 β'	δύο	δεύτερος, -α, -ον
3 γ'	τρεις, τρία	τρίτος, -η, -ον
4 δ'	τέσσερες, τέσσαρα	τέταρτος, -τη, τον
5 ε'	πέντε	πέμπτος, -η, -ον
6 ς'	ἕξ	ἕκτος, -η, -ον
7 ζ'	ἑπτὰ	ἑβδομος, -η, -ον
8 η'	ὀκτώ	ὀγδοος, -η, -ον
9 θ'	ἐννέα	ἐνατος, -η, -ον
10 ι'	δέκα	δέκατος, -η, -ον
11 ια'	ἑνδεκά	ἐνδέκατος, -η, -ον
12 ιβ'	δώδεκα	δωδέκατος, -η, -ον
13 ιγ'	δέκα τρία	δέκατος τρίτος, -η, -ον
14 ιδ'	δέκα τέσσαρα	δέκατος τέταρτος, -η, -ον
15 ιε'	δέκα πέντε	δέκατος πέμπτος, -η, -ον
16 ις'	δέκα ἕξ	δέκατος ἕκτος, -η, -ον
17 ιζ'	δέκα ἑπτὰ	δέκατος ἑβδομος, -η, -ον
18 ιη'	δέκα ὀκτώ	δέκατος ὀγδοος, -η, -ον
19 ιθ'	δέκα ἐννέα	δέκατος ἐνατος, -η, -ον
20 κ'	εἴκοσι	εἰκοστός, -ή, -ὸν
30 λ'	τριάκοντα	τριακοστός, -ή, -ὸν
40 μ'	τεσσαράκοντα	τεσσαρακοστός, -ή, -ὸν
50 ν'	πεντήκοντα	πεντηκοστός, -ή, -ὸν
60 ξ'	ἑξήκοντα	ἑξηκοστός, -ή, -ὸν
70 ο'	ἑβδομήκοντα	ἑβδομηκοστός, -ή, -ὸν
80 π'	ὀγδοήκοντα	ὀγδοηκοστός, -ή, -ὸν
90 ς'	ἐνενήκοντα	ἐνενηκοστός, -ή, -ὸν
100 ρ'	ἑκατὸν	ἑκατοστός, -ή, -ὸν
200 σ'	διακόσιοι, αι-, -α	διακοσιοστός, -ή, -ὸν
300 τ'	τριακόσιοι, -αι, -α	τριακοσιοστός, -ή, -ὸν
400 υ'	τετρακόσιοι, -αι, -α	τετρακοσιοστός, -ή, -ὸν
500 φ'	πεντακόσιοι, -αι, -α	πεντακοσιοστός, -ή, -ὸν
600 χ'	ἑξακόσιοι, -αι, -α	ἑξακοσιοστός, -ή, -ὸν
700 ψ'	ἑπτακόσιοι, -αι, -α	ἑπτακοσιοστός, -ή, -ὸν
800 ω'	ὀκτακόσιοι, -αι, -α	ὀκτακοσιοστός, -ή, -ὸν
900 ς'	ἐνεακόσιοι, -αι, -α	ἐνεακοσιοστός, -ή, -ὸν
1.000 ,α	χίλιοι, -αι, -α	χιλιοστός, -ή, -ὸν
2.000 ,β	δισχίλιοι, -αι, -α	δισχιλιοστός, -ή, -ὸν
3.000 ,γ	τρισχίλιοι, -αι, -α	τρισχιλιοστός, -ή, -ὸν
4.000 ,δ	τετρασχίλιοι, -αι, -α	τετρακισχιλιοστός, -ή, -ὸν
5.000 ,ε	πεντακισχίλιοι, -αι, -α	πεντακισχιλιοστός, -ή, -ὸν
10.000 ι	μύριοι, -αι, -α	μυριοστός, -ή, -ὸν
20.000 ς	δυσμύριοι, -αι, -α	δυσμυριοστός, -ή, -ὸν

γ) Χρονικά αριθμητικά

Χρονικά αριθμητικά λέγονται εκείνα, τὰ ὁποῖα φανερώνουν τὸν ἀριθμὸν τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν συμβαίνει κάτι τι ἀφοῦ ἤρχισε τοῦτο προηγουμένως. Σχηματίζονται δὲ ἀπὸ τὸ θέμα τῶν τακτικῶν, ἀφοῦ προστεθῇ εἰς αὐτὸ ἡ κατάληξις -αῖος. Π.χ. (τρίτος) τριταῖος, (τέταρτος) τεταρταῖος πυρετός· δηλ. τὴν τρίτην ἢ τετάρτην ἡμέραν· ἐβδομαδιαῖον πρόγραμμα ἐργασίας κτλ.

Τὰ χρονικά αριθμητικά κλίνονται ὡς τρικατάληκτα ἐπίθετα τῆς β' κλίσεως.

δ) Πολλαπλασιαστικά

Οἱ μαθηταὶ προπονοῦνται εἰς τὸ τριπλοῦν ἄλμα (=τὸ ἄλμα, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ 3 ἀπλᾶ ἄλματα). Ὁ Τάκης ἔδεσεν εἰς τὸν ἀέτον τοῦ διπλῆν κλωστήν (=ἡ κλωστή, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ 2 κλωστάς).

Πολλαπλασιαστικά λέγονται τὰ αριθμητικά, ποῦ φανερώνουν ἀπὸ πόσα ὁμοία μέρη ἀποτελεῖται κάτι τι: σχηματίζονται δὲ ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων μὲ τὴν κατάληξιν -πλοῦς, -πλή, -πλοῦν.

Σημείωσις. Τὸ πολλαπλασιαστικὸν τοῦ εἰς εἶναι ἀπλοῦς, τοῦ δύο διπλοῦς, τοῦ τρεῖς τριπλοῦς· τοιοιυτρόπως ἔχομεν: πενταπλοῦς, -η, -οῦν, δεκαπλοῦς, -ῃ, -οῦν, ἑκατονταπλοῦς, -ῃ, -οῦν κ.τ.λ.

Τὰ πολλαπλασιαστικά αριθμητικά κλίνονται ὅπως τὰ συνηρημένα ὀνόματα τῆς β' κλίσεως.

ε) Ἀναλογικά

Τὸ μερίδιόν σου εἶναι διπλάσιον τοῦ ἰδικοῦ μου. Ἡ ἐσοδεῖα τοῦ ἐλαίου προβλέπεται δι' ἐφέτος τετραπλασία τῆς περυσινῆς.

Τὰ αριθμητικά διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος κτλ. φανερώνουν πόσας φορές ἓνα πρᾶγμα εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ ἓνα ἄλλο ὁμοιον. Τὰ αριθμητικά αὐτὰ λέγονται ἀναλογικά.

Καὶ τὰ ἀναλογικά σχηματίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων μὲ τὴν κατάληξιν -πλάσιον· κλίνονται δὲ ὡς δευτερόκλιτα ἐπίθετα.

ΣΗΜ. 1η. Τὸ εἰς δὲν ἔχει ἀναλογικόν.

2. Εἰς τὰ ἀριθμητικά δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν καὶ φράσεις ἐκφερομένας μὲ τὰς προθέσεις : ἀνά, κατὰ, ἀπὸ :

Ἀριθμήσατε ἀνὰ τρεῖς, ἀνὰ τέσσαρες, ἀνὰ πέντε, κατὰ τριάδας, ἀπὸ δέκα κ.ο.κ.

Ταῦτα ἔχουν ἔννοιαν διανομῆς.

Β') Ἀριθμητικά οὐσιαστικά

Οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν γυμναστικὴν σχηματίζουν δυάδας, τριάδας, τετράδας. Μία δωδεκάς μανδήλια.

Τὰ ἀριθμητικά οὐσιαστικά φανερώνουν ἀφηρημένην οὐσιαστικὴν ποσότητα καὶ σχηματίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων μὲ τὴν κατάληξιν -ας γεν. -άδος.

Τὸ οὐσιαστικὸν τοῦ εἰς εἶναι μόνας, γεν. μονάδος. Τοιουτοτρόπως λέγομεν: δυάς, τριάς, πεντάς, ἑκατοντάς κτλ.

Τὰ ἀριθμητικά οὐσιαστικά εἶναι γένους θηλυκοῦ καὶ κλίνονται κατὰ τὰ ὁδοντοφωνόληκτα τριτόκλιτα.

Γ') Ἀριθμητικά ἐπιρρήματα

Ἐμελέτησα τετράκις τὴν ἱστορίαν· ἔγραψα τρεῖς τὴν γραφὴν μου καὶ δὶς τὴν γεωγραφίαν μου.

Τὰ ἀριθμητικά αὐτά, δὶς, τρεῖς, τετράκις κτλ. τὰ ὁποῖα φανερώνουν πόσας φορές ἐπαναλαμβάνεται κάτι τι εἶναι ἐπιρρήματα. Σχηματίζονται δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων μὲ τὴν κατάληξιν -κίς ἢ -άκις (ἑπτὰ) ἑπτάκις, (δέκα) δεκάκις, (πέντε) πεντάκις κτλ.

ΣΗΜ. 1. Εἶναι ὅλα ἄκλιτα, ὅπως καὶ καὶ τὰ ἄλλα ἐπιρρήματα.

2. Τὸ ἐπιρρημα τοῦ εἰς εἶναι ἅπαξ, (=μῖαν φοράν), τοῦ δύο, δὶς (=δύο φορές) τοῦ τρεῖς τρεῖς (=τρεῖς φορές).

Γενικαὶ ὀρθογραφικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὰ ἀριθμητικά

1. Ὅλα τὰ ἀριθμητικά ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆν δασύνονται, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὀκτώ, ἐννέα καὶ εἴκοσι καὶ τὰ παράγωγά των (ὄγδοος, ἑνατος, εἰκοστός, ἐνενήκοντα κτλ.).

2. Τὸ εἰς ὡς ἀπλοῦν περισπᾶται· σύνθετον δὲ ὀξύνεται.
(Π.χ. οὐδεῖς, καθεῖς, κανεῖς).

3. Τὸ τέσσαρα γράφεται μὲ δύο σσ.

4. Τὸ ἐννέα γράφεται μὲ δύο νν, ἀλλὰ τὰ παράγωγά του μὲ ἕνα.

5. Τὰ εἰς -ὰς γεν. -άδος οὐσιαστικὰ ἀριθμητικὰ ἔχουν τὸ α βραχύ· π.χ. τριάδος, πεντάδος, ἑκατοντάδος.

6. Ἡ κατάληξις -άκις τῶν ἀριθμητικῶν ποσοτικῶν ἐπιρρημάτων γράφεται μὲ ι· π.χ. πεντάκις, ἑξάκις, δεκάκις. Τὰ ἀπλὰ δῖς, τρῖς ἐπίσης μὲ ι· τὸ ἄπαξ δασύνεται.

*Άσκησης 1η.

Νὰ κλίνης τὰ ἀριθμητικά: εἰς, μία, ἕν, τέσσαρες, τέσσαρα, χίλιοι ἑπτακόσιοι δέκα τρεῖς, διακόσιοι δύο.

*Άσκησης 2α.

Νὰ κλίνης εἰς τὰ 3 γένη τὰ πολλαπλασιαστικά διπλοῦς καὶ δεκαπλοῦς.

*Άσκησης 3η.

Γράψε τὸ ἀπόλυτον, τακτικόν, πολλαπλασιαστικόν, ἀναλογικόν, οὐσιαστικόν καὶ ἐπίρρημα τῶν ἑξῆς ἀριθμῶν:

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 21, 15, 18, 20, 30, 40, 50, 60, 100, 200, 300, 400, 500, 1.000, 2.000, 5.000, 10.000.

*Άσκησης 4η.

Γράψε μὲ ψηφία τοῦ ἀλφαβήτου τοὺς ἑξῆς ἀριθμούς:

6, 7, 9, 19, 23, 25, 137, 246, 392, 930, 938, 999, 1204, 1821, 1912, 1913
1922, 1940, 1941, 1949, 1950.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄

Ἄντωνυμιαί

Λόγοι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ

«...ἄφετε τὰ παιδία νὰ ἔλθουν πρὸς Ἐμὲ».
«...ἀγαπᾶτε ἀλλήλους· ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν».
«...πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο εἶναι τὸ αἷμα Μου».
«...εἰς ἐξ ὑμῶν θὰ Μὲ παραδώσῃ».
«...Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή».
«...Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς...».
«...Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἄμπελος, σεῖς τὰ κλήματα καὶ ὁ Πατήρ μου ὁ γεωργός».

«...ἀγάπα τὸν πλησίον σου, ὡς σεαυτόν».

«...τίς εἶναι ὁ πλησίον;»

Ἐγὼ (ὁ Χριστός)... σεῖς (οἱ μαθηταί).

Τίς; (ἄνθρωπος). Πίετε ἐξ αὐτοῦ (τοῦ ποτηρίου).

Αἱ λέξεις ἐγὼ, σεῖς, τίς, αὐτοῦ ἐτέθησαν εἰς τὸν λόγον ἀντὶ τῶν ὀνομάτων: Χριστός, μαθηταί, ἄνθρωπος, ποτηρίου κ.τ.λ. καὶ λέγονται ἄντωνυμιαί.

Ἄντωνυμιαί λέγονται αἱ λέξεις, αἱ ὁποῖαι τίθενται ἀντὶ τῶν ὀνομάτων.

Ἐχουν διαφόρους σημασίας καὶ ἀναλόγως πρὸς τὴν σημασίαν

των ἔχουν διαφόρους ὀνομασίας καὶ εἶναι ἑννέα εἰδῶν: προσωπικαί, δεικτικαί, ὀριστικῇ—ἐπαναληπτικῇ, κτητικαί, αὐτοπαθεῖς, ἀλληλοπαθεῖς, ἐρωτηματικά, ἀόριστοι καὶ ἀναφορικά.

α) Προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι

Ἐγὼ γράφω, σὺ μελετᾷς, αὐτὸς παίζει.

Αἱ λέξεις ἐγὼ, σὺ, αὐτὸς λέγονται προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι, διότι φανερώνουν τὰ πρόσωπα τῆς ὁμιλίας.

Τὰ πρόσωπα εἰς τὸν λόγον (ὁμιλίαι) εἶναι τρία: πρῶτον πρόσωπον, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁμιλεῖ· δεῦτερον, ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον ὁμιλοῦμεν καὶ τρίτον, ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον ὁμιλοῦμεν.

Ὡστε τὰ πρόσωπα εἶναι τρία: πρῶτον, δεῦτερον καὶ τρίτον.

Αἱ προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι κλίνονται ὡς ἑξῆς:

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

	Πρῶτον πρόσωπον	Δεῦτερον πρόσωπον	Τρίτον πρόσωπον
Ὄνομ.	ἐγὼ	σὺ	αὐτός
Γεν.	ἐμοῦ ἢ μοῦ	σοῦ	αὐτοῦ
Δοτ.	ἐμοὶ ἢ μοί (=εἰς ἐμέ)	σοὶ (=εἰς ἐσέ)	αὐτῷ
Αἰτ.	ἐμέ ἢ μέ	σέ	αὐτόν

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ἡμεῖς (=ἐμεῖς)	ὕμεῖς (=σεῖς)	αὐτοὶ
Γεν.	ἡμῶν	ὕμῶν	αὐτῶν
Δοτ.	ἡμῖν (εἰς ἡμᾶς)	ὕμῖν (=εἰς σᾶς)	αὐτοῖς
Αἰτ.	ἡμᾶς	ὕμᾶς (=σᾶς)	αὐτούς

Παρατηρήσεις: 1. Αἱ ἀντωνυμίαι δὲν ἔχουν κλητικὴν οὔτε ἄρθρον λαμβάνουν, παρὰ ὅσας εἰς ἑαυτὰς ἔχουν σημασίαν ἐπιθέτου.

2. Τὸ α' καὶ β' πρόσωπον ἐγὼ καὶ σὺ εἶναι τὸ ἴδιον καὶ διὰ τὰ τρία γένη εἰς τὸν ἑνικὸν καὶ πληθ. ἀριθμὸν.

3. Ὁ πληθυντικὸς τοῦ α' προσώπου γράφεται μὲ η, τοῦ δὲ δευτέρου μὲ υ καὶ δ α σ ὕ ν ο ν τ α ι.

4. Τὸ τρίτον πρόσωπον ἔχει τρία γένη (αὐτὸς-ἡ-ὁ) καὶ κλίνεται ὡς τρικατάληκτον ἐπίθετον.

5. Ἡ ἀντωνυμία αὐτὸς -ἡ -ὁ ἀποκόπτει πολλάκις τὴν συλλαβὴν α υ-. Τότε προκύπτουν οἱ τύποι τοῦ, τόν, τῆς, τήν, τό, τούς, τάς, τὰ, οἱ ὅποιοι ὅταν εὐρίσκονται

πρὶν ἀπὸ ὀνόματα εἶναι ἄρθρα, ἀντωνυμίας δὲ ὅταν εὐρίσκωνται μετὰ τὰ ὀνόματα ἢ συνοδεύουν ῥήματα· π.χ. τοῦ διδασκάλου (ἄρθρον), τὸν διδάσκαλόν του (ἀντωνυμία), τοῦ εἶπε (ἀντωνυμία).

ΣΗΜ. Οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν εἶναι ἐγκλιτικά ἢ λέξεις.

Ἀσκησης

Νά εὕρης ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα 5 φράσεις μὲ προσωπικὰς ἀντωνυμίας καὶ νά τὰς γράψῃς εἰς τὸ τετράδιόν σου.

6) Δεικτικαὶ ἀντωνυμίας

Οὗτος εἶναι ὁ πατήρ μου· ἐκείνη ἡ οἰκία μου.

Αἱ ἀντωνυμίας οὗτος, ἐκείνη, χρησιμεύουν, νὰ δείξωμεν ἐν πρόσωπον, ζῶν ἢ πρᾶγμα καὶ ὀνομάζονται δεικτικά.

Αἱ συνηθέστεραι δεικτικαὶ ἀντωνυμίας εἶναι:

1) οὗτος, αὕτη, τοῦτο (διὰ τὰ πλησίον), ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο (διὰ τὰ μακρὰν) πρόσωπα ἢ πράγματα· ἐπίσης καὶ ἡ ἀντωνυμία αὐτός, αὕτη, αὐτό· π.χ. οὗτος ὁ ἄνθρωπος, ἐκείνη ἡ οἰκία, αὐτὸ τὸ δένδρον.

2) τόσος, τόση, τόσον, τοσοῦτος, τοσαύτη, τοσοῦτον, διὰ νὰ δείξωμεν μέγεθος καὶ ποσόν· π.χ. τόσος θόρυβος, τόση κακοκαιρία, τόσον πληθός.

3) τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτον, διὰ νὰ δείξωμεν ποιόν· π.χ. τοιοῦτοι ἄνδρες (γενναῖοι, καλοὶ κ. ἄ.).

Ἐκ τῶν δεικτικῶν ἀντωνυμιῶν ἡ αὐτός, ἡ ἐκεῖνος καὶ ἡ τόσος κλίνονται ὡς τριγενῇ καὶ τρικατάληκτα δευτερόκλιτα ἐπίθετα, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ ὀνομ. καὶ αἰτ. τοῦ ἐνικοῦ τῶν οὐδετέρων τῆς αὐτός καὶ ἐκεῖνος σχηματίζονται χωρὶς ν.

π.χ. αὐτός	—αὕτη	—αὐτό
ἐκεῖνος	—ἐκείνη	—ἐκεῖνο
τόσος	—τόση	—τόσον

Ἡ ἀντωνυμία οὗτος, αὕτη, τοῦτο, κλίνεται ὡς ἐξῆς:

Ἑνικὸς			Πληθυντικὸς		
Ὄν. οὗτος	αὕτη	τοῦτο	οὗτοι	αὗται	ταῦτα
Γεν. τούτου	ταύτης	τούτου	τούτων	τούτων	τούτων
Δοτ. τούτῳ	ταύτῃ	τούτῳ	τούτοις	ταύταις	ταῦτα
Αἰτ. τοῦτον	ταύτην	τοῦτο	τούτους	ταύτας	ταῦτα

Ὅμοίως κλίνεται καὶ ἡ ἀντων. τοσοῦτος, τοσαύτη, τοσοῦτον καὶ τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτον.

Σημείωσις. Εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν εἶναι συνήθης καὶ ἡ ἀντωνυμία ὁδε, ἡδε, τόδε, σύνθετος ἀπὸ τὸ ἄρθρον ὁ, ἡ, τὸ καὶ τὸ μόριον δέ. Κατὰ τὴν κλίσιν τῆς κλίνεται τὸ πρῶτον μέρος μόνον, τὸ ἄρθρον, τὸ δὲ μόριον μένει ἀκλιτον· π.χ. ὁδε, τοῦδε, τῷδε, τόνδε, οἶδε, τῶνδε, τοῖσδε, τοῦσδε, ἡδε, τῆσδε τῇδε κ.τ.λ. Ὅμοίως καὶ ἡ τοσόσδε, τοσήσδε, τοσόνδε. Εἰς τὴν ὁμιλουμένην συναντᾶται ὁ τύπος τοῦδε· π.χ. λέγομεν: ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς...

Ἀσκησις 1η.

Νὰ γράψῃς εἰς τὸ τετράδιόν σου 5 φράσεις ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα, πού νὰ περιέχουν δεικτικὰς ἀντωνυμίας.

Ἀσκησις 2α.

Νὰ κλίνῃς τὰ ἐξῆς: οὗτος ὁ ἀνὴρ, αὕτη ἡ θάλασσα, ἐκεῖνο τὸ ἔθνος.

6. Εἰς τὴν δημοτικὴν μεταχειριζόμεθα συνήθως τοὺς μονοσυλλαβούς τύπους τῶν προσωπ. ἀντων. καὶ μάλιστα τοῦ γ' προσώπου αὐτός, μετὰ τὴν ἀποκοπὴν τῆς συλλαβῆς αὐ· π.χ. τοῦ εἶπα, τὸν εἶδα κ.ἀ. Ἐπίσης μεταχειριζόμεθα ἀντὶ τοῦ ἐγώ, σύ, αὐτός τό: ἐλόγου μου, ἐλόγου σου, ἐλόγου του.

γ) Ὅριστική—ἐπαναληπτικὴ ἀντωνυμία

Αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐπιχειρήσεων (=ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς).

Ὁ διδάσκαλος ἐκάλεσε τὸν Δημήτριον καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν (τὸν Δημήτριον) ὅτι...

Εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα μὲ τὴν ἀντωνυμίαν αὐτὸς ὀρίζεται τι ἀπὸ ἄλλα ὅμοια, καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζεται ὀριστική.

Εἰς τὸ δεύτερον μὲ αὐτὴν ἐπαναλαμβάνομεν κάτι καὶ λέγεται ἐπαναληπτική.

Παρατηρήσεις: 1. Ἡ ἀντωνυμία αὐτός, ὡς εἶδομεν, λαμβάνεται ὡς προσωπική, δεικτική, ὀριστική καὶ ἐπαναληπτική· πολλάκις ἐκφέρεται καὶ μετὰ τοῦ ἄρθρου (ὁ αὐτός, ἡ αὐτή, τὸ αὐτὸ) καὶ σημαίνει ὁ ἴδιος· π.χ. τὴν αὐτὴν ὥραν ἔρχεται=τὴν ἰδίαν ὥραν.

2. Ὡς ὀριστικὴ ἀντωνυμία χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ ἐπίθετα: ἴδιος, ἰδίᾳ, ἴδιον καὶ μόνος, μόνῃ, μόνον χωρὶς ἄρθρον καὶ μὲ τὴν γεν. τῶν προσωπ. ἀντων. κατόπιν αὐτοῦ· π.χ. μόνος μου, (σου, του) μόνῃ μου, (σου, της), μόνον μου, (σου, του), μόνοι μας, (σας, των) κ.τ.λ.

3. Ὡς ἐπαναληπτικὴ ἀντωνυμία συνήθως χρησιμοποιοῦνται οἱ τύποι τῆς αὐτός -αὐτή-αὐτὸ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς συλλαβῆς αὐ· καὶ εἰς ὅλας τὰς πτώσεις πλὴν τῆς ὀνομαστικῆς π.χ. τὸν εἰδοποίησα χθὲς καὶ θὰ τὸν εἰδοποιήσω πάλιν.

Ἀσκησις

Νὰ γράψης ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα 5 φράσεις, ποὺ νὰ περιέχουν ὀριστικὴν—ἐπαναληπτικὴν ἀντωνυμίαν.

δ) Κτητικαὶ ἀντωνυμίαι

Ὁ πατήρ μου, ὁ πατήρ σου καὶ ἡ μήτηρ τοῦ χθές ἦλθον εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ σχολείου μας.

Ὁ ἐμός πατήρ καὶ ἡ σὴ μήτηρ εἶναι ἀδελφοί.

Αἱ λέξεις μου, σου, του, μας, ἐμός, σὴ εἶναι κτητικαὶ ἀντωνυμίαι. Αἱ κτητικαὶ ἀντωνυμίαι φανερώουν ἐν ἡ πολλὰ πρόσωπα, εἰς τὰ ὅποια ἀνήκει τι.

Ὡς κτητικὴ ἀντωνυμία λαμβάνεται ἡ γενικὴ τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν μου, σου, του, της, μας, σας, τῶν π.χ.

τὸ βιβλίον μου, σοῦ, του, της	(ἓνα κτῆμα—εἰς ὁ κτήτωρ)
ἡ οἰκία μας, σας, των	(ἓνα κτῆμα—πολλοὶ κτήτορες)
τὰ βιβλία μου, σου, του, της	(πολλὰ κτήματα—εἰς ὁ κτήτωρ)
αἱ οἰκίαι μας, σας, των	(πολλὰ κτήματα—πολλοὶ κτήτορες)

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω τύπων ἔχομεν καὶ τοὺς ἑξῆς:

α) διὰ τὸ πρῶτον πρόσωπον·

ἐμός, ἐμή, ἐμόν ἢ ἰδικός μου, ἰδική μου, ἰδικόν μου	} ἐπὶ ἑνὸς κτήτορος
ἡμέτερος, ἡμετέρα, ἡμέτερον ἢ ἰδικός μας, ἰδική μας, ἰδικόν μας	} ἐπὶ πολλῶν κτητόρων.

β) διὰ τὸ δεύτερον πρόσωπον·

σός, σή, σὸν ἢ ἰδικός σου, ἰδική σου, ἰδικόν σου	} ἐπὶ ἑνὸς κτήτορος
ὕμετερος, ὕμετέρα, ὕμετερον ἢ ἰδικός σας, ἰδική σας, ἰδικόν σας	} ἐπὶ πολλῶν κτητόρων.

γ) διὰ τὸ τρίτον πρόσωπον·

ἰδικός του (της), ἰδική του (της) ἰδικόν του
(της) ἐπὶ ἑνὸς κτήτορος.
ἰδικός των, ἰδική των, ἰδικόν των, ἐπὶ πολλῶν
κτητόρων.

Παρατηρήσεις: 1. Αἱ ἀντωνυμίαι ἐμός, ἐμή, ἐμόν, σός, σή, σὸν, ἡμέτερος, ἡμετέρα, ἡμέτερον, ὕμετερος, ὕμετέρα, ὕμετερον καὶ ἰδικός, ἰδική, ἰδικόν κλίνονται ὡς τρικατάληκτα ἐπίθετα.

2. Αἱ ἀντωνυμίαι αὗται εἰς τὸν πληθυντικὸν φανερώουν

πάντοτε πολλά κτήματα· π.χ., τὰ ἐμὰ βιβλία=τὰ ἰδικὰ μας βιβλία.

3. Αἱ ἀντωνυμῖαι: μου, σου, του κ.τ.λ. ἐγκλίνονται.

4. Εἰς τὴν δημοτικὴν μεταχειρίζομεθα κυρίως τοὺς τύπους: μου, σου, του, μας, των κ.τ.λ. καθὼς καὶ τὴν ἰδικὸς χωρὶς τὸ ἰ' π.χ. δικός μου, δική σου, δικό του.

*Άσκησης 1.

Νὰ γράψῃς ἀπὸ τὸ μάθημά σου ὅσας φράσεις συναντήσῃς με κτητικὰς ἀντωνυμίας καὶ νὰ καθορίσῃς πόσα κτήματα καὶ πόσους κτήτορας φανερώνουν τὸ καθένα.

*Άσκησης 2α.

Νὰ κλίνῃς τὰ ὀνόματα: ὁ ἐμὸς φίλος, τὸ σὸν βιβλίον, ἡ ἡμετέρα πόλις, τὸ ὑμέτερον σχολεῖον.

ε) Αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμῖαι

Ἐκάστην πρωτῶν περιποιοῦμαι ἐμαυτὸν=τὸν ἑαυτόν μου.

Αἱ ἀντωνυμῖαι, αἱ ὁποῖαι φανερώνουν, ὅτι ἓνα πρόσωπο κάμνει μίαν ἐνέργειαν καὶ ἡ ἐνέργεια ἐπιστρέφει εἰς τὸ ἴδιον λέγονται αὐτοπαθεῖς.

Αἱ αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμῖαι συνήθως σχηματίζονται ἀπὸ τὰς λέξεις ἐαυτοῦ, ἐαυτὸν μετὰ τὸ ἄρθρον πρὸ αὐτῶν καὶ τὴν γενικὴν τῶν προσ. ἄντων. εὐθὺς κατόπιν αὐτῶν, κλίνονται δὲ μόνον εἰς τὴν γενικὴν καὶ αἰτιατικὴν (ἡ δοτικὴ σχηματίζεται μετὰ τὴν πρόθεσιν εἰς καὶ τὴν αἰτιατικὴν).

α' πρόσωπον

β' πρόσωπον

γ' πρόσωπον

Ἐνικὸς

Ὄνομ. τοῦ ἑαυτοῦ μου
Αἰτ. τὸν ἑαυτόν μου

τοῦ ἑαυτοῦ σου
τὸν ἑαυτόν σου

τοῦ ἑαυτοῦ του, της, του
τὸν ἑαυτόν του, της, τον

Πληθυντικὸς

Ὄνομ. τοῦ ἑαυτοῦ μας
Αἰτ. τὸν ἑαυτόν μας

τοῦ ἑαυτοῦ σας
τὸν ἑαυτόν σας

τοῦ ἑαυτοῦ των
τὸν ἑαυτόν των

ἡ
Ὄνομ. τῶν ἑαυτῶν μας
Αἰτ. τοὺς ἑαυτοὺς μας

ἡ
τῶν ἑαυτῶν σας
τοὺς ἑαυτοὺς σας

ἡ
τῶν ἑαυτῶν των
τοὺς ἑαυτοὺς των

Δοτικὴ: εἰς τὸν ἑαυτόν μου, ὦν, του, εἰς τὸν ἑαυτόν μας, σας, των.

Εἰς τὴν γραφομένην γλῶσσαν πολλάκις γίνεται χρῆσις καὶ τῶν αὐτοπαθῶν ἀντωνυμιῶν τῆς ἀρχαίας γλώσσης, αἱ ὁποῖαι κλίνονται ὡς ἑξῆς:

α' πρόσωπον			β' πρόσωπον		
			Ἑνικός		
	ἄρσ.	θηλ.	ἄρσ.	θηλ.	
Ὄνομ.	ἐμαυτοῦ	ἐμαυτῆς	σεαυτοῦ (σαντοῦ)	σεαυτῆς	(σαντῆς)
Δοτ.	ἐμαυτῶ	ἐμαυτῇ	σεαυτῶ (σαντῶ)	σεαυτῇ	(σαντῇ)
Αἰτ.	ἐμαυτὸν	ἐμαυτὴν	σεαυτὸν (σαντόν)	σεαυτὴν	(σαντὴν)

Πληθυντικός

ἡμῶν αὐτῶν			ὕμῶν αὐτῶν		
Δοτ.	ἡμῖν αὐτοῖς	ἡμῖν αὐταῖς	ὕμῖν αὐτοῖς	ὕμῖν αὐταῖς	
Αἰτ.	ἡμᾶς αὐτούς	ἡμᾶς αὐτάς	ὕμᾶς αὐτούς	ὕμᾶς αὐτάς	

γ' πρόσωπον

		Ἑνικός		
	ἄρσ.	θηλ.	οὐδ.	
Γεν.	ἐαυτοῦ	ἐαυτῆς	ἐαυτοῦ	
Δοτ.	ἐαυτῶ	ἐαυτῇ	ἐαυτῶ	
Αἰτ.	ἐαυτὸν	ἐαυτὴν	ἐαυτὸ	

Πληθυντικός

Γεν.	ἐαυτῶν	ἐαυτῶν	ἐαυτῶν
Δοτ.	ἐαυτοῖς	ἐαυταῖς	ἐαυτοῖς
Αἰτ.	ἐαυτούς	ἐαυτάς	ἐαυτὰ

Παρατηρήσεις: 1. Αἱ αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίαι εὐρίσκονται μόνον εἰς τὴν γεν. δοτ. αἰτ. (τὰς πλαγίας πτώσεις).

2. Αἱ ἀντωνυμίαι τοῦ α' καὶ β' προσώπου ἔχουν μόνον ἄρσ. καὶ θηλ. ἡ δὲ τοῦ τρίτου καὶ τὰ τρία γένη.

3. Εἰς τὴν δημοτικὴν μεταχειριζόμεθα τὸ ἐαυτός· κάποτε δὲ καὶ τὸ ἐπίθετον ἴδιος, ἰδία, ἴδιον· π.χ. ὁ ἴδιος ἐκτύπησε=ἐκτύπησε τὸν ἐαυτὸν του.

* Ασκήσις

Νὰ γράψης ἀπὸ τὸ μάθημά σου ὅσας φράσεις συναντήσης νὰ ἔχουν αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίας.

στ) Ἀλληλοπαθεῖς ἀντωνυμίαι

Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους=ἀγαπᾶτε ὁ εἰς τὸν ἄλλον, εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Ἡ λέξις ἀλλήλους εἶναι ἀλληλοπαθῆς ἀντωνυμία. Αἱ ἀλληλοπαθεῖς ἀντωνυμίαι λαμβάνονται, διὰ νὰ δηλώσουν, ὅτι δύο ἢ περισσότερα πρόσωπα ἐνεργοῦν καὶ πάσχουν ἀμοιβαίως, εἶναι δὲ ἡ ἀρχαία ἀντωνυμία ἀλλήλων.

Κλίνεται ὡς ἑξῆς.

	Ἄρσ.	Θηλ.	Οὐδ.
Ὄνομ.	ἀλλήλων	ἀλλήλων	ἀλλήλων
Δοτ.	ἀλλήλοις	ἀλλήλαις	ἀλλήλοις
Αἰτ.	ἀλλήλους	ἀλλήλας	ἀλλήλα

Παρατηρήσεις

1. Ἡ ἀλληλοπαθὴς ἀντωνυμία ἔχει μόνον πλαγίας πτώσεις καὶ κλίνεται μόνον εἰς τὸν πληθυντικόν, διότι φανερώνει πολλὰ πρόσωπα.

Εἰς τὴν *δημοτικὴν* ἀλληλοπαθὴς ἀντωνυμία εἶναι: 1) ἡ φράσις: ὁ εἰς τοῦ ἄλλου, ἡ μία τῆς ἄλλης, τὸ ἐν τοῦ ἄλλου—, ἡ ὁποία κλίνεται εἰς τὰς πτώσεις γεν. δοτ. καὶ αἰτ. τοῦ ἐνικοῦ: π.χ. νὰ ἀγαπᾷ ὁ εἰς τὸν ἄλλον.

2) ἡ φράσις ἀπὸ τοὺς συνδέσμους μὲν — δὲ μετὰ τοῦ ἄρθρου πρὸ αὐτῶν· π.χ. ὁ μὲν τοῦ δέ, ἡ μὲν τῆς δέ, τὸ μὲν τοῦ δέ.

3) ἡ φράσις ἐκ τοῦ ἐπιρρήματος μετὰ ξὺ μετὰ τοῦ πληθ. τῶν προσ. ἀντων. εὐθὺς κατόπιν αὐτοῦ· π.χ. μεταξύ μας, μεταξύ σας, μεταξύ των.

Ἔτσι τὸ «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους» δυνάμεθα νὰ τὸ ἐκφράσωμεν καὶ ὥς ἑξῆς: 1) νὰ ἀγαπᾶτε ὁ εἰς τὸν ἄλλον, 2) νὰ ἀγαπᾶτε οἱ μὲν τοὺς δὲ καὶ 3) νὰ ἀγαπᾶστε μεταξύ σας.

* Ἀσκήσεις

Νὰ προσπαθῇς νὰ εὕρῃς ἀπὸ τὸ μάθημά σου ὅσας φράσεις περιέχουν ἀλληλοπαθεῖς ἀντωνυμίας.

ζ) Ἑρωτηματικαὶ ἀντωνυμίας

Ποῖος εἶσαι; Τί ζητεῖς; Πόσα χρήματα θέλεις;

Αἱ ἀντωνυμίας ποῖος, τί, πόσα, αἱ ὁποῖαι μᾶς χρησιμεύουν διὰ νὰ ἐρωτῶμεν, λέγονται *ἐρωτηματικαί*.

Ἑρωτηματικαὶ ἀντωνυμίας εἶναι: τίς, ποῖος καὶ πόσος. Αἱ ἀντωνυμίας ποῖος, ποία, ποῖον (περὶ τοῦ ποιοῦ) καὶ πόσος πόση, πόσον (περὶ τοῦ ποσοῦ) κλίνονται ὥς τρικατάληκτα ἐπίθετα.

Ἡ δὲ ἀντωνυμία τίς διὰ τὸ ἄρσ. καὶ θηλ. καὶ τί διὰ τὸ οὐδ. κλίνεται ὥς ἑξῆς:

Ἑνικός		Πληθυντικός	
ἄρσ.	θηλ.	ἄρσ.	θηλ.
οὐδ.	οὐδ.	οὐδ.	οὐδ.
ὄνομ.	τίς;	τί;	τίνες;
Γεν.	τίνος;	τίνων;	τίνων;
Δοτ.	τίνι;	τίσι;	τίσι;
Αἰτ.	τίνα;	τί;	τίνας;

Παρατηρήσεις

1. Ἡ ἐρωτηματικὴ ἀντωνυμία τονίζεται εἰς τὴν παραλήγουσαν ἑνῶς ὁ ἀόριστος εἰς τὴν λήγουσαν (τίνος; τινός).

2. Οἱ τύποι τῆς ἐρωτημ. ἀντων. δὲν ἐγκλίνονται.

Εἰς τὴν *δημοτικὴν* ἔχομεν τὸ πόσος πόση—πόσο,

ποιός—ποιά—ποιό και τὸ τί ὥς ἄκλιτον δι' ὅλα τὰ γένη
και τοὺς ἀριθμούς· π.χ. τί ἄνθρωπος εἶναι αὐτός, τί ὦρα εἶναι
τώρα, τί πράγματα εἶναι αὐτά; κ.τ.λ. Ἀκόμη μεταχειριζόμεθα
και τὸ τίνος· π.χ. τίνος μαθητοῦ, τίνος γυναικός κ.τ.λ.

Ἀσκησης

Νὰ γράψης εἰς τὸ τετράδιόν σου ὅσας φράσεις ἔχει τὸ σημερινόν σου μάθημα με ἐρωτηματικὰς ἀντωνυμίας.

η) Ἀόριστοι ἀντωνυμιαί

Ἀνθρωπὸς τις κατέβαινε ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχῶ.

Εἰς ἐκὰς τὴν ζήτησιν νὰ παρουσιάσετε τὸ εἰσιτήριόν σας.

Αἱ λέξεις τίς, ἐκὰς τὴ εἶναι ἀόριστοι ἀντωνυμιαί.

Αἱ ἀόριστοι ἀντωνυμιαί φανερῶνουν ἐν πρόσσωπον, ζῶον ἢ πράγμα ἀορίστως. Αἱ κυριώτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι:

1. ἕκαστος (=καθένας), ἐκάστη, ἕκαστον.

ἐκάτερος (=καθένας ἐκ τῶν δύο), ἐκάτερα, ἐκάτερον.

ἕτερος (=ἄλλος), ἕτερα, ἕτερον.

οὐδέτερος (=οὔτε ὁ εἷς, οὔτε ὁ ἄλλος), οὐδετέρα, οὐδέτερον.

μηδέτερος (=οὔτε ὁ εἷς οὔτε ὁ ἄλλος), μηδετέρα, μηδέτερον.

κάποιος, κάποια, κάποιο.

κάποιος, κάποια, κάποιο.

ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο.

αἱ ὁποῖαι κλίνονται ὡς τριγενῇ τρικατάληκτα δευτερόκλιτα ἐπίθετα.

Σημείωσις. Τὰ οὐδέτερα ἄλλο καὶ κάποιο δὲν ἔχουν ν.

2.	μερικοί,	μερικάί,	μερικά
	ἄρκετοί,	ἄρκεταί,	ἄρκετὰ
	ἀμφότεροι	ἀμφότεραι,	ἀμφότερα

καὶ τῆς ἀρχαίας:

ἐνιοί (=μερικοί), ἐνίαι, ἐνία

αἱ ὁποῖαι κλίνονται ὡσαύτως ὡς τριγενῇ καὶ τρικατάληκτα δευτερόκλιτα ἐπίθετα εἰς τὸν πληθυντικόν.

3.	εἷς,	μία,	ἐν
	καθεῖς,	καθεμία,	καθὲν
	οὐδεῖς,	οὐδεμία,	οὐδὲν
	μηδεῖς,	μηδεμία,	μηδὲν
	κανεῖς,	καμμία,	κανέν· καὶ ἡ πᾶς, πᾶσα—πᾶν

Αὐταὶ κλίνονται ὡς τριγενῇ τριτόκλιτα ἐπίθετα εἰς τὸν ἐνικόν, ἐκτὸς τῆς πᾶς ἡ ὁποία κλίνεται καὶ εἰς τὸν πληθυντικόν.

4. Αἱ ἀντωνυμιαί δεῖναι καὶ τὰ δε, συνήθως ἐν. ἀριθμοῦ μόνον καὶ ἄκλιτοι.

5. Αἱ ἀντωνυμιαί κάτι, κάτιτι καὶ τίποτε οὐδ.

γένους καὶ μόνον εἰς τὴν ὀνομ. καὶ αἰτ. τοῦ ἐνικοῦ π.χ. καὶ τί
ἔχει, τί ποτε δὲν ἔχω, καὶ τί τι δόσε μου καὶ

6. Ἡ ἀντωνυμία τίς, διὰ τὸ ἄρσ. καὶ θηλ. καὶ τί διὰ τὸ
οὐδ., ἡ ὁποία κλίνεται ὡς ἑξῆς:

Ἑνικός		Πληθυντικός	
ἄρσ. θηλ.	οὐδ.	ἄρσ. θηλ.	οὐδ.
Ὄνομ. τίς	τί	τινές	τινά
Γεν. τινός	τινός	τινῶν	τινῶν
Δοτ. τινὶ	τινὶ	τισὶ	τισὶ
Αἰτ. τινά	τί	τινάς	τινά

Παρατηρήσεις

1. Ἡ ἀόριστος ἀντωνυμία τίς τονίζεται παντοῦ ἐπὶ τῆς
ληγούσης καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει τῆς ἐρωτηματικῆς.

2. Ἡ ἀόριστος ἀντων. ἐγκλίνεται.

Εἰς τὴν δημοτικὴν ἀντὶ τοῦ τίς, τί ἔχομεν τὸ ἕνας,
μία, ἕνα π.χ. ἕνας ἄνθρωπος, μιὰ φορά, ἕνα βράδυ.
Ἐδῶ τὸ ἕνας, μία, ἕνα δὲν εἶναι ἀριθμητικά. ἀλλὰ ἀόριστοι ἀν-
τωνυμιαί. Ἐπίσης χρησιμοποιοῦμεν τὰς ἀντωνυμίας: κάποιος
—α —ο, κανένας—καμμιά—κανένα καὶ μερικοὶ—μερικὲς—μερικά.

Ἀσκῆσις

Νὰ κλίνης τὰ ἑξῆς: πᾶς ἄνθρωπος, γυνή τις, κράτος τι.

θ) Ἀναφορικαὶ ἀντωνυμιαί

Ὅστις θέλει νὰ με ἀκολουθήσῃ, πρέπει νὰ κάμῃ αὐτό,
τὸ ὁποῖον εἶπα.

Αἱ λέξεις ὅστις, τὸ ὁποῖον, εἶναι ἀναφορικαὶ
ἀντωνυμιαί. Ἀναφορικαὶ ἀντωνυμιαί λέγονται ἐκεῖναι, αἱ ὁ-
ποῖαι ἀναφέρονται εἰς πρόσωπα ἢ πράγματα. Διὰ τῶν ἀναφο-
ρικῶν ἀντωνυμιῶν ὁλόκληρος πρότασις ἀναφέρεται εἰς λέξιν
ἄλλης προτάσεως π.χ. δὲν κατῴρθωσα νὰ τελειώσω τὴν ἐρ-
γασίαν, τὴν ὁποίαν εἶχα χθὲς ἐδῶ.

Ἀναφορικαὶ ἀντωνυμιαί εἶναι αἱ ἑξῆς:

—ὅς(=ὁ ὁποῖος)	ἡ(=ἡ ὁποία)	ὃ(=τὸ ὁποῖον)
—ὅστις(=ὁποῖος)	ἡτις(=ὁποία)	ὃ,τι(=ὁποῖο)
—οἷος(=ὁποῖος)	οἷα(=ὁποία)	οἷον(=ὁποῖον)
—ὁποῖος	ὁποία	ὁποῖον
—ὅσος	ὅση	ὅσον
—ὁπόσος	ὁπόση	ὁπόσον

Ἐκ τούτων αἱ ἀντωνυμιαί ὅς, οἷος, ὁποῖος, ὅσος,

καὶ ὁ π ὅ σ ο ς κλίνονται ὡς τριγενῆ καὶ τρικατάληκτα δευτερό-
κλιτο ἐπίθετα, ἡ δὲ ὅ σ τ ι ς, ἡ τ ι ς ὅ, τ ι ὡς ἐξῆς:

	Ἑνικὸς			Πληθυντικὸς		
	ἄρσ.	θηλ.	οὐδ.	ἄρσ.	θηλ.	οὐδ.
᾽Ον.	ὅστις	ἡτις	ὅ,τι	οἵτινες	αἵτινες	ἅτινα
Γεν.	οὗτινος	ἡστινος	οὗτινος	ὧντινων	ὧντινων	ὧντινων
Δοτ.	ᾧτινι	ἡτινι	ᾧτινι	οἷστισι	αἷστισι	οἷστισι
Αἰτ.	ὄντινα	ἦντινα	ὅ,τι	οὔστινας	ἄστινας	ἅτινα

Παρατηρήσεις

1. Ἡ ἀντωνυμία ὅ σ τ ι ς, ἡ τ ι ς ὅ, τ ι περισπᾶται εἰς τὴν γεν. καὶ δοτ. ἐνικοῦ καὶ πληθ. ἐπὶ τῆς προπαραληγουσῆς τοῦτο συμβαίνει, διότι εἶναι σύνθετος ἀπὸ τὴν ἀντων. ὅς, ἡ, ὅ, ἡ ὁποία κλίνεται καὶ λαμβάνει τὸν τόνον της (ὅς—οὔ—ᾧ, ἡ—ἡς—ἦ) καὶ τὴν ἀόριστον ἀντωνυμίαν τίς, τί.

2. Τὸ οὐδέτερον τῆς ἀντων. ὅ, τ ι διαφέρει ἀπὸ τὸν εἰδικὸν σύνδεσμον ὅ τ ι καὶ διακρίνεται μὲ τὸ κόμμα, πού τοῦ προσθέτομεν· π.χ. ὅ, τ ι θέλεις—ὅ, τ ι δὴποτε θέλεις.

3. Ἀπὸ τὰς ἀντων. ὅς, οἶος, ὁποῖος, ὅστις ὅσος καὶ ὁπόσος μὲ τὴν προσθήκην τοῦ μορίου περ ἢ δ ἡ πο τε παράγονται αἱ κάτωθι ἀναφ. ἀντωνυμίαι.

ὅσπερ—ἡπερ—ὅπερ
οἷοσδήποτε—οἷαδὴποτε—οἷονδὴποτε
ὁποιοσδὴποτε—ὁποιαδὴποτε—ὁποιονδὴποτε
ὅστισδὴποτε, ὅ, τ ι δὴποτε
ὅσοσδὴποτε—ὁσηδὴποτε—ὁσονδὴποτε
ὁποσοσδὴποτε—ὁποσηδὴποτε—ὁποσονδὴποτε
καὶ κλίνονται ὅπως καὶ ἐκεῖναι.

Εἰς τὴν δημοτικὴν ἔχομεν ἀναφ. ἀντων. τὸ ὁποῖος—ὁποῖα—ὁποῖο.

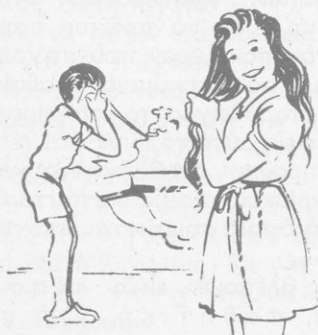
Συνήθως μεταχειρίζομεθα τὴν ἄκλιτον λέξιν π ο ὕ: τὸ βιβλίον πού σοῦ ἔδωσα—τὸ ὁποῖον... Ὅπως καὶ τὸ ὅ, τ ι δι' ὅλα τὰ γένη καὶ τὰς πτώσεις· π.χ. ὅ, τ ι μοῦ πῆς θὰ κάμω—ὅ, τ ι δὴποτε μοῦ πῆς.

Ἀσκήσεις 1η.

Νά εὔρης ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα τὰς φράσεις πού ἔχουν ἀναφ. ὧντων. καὶ νά τὰς γράψης

Ἀσκήσεις 2α.

Χώρισε εἰς κατηγορίας τὰς ἀντωνυμίας τοῦ γυνάσματος, πού εἶναι κάτωθεν τῆς εἰκόνος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Ρήματα

Αἱ ἀσχολίαι τῶν παιδιῶν.

1. Ἡ Πηνελόπη ποτίζει τὸν κήπον καὶ ὁ Φῶτης σκαλίζει.

2. Ὁ Ἀνδρέας ἐνῶ ἔκτιζε τὸ σπιτάκι του, ἐτραυματίσθη.

3. Μετὰ τὴν ἐργασίαν ὁ Φῶτης πλύνεται καὶ σκουπίζεται, ἡ δὲ Πηνελόπη κτενίζεται.

4. Μετὰ τὰ παιγνίδια καὶ τὴν ἐργασίαν τῆς ἡμέρας, τὰ δύο ἀδελφάκια κοιμοῦνται καὶ ἀναπαύονται εἰς τὰ μικρὰ κρεββατάκια των.

Γνωρίζομεν ὅτι αἱ λέξεις ποτίζει, σκαλίζει, ἔκτιζε, φανερῶνουν ἐνέργειαν τοῦ ὑποκειμένου.

Ἡ λέξις ἐτραυματίσθη φανερῶνει πάθημα τοῦ ὑποκειμένου. Αἱ λέξεις πλύνεται, σκουπίζεται, κτενίζεται φανερῶνουν ἐνέργειαν, ἡ ὁποία ἐπιστρέφει εἰς τὸ ὑποκείμενον. Καὶ τέλος αἱ λέξεις κοιμοῦνται, ἀναπαύονται φανερῶνουν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται τὸ ὑποκείμενον.

Αἱ λέξεις αὐταὶ λέγονται ρήματα.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Παρεπόμενα τοῦ ρήματος

Κάθε ρῆμα ἔχει πολλοὺς καὶ διαφόρους τύπους μὲ τοὺς ὁποίους φανερώνει τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐνεργεῖ ἢ πάσχει τὸ ὑποκείμενον· οἱ τύποι αὗτοὶ λέγονται **παρεπόμενα** τοῦ ρήματος καὶ εἶναι τὰ ἑξῆς: α) ἡ **διάθεσις**, β) ἡ **φωνή**, γ) ἡ **ἐγκλίσις**, δ) ὁ **χρόνος**, ε) ὁ **ἀριθμὸς** καὶ στ) τὸ **πρόσωπον** τοῦ ρήματος.

α) Διαθέσεις τοῦ ρήματος

Εἰς τὰ ρήματα τῶν παραδειγμάτων παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου δὲν ὁμοιάζει· εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα γίνεται μία ἐνέργεια ἀπὸ τὸ ὑποκείμενον πού πηγαίνει ἄλλου· εἰς τὸ δεῦτερον παράδειγμα τὸ ὑποκείμενον παθαίνει ἀπὸ κάποιον ἄλλον· εἰς τὸ τρίτον παράδειγμα τὸ ὑποκείμενον κάνει μίαν ἐνέργειαν, πού ἐπιστρέφει εἰς αὐτὸ τὸ ἴδιον· καὶ τέλος εἰς τὸ τέταρτον παράδειγμα παρατηροῦμεν, ὅτι δὲν γίνεται καμμία ἐνέργεια, ἀλλὰ τὸ ὑποκείμενον εὐρίσκεται εἰς μίαν κατάστασιν.

Ἡ κατάστασις τοῦ ὑποκειμένου ἢ ὁποία σημαίνεται ὑπὸ τοῦ ρήματος λέγεται **διάθεσις**.

Αἱ διαθέσεις τῶν ρημάτων, ὅπως βλέπομεν, εἶναι τέσσαρες: α) ἡ **ἐνεργητική**, β) ἡ **παθητική**, γ) ἡ **μέση** καὶ δ) ἡ **οὐδετέρα** διάθεσις.

Σημείωσις. Ὑποκείμενον εἰς τὴν πρότασιν λέγεται τὸ **πρόσωπον**, τὸ **ζῶον** ἢ τὸ **πᾶγμα** περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος.

* Ἀσκήσις

Νὰ γράψῃς ἀπὴν τὴν σημερινήν σου γραφὴν τὰ ρήματα καὶ νὰ σημειώσῃς τίνος διαθέσεως εἶναι τὸ καθένα.

β) Φωναὶ τοῦ ρήματος

1. Κτενίζω τὴν ἀδελφὴν μου.—Κτενίζομαι μόνος μου.

2. Προσκαλῶ τοὺς φίλους μου.—Προσκαλοῦμαι ἀπὸ τοὺς φίλους μου.

Διὰ νὰ ἐκφράσωμεν τὴν διάθεσιν τοῦ ὑποκειμένου μεταχειριζόμεθα **δύο** τύπους ρημάτων. οἱ ὁποῖοι λέγονται **φωναὶ** τοῦ ρήματος.

Αἱ φωναὶ εἶναι δύο: ἡ **ἐνεργητική** **φωνή** καὶ ἡ **παθητική** ἢ **μέση** **φωνή**. Τὰ ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς τελειώνουν εἰς **-ω**, τῆς δὲ παθητικῆς καὶ μέσης εἰς **-ομαι**.

γ) Ἐγκλίσεις τοῦ ρήματος

1. Ἡ Πηνελόπη **ποτίζει** τὸν κῆπον· καὶ **χθές** τὸν **ἐποίησε** καὶ **μεθαύριον** **θὰ** τὸν **ποτίσῃ**.

2. Ἐὰν **μελετᾷς**, **θὰ** **προοδεύσῃς**.

3. Εἴθε νὰ ἐπιτύχῃς εἰς τὰς ἐξετάσεις.

4. Πρόσεχε εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ διδασκάλου σου καὶ τίμα τοὺς γονεῖς σου.

Εἰς τὰ παραπάνω παραδείγματα δίδεται ἡ ἐνέργεια τοῦ ρήματος μὲ τέσσαρας διαφορετικούς τρόπους ἢ τύπους μὲ τοὺς ὁποίους φανερώνεται ἡ ψυχικὴ διάθεσις τοῦ ὑποκειμένου.

Οἱ τύποι αὗτοι λέγονται ἐγκλίσεις τοῦ ρήματος.

Εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα ἡ διάθεσις τοῦ ὑποκειμένου εἶναι ὀριστικὴ καὶ βεβαία· ἡ ἐγκλισις αὐτὴ λέγεται ὀριστική.

Εἰς τὸ δεύτερον ἡ διάθεσις τοῦ ὑποκειμένου δὲν εἶναι βεβαία ἀλλὰ ἐπιθυμητὴ καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ κάτι ἄλλο· ἡ ἐγκλισις αὐτὴ λέγεται ὑποτακτική.

Εἰς τὸ τρίτον παράδειγμα ἡ διάθεσις τοῦ ρήματος φανερώνει εὐχὴν· ἡ ἐγκλισις αὐτὴ λέγεται εὐκτική.

Καὶ εἰς τὸ τέταρτον παράδειγμα ἡ διάθεσις τοῦ ρήματος φανερώνει προσταγὴν ἢ συμβουλὴν ἢ παράκλησιν· ἡ δὲ ἐγκλισις λέγεται προστακτική.

Ὡστε αἱ ἐγκλίσεις εἶναι τέσσαρες: α) ὀριστική, β) ὑποτακτική, γ) εὐκτική καὶ δ) προστακτική.

Εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐγκλίσεων, ὑπάρχει καὶ ἡ λεγομένη δυνητική, ποὺ φανερώνει τὸ δυνατόν νὰ γίνῃ· π.χ. θὰ ἔλυνον ἢ ἤθελον λύει, θὰ εἶχον λύσει, θὰ ἐλάμβανον.

Ἐκτὸς τῶν τεσσάρων ἐγκλίσεων τὸ ρῆμα ἔχει καὶ δύο ἄλλους τύπους α) τὸ ἀπαρέμφατον καὶ β) τὴν μετοχὴν.

α) Τὸ ἀπαρέμφατον εἶναι ἄκλιτος ρηματικὸς τύπος, ποὺ χρησιμεύει διὰ τὸν σχηματισμὸν συνθέτων ἢ περιφραστικῶν τύπων τοῦ ρήματος.

Λέγεται δὲ ἀπαρέμφατον, διότι δὲν φανερώνει (παρεμφαίνει) οὔτε πρόσωπον, οὔτε ἀριθμὸν, οὔτε ἐγκλισιν· εἶναι ρηματικὸν οὐσιαστικὸν ἄκλιτον, οὐδετέρου γένους, ποὺ ἐκφράζει ἀπλῶς τὴν διάθεσιν καὶ τὸν χρόνον τοῦ ρήματος.

Π.χ. ἀπαγορεύεται τὸ καπνίζειν καὶ τὸ πτύειν ἐντὸς τῶν λεωφορείων.

β) Ἡ μετοχὴ εἶναι ἐπίθετον ρηματικόν· δηλ. μετέχει καὶ ρήματος καὶ ὀνόματος, ἔχει δὲ παρεπόμενα ὅπως τὸ ρῆμα καὶ τὸ ὄνομα· π.χ. ὁ κομίζων τὰ γράμματα—ὁ γραμματοκομιστής (=ὄνομα), ἡ αὐτὸς ποὺ κομίζει (=ρῆμα) τὰ γράμματα.

δ) Χρόνοι τοῦ ρήματος

Ἡ Κατὶνα λύει τὸ πρόβλημα.

Ὁ Δῆμος ἔλυσε τὰ προβλήματα του.

Καὶ ἐγὼ θὰ λύσω τὰ προβλήματα μου.

Ὅπως βλέπομεν ἀπὸ τὰ παραδείγματα τὸ ρῆμα ἔχει διαφόρους τύπους διὰ νὰ δείξη πότε γίνεται μία πράξις ἢ ἓνα πάθημα, δηλ. τὸν χρόνον· αὐτοὶ οἱ τύποι λέγονται χρόνοι τοῦ ρήματος.

Ἡ ἐνέργεια ἢ τὸ πάθημα τοῦ ὑποκειμένου ἀναφέρεται εἰς τὸ παρόν, τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον. ἔχομεν λοιπὸν 3 εἰδῶν χρόνους.

Α) Χρόνοι τοῦ παρόντος: Ὁ Ἐνεστώς, ὁ ὁποῖος φανερώνει, ὅτι ἡ πράξις γίνεται τῶρα (γράφω, τρέχει, παίζομεν, λούεσθε).

Β) Χρόνοι τοῦ παρελθόντος: 1) Ὁ Παρατατικός, ὁ ὁποῖος φανερώνει, ὅτι ἡ πράξις ἐγένετο συνεχῶς εἰς τὸ παρελθόν (ἔγραφον, ἔτρεχε, ἐμελέτα).

2) Ὁ Ἀόριστος, ὁ ὁποῖος φανερώνει, ὅτι ἡ πράξις ἐγένε μίαν στιγμὴν εἰς τὸ παρελθὸν ἀορίστως (ἔγραψε, ἔτρεξαν, ἐμελέτησες).

3) Ὁ Παρακείμενος, ὁ ὁποῖος φανερώνει, ὅτι ἡ πράξις ἔχει τελειώσει εἰς τὸ παρελθὸν καὶ τὸ ἀποτέλεσμά της χρειάζεται εἰς τὸ παρόν (ἔχω γράψει, ἔχει μελετήσει, ἔχομεν ἐργασθῇ).

4) Ὁ Ὑπερσυντέλικος, ὁ ὁποῖος φανερώνει, ὅτι ἡ πράξις εἶχε τελειώσει εἰς τὸ παρελθὸν πρὶν ἀπὸ ἄλλην πράξιν (εἶχον γράψει τὴν ἐπιστολήν, ὅταν ἦλθες).

Γ) Χρόνοι τοῦ μέλλοντος: 1) Ὁ Μέλλων διαρκής, ὁ ὁποῖος φανερώνει, ὅτι ἡ πράξις θὰ γίνεται διαρκῶς εἰς τὸ μέλλον (θὰ γράφω, θὰ ἐργάζεσθαι).

1) Ὁ Μέλλων στιγμιαίος, ὁ ὁποῖος φανερώνει, ὅτι ἡ πράξις θὰ γίνῃ μίαν στιγμὴν εἰς τὸ μέλλον (θὰ γράψω, θὰ ἐργασθῶ).

3) Ὁ Μέλλων τετελεσμένος, ὁ ὁποῖος φανερώνει, ὅτι ἡ πράξις θὰ ἔχη τελειώσει εἰς τὸ μέλλον πρὶν ἀπὸ ἄλλην μελλοντικὴν πράξιν (θὰ ἔχω γράψει, θὰ ἔχω ἐργασθῇ).

Οἱ χρόνοι ἐνεστώς, παρατατικός, ἀόριστος λέγονται ἀπλοὶ ἢ μονολεκτικοί, διότι γίνονται μὲ μίαν λέξιν, οἱ δὲ μέλλων διαρκής, μ. στιγμιαίος, μ. τετελεσμένος, παρακείμενος καὶ ὑπερσυντέλικος λέγονται σύνθετοι ἢ περιφραστικοί, διότι σχηματίζονται μὲ περισσοτέρας λέξεις (περιφραστικῶς).

Σημείωσις. Ὁ ἐνεστώς, ὁ μέλλων (διαρκής, στιγμιαίος, τετελεσμένος) καὶ παρακείμενος λέγονται καὶ ἀρκτικοὶ χρόνοι, οἱ δὲ παρατατικός, ἀόριστος καὶ ὑπερσυντέλικος, λέγονται ἱστορικοί.

ε) Ἀριθμοὶ καὶ πρόσωπα τοῦ ρήματος

Ὅπως καὶ εἰς τὰ ὀνόματα οἱ ἀριθμοὶ τῶν ρημάτων εἶναι δύο: ἐνικός καὶ πληθυντικός (γράφω—γράφομεν, παίζει—παίζουν).

Κατὰ τὴν κλίσιν τοῦ ρήματος διακρίνομεν τρία πρόσωπα εἰς ἕκαστον ἀριθμόν· πρῶτον, δεύτερον καὶ τρίτον:

α') ἐγὼ γράφω -- ἡμεῖς γράφομεν

β') σὺ γράφεις -- σεῖς γράφετε

γ') αὐτὸς γράφει--αὐτοὶ γράφουν

Συστατικὰ μέρη τοῦ ρήματος (θέμα-χαρακτήρ)

Κάθε ρηματικός τύπος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο κύρια μέρη: τὸ θέμα καὶ τὴν κατάληξιν· π.χ. λύ-ω, τρέχ-ω, τρέχ-ομεν.

Θέμα εἶναι τὸ ἀμετάβλητον μέρος, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς βάσις διὰ τὸν σχηματισμὸν ὅλων τῶν τύπων· κατάληξις δὲ τὸ μεταβαλλόμενον μέρος τοῦ ρήματος. Τὸ τελευταῖον γράμμα τοῦ θέματος λέγεται *χαρακτήρ*· π.χ. γράφω=θέμα γραφ-, κατάληξις ω καὶ χαρακτήρ φ.

Τὰ ρήματα ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος διαιροῦνται εἰς φωνηεντόληκτα (μὲ χαρακτῆρα φωνῆεν) καὶ συμφωνόληκτα (μὲ χαρακτῆρα σύμφωνον).

Τὰ φωνηεντόληκτα διακρίνονται εἰς βαρύτονα ἢ ἀσυναίρετα (ὅσα τονίζονται ἐπὶ τῆς παραληγούσης) καὶ περισπώμενα ἢ συνηρημένα (ὅσα συναίρουσιν τὸν φωνηεντόληκτον χαρακτῆρα μὲ τὴν κατάληξιν)· π.χ. γράφω (βαρύτονον), μελετῶ (περισπώμενον).

Τὰ συμφωνόληκτα ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος τῶν διακρίνονται:

α) εἰς οὐρανισκῶφωνόληκτα, μὲ χαρακτῆρα κ, γ, χ.

β) εἰς χειλοφωνόληκτα, μὲ χαρακτῆρα π, β, φ.

γ) εἰς ὀδοντοφωνόληκτα, μὲ χαρακτῆρα τ, δ, θ.

δ) εἰς ἐνρινόληκτα, μὲ χαρακτῆρα μ, ν καὶ

ε) εἰς ὑγρόληκτα, μὲ χαρακτῆρα λ, ρ.

*Άσκησης 1η.

Ἀπὸ τὴν σημερινὴν σου γραφὴν νὰ γράψης χωριστὰ τὰ ρήματα, ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὸ παρόν, τὸ παρελθόν, καὶ τὸ μέλλον.

*Άσκησης 2α.

Νὰ γράψης ἀπὸ τὸ βιβλίον σου 3 βαρύτονα καὶ 3 περισπώμενα, 3 φωνηεντόληκτα καὶ 3 συμφωνόληκτα ρήματα.

Ἀσκήσις 3η.

Νὰ κατατάξης εἰς κατηγορίας, ἀναλόγως τοῦ χαρακτηῖρός των, τὰ παρακάτω ῥήματα: γράφω, τρέχω, στέλλω, δίδω, πλέκω, κόπτω, πηδῶ, δένω, βλέπω, ἀλέθω, τρώγω, τρίβω, τρέμω, θαρρῶ. λύω, παιδεύω, λούω, θεραπεύω, κλείω, κυριεύω.

Αὔξησις

Λύω, ἔλυον, ἔλυσα· ράπτω, ἔρραπτον, ἔρραψα.

Ὁ παρατατικός καὶ ὁ ἀόριστος τῆς ὀριστικῆς τῶν ῥημάτων, τὰ ὁποῖα ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνον, λαμβάνουν εἰς τὴν ἀρχὴν ἓν ε. Τοῦτο λέγεται **συλλαβικὴ αὔξησις** (διότι αὐξάνεται τὸ ῥῆμα κατὰ μίαν συλλαβὴν).

Σημείωσις. Ὅσα ῥήματα ἀρχίζουν ἀπὸ ρ, μετὰ τὴν συλλ. αὔξησιν τὸ διπλασιάζουν.

ἀκούω	ἤκουον	ἤκουσα
ἐλπίζω	ἤλπιζον	ἤλπισα
ὀνομάζω	ὠνόμαζον	ὠνόμασα
αὔξανω	ηὔξανον	ηὔξησα
αἰσθάνομαι	ἤσθανόμην	ἤσθάνθην
οἰκοδομῶ	ᾠκοδόμουν	ᾠκοδόμησα

Ὅταν τὸ ῥῆμα ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν, τότε εἰς τὸν παρατατικόν καὶ τὸν ἀόριστον ἐκτείνεται τὸ α καὶ ε εἰς η καὶ τὸ ο εἰς ω· τοῦτο καλεῖται **χρονικὴ αὔξησις**. Τὰ ρ. ἔχω, ἐργάζομαι, ἔλκω, ἔπομαι, ἔρπω καὶ ἐλίσσω κατὰ τὴν αὔξησιν τρέπουν τὸ ε εἰς εἰ ἀντὶ η: (π.χ. εἶχον, εἰργαζόμεν κ.τ.λ.).

Σημείωσις. Αἱ δίφθογγοι αυ, ευ ἐκτείνονται εἰς ην· ἡ αἰ εἰς η καὶ ἡ οἰ εἰς ω· (δηλ. τὸ ι τῶν διφθόγγων ὑπογράφεται). Τὸ ι καὶ ὕ ἐκτείνονται εἰς ι καὶ ὕ. Τὰ ῥήματα, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ η, ω καὶ ου δὲν λαμβάνουν χρονικὴν αὔξησιν.

καταγράφω	κατ-έγραφον	κατ-έγραψα
προλέγω	προέλεγον,	
περιβάλλω	περιέβαλλον	

Τὰ σύνθετα μὲ προθέσεις ῥήματα λαμβάνουν τὴν αὔξησιν μετὰ τὴν πρόθεσιν (ἔσωθεν), ὥς ἐὰν ᾔσαν ἀπλᾶ· τὸ τελικὸν φωνῆεν τῶν προθέσεων μετὰ τὴν αὔξησιν ἀποβάλλεται, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ φωνήεντα τῶν προσθέσεων **π ρ ὀ καὶ π ε ρ ι**.

Ἄλλα ῥήματα σύνθετα αὐξάνονται **ἔξωθεν** καὶ ἄλλα **ἔσωθεν** καὶ **ἔξωθεν**. Π.χ. καθίζω—ἐκάθισα, κάθημαι—ἐκαθήμην, ἐγγυῶμαι—ἡγγυήθην. Ἀνέχομαι—ἡνειχόμεν, ἀμφισβητῶ—ἡμφεσβήτην, ἐνοχλῶ—ἡνώχλησα, ἐπανορθῶ—ἐπηνόρθουν.

Σημείωσις. Ἡ αὔξησις τίθεται μόνον εἰς τὴν ὀριστικὴν.

Μερικὰ ῥήματα δὲν λαμβάνουν καμμίαν αὔξησιν· π.χ. ἀερίζω—ἀερίζον—ἀερίσα, ἀηδιάζω—ἀηδιάζον—ἀηδιάσα, ἐνοικιάζω—ἐνοικιάζον—ἐνοικίασα, οἰκονομῶ—οἰκονομῶν—οἰκονόμησα καὶ συνεδριάζω—συνεδρίαζον—συνεδρίασα.

* Α σ κ η σ ι

Νά γίνουν αἱ αὐξήσεις τῶν παρακάτω ρημάτων: τρέχω, παιδεύω, γράφω, ἑορτάζω, ὀρίζω, αἰσθάνομαι.

* Αναδιπλασιασμός

Ἡ χρῆσις τοῦ ἀναδιπλασιαμοῦ εἰς τὴν ὀμιλουμένην γλῶσσαν εἶναι περιωρισμένη, διότι οἱ χρόνοι οἱ ἐλάμβανον ἀναδιπλασιασμόν εἰς τὴν ἀρχαίαν (παρακείμενος, ὑπερσυντέλικος καὶ τετελ. μέλλων) σχηματίζονται περιφραστικῶς. Διτηρήθη μόνον εἰς τὰς μετοχὰς τοῦ παθητικοῦ παρακείμενου.

Ὁ ἀναδιπλασιασμός, ὅπως καὶ ἡ αὕξησις, εἶναι δύο εἰδῶν: συλλαβικὸς καὶ χρονικὸς.

α) Συλλαβικὸς ἀναδιπλασιασμός

Συλλαβικὸν ἀναδιπλασιαμὸν λαμβάνουν ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνον.

παιδεύομαι	—	πεπαιδευμένος
γράφομαι	—	γεγραμμένος

Τὸ ἀρχικὸν σύμφωνον τοῦ ρήματος ἐπαναλαμβάνεται μὲ ἓνα ε. Τοιοῦτον ἀναδιπλασιασμὸν λαμβάνουν ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ ἓν σύμφωνον (πλὴν τῶν διπλῶν καὶ τοῦ ρ), ἢ ἀπὸ δύο σίμφωνα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτον ἄφωνον καὶ τὸ δεύτερον ὑγρὸν ἔνρινον.

Σημείωσις. Εἰς ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ δασύ, δὲν ἐπαναλαμβάνεται τοῦτο κατὰ τὸν ἀναδιπλασιασμὸν, ἀλλὰ τὸ ἀντίστοιχόν του ψιλόν· π.χ. θλίβομαι—τεθλιμμένος, φιλοῦμαι—πεφιλημένος.

φθείρομαι	—	ἐφθαρμένος
ρίπτομαι	—	ἐρριμένος
στρατεύομαι	—	ἐστρατευμένος

Ὁ ἀναδιπλασιασμός ἐδῶ εἶναι ὅμοιος μὲ τὴν συλλ. αὕξησιν. Τοιοῦτον ἀναδιπλασιασμὸν λαμβάνουν ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ διπλοῦν σύμφωνον ἢ ρ, ἢ ἀπὸ δύο σίμφωνα (ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτον δὲν εἶναι ἄφωνον καὶ τὸ δεύτερον ὑγρὸν ἢ ἔνρινον), ἢ καὶ ἀπὸ τρία σίμφωνα.

Σημείωσις: Τὸ ρῆμα κέκτημαι γίνεται κεκτημένος καὶ τὸ γνωρίζομαι—ἐγνωσμένος.

β) Χρονικὸς ἀναδιπλασιασμός

ἀδικοῦμαι	—	ἡδικημένος
ἐρημώνομαι	—	ἡρημωμένος
ὀργίζομαι	—	ὠργισμένος

“Ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν ἢ δίφθογγον λαμβάνουν χρονικὸν ἀναδιπλασιασμόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ὅ,τι καὶ ἡ χρονικὴ αὐξησης: δηλ. ἔκτασις τοῦ ἀρχικοῦ βραχέος φωνήεντος εἰς μακρόν.

Τὰ σύνθετα ρήματα καὶ εἰς τὸν ἀναδιπλασιασμόν ἀκολουθοῦν τοὺς κανόνας τῆς αὐξήσεως· π.χ. κατοικοῦμαι-κατωκημένος. Αἱ ἀνωμαλῖαι, ποὺ παρουσιάζονται κατὰ τὴν αὐξησιν, παρουσιάζονται καὶ εἰς τὸν ἀναδιπλασιασμόν· π.χ. ἐργάζομαι-ἐργασμένος. Μερικὰ ρήματα δὲν λαμβάνουν ἀναδιπλασιασμόν· π.χ. ἐνθουσιάζομαι-ἐνθουσιασμένος, ἐμπνέομαι-ἐμπνευσμένος, μεταχειρίζομαι-μεταχειρισμένος, ὑποχρεοῦμαι-ὑποχρεωμένος.

Βοηθητικὰ ρήματα

Διὰ τὰ σχηματίζωμεν τοὺς περιφραστικούς χρόνους χρησιμοποιοῦμεν τὰ βοηθητικὰ ρήματα. Ταῦτα εἶναι: ἔχω, θέλω καὶ εἶμαι. Ἐξ αὐτῶν τὸ ἔχω καὶ θέλω κλίνονται ὁμαλῶς κατὰ τὰ βαρύτονα ρήματα, τὸ δὲ εἶμαι ἀνωμάλως ὡς ἑξῆς:

Κλίσις τοῦ βοηθητικοῦ εἶμαι

Ἐνεστώς

Ὀριστική	Ὑποτακτική	Εὐκτική	Προστακτική	Ἀπαρέμφατον
εἶμαι	νὰ εἶμαι	εἶθε νὰ εἶμαι	—	τὸ εἶναι
εἶσαι	» εἶσαι	» » εἶσαι	νὰ εἶσαι (ἔσο)	Μετοχή ὁ ὢν ἡ οὖσα τὸ ὄν
εἶναι	» εἶναι	» » εἶναι	ἄς εἶναι (ἔστω)	
εἴμεθα	» εἴμεθα	» » εἴμεθα	—	
εἴσθε	» εἴσθε	» » εἴσθε	νὰ εἴσθε (ἔστὲ)	
εἶναι	» εἶναι	» » εἶναι	ἄς εἶναι (ἔστωσαν)	τὸ ὄν

Παρατατικός: ἦμην, ἦσο, ἦτο, ἦμεθα, ἦσθε, ἦσαν.
Μέλλων διαρκῆς καὶ στιγμιαίος: θὰ εἶμαι, θὰ εἶσαι, θὰ εἶναι, θὰ εἴμεθα, θὰ εἴσθε, θὰ εἶναι.

Παρατηρήσεις

1. Οἱ ἄλλοι χρόνοι τοῦ εἶμαι σχηματίζονται ἀπὸ τὰ ρήματα γίνομαι καὶ ὑπάρχω (ὑπῆρξα καὶ ἔγινα).

2. Ἡ μετοχὴ τοῦ εἶμαί δὲν ἀπαντᾷται ἀπλῆ εἰς τὴν ὁμιλουμένην πλὴν τοῦ οὐδετέρου αὐτῆς, ποὺ ἔχει σημασίαν οὐσιαστικοῦ· π.χ. τὸ ὄν-τοῦ ὄντος. Σφύζεται καὶ σύνθετον· π.χ. παρών, παροῦσα, παρόν.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Πρόσεξε τὸ α' καὶ β' πληθ. προσ. τοῦ ἐνεστώτος καὶ παρατατικοῦ· εἴμεθα, εἴσθε—ἦμεθα, ἦσθε. Μὲ εἰ γράφεται ὁ ἐνεστώς καὶ μὲ η ὁ παρατατικός· π.χ. ἐφέτος εἴμεθα (εἴσθε) εἰς τὴν ἑκτὴν τάξιν, ἐνῶ πέρυσι ἦμεθα (ἦσθε) εἰς τὴν πέμπτην.

* Ἀσκήσεις

Νὰ μάθης πῶς κλίνεται καὶ γράφεται τὸ εἶμαι· ἰδι-αιτέρως πρόσεξε τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ α' καὶ β' πληθ. προσ. ἐνεστώτος καὶ παρατατικοῦ.

ΚΛΙΣΙΣ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

Ἀσυναίρετα φωνηεντόληκτα

Ἑνεργητική φωνή (λύ-ω)

Χρό- νοι	Ὁριστικ.	Ὑποτακτική	Εὐκτική	Προστα- κτική	Ἀπα- ρέμφατ	Μετοχή
Ἑνεστώς	λύ-ω λύ-εις λύ-ει λύ-ομεν λύ-ετε λύ-ουν	νά λύ-ω » λύ-ης » λύ-η » λύ-ωμεν » λύ-ητε » λύ-ωσι	εἴθε νά λύω » » λύ-ης » » λύ-η » » λύ-ωμεν » » λύ-ητε » » λύ-ωσι	λύ-ε ἄς λύ-η λύ-ετε ἄς λύ-ουν	λύ-ειν	ὁ λύ-ων ἡ λύ-ουσα τὸ λύ-ον
Παρα- τατικ.	ἔλυ-ον	ἔλυ-ες, ἔλυε,	ἔλύ-ομεν	ἔλύ-ετε	ἔλυ-ον	
Ἀόριστος	ἔλυ-σα ἔλυ-σας ἔλυ-σε ἔλύ-σαμεν ἔλύ-σατε ἔλυ-σαν	νά λύ-σω » λύ-σης » λύ-ση » λύ-σωμεν » λύ-σητε » λύ-σωσι	εἴθε νά λύσω » » λύ-σης » » λύ-ση » » λύ-σωμεν » » λύ-σητε » » λύ-σωσι	— λύ-σον ἄς λύ-ση — λύ-σατε ἄς λύ-σουν	λύ-σαι	ὁ λύ-σας ἡ λύ-σασα τὸ λύ-σαν
Μέλ- λων Διαρ- κῆς	θά λύ-ω,	θά λύ-ης,	θά λύ-η,	θά λύ-ωμεν,	θά λύ-ητε,	θά λύ-ωσι(ν) ἢ -ουν
Μέλ- λων Στιγμ- αῖος	θά λύ-σω,	θά λύ-σης,	θά λύ-ση,	θά λύ-σωμεν,	θά λύ-σητε,	θά λύ-σωσι(ν) ἢ -σουν
Παρα- κείμε- νος	ἔχω, ἔχεις, ἔχει ἔχομεν, ἔχετε, ἔχουν	} λύσει ἢ λελυμένον-ην-ον				
Ὑπερ- συντέ- λικος	εἶχον, εἶχες, εἶχε εἶχομεν, εἶχετε, εἶχον	} ἦ λελυμένον-ήν-ον				
Τελε- σμένος Μέλ- λων	θά ἔχω, θά ἔχης, θά ἔχη θά ἔχωμεν, θά ἔχητε, θά ἔχουν	} λύσει ἢ λελυμένον-ην-ον				

Μέση και παθητική φωνή

(λ ύ - ο μ α ι)

Χρόνοι	Οριστική	Υποτακτική	Εὐκτική	Προστακτική	Ἀπαρέμφατον	Μετοχή
Ἑνεστώς	λύ-ομαι λύ-εσαι λύ-εται λυ-όμεθα λύ-εσθε λύ-ονται	νὰ λύ-ωμαι » λύ-ησαι » λύ-ηται » λυ-ώμεθα » λύ-ησθε » λύ-ωνται	εἴθε νὰ λύ-ωμαι » » λύ-ησαι » » λύ-ηται » » λυώμεθα » » λύησθε » » λύωνται	— λύ-ου ἄς λύ-ηται — λύ-εσθε ἄς λύ-ωνται	— λύ-εσθαι	ὁ λυ-όμενος ἡ λυ-ομένη τὸ λυ-όμενον
Παρατατικ.	ἐλυ-ό μ η ν, ἐλύ-ε σο, ἐλύ-ε το, ἐλυ-ό μ ε θ α, ἐλύ-ε σ θ ε, ἐλύ-ο ν το					
Ἀόριστος	ἐλύ-θην ἐλύ-θης ἐλύ-θη ἐλύ-θημεν ἐλύ-θητε ἐλύ-θησαν	νὰ λυ-θῶ » λυ-θῆς » λυ-θῇ » λυ-θῶμεν » λυ-θῆτε » λυ-θῶσι(ν)	εἴθε νὰ λυ-θῶ » » λυ-θῆς » » λυ-θῇ » » λυ-θῶμεν » » λυ-θῆτε » » λυ-θῶσι(ν)	— λύ-θητι ἢ λύσου ἄς λυ-θῇ — λύ-θητε ἢ λυθῆτε ἄς λυ-θῶσι	— λυ-θῆναι	ὁ λυ-θείς ἡ λυ-θείσα τὸ λυ-θέν
Μέλ-λων διαρκῆς	θὰ λύ-ωμαι, θὰ λύ-ησαι, θὰ λύ-ηται, θὰ λυ-ώμεθα, θὰ λύ-ησθε, θὰ λύ-ωνται					
Μέλ-λων στιγμιαίος	θὰ λυ-θῶ, θὰ λυ-θῆς, θὰ λυ-θῇ, θὰ λυ-θῶμεν, θὰ λυ-θῆτε, θὰ λυ-θῶσι(ν)					
Παρακείμενος	ἔχω, ἔχεις, ἔχει } λυθῇ ἔχομεν, ἔχετε, ἔχουν }					
Ὑπερσυντέλικος	εἶχον, εἶχες, εἶχε } λυθῇ εἶχομεν, εἶχετε, εἶχον }					
Τετελεσμένος Μέλ-λων	θὰ ἔχω, θὰ ἔχης, θὰ ἔχη } λυθῇ θὰ ἔχωμεν, θὰ ἔχητε, θὰ ἔχωσι(ν) }					

Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν χρόνων τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς

Αἱ καταλήξεις τῶν χρόνων τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἑνεστώς

Ὅριστική: -ω -εις -ει -ομεν -ετε -ουσι(ν) ἢ -ουν.
Ὑποτακτική: (περιφραστικῶς): νὰ (ἴνα, ἄν) -ω -ης
-η -ωμεν -ητε -ωσιν.

Εὐκτική: (περιφραστικῶς): εἴθε νὰ καὶ τὰς καταλήξεις
τῆς ὑποτακτικῆς.

Προστακτική: Ἐνικός: α' προσ. —, β' προσ. -ε, γ' προσ.
ᾶς -η

Πληθυντικός: α' πρόσ.—, β' πρόσ.-ετε, γ' προσ. ᾶς -ωσι(ουν).

Ἀπαρέμφατον: -ειν.

Μετοχή: ἄρσ. -ων, θηλ. -ουσα, οὐδ. -ον.

Παρατατικός

Ὅριστική: -ον, -ες, -ε -ομεν -ετε -ον.

Ἀόριστος

Ὅριστική: -σα -σας -σε -οαμεν -σατε -σαν.

Ὑποτακτική: (περιφρ.): νὰ (ἴνα, ἄν) -σω -σης -ση
-σωμεν -σητε -σωσι(ν) ἢ οοουν.

Εὐκτική: (περιφρ.): εἴθε νὰ καὶ τὰς καταλήξεις τῆς
ὑποτακτικῆς.

Προστακτική: Ἐνικός: α' προσ. —, β' πρόσ. -σον, γ'
πρόσ. ᾶ, -ση.

Πληθ.: α' προσ. —, β' πρόσ. —σατε, γ'
πρόσ. ᾶς -σωσι(ν) ἢ σοουν.

Ἀπαρέμφατον: -σαι.

Μετοχή: ἄρσ. -ας, θηλ. -ασα, οὐδ. -σαν.

Μέλλων διαρκῆς

Ὅριστική: (περιφραστικῶς): θὰ -ω -ης -η -ωμεν -ητε
ωσι(ν) ἢ οουν.

Μέλλων στιγμιαίος

Ὅριστική: (περιφραστικῶς): θὰ -σω -σης -ση
-σωμεν -σητε -σωσι(ν) ἢ -σοουν.

Παρακείμενος

Ὅριστική: (περιφρ.): ἔχω, ἔχεις, ἔχει, ἔχομεν, ἔχετε, ἔχουν
-σει.

Σημείωσις. Ἡ ὑποτακτικὴ σχηματίζεται μετὰ τὸ νὰ καὶ τὰς καταλήξεις τῆς ὑποτακτικῆς.

Ἡ εὐκτικὴ σχηματίζεται μετὰ εἶθε νὰ καὶ τὰς καταλ. τῆς ὑποτακτικῆς.

Ὑπερσυντέλικος

Ὅριστική: (περιφραστικῶς): εἶχον, εἶχες, εἶχε
εἶχομεν, εἶχετε, εἶχον
-σ ει ι.

Τετελεσμένος Μέλλων

(περιφραστικῶς): θὰ ἔχω, θὰ ἔχῃς, θὰ ἔχῃ
θὰ ἔχομεν, θὰ ἔχητε, θὰ ἔχωσι
-σ ει ι.

Ἀσκησις

Νὰ κλίνῃς κατὰ τὸ λύω τὰ ρ. ἰδρύω, ἀπολύω καὶ μηνύω.

Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν χρόνων μέσης καὶ παθητικῆς φωνῆς

Αἱ καταλήξεις τῶν χρόνων τῆς παθητικῆς καὶ μέσης εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἐνεστώς

Ὅριστική: -ομαι -εσαι -εται -ομεθα -εσθε
-ονται.

Ὑποτακτική: (περιφρ.): νὰ (ἶνα, ἄν) -ωμαι -ησαι -ηται -ωμεθα -ησθε -ωνται.

Εὐκτική: (περιφρ.): εἶθε νὰ καὶ τὰς καταλήξεις τῆς ὑποτακτικῆς.

Προστατική: Ἐνικός: α' πρόσ.—, β' προσ.—ου, γ' πρόσ.—ας.—ηται.

Πληθυντ: α' πρόσ.—, β' πρόσ.—εσθε, γ' πρόσ.—ας.—ωνται.

Ἀπαρέμφατον: -εσθαί.

Μετοχή: ἄρσ.—όμενος, θηλ.—ομένη, οὐδ.—όμενον.

Παρατατικός

Ὅριστική: -ομην -εοο -ετο -ομεθα -εσθε -οντο.

Ἀόριστος

Ὅριστική: -θην -θης -θη -θημεν -θητε -θησαν.

Ὑποτακτική: (περιφρ.): νὰ (ἶνα, ἄν) καὶ τὰς καταλήξεις
-θῶ -θῇς -θῇ -θῶμεν -θῇτε -θῶσι(ν).

Εὐκτική: (περιφρ.): εἶθε νὰ καὶ τὰς καταλήξεις τοῦ ἀορί-
στου τῆς ὑποτακτικῆς.

Προστακτική: Ἐνικός: ἀ' πρόσ. —, β' προσ. -θητι, γ'
ᾶς -θῆ.

Πληθ: ἀ' πρόσ. —, β' πρόσ. -θητε, γ' πρόσ.
ᾶς -θῶσι.

Ἀπαρέμφατον: -θῆναι.

Μετοχή: ἄρσ. -θείς, θηλ. -θείσα, οὐδ. -θέν.

Μέλλων διαρκῆς

Ὀριστική: (περιφρ.): θὰ καὶ τὰς καταλήξεις τοῦ ἔνεστ.
τῆς ὑποτακτικῆς.

Μέλλων στιγμιαίος

Ὀριστική: (περιφρ.): θὰ καὶ τὰς καταλήξεις τοῦ ἀορί-
στου τῆς ὑποτακτικῆς.

Παρακείμενος

Ὀριστική: (περιφρ.): ἔχω, ἔχεις, ἔχει } -θῆ.
ἔχομεν, ἔχετε, ἔχουν }

Μετοχή: ἄρσ.-μένος, θήλ. -μένη, οὐδ. -μένον.

Ὑπερσυντέλικος

Ὀριστική: (περιφρ.): εἶχον, εἶχες, εἶχε } -θῆ.
εἶχομεν, εἶχετε, εἶχον }

Τετελεσμένος μέλλων

Ὀριστική: (περιφρ.): θὰ ἔχω, θὰ ἔχης, θὰ ἔχη } -θῆ.
θὰ ἔχωμεν, θὰ ἔχετε, θὰ ἔχωσι }

Ἀσκησις

Νὰ κλίνης κατὰ τὸ λύομαι τὰ ρ. ἰδρύομαι, ἀπολύομαι καὶ μηνύομαι.

Ἀρχικοὶ χρόνοι ἄλλων ρημάτων

Ρήματα εἰς -εὐω καὶ -εὐομαι.

Ἐνεργ. φωνή: Ἐνεστῶς πιστεύω, Παρατατι-
κὸς ἐπίστευον, Ἀόριστος ἐπίστευσα, Μέλλ. διαρ-
κῆς θὰ πιστεύω, Μέλλ. στιγμ. θὰ πιστεύσω, Παρα-

κείμ. ἔχω πιστεύσει, Ὑπερσυντ. εἶχον πιστεύσει, Τετ. Μελλ. θά ἔχω πιστεύσει.

Αἱ ἄλλαι ἐγκλίσεις ὅπως τὸ λύω.

Παθητ. φωνή: Ἐνεστῶς παιδεύομαι. Παρατ. ἐπαιδευόμεν, Ἀόριστος ἐπαιδεύθην, Μελλ. διαρκῆς θά παιδεύωμαι, Μέλλ. στιγμ. θά παιδευθῶ, Παρακ. ἔχω παιδευθῇ, Ὑπερσ. εἶχον παιδευθῇ, Τετ. Μελλ. θά ἔχω παιδευθῇ. Αἱ ἄλλαι ἐγκλίσεις ὅπως τὸ λύομαι.

*Άσκησις 1η.

Γράψε τοὺς ἀρχικοὺς χρόνους τῶν ρ. παιδεύω, φυτεύω λατρεύομαι, θεραπεύομαι.

Ρήματα εἰς -ουω καὶ -ουομαι.

Ἐνεργ. φωνή: Ἐνεστῶς λούω, Παρατ. ἔλουον, Ἀόριστος ἔλουσα, Μελλ. διαρκ. θά λούω, Μελλ. στιγμ. θά λούσω, Παρακ. ἔχω λούσει, Ὑπερσ. εἶχον λούσει, Τετ. Μελλ. θά ἔχω λούσει.

Παθητ. φωνή: Ἐνεστῶς λούομαι, Παρατ. ἐλουόμην, Ἀόριστος ἐλουσθην, Μελλ. διαρκ. θά λούωμαι, Μελλ. στιγμ. θά λουσθῶ, Παρακ. ἔχω λουσθῇ, Ὑπερσ. εἶχον λουσθῇ, Τετ. Μέλλ. θά ἔχω λουσθῇ.

*Άσκησις 2α.

Γράψε εἰς τὸ ἴδιον πρόσωπον ὅλων τῶν χρόνων τῆς ὀριστικῆς τὰ παρακάτω ρήματα: φυτεύω, κρούεις, βασιλεύει, ταξιδύομεν, παιδευόμεθα, λούεσθε, ἰδρύνονται.

Συνηρημένα ἢ περισπώμενα ρήματα

Μερικὰ φωνηεντόληκτα ρήματα, τὰ ὅποια ἔχουν χαρακτῆρα α ε καὶ ο εἰς τν ἐνεστῶτα καὶ παρατ. (ἐνεργ. καὶ μέσης φωνῆς), ὅπου ἡ κατάληξις ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν, συναίρουσιν τὸ α ε καὶ ο μετὰ φωνῆεν τῆς καταλήξεως· τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται σ υ ν η ρ ῆ μ ε ν α· ἐπειδὴ δὲ τόνιζονται ἐπὶ τῆς ληγουσῆς καὶ περισπῶνται λέγονται καὶ π ε ρ ι σ π ῶ μ ε ν α.

Τὰ συνηρημένα ρήματα διαιροῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας:

α)	εἰς τὰ ἔχοντα χαρακτῆρα α	(-αω)	π.χ. νικά-ω-νικῶ
β)	εἰς τὰ » » ε	(-εω)	π.χ. καλέω-καλῶ καὶ
γ)	εἰς τὰ » » ο	(-οω)	π.χ. δηλόω-δηλῶ

Κλίσις συνηρημένων εἰς -αω, -ῶ

Ἑνεργητικὴ φωνή

Χρόνοι	Ὁριστική	Ὑποτακτική	Εὐκτική	Προσωπική	Ἀπαρέμ- φατον	Μετοχή
Ἑ 1 2 3 4	(νικάω) νικῶ	νᾶ (νικάω) νικῶ	εἴθε νὰ νικῶ	—	(νικάειν) νικάων	ὁ (νικάων) νικάων
	(νικάεις) νικάῃς	» (νικάης) νικάῃς	» » νικάῃς	(νικάε) νικά		
	(νικάει) νικάῃ	» (νικάη) νικάῃ	» » νικάῃ	ᾶς (νικάη) νικάῃ		ἡ (νικάουσα) νικάουσα
	(νικάομεν) νικάωμεν	» (νικάομεν) νικάωμεν	» » νικάω- μεν	—		τὸ (νικάον) νικάων
	(νικάετε) νικάᾶτε	» (νικάητε) νικάᾶτε	» » νικάᾶτε	(νικάετε) νικάᾶτε		
	(νικάουσι) νικάωσι	» (νικάουσι) νικάωσι	» » νικάῶσι	ᾶς (νικάουσι) νικάῶσι		
Παρατα- τικός	(ἐνίκαν) ἐνίκων, (ἐνικάομεν) ἐνικάωμεν, (ἐνικάετε) ἐνικάᾶτε,			(ἐνικάε) ἐνικά (ἐνικάον) ἐνικάων.		
Ἄλλοι χρόνοι	Κατὰ τὰ βαρύνοντα ἦτοι: ἐνίκησα, θὰ νικῶ, θὰ νικήσω, ἔχω νικήσει εἶχον νικήσει, θὰ ἔχω νικήσει.					

Παθητική φωνή

Χρόνοι	Ο ρ ι σ τ ι κ ή	Υποτακτική	Εὐκτικὴ	Προσπικτή	Ἀπαρέμ- φρατον	Μετοχή
Ε ϑ 2 0 3 4 Ε.	(νικάσμαι) νι- κῶμαι	νὰ (νικάσμαι) νι- κῶμαι	εἴθε νὰ νικῶ- μαι	(νικάω) νικῶ ἢ νὰ νικᾶσαι	(νικάσθαι) νικᾶσθαι	ὁ (νικαόμενος) νικώμενος ἡ (νικαομένη) νικωμένη τὸ (νικαόμενον) νικώμενον
	(νικάσσαι) νικᾶ- σαι	» (νικάσσαι) νι- κᾶσαι	» » νικᾶ- σαι	—		
	(νικάσται) νικᾶ- ται	» (νικάσται) νι- κᾶται	» » νικᾶ- ται	—		
	(νικάσμεθα) νικῶ- μεθα	» (νικάσμεθα) νι- κῶμεθα	» » νικῶ- μεθα	—		
	(νικάσθε) νικᾶ- σθε	» (νικάσθε) νι- κᾶσθε	» » νικᾶ- σθε	(νικάσθε) νικᾶσθε ἢ νὰ νικᾶσθε		
	(νικάνται) νι- κῶνται	» (νικάνται) νι- κῶνται	» » νι- κῶνται	—		

Παρα- τικός	(ἐνικσόμεν) ἐνικῶμεν, (ἐνικάσο) ἐνικᾶσο, (ἐνικάσμεθα) ἐνικῶμεθα, (ἐνικάσθε) ἐνικᾶσθε, (ἐνικάντο) ἐνικῶντο.
Ἄλλοι Χρόνοι	Κατὰ τὰ βαρύτερα ἦτοι: ἐνικήθην, θὰ νικῶμαι, θὰ νικηθῶ, εἶχον νικηθῆ, εἶχον νικηθῆ, θὰ εἶχω νικηθῆ. Κατὰ τὸ νικῶ κλίνονται τὰ: ἀγαπῶ, πηδῶ, ἐρωτῶ, μελετῶ, γελῶ, σπῶ, χαλῶ, θεῶμαι κ.ά.

Παρατηρήσει: 1. Ἡ συναίρεσις τοῦ χαρακτηῖρος α μετὰ τῶν καταλήξεων γίνεται ὡς ἑξῆς:

τὸ α+ε ἢ α+η=α· (νικάετε—νικάητε) νικάτε.

τὸ α+ει ἢ α+η=α· (νικάει—νὰ νικάη) νικάῃ.

τὸ α+ο ἢ α+ου ἢ α+ω=ω· (νικάομεν) νικῶμεν, (νικάουσι) νικῶσι, (νικάων) νικῶν.

2. Ὁ χαρακτηῖρ α πρὸ τῶν καταλήξεων ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνον ἐκτείνεται εἰς ἡ· π.χ. νικάω, ἐνίκησα, ἐνίκηθην.

3. Ὅταν ὁμως πρὸ τοῦ χαρακτηῖρος α ὑπάρχη ρ, ε, ι, ο τότε ὁ χαρακτηῖρ α παραμένει ἀμετάβλητος· π.χ. περάω-ῶ, ἐπέρασα, θεάομαι-ῶμαι, ἐθεάθην, μειδιάω-ῶ=ἐμειδίασα, ἀκροάμαι-ῶμαι—ἡκροάσθην.

4. Ἡ μετοχὴ τοῦ ἐνεστώτος τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς κλίνεται ὡς ὁδοντοφωνόληκτον ἐπίθετον (ὁ νικῶν—τοῦ νικῶντος —οἱ νικῶντες κτλ.).

Σ η μ. Τὸ ι τῆς καταλήξεως εἰ καὶ ἡ μετὰ τὴν συναίρεσιν ὑπογράφεται εἰς τὴν κατάληξιν, πλὴν τοῦ ἀπαρεμφάτου.

* Ἀσκήσις 1η.

Νὰ κλίνῃς τὰ ρ. ἐρωτά-ω, πηδάω-ῶ, ἀγαπάομαι-ῶμαι, πλανάομαι-ῶμαι.

Παρατηρήσεις: 1. Ἡ συναίρεσις τοῦ χαρακτηῖρος ε μετὰ τῶν καταλήξεων γίνεται ὡς ἑξῆς:

τὸ ε+ε ἢ ε+ει =ε ι· (καλέετε)καλεῖτε, (καλέει) καλεῖ.

τὸ ε+η=η· νὰ (καλέητε) καλῆτε.

τὸ ε+η=η· νὰ (καλέης) καλῆς.

τὸ ε+ο ἢ ε+ου=ου· (καλέομεν) καλοῦμεν, (καλέουσα) καλοῦσα.

τὸ ε+ω=ω· (καλέω) καλῶ.

2. Ὁ χαρακτηῖρ ε πρὸ τῶν καταλήξεων ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνον, ἐκτείνεται εἰς ἡ· π.χ. κυνηγέω-ῶ, ἐκυνήγησα κ.τ.λ. Ἐξαιροῦνται καὶ διατηροῦν παντοῦ τὸν χαρακτηῖρα ε τὰ ἑξῆς: ἀρκῶ (ἤρκεσα), ἐπαινῶ (ἐπῆνεσα), καλῶ (ἐκάλεσα), τελῶ (ἐτέλεσα), πονῶ (ἐπόνεσα), ἡμπορῶ (ἡμπόρεσα).

3. Τὰ εἰς-ε ω δισύλλαβα πλέω, πνέω, ρέω κ.τ.λ. παραμένουν ἐντελῶς ἀσυναίρετα π.χ. πλέω, πλέεις, πλέει, πλέομεν, πλέετε, πλέουν.

4. Ἡ μετοχὴ τοῦ ἐνεστ. τῆς ἐνεργ. φ. κλίνεται κατὰ τὰ τριτόκλιτα ὁδοντοφωνόληκτα ἐπίθετα (ὁ καλῶν—τοῦ καλοῦντος —οἱ καλοῦντες).

* Ἀσκήσις 2.

Νὰ κλίνῃς τὰ ρ. τηρῶ, πωλῶ, φιλῶ, ἀδικῶ, λυποῦμαι, ἀδικοῦμαι, πωλοῦμαι, φιλοῦμαι.

Κλίσις συνηρημένων εις -εω -ώ
 'Ενεργητική φωνή

Χρόνοι	‘Οριστική	‘Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική	‘Απαρέμ- φτον	Μετοχή
‘Ενεστώς	πωλέω) πωλώω (πωλέεις) πωλῇς (πωλέει) πωλήῃ (πωλέοιεν) πωλώοιεν (πωλέετε) πωλήετε (πωλέουσι) πωλώοσι	νά (πωλέω) πωλώω » (πωλέης) πωλῇς » (πωλήῃ) πωλήῃ » (πωλώοιεν) πωλώοιεν » (πωλήετε) πωλήετε » (πωλέοσι) πωλώοσι	εἴθε νά πωλώω » » πωλῇς » » πωλήῃ » » πωλώοιεν » » πωλήετε » » πωλώοσι	— (πώλεε) πώλεε ἄς πωλήῃ — (πωλέετε) πωλήετε ἄς πωλώοσι	— (πωλέεν) πωλέεν πωλείν πωλοῦσα τὸ (πωλέον) πωλοῦν	ὁ (πωλέον) πωλῶν ἡ (πωλούσα) πωλοῦσα τὸ (πωλέον) πωλοῦν
Παρατα- τικός	(ἐπώλεον) ἐπώλωον, (ἐπωλέοιεν) ἐπωλώοιεν	(ἐπώλεες) ἐπώλεεις, (ἐπωλέετε) ἐπωλήετε	(ἐπώλεε) ἐπώλεει, (ἐπώλεον) ἐπώλωον.			
‘Αλλοι χρόνοι	Κατὰ τὰ βαρύνοντα, ἤτοι: ἐπώλησα, θά πωλώω, θά πωλήσω ἔχω πωλήσει, εἶχον πωλήσει, θά ἔχω πωλήσει.					

Παθητική φωνή

‘Ενεστώς	(πωλέομαι) πωλούμαι νά (πωλέεσαι) πωλήσαι (πωλέεται) πωλείται (πωλέομεθα) πωλώμεθα (πωλέεσθε) πωλήεσθε (πωλέονται) πωλούνται	πωλῶμαι νά (πωλήσαι) πωλήσαι (πωλήται) πωλήται (πωλεομεθα) πωλώμεθα (πωλήεσθε) πωλήεσθε (πωλούνται) πωλούνται	εἴθε νά πωλώμαι » » πωλήσαι » » πωλήται » » πωλώμεθα » πωλήεσθε » πωλώνται	(πωλέου) πωλού ἦ νά πωλήσαι ἄς πωλήται (πωλέεσθε) πωλείσθε ἦ νά πωλήσθε ἄς πωλώνται	ὁ (πωλεόμενος) πωλούμενος ἡ (πωλομένη) πωλομένη τὸ (πωλούμενον) πωλούμενον	
Παρατα- τικός	(ἐπωλεόμην) ἐπωλόομην, (ἐπωλεόμεθα) ἐπωλόομεθα	(ἐπωλέετο) ἐπωλεῖτο, (ἐπωλέεσθε) ἐπωλήεθε	(ἐπωλέετο) ἐπωλῶτο, (ἐπωλέοντο) ἐπωλόοντο.			
‘Αλλοι χρόνοι	Κατὰ τὰ βαρύνοντα, ἤτοι: ἐπωλήθη, θά πωλώωμαι, θά πωλήθῃ. ἔχω πωλήθῃ, εἶχον πωλήθῃ, θά ἔχω πωλήθῃ.					

Κατὰ τὸ πωλῶ κλίνονται τὰ: καλῶ, ποιῶ, προσπαθῶ, φιλονεκῶ, χορηγῶ, ἀδικῶ, ὠφελοῦμαι κ.ἀ.

Κλίσεις συνηρμένων εις -οω -ώ

Ένεργητική φωνή

Χρόνοι	Όριστική	Ύποτακτική	Ενκτική	Προστακτική	Απαρέμφατον	Μετοχή
Παρόντες	(πληρώω) πληρῶ	νᾶ (πληρόω) πληρῶ	εἶθε νᾶ πληρῶ	—	(πληρῶν) πληρῶν	
	(πληρῶεις) πληρῶεις	νᾶ (πληρόης) πληρῶεις	εἶθε νᾶ πληρῶεις	(πλήρῳε) πληρῶν		
	(πληρῶει) πληρῶει	νᾶ (πληρόῃ) πληρῶει	εἶθε νᾶ πληρῶει	ᾄς πληρῶι	ῆ (πληρούσα) πληρούσα	
	(πληρῶμεν) πληρῶμεν	νᾶ (πληρόωμεν) πληρῶμεν	εἶθε νᾶ πληρῶμεν	—	τὸ (πληρόν) πληρόν	
	(πληρῶτε) πληρῶτε	νᾶ (πληρόητε) πληρῶτε	εἶθε νᾶ πληρῶτε	(πληρῶτε) πληρῶτε		
	(πληρούσι) πληρούσι	νᾶ (πληρόουσι) πληρούσι	εἶθε νᾶ πληρούσι	ᾄς πληρῶσι		

Παρατατικός	(ἐπλήρουν) ἐπλήρουν, (ἐπληρόμεν) ἐπληρόμεν,		(ἐπλήρῳε) ἐπλήρῳε, (ἐπληρόον) ἐπληρόον
Ἄλλοι χρόνοι	Κατὰ τὰ βαρύνοντα, ἤτοι: ἐπλήρῳσα, θὰ πληρῶ, θὰ πληρῶσαι, ἔχω πληρῶσαι, εἶχον πληρῶσαι, θὰ ἔχω πληρῶσαι.		

Παθητική φωνή

Χρόνοι	΄Ο ρ ι σ τ ι κ ή	΄Υ ποτακτική	Ε ὁ κ τ ι κ ή	Π ρ ο σ τ α κ τ ι κ ή	΄Α παρ- ση- μα- τι- ον	Μ ε τ ο χ ή
Ε ν ε σ τ ι κ ῶ ς	(πληρόμααι) π λ η - ν ᾱ (πληρώμααι) ρ ο ὖ μ α ι	π λ η - ν ᾱ (πληρώμααι) π λ η ρ ῶ μ α ι	εἶθε ν ᾱ π λ η - ρ ῶ μ α ι	—	(πληρ- σθαι) π λ η ρ ο ὖ - σ θ α ι	ὁ (πληρούμενος) π λ η ρ ο ὖ μ ε - ν ο ς
	(πληρέσαι) π λ η - ν ᾱ (πληρήσαι) ρ ο ὖ σ α ι	π λ η - ν ᾱ (πληρήσαι) π λ η ρ ῶ σ α ι	εἶθε ν ᾱ π λ η - ρ ῶ σ α ι	(πληρού) π λ η ρ ο ὖ ἢ ν ᾱ π λ η ρ ῶ σ α ι	π λ η ρ ο ὖ - σ θ α ι	ἡ (πληροομένη) π λ η ρ ο ο ὖ μ ε - ν ῆ
	(πληρόνται) π λ η - ν ᾱ (πληρόνται) ρ ο ὖ τ α ι	π λ η - ν ᾱ (πληρόνται) π λ η ρ ῶ τ α ι	εἶθε ν ᾱ π λ η - ρ ῶ τ α ι	—	—	τὸ (πληρούμε- νον) π λ η - ρ ο ὖ μ ε ν ο ν
	(πληρούμεθα) π λ η - ν ᾱ (πληρούμεθα) ρ ο ὖ μ ε θ α	π λ η - ν ᾱ (πληρούμεθα) π λ η ρ ῶ μ ε θ α	εἶθε ν ᾱ π λ η - ρ ῶ μ ε θ α	—	—	—
	(πληρόσθε) π λ η - ν ᾱ (πληρόσθε) ρ ο ὖ σ θ ε	π λ η - ν ᾱ (πληρόσθε) π λ η ρ ῶ σ θ ε	εἶθε ν ᾱ π λ η - ρ ῶ σ θ ε	(πληρόσθε) π λ η - ρ ο ὖ σ θ ε	—	—
	(πληρόνται) π λ η - ν ᾱ (πληρόνται) ρ ο ὖ ν τ α ι	π λ η - ν ᾱ (πληρόνται) π λ η ρ ῶ ν τ α ι	εἶθε ν ᾱ π λ η - ρ ῶ ν τ α ι	—	—	—
Π α ρ α - τι κ ὸ ς	(ἐπληροῦμαι) ἐ π λ η ρ ο ὖ μ η ν , (ἐπληρούμεθα) ἐ π λ η ρ ο ὖ μ ε θ α ,	(ἐπληρέσο) ἐ π λ η ρ ο ὖ σ ο , (ἐπληρόσθε) ἐ π λ η ρ ο ὖ σ θ ε ,	(ἐπληρέσο) ἐ π λ η ρ ο ὖ σ ο , (ἐπληρόσθε) ἐ π λ η ρ ο ὖ σ θ ε ,	(ἐπληρέσο) ἐ π λ η ρ ο ὖ σ ο , (ἐπληρόσθε) ἐ π λ η ρ ο ὖ σ θ ε ,	(ἐπληρέσο) ἐ π λ η ρ ο ὖ σ ο , (ἐπληρόσθε) ἐ π λ η ρ ο ὖ σ θ ε ,	ἐ π λ η ρ ο ὖ τ ο , ἐ π λ η ρ ο ὖ ν τ ο
Δ ι λ ο ι κ ε ῖ ν ο ι	Κατὰ τὰ βαρύνοντα, ἤτοι: ἐ π λ η ρ ῶ θ η ν , θ ᾶ π λ η ρ ῶ μ α ι , θ ᾶ π λ η ρ ῶ θ ῶ , ἐ χ ῶ π λ η ρ ῶ θ ῆ , εἶ χ ο ν π λ η ρ ῶ θ ῆ , θ ᾶ π λ η ρ ῶ θ ῆ , Κατὰ τὸ πληρῶ κλίνονται τὰ: διορθῶ, βεβαίω, δηλώ, δουλῶ, σημειῶ, διορθῶ, μισθῶ, ἀξιῶ, φανερωῶ, μι- σοῦμαι, ὑποχρεοῦμαι κ.ά.	ἐ π λ η ρ ῶ θ η ν , θ ᾶ π λ η ρ ῶ μ α ι , θ ᾶ π λ η ρ ῶ θ ῶ , εἶ χ ο ν π λ η ρ ῶ θ ῆ , θ ᾶ π λ η ρ ῶ θ ῆ , Κατὰ τὸ πληρῶ κλίνονται τὰ: διορθῶ, βεβαίω, δηλώ, δουλῶ, σημειῶ, διορθῶ, μισθῶ, ἀξιῶ, φανερωῶ, μι- σοῦμαι, ὑποχρεοῦμαι κ.ά.	ἐ π λ η ρ ῶ θ η ν , θ ᾶ π λ η ρ ῶ μ α ι , θ ᾶ π λ η ρ ῶ θ ῶ , εἶ χ ο ν π λ η ρ ῶ θ ῆ , θ ᾶ π λ η ρ ῶ θ ῆ , Κατὰ τὸ πληρῶ κλίνονται τὰ: διορθῶ, βεβαίω, δηλώ, δουλῶ, σημειῶ, διορθῶ, μισθῶ, ἀξιῶ, φανερωῶ, μι- σοῦμαι, ὑποχρεοῦμαι κ.ά.	ἐ π λ η ρ ῶ θ η ν , θ ᾶ π λ η ρ ῶ μ α ι , θ ᾶ π λ η ρ ῶ θ ῶ , εἶ χ ο ν π λ η ρ ῶ θ ῆ , θ ᾶ π λ η ρ ῶ θ ῆ , Κατὰ τὸ πληρῶ κλίνονται τὰ: διορθῶ, βεβαίω, δηλώ, δουλῶ, σημειῶ, διορθῶ, μισθῶ, ἀξιῶ, φανερωῶ, μι- σοῦμαι, ὑποχρεοῦμαι κ.ά.	ἐ π λ η ρ ῶ θ η ν , θ ᾶ π λ η ρ ῶ μ α ι , θ ᾶ π λ η ρ ῶ θ ῶ , εἶ χ ο ν π λ η ρ ῶ θ ῆ , θ ᾶ π λ η ρ ῶ θ ῆ , Κατὰ τὸ πληρῶ κλίνονται τὰ: διορθῶ, βεβαίω, δηλώ, δουλῶ, σημειῶ, διορθῶ, μισθῶ, ἀξιῶ, φανερωῶ, μι- σοῦμαι, ὑποχρεοῦμαι κ.ά.	ἐ π λ η ρ ῶ θ η ν , θ ᾶ π λ η ρ ῶ μ α ι , θ ᾶ π λ η ρ ῶ θ ῶ , εἶ χ ο ν π λ η ρ ῶ θ ῆ , θ ᾶ π λ η ρ ῶ θ ῆ , Κατὰ τὸ πληρῶ κλίνονται τὰ: διορθῶ, βεβαίω, δηλώ, δουλῶ, σημειῶ, διορθῶ, μισθῶ, ἀξιῶ, φανερωῶ, μι- σοῦμαι, ὑποχρεοῦμαι κ.ά.

Παρατηρήσεις: 1. Ἡ συναίρεσις τοῦ χαρακτηῖρος ο μετα τῶν καταλήξεων γίνεται ὡς ἑξῆς:

τὸ ο + ε ἢ ο + ο ἢ ο + ο υ = ου· (δηλόετε) δηλοῦτε, (δηλόομεν) δηλοῦμεν, (δηλόουσα) δηλοῦσα.

τὸ ο + ει ἢ ο + η = οι· (δηλόει) δηλοῖ, νά (δηλόη) δηλοῖ.

τὸ ο + η ἢ ο + ω = ω· νά (δηλόητε) δηλῶτε, (δηλόω) δηλῶ.

Σημείωσις: Εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν τὰ εἰς -ω ρήματα τελειώνουν εἰς -ω ν ω: βεβαιῶ = βεβαίωνω, κληρῶ = κληρώνω, διορθῶ = διορθώνω.

* Ἀσκήσις

Νά κλίνης τὰ ρήματα: βεβαιῶ, δηλῶ, μισθοῦμαι καὶ ὑποχρεοῦμαι.

Συμφωνόληκτα

Τὰ συμφωνόληκτα ρήματα ἔχουν χαρακτηῖρα σύμφωνον καὶ ἀναλόγως αὐτοῦ διαίρουνται εἰς οὐρανισκοφωνόληκτα, χειλοφωνόληκτα, ὀδοντοφωνόληκτα, ὑγρόληκτα καὶ ἐνρινόληκτα. Κλίνονται ὅπως καὶ τὰ βαρύτονα φωνηεντόληκτα ἔχουν δηλ. τὰς αὐτάς καταλήξεις, μετὰ τὴν διαφορὰν, ὅτι ὁ χαρακτηῖρ των παθαίνει μερικὰς μεταβολὰς πρὸ τοῦ σ τῆς καταλήξεως.

Ταῦτα πλὴν τοῦ γνωστοῦ ἀόριστου εἰς -σα ἔχουν καὶ δεύτερον ἀόριστον ἐνεργητικὸν καὶ παθητικόν.

Παράδειγμα κλίσεως ἐνεργητικοῦ ἀόριστου β'

Ὁριστική	Ὑποτακτική	Εὐκτική	Προστακτική	Ἀπαρ.	Μετοχή
ἔλαβον	νὰ λάβω	εἴθε νὰ λάβω	—	λαβεῖν	ὁ λαβὼν ἡ λαβοῦσα τὸ λαβὼν
ἔλαβ-ες	» λάβῃς	» » λάβῃς	νὰ λάβῃς		
ἔλαβ-ε	» λάβῃ	» » λάβῃ	λάβε (ἢ λαβέ) ἄς λάβῃ		
ἔλαβ-ομεν	» λάβωμεν	» » λάβωμεν	—		
ἔλαβ-ετε	» λάβῃτε	» » λάβῃτε	νὰ λάβῃτε καὶ λάβετε		
ἔλαβ-ον	» λάβωσι	» » λάβωσι	ἄς λάβουν		

Παρατηρήσεις: 1. Ὁ ἀόριστος β' δὲν ἔχει σ καὶ σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ἀσθενὲς θέμα τοῦ ρήματος καὶ μετὰ τὰς καταλήξεις τοῦ παρατατικοῦ διὰ τὴν ὀριστικὴν καὶ τὰς καταλήξεις τοῦ ἐνεστώτος διὰ τὰς ἄλλας ἐγκλίσεις καὶ τοὺς ὀνομαστικούς τύπους.

Σημείωσις. Τὸ ἀσθενὲς θέμα εὐρίσκεται ἀπὸ τὸν στιγμιαίον μέλλοντα ἀφοῦ ἀφαιρέσωμεν τὴν κατάληξιν -ω ἢ -σω (π.χ. λαμβάνω, μέλλ. στιγμ. = θά λάβ-ω, ἀσθενὲς θ. λαβ-).

2. Τὸ β' πρόσ. τῆς προστ. τοῦ ἑνεργ. ἄορ. β' τονίζεται ἐπὶ τῆς παραληγουσῆς· π.χ. φάγε, μάθε, φύγε, φέρε· ἐξαιροῦνται καὶ τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγουσῆς οἱ τύποι: ἐλθέ, εἰπέ, εὐρέ, ἰδέ, λαβέ.

3. Τὸ ἀπαρέμφατον καὶ ἡ μετοχὴ τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγουσῆς· (τὸ λαβεῖν, ὁ λαβών).

Ὁρθογραφία: Ὁ ἄορ. β' τοῦ ρ. βλέπω εἶδον γράφεται μὲ εἰ εἰς τὴν ὀριστικὴν, εἰς δὲ τὰς ἄλλας ἐγκλίσεις μὲ ἰ. (νὰ ἴδω, ἰδεῖν, ὁ ἰδών).

*Άσκησις 153. Νὰ κλίνης εἰς τὴν Ὀρίστ. καὶ Ὑποτ. τοὺς παρακάτω ἄορ. β': ἦλθον, ἔφυγον, εἶδον, ἔμαθον, εἶπον, ἔτυχον.

*Άσκησις 154. Νὰ κλίνης τὰς μετοχὰς τῶν ἀνωτέρω ἁορίστων καὶ εἰς τὰ τρία γένη.

Παράδειγμα κλίσεως παθητικοῦ ἁορίστου β'

Ὀριστικὴ	Ὑποτακτικὴ	Εὐκτικὴ	Προστακτ.	Ἀπαρ.	Μετοχὴ
ἐτράφην	νὰ τραφῶ	εἴθε νὰ τραφῶ	—	τραφῆναι	ὁ τραφεῖς ἡτραφεῖσα τὸ τραφέν
ἐτράφης	» τραφῆς	» » τραφῆς	νὰ τραφῆς		
ἐτράφη	» τραφῇ	» » τραφῇ	ἄς τραφῇ (τράφηθι)		
ἐτράφημεν	» τραφῶμεν	» » τραφῶμεν	—		
ἐτράφητε	» τραφῆτε	» » τραφῆτε	νὰτραφῆτε (τραφῆτε)		
ἐτράφησαν	» τραφῶσι	» » τραφῶσι	ἄςτραφῶσι		

Παρατηρήσεις: 1. Ὁ παθητ. ἄορ. β' σχηματίζεται μὲ τὸ πρόσφυμα ἡ ἀντὶ τοῦ θη τοῦ α' ἄορ. (ἐλύθη ν—ἐτράφη ν).

2. Ὅσα ρήματα ἔχουν πρὸ τοῦ χαρακτηῖρος ε, εἰ, ἡ ἡ εἰς τὸν παθ. ἄορ. β' τὸ τρέπουν εἰς α' (τρέφομαι—ἐτράφην, σπείρομαι—ἐσπάρην, σήπομαι, ἐσάπην).

*Άσκησις 1η.

Νὰ σχηματίσης τὸ β' ἑνικ. καὶ β' πληθ. πρόσ. εἰς ὅλας τὰς ἐγκλίσεις τῶν ρημάτων: ἐπνίγην, ἐδάρην, ἐχάρην, ἀπηλλάγην, ἐφάνην, ἐβράχην, ἡρπάγην, ἐθίγην.

*Άσκησις 2α.

Νὰ κλίνης τὰς μεταχὰς τῶν ἀνωτέρω ρημάτων καὶ εἰς τὰ 3 πρόσωπα.

Παρατηρήσεις εἰς τὴν κλίσιν τῶν συμφωνολήκτων

1. Οὐρανισκοφωνολήκτα (μὲ χαρακτηῖρα κ.γ.χ.).
α) Ὁ χαρακτήρ κ. γ. χ πρὸ τοῦ σ τρέπεται εἰς ξ· (διώκω, θ. διωκ + σω = διωκσω = διώξω).

β) Τὸ κ πρὸ τοῦ θ τρέπεται εἰς χ· π.χ. διώκομαι, θ. διωκ + θῶ = διωχθῶ = διωχθῶ.

γ) Τὸ κ καὶ χ πρὸ τοῦ μ τρέπεται εἰς γ· π.χ. δῶκω, θ. διωκ-
+μενος=διωκμένος=διωγμένος.

2. Χειλόφων νόληκτα (μὲ χαρακτηριστ. π. β. φ.).

α) ὁ χαρακτήρ π. β. φ πρὸ τοῦ σ τρέπεται εἰς ψ· (γράφω, θ.
γράφ+σω=γράφσω=γράψω).

β) τὸ π καὶ τὸ β πρὸ τοῦ θ τρέπονται εἰς φ· π.χ. τρίβομαι,
θ. τριβ+θῶ=τριβθῶ=τριφθῶ.

γ) Τὰ χειλόφωνα π. β. φ πρὸ τοῦ μ ἀφομοιοῦνται· π.χ.
γράφομαι, θεμ. γραφ+μένος=γραφμένος=γραμμένος.

3. Ὀδοντόφων νόληκτα (μὲ χαρακτηριστ. τ. δ. θ.).

α) Ὁ χαρακτήρ τ. δ. θ πρὸ τοῦ σ ἀποβάλλεται· (πείθω, θ.
πείθ+σω=πείθσω=πείσω).

β) Ὁ ὀδοντόφωνος χαρακτήρ πρὸ τοῦ θ καὶ τοῦ μ τρέπεται
εἰς σ· π.χ. ψεύδομαι, θ. ψευδ+θῶ=ψευδθῶ=ψευσθῶ.

4. Ὑγρόληκτα καὶ ἐνρινόληκτα (μὲ χαρακτηριστ. ρ).

α) Τὰ εἰς -λ λω ρήματα εἰς μὲν τὸν ἐνεστ. καὶ παρατ. ἐνεργ.
καὶ παθητ. φωνῆς γράφονται μὲ δύο λλ (πλὴν τοῦ ὀφείλω
καὶ θέλω), εἰς δὲ τοὺς ἄλλους χρόνους μὲ ἓνα λ· π.χ. ἐνεστώς
βάλλω, παρατ. ἔβαλλον, ἄορ. β'. ἔβαλον, μετοχὴ
ὀβαλὼν.

β) Ὁ ἐνεργ. ἄορ. ὑγρολ. καὶ ἐνρινολ. ρημάτων ἀποβάλλει
τὸ σ τῆς καταλήξεως -σα καὶ ἐκτείνει τὸ πρὸ τοῦ χαρακτῆρος
φωνῆν ὡς ἐξῆς: τὸ ε εἰς εἰ (διανέμω-διένειμα), τὸ ἄ εἰς ᾱ καὶ
τὸ ὕ εἰς ὕ.

γ) Ὅσα ὑγρόληκτα ἔχουν θέμα μονοσύλλαβον καὶ
πρὸ τοῦ χαρακτῆρος των η ἢ ει τρέπουν αὐτὰ εἰς τὸν παθητ.
ἄορ. καὶ παρακ. εἰς α' π.χ. σπείρω-ἐσπάρην-ἐσπαρμένος.

δ) Ὁ παθητ. ἄορ. α' σχηματίζεται κανονικῶς: π.χ. ἐμιάνθην,
ἐμαράνθην κ.τ.λ., πλὴν τῶν κλίνω, πλύνω, τείνω
καὶ κρίνω, τῶν ὁποίων ὁ χαρακτήρ ν εἰς τὸν παθητ. ἄορ.
α' ἀποβάλλεται (ἐκλίθην, ἐκρίθην, ἐτάθην, ἐκρίθην).

ε) Εἰς τὴν μετοχὴν τοῦ παθητ. παρακειμένου τὸ ν ἀφομοιοῦ-
ται πρὸς τὸ μ τῆς καταλήξεως· π.χ. πλυν-μένος=πλυμένος.

Ἀσκήσις

Νὰ κλίνῃς τὰ ρήματα πλέκω, γράφω, ἐλπίζω, στέλλω καὶ κρίνω εἰς τὴν
ὀριστικὴν καὶ ὑποτακτικὴν ἐνεργ. καὶ παθητ. φωνῆς.

Ἀνώμαλα ρήματα

Μερικὰ ρήματα δὲν σχηματίζουν ὅλους τοὺς χρόνους ἀπὸ τὸ
θέμα τοῦ ἐνεστώτος, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλο θέμα· τὰ ρήματα αὐτὰ λέ-
γονται ἀνώμαλα. Τὰ συνηθέστερα ἀνώμαλα ρήματα εἶναι:

1. ἄγω, ἤγαγον, ἄγομαι, ἤχθην.
2. ἁμαρτάνω, ἡμάρτησα-ἡμαρτον.
3. ἀναγινώσκω, ἀνέγνωσα-ἀνέγνω.
4. ἀποθνήσκω, ἀπέθανον.
5. ἀπολλύω, ἀπώλεσα, ἀπόλλυμαι, ἀπωλέσθην.
6. αὖξάνω, ηὔξησα, ηὔξθην.
7. ἀφήνω, ἀφῆκα-ἀφησα, ἀφέθην.
8. ἀφικνούμαι, ἀφίχθην.
9. βαίνω, ἀνέβην.
10. βάλλω, ἔβαλον, ἐβλήθην (κατα)βεβλημένος.
11. βλέπω, εἶδον.
12. γηράσκω, ἐγήρασα.
13. γίνομαι, ἔγινα, γενόμενος.
14. δεικνύω, ἔδειξα.
15. δέομαι, ἐδεήθην.
16. δέρω, ἔδειρα.
17. δίδω, ἔδωκα, ἐδόθην.
18. δύναμαι, ἠδυνήθην.
19. ἔρχομαι, ἦλθον.
20. εὕρισκω, εὔρον.
21. ἔχω, ἔσχον, κατεσχέθην.
22. ζῶ, ἔζησα.
23. κάθημαι, ἐκάθισα.
24. καλῶ, ἐκάλεσα, ἐκλήθην.
25. κλαίω, ἔκλαυσα.
26. λαμβάνω, ἔλαβον, ἐλήφθην.
27. λέγω, εἶπον, ἐλέχθην, εἰρημένος.
28. λείπω, ἔλιπον, ἐλείφθην.
29. μανθάνω, ἔμαθον.
30. ὁμνύω, ὤμοσα.
31. πάσχω, ἔπαθον.
32. πηγαίνω, ἐπήγα.
33. πηγνύω, ἔπηξα, ἐπάγην.
34. πίνω, ἔπιον, κατεπόθην.
35. πλέκω, συνεπλάκην.
36. πλήττω, ἐπληξα, ἐξεπλάγην.
37. πνέω, ἐνεπνεύσθην.
38. ρηγνύω, ἐξερράγην.
39. ρωννύω, ἀνέρρωσα.
40. στέλλω, ἔστειλα, ἐστάλην.
41. σέβομαι, ἐσεβάσθην.
42. στρέφω, ἐστράφη, ἐστραμμένος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Μετοχαί

α) Ὅρισμός.

Οἱ ἥρωές μας

1. Οἱ στρατιῶται τρεχοντες καὶ πηδῶντες καταλαμβάνουν τὰς ἐχθρικὰς θέσεις καὶ στήνουν νικηταὶ τὴν σημαίαν.

2. Οἱ τραυματισθέντες μεταφέρονται εἰς τὸ πλησιέστερον χειρουργεῖον.

3. Εἰς τὰ νοσοκομεῖα οἱ ἥρωές μας νοσηλευόμενοι ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς ἀναλαμβάνουν ἐκ τῶν τραυμάτων.

4. Ἄς εἶναι αἰώνια ἡ μνήμη καὶ ἀθάνατος ἡ δόξα τῶν θυσιασθέντων διὰ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος!

Αἱ λέξεις τρέχοντες, πηδῶντες, τραυματισθέντες κ.τ.λ. εἶναι μετοχαί, διότι μετέχουν τῶν παρεπομένων τοῦ ἐπιθέτου καὶ τοῦ ρήματος.

Αἱ μετοχαί εἶναι ρηματικά ἐπίθετα, τὰ ὅποια ὅμως δηλοῦν συγχρόνως διάθεσιν καὶ χρόνον: γράφων, γράφουσα, γράφον, γραφόμενος, γραφομένη, γραφόμενον-γράψας, γράψασα, γράψαν-γραφείς, γραφεῖσα, γραφέν.

β) Κλίσις μετοχῶν.

Ὅλοι αἱ μετοχαί εἶναι τρικατάληκτοι καὶ (ὅπως τῶν τρικατάληκτων ἐπιθέτων) τὸ μὲν θηλυκὸν των κλίνεται πάντοτε κατὰ τὴν πρώτην κλίσιν, τὸ δὲ ἀρσενικὸν καὶ τὸ οὐδέτερον, ἄλλων μὲν κατὰ τὴν δευτέραν, ἄλλων δὲ κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν.

Αἱ δευτερόκλιτοι μετοχαί λήγουν ὅλοι εἰς -μένος, -μένη, -μένον, π.χ. γραφόμενος, γραφομένη, γραφόμενον.

Αἱ τριτόκλιτοι μετοχαὶ ἔχουν τὰς ἐξῆς καταλήξεις:
ἄρσ. θηλ. οὐδ.

1. -ας, -ᾱσᾶ, -αν: ὁ λούσας, ἡ λούσασα, τὸ λοῦσαν.
οἱ λούσαντες, αἱ λούσασαι, τὰ λούσαντα
(τοῖς λούσασι κ.τ.λ.)
2. -εῖς, -εῖσα, -έν: ὁ λυθεῖς, ἡ λυθεῖσα, τὸ λυθέν.
τοῦ λυθέντος, τῆς λυθείσης, ὦ λυθεῖς, ὦ
λυθεῖσα, ὦ λυθέν.
οἱ λυθέντες, αἱ λυθεῖσαι, τὰ λυθέντα, (τοῖς
λυθεῖσι) κλπ.
3. -ων, -ουσα, -ον: ὁ τρέχων, ἡ τρέχουσα, τὸ τρέχον
τοῦ τρέχοντος, τῆς τρεχούσης, τοῦ τρέ-
χοντος
τῶ τρέχοντι, τῇ τρεχούσῃ, τῶ τρέχοντι κλ.
οἱ τρέχοντες, αἱ τρέχουσαι, τὰ τρέχοντα
(τοῖς τρέχουσι) κλπ.
4. -ῶν, -ῶσα, -ῶν: ὁ ἀγαπῶν, ἡ ἀγαπῶσα, τὸ ἀγαπῶν,
τοῦ ἀγαπῶντος, τῆς ἀγαπώσης, τοῦ
ἀγαπῶντος,
τῶ ἀγαπῶντι, τῇ ἀγαπώσῃ, τῶ ἀγα-
πῶντι κλπ.
οἱ ἀγαπῶντες, αἱ ἀγαπῶσαι, τὰ ἀγα-
πῶντα (τοῖς ἀγαπῶσι) κλπ.
5. -ῶν, -οῦσα, -οῦν: ὁ δηλῶν, ἡ δηλοῦσα, τὸ δηλοῦν,
τοῦ δηλοῦντος, τῆς δηλούσης, τοῦ δη-
λοῦντος (τῶ δηλοῦντι) κλπ.
οἱ δηλοῦντες, αἱ δηλοῦσαι, τὰ δηλοῦντα
(τοῖς δηλοῦσι κλπ.)
6. -ώς, -υῖα, -ός: ὁ λελυκώς, ἡ λελυκυῖα, τὸ λελυκός,
τοῦ λελυκότος, τῆς λελυκυίας, τοῦ λελυ-
κότος,
τῶ λελυκότι, τῇ λελυκυῖᾳ, τῶ λελυκότι,
τὸν λελυκότα, τὴν λελυκυῖαν, τὸ λελυκός
ὦ λελυκώς, ὦ λελυκυῖα, ὦ λελυκός.
οἱ λελυκότες, αἱ λελυκυῖαι, τὰ λελυκότα
τῶν λελυκότων, τῶν λελεκυῖων, τῶν
λελυκότων,
τοῖς λελυκόσι, ταῖς λελυκυῖαις, τοῖς
λελυκόσι κλπ.

Παρατήρησις: Ἡ ἐνικὴ κλητικὴ τοῦ ἄρσενικοῦ, τοῦ
θηλυκοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου τῶν τριτοκλίτων μετοχῶν εἶναι
πάντοτε ὁμοία μὲ τὴν ὀνομαστικὴν· π.χ.

ὁ γράψας-ὦ γράψας· ὁ λυθεῖς-ὦ λυθεῖς· ὁ δηλῶν-ὦ δηλῶν
κ.τ.λ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

*Ακλιτα μέρη τοῦ λόγου

α' Προθέσεις

«Ὁ ἐπιμελητὴς ἔρχεται εἰς τὸ σχολεῖον πρὸ τῶν συμμαθητῶν του· μένει ἐν τῇ τάξει κατὰ τὰ διαλείμματα καὶ ἐξέρχεται ἀπὸ αὐτὴν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ὄλων».

Αἱ ἀκλιτοὶ λέξεις εἰς πρό, ἐν, κατὰ, ἀπό, μετά, καὶ ἄλλαι, αἱ ὁποῖαι τίθενται πρὶν ἀπὸ τὰ κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου, ὀνομάζονται προθέσεις.

Αἱ προθέσεις εἶναι 18 αἱ ἑξῆς: ἐν, εἰς, ἐκ (ἐξ), σύν, πρὸς, πρό, ἀνά, κατὰ, διὰ, μετά, (μέ), παρὰ, ἀντί, ἀμφί, ἐπί, περί, ἀπό, ὑπό, ὑπέρ. Αὗται ὀνομάζονται κύριαι προθέσεις. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχουν καὶ αἱ λεγόμεναι καταχρηστικαί: ἄνευ, χάριν, ἄχρι, μέχρι, πλήν, ἔνεκα, ἔνεκεν.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα ἡ πρόθεσις εἰς προσδιορίζει τὸ ποῦ ἔρχεται ὁ ἐπιμελητὴς, ἡ πρόθεσις ἐν προσδιορίζει τὸ ποῦ μένει κ.τ.λ. Αἱ προθέσεις χρησιμοποιοῦνται νὰ προσδιορίζουν λέξεις. Εἶναι προσδιορισμοί· οἱ προσδιορισμοὶ αὗτοὶ ποῦ γίνονται μὲ προθέσεις ὀνομάζονται ἐμπρόθετοι προσδιορισμοί.

*Άσκησις 1η.

Γράψε τὰς προθέσεις ποῦ θὰ συναντήσης εἰς τὸ σημερινόν σου μάθημα.

*Άσκησις 2α.

Μάθε τὰς προθέσεις κυρίας καὶ καταχρηστικὰς.

Σημείωσις. Αἱ προθέσεις ἐν, εἰς, ἐξ, προφερόμεναι ἔχουν τὸν ἴδιον ἤχον μὲ τὰ ἀριθμητικά: ἐν, εἰς, ἐξ. Διαφέρουν ὁμως, διότι αἱ μὲν προθέσεις εἶναι ἄτονοι καὶ μὲ ψιλὴν, ἐνῷ τὰ ἀριθμητικά τονίζονται καὶ δέχονται δασεῖαν.

Παρατήρησις:

συμμαθητῶν	=συν + μαθητῶν
ἐξέρχεται	=ἐξ + ἔρχεται.

1. Παρατηροῦμεν ὅτι αἱ προθέσεις εἶναι ἡνωμέναι μὲ ἄλλας λέξεις καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰς ἀποτελοῦν λέξεις συνθέτους.

Ὅταν εἶναι χωριστὰ ἀπὸ τὰς λέξεις πᾶσχουν συνήθως ἑκθλιψιν, ὅπως ἐμάθομεν, ἐκτὸς τῆς πρὸ καὶ περὶ (κατ' ἔτος, δι' ἐμὲ κ.τ.λ.).

2. Ἡ πρόθεσις ἐκ ὅταν ἀκολουθῇ φωνῆν γίνεται ἐξ· π.χ. ἐκ Πατρῶν, (ἐκ) ἐξ Ἀθηνῶν, ἐκ + ἔρχομαι = ἐξέρχομαι.

Τὸ ν τῶν προθέσεων ἐν καὶ σύν, ὅταν ἐνώνωνται μὲ ἄλλας λέξεις, παθαίνει τὰς ἑξῆς μεταβολάς:

α) πρὸ τοῦ μ καὶ τῶν ὑγρῶν λ, ρ ἀφομοιοῦται με-
αὐτά:

συν+μαθητής =συμμαθητής, συμμαχία, ἔμμεσος.

συν+λαμβάνω =συλλάμβάνω, σύλλογος.

συν+ράπτω =συρράπτω, συρροή.

β) πρὸ τῶν οὐρανισκοφώνων κ, γ, χ καὶ τοῦ ξ μεταβά-
λονται εἰς γ:

συν+κάτοικος =συγκάτοικος, ἐν+καιρῶ =ἐγκαίρως

συν+γενής =συγγενής, ἐν+γάμος =ἐγγαμος

συν+χαίρω =συγχαίρω, ἐν+χειρίζω =ἐγχειρίζω.

γ) πρὸ τῶν χειλοφώνων π,β,φ καὶ τοῦ ψ μεταβάλλε-
ται εἰς μ:

συν+πάσχω =συμπάσχω, ἐν+ποδίζω =ἐμποδίζω.

συν+βίωσις =συμβίωσις, ἐν+βλήμα =ἐμβλημα.

συν+φοιτῶ =συμφοιτῶ, ἐν+φυτὸν =ἐμφυτον.

συν+ψάλλω =συμψάλλω.

δ) Τὸ ν τῆς προθέσεως σὺν πρὸ τοῦ σ ἀφομοιοῦται
μεαὐτό, ἂν ἀκολουθῇ φωνήεν: συν+σίτιον=σσίτιον.
"Αν ὁμως μετὰ τὸ σ ἀκολουθῇ ἄλλο σύμφωνον, τὸ ν ἀπο-
βάλλεται:

συν+σπουδαστής=σσπουδαστής, συστρατιώτης.

ε) Τὸ ν τῆς προθέσεως σὺν πρὸ τοῦ ζ ἀποβάλλεται:
συν+ζήτησις=σζήτησις.

στ) Τὸ ν τῆς προθέσεως ἐν πρὸ τοῦ ρ καὶ ζ μένει ἀμετάβλητον.
ἐνρινόληκτα, ἐνζυμα, ἐνσκήπτω.

*Ασκησις 3η.

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα 10 λέξεις συνθέτους με προθέσεις.

*Ασκησις 4η.

"Ενωσε εἰς συνθέτους λέξεις τὰς ἑξῆς:

σύν-φέρων, ἐν-γραφαί, σύν-λήψις, σύν-σωρευτής, σύν-σκευή, σύν-ζυ-
γός, σύν-χωρῶ, ἀνά-λαμβάνω, περί-ἐρχομαι, διά-ἐρχομαι, ἀνά-ἐρχομαι,
σύν-λογίζομαι, σύν-βαίνει, σύν-γραφεύς.

*Ασκησις 5η.

Χώρισε εἰς τὰ μέρη των τὰς ἑξῆς λέξεις:

Συγγενής, συμμαθητής, συγχώρησις, σύγκλησις, σύσκεψις, συμβουλή-
ἐμπορος, συμπολίτης, ἐπάνοδος, σύνοδος, ἔξοδος, πάροδος, καταδιώκω,
ἐμμισθός, ὑποθέτω, ἐπάνοδος, ὑφήλιος, παραλαβή, ὑφυπουργός, ἀνακατά-
ληψις, συμπατριώτης, ἐγγραφή.

Γύμνασμα

Τόνισε καὶ πνευμάτισε τὰς ἑξῆς λέξεις τοῦ παρακάτω γυμνάσματος:

«Εἰς τὸ σχολεῖον ἦλθεν σημερινὸν εἰς Ἀμερικανὸν φιλέλλην. Τὸν υπεδεχθημεν
οἱ με ζητωκραυγας. Τὸν προσεφερην εἰς μαθητῆς ἐξ ἀνθοδεσματος ἐκ μερους
των ἐξ τάξεων. Εἰκείνος μας ηυχαιστησεν εἰς τὴν Ἑλληνικην.

Ο ξενος μας παρεμεινεν εν τῷ σχολειῷ εν απογευμα ολοκληρον και εφυγεν εξ αυτου ενθουσιασμενος».

β' Ἐπιρρήματα

«Χθές ὁ πατήρ μου μετέβη ἀεροπορικῶς εἰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ ἔμεινεν ὀλίγον καὶ ἐπέστρεψεν αὐτὴν ἡμερὸν ἐνταῦθα».

Αἱ λέξεις χθές καὶ ἀεροπορικῶς προσδιορίζουν τὸ ρῆμα μετέβη καὶ φανερώνουν τὸ πότε καὶ πῶς μετέβη.

Αἱ λέξεις ἐκεῖ καὶ ὀλίγον προσδιορίζουν τὸ ἔμεινεν καὶ φανερώνουν τὸ ποῦ καὶ πόσον ἔμεινεν.

Ἐπίσης καὶ αἱ λέξεις αὐτὴν ἡμερὸν καὶ ἐνταῦθα προσδιορίζουν τὸ ἐπέστρεψεν καὶ φανερώνουν τὸ πότε καὶ ποῦ ἐπέστρεψεν.

Αἱ ἄκλιτοι λέξεις, αἱ ὁποῖαι προσδιορίζουν συνήθως τὰ ρήματα ὀνομάζονται ἐπιρρήματα.

Προσδιορίζουν τὸ πότε;—χρόνον, τὸ ποῦ;—τόπον, τὸ πῶς;—τρόπον καὶ τὸ πόσον;—ποσόν. Εἶναι ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοί.

Εἶναι λοιπὸν κατὰ τὴν σημασίαν των τὰ ἐπιρρήματα:

1. Τοπικά: καὶ φανερώνουν τόπον: ἄνω, κάτω, ἔξω, ἔσω, ἐντός, ἐδῶ, ἐκεῖ, ἔμπροσθεν, ἐνταῦθα, ἀντικρὺ, πανταχοῦ, οὐδαμοῦ, μακράν, πλησίον, κ.τ.λ.

2. Χρονικά: καὶ φανερώνουν χρόνον: χθές, σήμερον, αὔριον, τώρα, νῦν, αὐθημερόν, πρωτῆ, βράδυ, ἀργά, ἐνωρίς, ἐφέτος, πότε, τότε, ποτέ, ἄλλοτε, οὐδέποτε κ.τ.λ.

3. Τροπικά: καὶ φανερώνουν τρόπον: οὕτω—οὕτως, καλῶς, κακῶς, ἄκριβῶς, εὐλαβῶς, εὐχαρίστως, ματαίως, βαθμηδόν, ἑλληνιστί, ὀριστα, ὥραϊα.

4. Ποσοτικά: καὶ φανερώνουν ποσόν: πολὺ, ὀλίγον, λίαν, τόσον, ὅσον, ἐπίσης, ἅπαξ, δῖς, τετράκις, σφόδρα κ.τ.λ.

5. Βεβαιωτικὰ ἢ ἀρνητικὰ: ναί, μάλιστα, ὄχι, οὐ, μή, οὐδόλως, οὐδαμῶς, ποσῶς, τάχα, δῆθεν, ἴσως, εἴθε (εὐκτικόν—εὐχή) κ.τ.λ.

εὐχάριστος—εὐχαρίστως, δίκαιος—δικαίως
καλὸς—καλῶς, κακὸς—κακῶς.

Παρατήρησις: Τὰ ἐπιρρήματα ποὺ τελειώνουν σέ—ω γράφονται μὲ ὦ καὶ τονιζόμενα ἐπὶ τῆς ληγούσης περὶ σπῶνται.

Διαφέρουν δὲ ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα ἐπίθετα, ποὺ ἔχουν τὴν ἰδίαν προφοράν.

Σημείωσις: Τὰ ἐπιρρήματα ποὺ τελειώνουν εἰς —ως εἰς τὴν δημοτικὴν ἔχουν κατὰληξιν —α (καλῶς—καλά, προθύμως—πρόθυμα).

Ἀσκησης

Γράψε τὰ ἐπιρρήματα ποὺ ἔχει τὸ σημερινόν σου μάθημα καὶ χάρισε αὐτὰ εἰς ὁμάδας κατὰ τὴν σημασίαν των.

Γύμνασμα

Συμπλήρωσε τὴν — μὲ τὸ κατάλληλον ἐπίρρημα εἰς τὸ ἐκλούθον γύμνασμα:

«Ὁ καλὸς μαθητὴς μελετᾷ—τὰ μαθήματά του. Γράφει καὶ μελετᾷ—. Μεταβαίνει—εἰς τὸ σχολεῖον καὶ διὰ τοῦτο ἐπαινεῖται—ἀπὸ τοὺς διδασκάλους του. Ὡ—θὰ ἤθελε ὁ καθένας νὰ ᾔτο ὥσάν αὐτόν!».

Ἐργασία

Προσπάθησε νὰ σημειώνης εἰς ἰδιαιτέραν σελίδα τοῦ τετραδίου σου ὅσα ἐπιρρήματα συναντῇς, ποὺ προφέρονται ὥσάν τὰ ἀντίστοιχα ἐπίθετα. Πολὺ θὰ ὠφεληθῇς.

Υπόδειγμα: καλὸς—καλῶς
δίκαιος—δικαίως, κ.τ.λ.

γ' Σύνδεσμοι

«Ὁ Πέτρος καὶ ἡ Ἑλένη εἶναι δύο πτωχὰ παιδιά. Φοροῦν μὲν φορέματα πτωχικά, ἀλλ' εἶναι πάντοτε καθαρὰ, διότι ἡ καλὴ των μήτηρ πάντοτε φροντίζει, νὰ εἶναι τακτοποιημένα.

Ἡ λέξις καὶ συνδέει τὰς λέξεις Πέτρος—Ἑλένη· ἐπίσης αἱ λέξεις μὲν, ἀλλὰ συνδέουν τὰς προτάσεις φοροῦν φορέματα πτωχικά—εἶναι καθαρὰ. Τὸ ἴδιον καὶ αἱ λέξεις διότι, νὰ συνδέουν πρτάσεις. Αἱ λέξεις αὗται ὀνομάζονται σύνδεσμοι.

Ὡστε: σύνδεσμοι εἶναι αἱ ἄκλιτοι λέξεις, ποὺ συνδέουν λέξεις ἢ προτάσεις μεγάλῳ τῶν.

Οἱ σύνδεσμοι κατὰ τὴν σημασίαν των εἶναι:

- 1) **συμπλεκτικοί**: καί, οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ.
- 2) **διαζευκτικοί**: ἢ, εἴτε.
- 3) **ἀντιθετικοί**: μέν, δέ, ἀλλά, ὅμως, καίτοι, ἂν καί, ἐνῶ, ἄλλως, εἰδεμή, ἐν τούτοις, οὐχ ἦττον, μολονότι, ὄχι μόνον—ἀλλὰ καί.
- 4) **συνπερασματικοί**: ἄρα, λοιπόν, ἐπομένως, ὥστε—διό, ὅθεν.
- 5) **διασαφητικοί**: δηλαδή, ἦτοι, τουτέστι.
- 6) **εἰδικοί**: ὅτι, ὥς.
- 7) **χρονικοί**: ὅτε, ὁπότε, ὅταν, ὁπότεαν, ὁσάκις, ἀφοῦ, ἀφότου, ἐνόσω, ἐφόσον, ἄμα, εὐθύς—ὥς, μόλις, μέχρις ὅτου, ἕως ὅτου, πρὶν ἢ, πρὶν νά, προτοῦ νά.
- 8) **αἰτιολογικοί**: ἐπειδή, διότι, καθόσον, καθότι.
- 9) **τελικοί**: ἵνα, νά, ὅπως=διὰ νά, νά=διὰ νά.
- 10) **ὑποθετικοί**: ἐάν, ἂν.
- 11) **ἐνδoιαστικοί**: μή, μήπως.

Παρατηρήσεις: 1η Οἱ σύνδεσμοι οὔτε, μήτε,

εἶτε, ὦστε, ἦτοι, δέχονται ὀξεῖαν, διότι εἶναι σύνθετοι λέξεις.

2α. Ὁ σύνδεσμος ἀλλὰ εἰς τὸ παράδειγμά μας ἔχει πάθει ἐκθλίψιν· ὁμοίως ἐκθλίβονται οἱ οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ.

*Ασκησις 1η

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα τοὺς συνδέσμους.

*Ασκησις 2α.

Μάθε τοὺς συνδέσμους νὰ τοὺς διακρίνης κατ' εἶδος καὶ νὰ τοὺς γράφης.

Γύμνασμα.

Σημείωσε χωριστὰ τὰ ἐπιρρήματα καὶ τοὺς συνδέσμους τοῦ ἐπομένου γυνάσματος, ἀφοῦ ἀντιληφθῇς τὴν σημασίαν καὶ διαφορὰν τοῦ καθενός: «Οἱ Ἕλληνες ἂν καὶ ἐπολέμησαν μὲ ἡρώισμόν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κων)πόλεως, ὁμως ἡ Κων)πολις ἔπεσε. Ὑπεδουλώθη εὐθύς καὶ ὁλόκληρος ἡ Βυζ. αὐτοκρατορία, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ διαφοροτικά. Ἐὰν βεβαίως οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν τόσον κουρασμένοι ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς πολέμους, δὲν θὰ ἐνικῶντο ἀσφαλῶς.

Μήπως ὁμως ἔχασαν τὸν ἐθνισμόν των; Οὔτε αὐτὸν ἔχασαν οὔτε καὶ τὴν θρησκείαν των. Δηλαδή ἔμειναν Ἕλληνες μέχρις οὗτο ἐπέτρεπεν ὁ Κύριος πάλιν νὰ ἐλευθερωθῶν.

δ' Ἐπιφωνήματα

—Πωπώ! πόσον ὑψηλόσωμοι εἶναι οἱ ξένοι!

—Εἶθε (μακάρι) νὰ νικήσουν οἱ ἀθληταὶ μας!

—Ζήτω! Ζήτω! πρῶτοι ἦλθαν οἱ Ἕλληνες!

Ἡ λέξις πωπώ! φανερώνει θαυμασμόν· ἡ λέξις εἶθε εὐχὴν καὶ ἡ λέξις ζήτω! ἐνθουσιασμόν. Συνοδεύονται μὲ μίαν ἰδιαιτέραν ἐκφρασιν τῆς φωνῆς· ὀνομάζονται δὲ ἐπιφωνήματα.

Ἐπιφωνήματα εἶναι αἱ ἄκλιτοι λέξεις, μὲ τὰς ὁποίας ἐκφράζομεν θαυμασμόν, λύπην, χαράν, ὀργήν, ἀγανάκτησιν, ἐνθουσιασμόν, ἐπιδοκιμασίαν ἢ ἀποδοκιμασίαν κ.τ.λ.

Τὰ κυριώτερα ἐπιφωνήματα εἶναι:

1) Θαυμαστικά: ἄ! ὦ! πωπώ!

2) Γελαστικά: χά, χά, χά!

3) Ἐνθουσιαστικά: εὔγε! ζήτω!

4) Εὐχητικά: εἶθε! εἶθε νά!

5) Πόνου: ἄχ! ὦχ!

6) Οἴκτου καὶ φόβου: φεῦ! οἴμοι! οὐαί! ἀλλοίμονον!

7) Κλητικά: ὦ! ἔ!

Παρατήρησις. Μετὰ τὰ ἐπιφωνήματα θέτομεν θαυμαστικόν.

*Ασκησις

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα ὅσα ἐπιφωνήματα ἔχει.

Ἐργασία

Ἐτοίμασε φράσεις μὲ ἐν ἐπιφώνημα ἀπὸ κάθε εἶδος.

Γραμματική Καθαρευούσης, Λ. Γαβαῶ—Δ. Κλειδᾶ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει ἱστορίαν τριῶν χιλιάδων χρόνων. Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἡ γλῶσσα μας δὲν ἐχρησιμοποίησε πάντοτε τὰς ἰδίας λέξεις. Ἄλλαι ἔπαυσαν νὰ χρησιμοποιῶνται, ἄλλαι ἥλλαξαν μορφήν, ἄλλαι συνεπληρώθησαν με ἀρχαιοτέρας λέξεις ἢ με λέξεις ἄλλων γλωσσῶν.

Λόγῳ τῶν πολλαπλῶν σχέσεων τῶν Ἑλλήνων με ἄλλους λαοὺς εἰσῆλθον εἰς τὴν γλῶσσαν μας λέξεις ξενικαὶ ἤτοι: αἰγυπτιακαί, φοινικικαί, περσικαί, ἑβραϊκαί, λατινικαί, ἰταλικάι, τουρκικαί, ἀραβικαί, γαλλικαί, ἀγγλικάι, γερμανικαί κ.ἄ.

Ἄλλ' ἡ γλῶσσα μας δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὰς λέξεις, ποὺ ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἢ ἐδανείσθη ἀπὸ ξένας γλώσσας. Ἐπλάσε νέας λέξεις, με βάσιν τὰς ἀρχαίας καὶ ξένας καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐπλουτίσθη ἀκόμη περισσότερον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Σχηματισμὸς τῶν λέξεων

1. Πολλαὶ λέξεις σχηματίζονται ἀπὸ μίαν ρίζαν δηλ. ἀπὸ ἓνα ἀρχικὸν θέμα, με τὴν προσθήκην καταλήξεων. Αἱ λέξεις, αἱ ὁποῖαι σχηματίζονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, λέγονται ριζικαί, πρωτότυποι ἢ καὶ ἀπλαῖ λέξεις. Π.χ. γράφ + ω = γράφω, πόλι + ς = πόλις.

2. Ἄλλαι λέξεις σχηματίζονται ἀπὸ ἄλλας λέξεις με τὴν προσθήκην καταλήξεων. Αἱ λέξεις αὗται λέγονται παράγωγοι καὶ ὁ τρόπος με τὸν ὁποῖον σχηματίζονται λέγεται παραγωγή. Αἱ καταλήξεις ποὺ χρησιμοποιοῦνται λέγονται παραγωγικαὶ καταλήξεις. Π.χ. (φύσις)—φυσικὸς—φυσικότης (ἵππος)—ἵπποτης—ἵπποτικός (ὄπλον)—ὀπλίτης—ὀπλίζω κ.τ.λ.

3. Ἄλλαι πάλιν λέξεις σχηματίζονται με τὴν ἔνωσιν δύο ἄλλων. Τότε ἡ λέξις ποὺ παράγεται ἀπὸ τὰς δύο ἄλλας λέγεται σύνθετος λέξις, αἱ δὲ δύο λέξεις ἀπὸ τὰς ὁποίας παράγεται λέγονται συνθετικὰ μέρη. Ἡ πρώτη ἀπὸ αὐτὰς λέγεται πρῶτον συνθετικόν, ἡ δὲ δευτέρα δεύτερον

συνθετικόν. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς παραγωγῆς λέξεων λέγεται σύνθεσις. Π.χ. (μῦθος+γράφω) μυθογράφος, (ἵππος+δρόμος) ἵππόδρομος.

Ὡστε παραγωγή μὲν εἶναι ὁ σχηματισμὸς λέξεως ἀπὸ μίαν ἄλλην λέξιν, οὐνθεσις δὲ ὁ σχηματισμὸς λέξεως ἐκ δύο ἄλλων λέξεων.

Ὅταν μία λέξις παράγεται ἀπὸ ἄλλην σύνθετον λέξιν λέγεται παρὰ σύνθετος. Π.χ. ἀπὸ τὴν σύνθετον λέξιν ἐμπορορράπττης παράγεται ἡ λέξις ἐμπορορραφεῖον ἢ ὁποῖα λέγεται παρὰ σύνθετος.

Σ η μ. 1. Μία καὶ ἡ αὐτὴ λέξις μέσα εἰς μίαν σειρὰν συγγενῶν λέξεων με αὐτὴν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι παράγωγος μὲν ὡς πρὸς τὴν προηγουμένην, π ρ ω τ ό τ υ π ο ς δὲ ὡς πρὸς τὴν ἐπομένην· π.χ. εἰς τὴν σειρὰν τῶν συγγενῶν λέξεων χορὸς, χορεύω, χορευτὴς, χορευτικός, ἡ λέξις χορεύω εἶναι παράγωγος τῆς λέξεως χορὸς καὶ πρωτότυπος τῆς λέξεως χορευτὴς.

Σ η μ. 2. Κατὰ τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν σύνθεσιν κανονικῶς λαμβάνονται τὰ θέματα τῶν λέξεων καὶ ὅχι ὁλόκληροι αἱ λέξεις. Π.χ. (πόλι-ς) πολίτης, (γίγας, γίγαντ-ος) γιγάντιος, (στήχος, γράφ-ω) στιχογράφος.

Ἀλλαι τέλος λέξεις δὲν σχηματίζονται οὔτε ἀπὸ ρίζας, οὔτε ἀπὸ ἄλλας λέξεις, ἀλλὰ ἀπὸ φωνῶν ζώων ἢ τοὺς φυσικοὺς ἤχους τῶν πραγμάτων. Π.χ. βελάζω (ἀπὸ τὸ βε...βε τοῦ προβάτου), παφλάζω (ἀπὸ τὸν ἤχον τοῦ νεροῦ πλάφ), γαβ-γίζω (ἀπὸ τὸ γαβ τοῦ σκύλου) κ.τ.λ.

α) Παραγωγή

Κατὰ τὴν παραγωγὴν τὰ θέματα τῶν πρωτοτύπων λέξεων σπανίως μένουں ἀμετάβλητα· συνήθως ἀποβάλλουν ἓνα ἢ περισσότερους φθόγγους ἐκ τῶν τελευταίων ἢ τρέπουν τὸ θεματικὸν φωνῆεν εἰς ἄλλο ἢ τέλος πᾶσχουν ἄλλας μεταβολάς.

1. Παράγωγα ρήματα

Ρήματα παράγονται ἀπὸ ὀνόματα (οὐσιαστικὰ ἢ ἐπίθετα) καὶ ἀπὸ ἐπιρρήματα ἢ ἐπιφωνήματα. Ἡ σημασία τῶν παραγομένων ρημάτων εἶναι ποικίλη, ἀναλόγως τῆς σημασίας τοῦ πρωτοτύπου καὶ τῆς καταλήξεως πού προστίθεται.

α) Ρήματα παράγωγα ἀπὸ ὀνόματα: Τὰ ρήματα πού παράγονται ἀπὸ ὀνόματα (οὐσιαστικὰ—ἐπίθετα) λέγονται παρώνυμα καὶ ἔχουν τὰς καταλήξεις:

- 1) -αω-ῶ: τόλμη=τολμάω-ῶ, νίκη=νικάω-ῶ.
- 2) -εω-ῶ: φίλος=φιλέω-ῶ, πόθος=ποθέω-ῶ.
- 3) -οω-ῶ: ἄξιος=ἀξιόω-ῶ, μισθός=μισθόω-ῶ.
- 4) -εύω: βασιλεὺς=βασιλεύω, ταμίας=ταμιεύω, θρίαμβος=θριαμβεύω.

- 5) —σσω: φύλαξ=φυλάσσω.
 6) —άζω: ἐμβόλιον=ἐμβολιάζω, ἐμπόδιον=ἐμποδίζω.
 7) —λλω: ἄγγελος=ἀγγέλλω.
 8) —αίνω: ποιμὴν=ποιμαίνω.
 9) —αίρω: καθαρὸς=καθαίρω.
 10) —ύνω: εὐκολος=εὐκολύνω.
 11) —σκω: γῆρας=γηράσκω.

β) Ρήματα παράγωγα ἀπὸ ἐπιρρήματα ἢ ἐπιφωνήματα: Εἶναι αὐτὰ τὰ ρήματα ἐλάχιστα μὲ καταλήξεις -ζω καὶ -ίζω.

συχνά=συχνάζω, ἀλαλά=ἀλαλάζω.
 ἐγγύς=ἐγγίζω, χαίρετε=χαιρετίζω.

*Ασκησις

Νὰ σχηματίσῃς ρήματα ἀπὸ τὰς παρακάτω λέξεις: ἀγωνία, πένθος, θεμέλιον, ἀνθρακεύς, χάραξ, ἀγορά, φόβος, λευκός, ταχύς, παχύς, ἀντικρύ, χωρίς.

2. Παράγωγα οὐσιαστικά

Οὐσιαστικά παράγονται ἀπὸ ρήματα, ἐπίθετα καὶ ἄλλα οὐσιαστικά.

α) Οὐσιαστικά παράγωγα ἀπὸ ρήματα μὲ τὰς ἐξ ἧς καταλήξεις:

1) —ος: βόσκω=βοσκός, τρέφω=τροφός, πέμπω=πομπός, τρέμω=τρόμος.

2) —ευσ: γράφω=γραφεύς, ἀποστέλλω=ἀποστολεύς.

3) —της (γεν. —τοῦ, θηλ. —τρια): μαθάνω=μαθητής, μαθήτρια.

4) —τήρ καὶ —τωρ (γεν. —τορος): καλῶ=κλητήρ, διδάσκω=διδάκτωρ.

5) —α ἢ —η: μεταφέρω=μεταφορά, γράφω=γραφή.

6) —ία: ἀγγέλλω=ἀγγελία, ἐπιθυμῶ=ἐπιθυμία.

7) —εία: κολακεύω=κολακεία, θεραπεύω=θεραπεία.

8) —μή, —μός: πληρώνω=πληρωμή, διώκω=διωγμός.

9) —σία, —σις (γεν. —σεως): ἐργάζομαι=ἐργασία, λύω=λύσις.

10) —τός, —ετός: τρυγῶ=τρυγητός, πηγνυμαι=παγετός.

11) —μα (γεν. —ματος): κλαδεύω=κλάδευμα.

12) —ος (γεν. —ους): πάσχω=πάθος.

13) —ανη, —ανον, —ονη: σκάπτω=σκαπάνη, δρέπω=δρέπανον, ἄγχω=ἄγχονη.

14) —ις (γεν. —ίδος): γράφω=γραφίς.

15) —τρα, —τρον, —ετρον: ξύω=ξύστρα, πλήττω=πλήκτρον, φέρω=φέρετρον.

16) —τήριον: διδάσκω=διδασκῆριον.

17) —εῖον: ἔδω=ᾠδεῖον, κυβερνώ=κυβερνεῖον.

* Ἀσκήσις 1η.

Νὰ σχηματίσης ῥήματα ἀπὸ τὰς παρακάτω λέξεις: σκοπεύω, σπείρω, σῶζω, ἐκλέγω, βρέχω, τρέχω τρέμω, μαρτυρῶ, μεσιτεύω, νοθεύω, πνίγω, ἀερίζω, φαντάζομαι, ἀριθμῶ, τυπῶνω, προσκυνῶ, ψεύδομαι, γυμνάζομαι, ὀρύσσω.

β) Οὐσιαστικά παράγωγα ἀπὸ ἄλλα οὐσιαστικά εἶναι:

1. Παρώνυμα, τὰ ὅποια σημαίνουν ἀπλῶς αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἔχει σχέσιν μὲ ἐκεῖνο, ποὺ φανερώνει τὸ πρωτότυπον· αἱ κατάληξεις τῶν εἶναι: εἰς (θηλ. —εἰα), —της, (θηλ. —τις), —έτης, —ίτης, —ώτης, —ιώτης, ἵππος-ἵππεύς, ἱερὸν-ἱερεὺς (θηλ. ἱέρεια), δῆμος-δημότης, πόλις-πολίτης, (θηλ. πολίτις), φυλή-φυλέτης, ὄπλον-ὀπλίτης, θίασος-θιασώτης, στρατιά-στρατιώτης.

2. Ὑποκοριστικά, τὰ ὅποια παριστάνουν τὸ ὑπὸ τοῦ πρωτοτύπου οὐσιαστικοῦ σημαίνόμενον ὡς μικρόν· αἱ κατάληξεις τῶν εἶναι: —ιον —ις —ίδιον, —ἄριον, —ύδριον —ύλλιον, —ίσκος, —άσιον (ἐρίφιον, νησίς, κρατίδιον, ἀνθρωπάριον, ναῦδριον, δενδρύλλιον, δρομίσκος, κοράσιον).

3. Τοπικά, τὰ ὅποια φανερώνουν τὸν τόπον ὅπου γίνεται κάτι μὲ κατάληξιν: —ειον καὶ —ιον: βιβλιοπώλης=βιβλιοπωλεῖον, φύλαξ=φυλάκιον.

4. Περιεκτικά, τὰ ὅποια φανερώνουν τὸν τόπον, ποὺ περιέχει πολλὰ ὁμοῖα, μὲ κατάληξιν: —ων καὶ —ια: ἑλαῖα=ἐλαιῶν, μύρμηξ=μυρμηκία.

5. Ἐθνικά ἢ τοπωνυμικά, τὰ ὅποια φανερώνουν τὸ ἔθνος ἐκ τοῦ ὁποίου κατάγεται τις, μὲ κατάληξεις: —ιος, —εὺς —νός —αῖος, —ιτης, —ος καὶ —ώτης: Κόρινθος=Κορίνθιος, Λαμία=Λαμιεύς, Ἀμερική=Ἀμερικανός, Ἀθῆναι=Ἀθηναῖος, Μανιάτης, Αἰγινήτης, Βολιώτης, Γάλλος κ.ἄ.

6. Πατρωνυμικά, τὰ ὅποια φανερώνουν τὸν υἱὸν ἢ τὸν ἀπόγονον τοῦ γενάρχου, μὲ κατάληξεις: —άδης, —ίδης, —ιάδης, —ουλος —ακος: Ἀνδρεάδης, Ἰωαννίδης, Γεωργιάδης, Δημητρόπουλος, Δημάκος.

7. Γονεωνυμικά, τὰ ὅποια φανερώνουν νεογνὸν ζῶον ἢ μικρὸν κατὰ τὴν ἡλικίαν ζῶον ἑνὸς εἶδους, μὲ κατάληξιν: —δεὺς (ἄετος=ἄετιδεὺς, λύκαξ=λυκιδεὺς).

Σημείωσις. Μερικῶν ζῶων ὅμως τὸ νεογνὸν φανερώνεται συνήθως μὲ ἰδιαίτερον ὄνομα: ἄνθος=ἄρνάκι· ἔριφος=κατσικάκι· μόσχος=μοσχάρι· νεοσσός=πουλάκι· πῶλος=ἀλογάκι ἢ γαῖδουράκι· σκύλαξ=σκυλάκι· σκύμνος=λιονταράκι· δέλφαξ=χοιρίδιον· νεβρός=ἐλαφάκι.

Ἀσκησις 2α.

Νὰ σχηματίσης τὰ ἔθνικὰ τῶν ἐξῆς: Εὐρώπη, Χαλκίς, Τρίπολις, Μέγαρα, Ἠπείρος, Σπάρτη, Πειραιεύς, Σῦρος.

γ) Οὐσιαστικὰ παράγωγα ἀπὸ ἐπίθετα τὰ πλεῖστα ἀφηρημένα καὶ σημαίνουν τὴν σχετικὴν πρὸς τὸ ἐπίθετον ιδιότητα μὲ τὰς ἐξῆς καταλήξεις:

1. -ία: μωρὸς=μωρία, εὐδαίμων=εὐδαιμονία.
2. -εῖα: εὐγενής=εὐγένεια.
3. -ος (γεν. -ους): βαθύς=βάθος.
4. -οσύνη ἢ -ωσύνη (ἂν ἡ πρὸ τῆς καταλήξεως συλλαβὴ εἴναι βραχεῖα): δίκαιος=δικαιοσύνη, καλὸς=καλωσύνη.
5. -της (γεν. -τητος): θερμὸς=θερμότης.

Ἀσκησις 3η.

Νὰ σχηματίσης οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὰ ἐξῆς ἐπίθετα: ἔρημος, εὐτυχής, ἀσφαλής, παχύς, ἱερὸς, ἐλεήμων, βαρὺς, ταχύς.

3. Παράγωγα ἐπίθετα

Ἐπίθετα παράγονται ἀπὸ ρήματα, ὀνόματα οὐσιαστικὰ καὶ ἐπιρρήματα.

α) Ἐπίθετα παράγωγα ἀπὸ ρήματα μὲ τὰς ἐξῆς καταλήξεις:

1. -τος ποὺ φανερῶνει τὸν δυνάμενον ἢ ἄξιον νὰ πάθῃ: λύω-ἄλυτος=ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ λυθῇ, ἀγαπῶ, ἀγαπητός=ποὺ ἀξίζει νὰ ἀγαπηθῇ.

2. -τέος ποὺ φανερῶνει ὅτι ὀφείλει κανεὶς νὰ πάθῃ ὅ,τι φανερῶνει τὸ ρῆμα: ἀφαιρῶ=ἀφαιρετέος=αὐτὸς ποὺ πρέπει νὰ ἀφαιρεθῇ.

-ικός: γράφω=γραφικός, συμπαθῶ=συμπαθητικός.

β) Ἐπίθετα ἀπὸ οὐσιαστικὰ μὲ τὰς ἐξῆς καταλήξεις:

1. -κός, -ακός, -ικός, -ιακός: οἰκία=οἰκιακός, ἥλιος=ἡλιακός, νύμφη=νυμφικός, σύνορον=συνοριακός.

2. -ιος, -αιος, -ειος, -οιος: θάλασσα=θαλάσσιος, ἀγορά=ἀγοραῖος, θεὸς=θεῖος, πᾶς=παντοῖος.

3. -ινος -οῦς=χάρτης=χάρτινος, ἄργυρος=ἄργυροῦς.

4. -εις, -ωδης: χάρις=χαρίεις, δάσος=δασώδης.

5. -μος, -ιμος -σιμος: χρήσις=χρήσιμος, ὦρα=ὠριμος.

6. -νος, -ινος, -ερινός, -ανός: μεσημβρία=μεσημβρινός, θέρος=θερινός, χειμὼν=χειμερινός, Δεκέμβριος=Δεκεμβριανός.

7. -ρός, -αρός, -ερός, -ηρός: άνία=άνιαρός, ίσχυς=ίσχυρός, δρόσος=δροσερός.

γ) Ἐπίθετα ἀπὸ ἐπιρρήματα, τὰ ὁποῖα φανερώνουν χρόνον μὲ καταλήξεις:

1. -νός, -ινός, -ανός, -μος, -ιμος: πρωῒ=πρωῖνός, αὔριον=αὔριανός, πρωῒ=πρωῖμος.

2. -ιος: ἔμπροσθεν=ἐμπρόσθιος.

3 -αιος: μάτην=μάταιος.

Ἀσκησης

Νὰ σχηματισθοῦν ἐπίθετα ἀπὸ τὰς λέξεις: ἀρέσκω, ἐπαι-νῶ, εἰρήνη, ἀλήθεια, τύχη, ἔθνος, σχολεῖον, ὑγίεια, χαλκός.

4. Παράγωγα ἐπιρρήματα

Τὰ ἐπιρρήματα παράγονται ἀπὸ ὅλα τὰ κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου ἢ ἀπὸ ἄλλα ἐπιρρήματα καὶ εἶναι τεσσάρων εἰδῶν:

1. Τοπικά: λήγουν εἰς -οι, -θι καὶ -σι σημαίνουν δὲ στάσιν εἰς ἓνα τόπον (οἶκοι, ἄλλοθι, Ἀθήνησι) ἢ -θεν καὶ σημαίνουν κίνησιν ἀπὸ ἓνα τόπον (οὐρανόθεν).

2. Χρονικά: παράγονται ἀπὸ ἀντωνυμίας μὲ κατάληξιν -τε: (ἄλλοτε, πάντοτε).

3. Τροπικά: τελειώνουν κυρίως εἰς -ως καὶ παράγονται ἀπὸ τὴν γεν. πληθ. τοῦ ἄρσ. τῶν ἐπιθέτων, ἀντωνυμιῶν καὶ μετοχῶν μὲ τροπὴν τοῦ ν εἰς ς: π.χ. καλός=καλῶν=καλῶς, πᾶς=πάντων=πάντως, ὁμολογούμενος=ὁμολογουμένων=ὁμολογουμένος.

Σημείωσις. Εἰς τὴν δημοτικὴν τὰ ἐπιρρ. ταῦτα τελειώνουν εἰς -α καὶ παράγονται ἀπὸ τὴν αἰτ. πληθ. τοῦ οὐδ.: ἔσοχα=ἔσοχα, ἄργα=ἄργα.

Ἄλλα τελειώνουν εἰς -δον, -δην -ι, -τι καὶ -ιστί: (βροχή=βροχῆδον βαίνω=βάδην, ἄμισθος=ἀμισθί, νέος=νεωστί, Ἕλλην=ἑλληνιστί).

4. Ποσοτικά μὲ καταλήξεις -κис καὶ -ακис (ἐπτὰ=ἐπτάκис, πλεῖστος=πλειστάκис).

Ἀσκησης

Νὰ σχηματισθοῦν ἐπιρρήματα α) τοπικά ἀπὸ τὰς λέξεις: ἐμπρός, ἄνω, κάτω.

β) τροπικά ἀπὸ τὰς λέξεις: εὐγενής, ἐπιμελής, δίκαιος, ἀκόλουθος, ἀσφαλής.

γ) ποσοτικά ἀπὸ τὰς λέξεις: ἑκατόν, δέκα, πολὺς.

6) Σύνθεσις

Εἰς κάθε σύνθετον λέξιν διακρίνομεν τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον συνθετικόν.

α' Συνθετικόν

Τὸ πρῶτον συνθετικὸν δύναται νὰ εἶναι α) ὄνομα π τ ω τ ι κ ό ν, β) ρ ῆ μ α καὶ γ) ἄ κ λ ι τ ο ν.

α) Τὰ ὀνόματα α' καὶ β' κλίσεως, ὡς α' συνθετικά, ἀποβάλλουν συνήθως τὸν χαρακτήρα (α ἢ ο) τοῦ θέματος, ὅταν τὸ β' συνθετικὸν ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν: π.χ. ξύλον+ἄνθραξ=ξυλάνθραξ, ἀλλὰ νόμος+θέτης=νομοθέτης. Τὰ τριτόκλιτα, ὡς πρῶτα συνθετικά, φυλάττουν τὸ θέμα των· σπανίως τὸ μετασχηματίζουν εἰς -η· π.χ. γίγας (θ. γιγαντ-) -γιγαντ+ο+μαχία· ἀλλὰ θάνατος-θανατηφόρος.

Ἐάν εἶναι ρ τὸ α' συνθετικὸν λαμβάνεται τὸ θέμα του:

1) ἀ με τ ἄ β λ η τ ο ν, ὅταν τὸ β' συνθετικὸν ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν· π.χ. φθίνω (θ. φθιν-) φθιν-όπωρον.

2) με τ α σ χ η μ α τ ι σ μ έ ν ο ν, μὲ τὴν πρόσληψιν ἑνὸς ε ἢ ι ἢ ο, ὅταν τὸ β' συνθετικὸν ἀρχίζῃ ἀπὸ σύμφωνον: π.χ.—χαίρω (θ. χαιρ-) χαιρ-έκακος, ἄρχω (θ. ἀρχ-) ἀρχ-ι-τέκτων, φιλῶ (θ. φιλ-)φιλ-ό-τιμος.

γ) Ἀπὸ τὰ ἄ κ λ ι τ α, ὡς πρῶτα συνθετικά, δύνανται νὰ λαμβάνωνται: ἐπιρρήματα, κύριαι προθέσεις, ἀχώριστα μόρια, τὰ ὅποια ἐνώνονται μὲ ρήματα, ὀνόματα καὶ σπανίως ἐπιρρήματα.

1. ἐπιρρήματα (ἄνω, κάτω, ἔσω, ἔξω, πάλιν, αἶι, εὔ κ.τ.λ.)· π.χ. ἐσώ-κλειστος, ἄνω-φερής, αἶι-μνηστος, εὔ-λογος.

2. κύριαι προθέσεις: π.χ. ἀνα-βαίνω, συσ-κευάζω.

3. ἀχώριστα μόρια· τὸ στερητικὸν α, π.χ. ἄ-καρπος, ἄ-γνωστος· τὸ δυσ- π.χ. δυσ-τυχής, δύστροπος κ.ἄ.

β' Συνθετικόν

Ὡς δεύτερον συνθετικὸν δύναται νὰ εἶναι α) ο ὔ σ ι α σ τ ι κ ό ν, β) ἐ π ί θ ε τ ο ν, γ) ρ ῆ μ α καὶ δ) ἄ κ λ ι τ ο ν.

α) Τὸ ο ὔ σ ι α σ τ ι κ ό ν ὡς β' συνθετικὸν συνήθως μένει ἀμετάβλητον, ὅταν καὶ τὸ α' συνθετικὸν εἶναι οὗς. π.χ. δέσμη-ἀνθοδέσμη, ἄμαξα-κλινάμαξα.

β) Τὸ ἐ π ί θ ε τ ο ν ὡς β' συνθετικὸν μένει συνήθως ἀμετάβλητον· π.χ. λευκός=κατά-λευκος, ἀληθής=φιλ-αλήθης.

γ) Τὸ ρ ῆ μ α ὡς β' συνθετικὸν μένει ἀμετάβλητον, ὅταν τὸ α' συνθετικὸν εἶναι πρόθεσις· π.χ. γράφω=ἀντι-γράφω· εἰς ὅλας

τὰς ἄλλας περιπτώσεις γίνεται ὄνομα μὲ τὰς ἐξῆς καταλήξεις:

-ος: γράφω—δακτυλογράφος, ἔχω—μέτοχος.

-ης: βλέπω—ἀβλαβής·

-της, -τος: δίδω—προδότης, πλήττω—σεισμόπληκτος.

δ) Τὸ ἄκλιτον ὡς β' συνθετικὸν μένει ἀμετάβλητον·
π.χ. ἄνω—ὑπερ—άνω, τότε—ἐκ-τοτε.

*Ασκήσεις 1η.

Νὰ εὔρης ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα λέξεις συνθέτους καὶ νὰ τὰς χωρίσης εἰς τὰ συνθετικά των.

*Ασκήσεις 2α.

Νὰ γίνῃ σύνθεσις τῶν κάτωθι λέξεων:

φεύγω+πόνος, σίδηρος+δρόμος, χεῖρ+τέχνη, αὐτὸς+κινουμαι, κατὰ+ῆσυχάζω, ἰσχυρὸς+γνώμη.

*Ασκήσεις 3η.

Νὰ γίνῃ ἀνάλυσις εἰς τὰ συνθετικά των τῶν κάτωθι λέξεων: δυστυχής, ἀναχώρησις, νικηφόρος, παράδοσις, κατάληψις, χαρτοπωλεῖον, ἔξοδος, διηγηματογράφος, ἔγκρισις, εὐγένεια.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΝ

Αἱ λέξεις, τὰς ὁποίας χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὸν προφορικὸν καὶ τὸν γραπτὸν λόγον, δὲν τοποθετοῦνται ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης τυχαίως, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ ὠρισμένους κανόνας. Οἱ κανόνες αὗτοί λέγονται **συντακτικοὶ κανόνες**. Τὸ μέρος τῆς Γραμματικῆς, ποῦ μᾶς διδάσκει κατὰ ποίους κανόνας γίνεται ἡ πλοκὴ τῶν λέξεων εἰς τὸν λόγον, λέγεται **Συντακτικόν**.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

1. Ἀπλῇ πρότασις

Ὁ μαθητὴς μελετᾷ.	Ἐγὼ γράφω.
Τὰ πρόβατα βόσκουν.	Σὺ παίζεις.
Τὸ ἄνθος ἐμαράνθη.	Αὐτὸς ἀναπαύεται.

Ἀπὸ τὰς παραπάνω φράσεις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀφαιρέσωμεν καμμίαν λέξιν, διότι τότε δὲν ἐκφράζει πλήρως νόημα. Εἶναι λοιπὸν ὁ μικρότατος λόγος, ποῦ ἡμπορεῖ νὰ γίνη. Κάθε μία τοιαύτη σύντομος προφορικὴ ἢ γραπτὴ ὁμιλία, ἡ ὁποία περιέχει μίαν ἀπλῆν σκέψιν, ἐν τέλειον νόημα, λέγεται **ἀπλῇ πρότασις**.

Τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα εἶναι ἀπλαῖ προτάσεις· φανερῶνουν δὲ τὴν ἐνέργειαν, τὸ πάθημα ἢ τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται ἐν οὐσιαστικόν.

2. Κύριοι ὅροι τῆς προτάσεως

α) Ὑποκείμενον.

Κανονικῶς εἰς ἐκάστην πρότασιν ὑπάρχει ἐν οὐσιαστικόν (πρόσωπον, ζῷον ἢ πρᾶγμα), διὰ τὸ ὁποῖον γίνεται λόγος. Τὸ οὐσιαστικὸν τοῦτο λέγεται **ὑποκείμενον**.

Εἰς τὴν πρότασιν «ὁ μαθητὴς μελετᾷ» γίνεται λόγος διὰ τὸν μαθητὴν· εἰς τὴν πρότασιν «τὰ πρόβατα βόσκουν» γίνεται λόγος διὰ τὰ πρόβατα. Αἱ λέξεις, **μαθητὴς, πρόβατα**, εἶναι ὑποκείμενα.

Ὑποκείμενον λοιπὸν λέγεται τὸ πρόσωπον, τὸ ζῶον ἢ τὸ πρᾶγμα, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος.

Ὑποκείμενον τῆς προτάσεως εἶναι κανονικῶς ὄνομα οὐσιαστικὸν ἢ ἀντωνυμία (προσωπικὴ ἢ δεικτικὴ συνήθως). Εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ εἶναι καὶ ὅποιονδήποτε ἄλλο μέρος τοῦ λόγου καὶ ὁλόκληρος πρότασις ἢ φράσις, μὲ τὸ ἄρθρον ἔμπρός. Π.χ. «Τὸ νὰ βοηθῇ κανεὶς τὸν πλησίον του εἶναι χριστιανικὸν καθήκον». Τὸ καὶ εἶναι σύνδεσμος. Τὸ α εἶναι φωνήεν.

Τὸ ὑποκείμενον εἶναι πάντοτε εἰς ὀνομαστικὴν πτῶσιν.

β) Κατηγορήμα.

Ὁ Πέτρος εἶναι προσεκτικός. Ἡ Μαρία παίζει.

Ὁ Παῦλος θὰ γίνῃ μηχανικός. Σὺ ἐμπορεύεσαι.

Εἰς τὰς παραπάνω προτάσεις λέγομεν κά τι διὰ τὰ ὑποκείμενα. Διὰ τὸν Πέτρον λέγομεν: εἶναι προσεκτικός· διὰ τὴν Μαρίαν λέγομεν: παίζει· διὰ τὸν Παῦλον: θὰ γίνῃ μηχανικός· διὰ τὸ ὑποκείμενον σύ: ἐμπορεύεσαι.

Αὐτὸ τὸ ὅποιον ἀποδίδεται εἰς τὸ ὑποκείμενον λέγεται κατηγορήμα.

Τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγορήμα λέγονται μαζὶ κύριοι ὅροι τῆς προτάσεως.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω παραδείγματα βλέπομεν ὅτι τὸ κατηγορήμα ἡμπορεῖ νὰ εἶναι:

1) μονολεκτικὸν (δηλ. μία λέξις) π.χ. παίζει, ἐμπορεύεσαι.

2) περιφραστικόν, δηλ. νὰ ἀποτελῇται ἀπὸ ἓνα τύπον τοῦ ρήματος εἶμαι καὶ ἓν ὄνομα ἐπίθετον ἢ οὐσιαστικόν· π.χ. εἶναι προσεκτικός, θὰ γίνῃ μηχανικός.

Ὅταν τὸ κατηγορήμα εἶναι περιφραστικόν, τὸ μὲν ὄνομα (ἐπίθετον ἢ οὐσιαστικόν), ποὺ φανερῶναι τί εἶναι τὸ ὑποκείμενον, λέγεται κατηγορούμενον, ὁ δὲ τύπος τοῦ ρήματος εἶμαι λέγεται συνδετικόν, διότι εἶναι ὡς νὰ συνδέῃ τὸ κατηγορούμενον μὲ τὸ ὑποκείμενον.

Συνδετικὰ ρήματα εἶναι κυρίως τὰ ρήματα: εἶμαι, γίνεμαι, φαίνομαι, μένω, ἀπομένω, εὐρίσκομαι, ὑπηρετῶ, χρηματίζω, διατελῶ (τὰ 2 τελευταῖα πρὸ πάντων εἰς τὸν ἄοριστον, ἐχρημάτισα, διετέλεσα), κ.τ.λ.

Παραδείγματα μὲ συνδετικόν: εἶμαι καθάρως, γίνεσαι χριστιανός; φαίνεται καλός, ἐμείνε μόνος κ.ἄ.

Ἀσκήσις 1η.

Σχημάτισε προτάσεις ἀπλᾶς μὲ ὑποκείμενα τὰς λέξεις: Θεός, κήπος, ταχυδρόμος, γεωργός, στρατιώτης, σύ, αὐτός, ὁ ἀκύλος, ὁ λέων, ὁ Ἀθ. Διάκος, ἡ Πατρίς.

Ἀσκήσις 2α.

Σημείωσε ἓνα ὑ κάτω ἀπὸ τὰ ὑποκείμενα ἓνα κ κάτω ἀπὸ τὰ κατηγορούμενα καὶ ἓνα σ κάτω ἀπὸ τὰ συνδετικά ρήματα τῶν παρακάτω προτάσεων: Ὁ Φῶτης ἔγινε κτίστης· ἡ θάλασσα εἶναι γαλανή· τὸ δένδρον φαίνεται μαραμένον· ὁ Πέτρος ἔμεινεν ὀρφανός· ὁ Ἀριστείδης ἦτο δίκαιος· ὁ Τάκης ὑπηρετεῖ στρατιώτης· διάκονος ἐχειροτονήθη ὁ Χριστόφορος.

Ἀσκήσις 3η.

Σχημάτισε ἀπλᾶς προτάσεις μὲ κατηγορούμενα τὰς λέξεις: ἀγαθός, καθαρός, τυχερός, ἀνάξιος, πρόθυμος, ἀνθηρά, φρόνιμοι, προσεκτική.

3. Σύνθετος πρότασις

Ἄνδρες, γυναῖκες, γέροντες, παιδιὰ ἐπολέμησαν.

Ὁ οὐρανὸς βρέχει, βροντᾷ καὶ ἀστράφτει.

Ὁ Ἀριστείδης ἦτο τίμιος, καλὸς καὶ δίκαιος.

Ἡ α' πρότασις ἔχει 4 ὑποκείμενα· ἡ β' 3 ρήματα καὶ ἡ γ' 3 κατηγορούμενα.

Ἡ πρότασις ποὺ ἔχει περισσότερα ἀπὸ ἓν ὑποκείμενα ἢ ρήματα ἢ κατηγορούμενα λέγεται σύνθετος πρότασις.

Ἀσκήσις

Σχημάτισε 5 συνθέτους προτάσεις εἰς τὸ τετράδιόν σου.

4. Ἐπηξημένη ἢ πεπλατυσμένη πρότασις

Ὁ μικρὸς μαθητὴς γράφει· ὁ Ἡρακλῆς ἦτο δυνατὸς ἄνθρωπος.

Εἰς τὴν πρώτην πρότασιν ἡ λέξις μικρὸς συνοδεύει τὸ ὑποκείμενον μαθητῆς, συμπληρώνει τὴν ἔννοιάν του καὶ τὸ προσδιορίζει. Εἰς τὴν δευτέραν πρότασιν ἡ λέξις δυνατός, συνοδεύει τὸ κατηγορούμενον ἄνθρωπος, συμπληρώνει τὴν ἔννοιάν του καὶ τὸ προσδιορίζει.

Παρατηροῦμεν λοιπόν, ὅτι οἱ κύριοι ὅροι τῆς προτάσεως (ὑποκ. καὶ κατηγορ.) συνοδεύονται συχνὰ ἀπὸ ἄλλας λέξεις· αἱ λέξεις αὗται συμπληρώνουν τὴν ἔννοιαν τῶν κυρίων ὀρων ἢ τοὺς προσδιορίζουν καλύτερα καὶ διὰ τοῦτο λέγονται π ρ ο σ δ ι ο ρ ι σ μ ο ί.

Οἱ προσδιορισμοὶ αὐτοὶ τῶν κυρίων ὀρων τῆς προτάσεως λέγονται δευτερεύοντες ὅροι τῆς προτάσεως.

Ἡ πρότασις, ἡ ὁποία ἔχει προσδιορισμούς, λέγεται ἐπιη-
ξημένη ἢ πεπλατυσμένη πρότασις.

* Ασκήσις

Γράψε χωριστὰ τὰς ἀπλᾶς, χωριστὰ τὰς συνθέτους καὶ χωριστὰ τὰς ἐπιηξημένας προτάσεις, πού ἀκολουθοῦν:

Ὁ οὐρανὸς εἶναι γαλανός. Ἡ πλατεῖα θάλασσα φαίνεται ἡρεμος. Ὁ Χρή-
στος καὶ ὁ Στέφανος εἶναι πρόθυμοι καὶ προσεκτικοί. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Παύλου
ἐγίνε πλούσιος ἔμπορος. Τὸ πρόβατον εἶναι ζῶον. Ἡ ἀγέλας τρώγει, τρῖνει
καὶ ἡσυχάζει.

5. Εἶδη προσδιορισμοῦ

α) Ὀνομαστικοὶ προσδιορισμοί.

Ὁ Ἀριστείδης ὁ Ἀθηναῖος ἦτο δίκαιος.

Ὁ Τάκης ἐγίνε περίφημος ἰατρός.

Εἰς τὰς παραπάνω προτάσεις ἔχομεν διαφόρους προσδιορι-
σμούς, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι προσδιορίζουν τὸ ὑποκείμε-
νον καὶ ἄλλοι τὸ κατηγορούμενον.

Προσδιορισμὸς τοῦ ὑποκειμένου εἶναι ἡ λέξις: ὁ Ἀθηναῖος.

Προσδιορισμὸς τοῦ κατηγορουμένου εἶναι ἡ λέξις: περίφημος.

Οἱ προσδιορισμοὶ αὗτοὶ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ κατηγορου-
μένου εἶναι ὀνόματα οὐσιαστικά ἢ ἐπίθετα καὶ λέγονται ὀνο-
ματικοὶ προσδιορισμοί.

β) Ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοί.

Ἡ Εἰρήνη πηγαίνει μέσα.

Ἡ Μαρία ἔφυγε χθές.

Οἱ μαθηταὶ ἐργάζονται ἐπιμελῶς.

Ὁ ἐργάτης εἰργάσθη πολὺ.

Εἰς τὰς προτάσεις αὐτὰς ἔχομεν προσδιορισμούς, πού συμπλη-
ρῶνουν τὴν ἔννοιαν τοῦ ρήματος.

Ποῦ πηγαίνει ἡ Εἰρήνη; μέσα (φανερώνει τόπον).

Πότε ἔφυγεν ἡ Μαρία; χθές (φανερώνει χρόνον).

Πῶς ἐργάζονται οἱ μαθηταί; ἐπιμελῶς (φανερώνει τρόπον).

Πόσον εἰργάσθη ὁ ἐργάτης; πολὺ (φανερώνει ποσόν).

Οἱ προσδιορισμοὶ αὗτοὶ εἶναι ἐπιρρήματα, λέγονται δὲ ἐπιρ-
ρηματικοὶ καὶ προσδιορίζουν τὰ ρήματα κατὰ τρό-
πον, χρόνον, τρόπον καὶ ποσόν.

Σημείωσις. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κανονικὰ ἐπιρρήματα (ἐδῶ, ἐκεῖ, σήμερον,
αὔριον, οὕτω, ἀλλῶς, αἰφνης, κτλ). γίνονται συχνὰ ἐπιρρηματικοὶ προσδι-
ορισμοὶ πλάγιαι πτώσεις ὀνομάτων (Γεν. Δοτ. Αἰτ.) ἀπλᾶ ἢ μὲ πρότασιν.
Οἱ προσδιορισμοὶ αὗτοὶ λέγονται ἐμπρόθετοι ἐπιρρηματικοὶ
προσδιορισμοί. Π.χ. πηγαίνουν κατὰ τὴν ἀγορὰν ἐρχομαι
ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν τὸν συνήντησα καθ' ὁδόν ἐβάδισε τὴν νύκτα.

* Ασκήσις

Σχημάτισε καὶ γράψε 3 προτάσεις μὲ ὀνοματικούς προσδιορισμούς τοῦ

ὑποκειμένου, 3 μέ ὀνοματικούς προσδιορισμούς τοῦ κατηγορουμένου καί μέ ἐπιρρηματικούς προσδιορισμούς.

Γύμνασμα

Σχημάτισε εἰς τὸ παρὰκάτω γύμνασμα τὸ εἶδος τῶν προσδιορισμῶν.

Ὑπόδειγμα: Οἱ Ἑλληνες στρατιῶται ἡγωνίσθη-
 ὀνομ. προσδ.

σαν ἡρωϊκῶς.

ἐπιρ. τροπ. προσδ.

Ὁ Λάμπρος εἶναι ἄριστος μαθητής. Ὁ Δῆμος ὁ διδάσκαλος διδάσκει. Ὁ ἀδελφός μου ἔφυγε προχθές διὰ τὸ μέτωπον. Ἐλθετε μέσα! Πρόσεχε ἐκεῖ! Ἐπεσεν ἐνδόξως. Ὁ καλὸς μαθητής παρακολουθεῖ μέ προσοχήν. Ἐργάζεσθε πολύ. Ἐχειροτονήθη προχθές δεσπότης. Ἐζήσε μῆνας ἐρημίας. Ἦτο διαρκῶς ἀσθενής. Ἡ Νίκη τῆς Ἀνθῆς εἶναι καλὴ μαθητρία. Ἡ Ἀσπασία ἦτο πολὺ εὐτυχής ἐδῶ. Ὁ ἐφετεινὸς χειμὼν ἦτο βαρὺς.

6. Εἶδη προτάσεων

α) Κύριαι προτάσεις.

Ὁ ἥλιος λάμπει. Οἱ χωρικοὶ θερίζουν. Τὰ ζῶα ἀναπαύονται. Κάθε μία ἀπὸ τὰς παραπάνω προτάσεις ἐκφράζει μόνη τῆς μίαν τελείαν σκέψιν, ἐν πλήρῃ νόημα. Κάθε πρότασις, ποὺ ἐκφράζει μόνη τῆς πλήρῃς νόημα, χωρὶς τὴν βοήθειαν ἄλλης προτάσεως, λέγεται κυρία ἢ ἀνεξάρτητος πρότασις.

Πολλοὶ κύριαι ἢ ἀνεξάρτητοι προτάσεις, εἰς τὴν προφορικὸν ἢ γραπτὸν λόγον, ὅταν εὗρεθῶν ἢ μία πλησίον τῆς ἄλλης, συνδέονται μετὰς τῶν μέ ἑνα σύνδεσμον (συμπλεκτικόν, διαζευκτικόν, ἀντιθετικόν)· π.χ. ὁ Παῦλος ὑπαγορεύει καὶ ὁ Πέτρος γράφει· ἢ ἀνεχώρησεν ὁ Πέτρος ἢ εἶναι ἀσθενής· ὁ Πέτρος δὲν ἀνεχώρησεν ἀλλὰ εὗρίσκεται ἐδῶ. Νὰ μείνω ἢ νὰ φύγω; «Πάταξον μέν, ἄκουσον δέ».

Ἡ σύνδεσις αὐτὴ τῶν κυρίων ἢ ἀνεξαρτήτων προτάσεων λέγεται σύνδεσις κατὰ παράταξιν.

β) Δευτερεύουσai ἢ ἐξηρητημέναι προτάσεις.

Δὲν ἐμελέτησα, ἐπειδὴ ἡμὴν ἀσθενής.

Θὰ γράψω, ὅταν μελετήσω.

Μεῖνε ἐδῶ, ἕως ὅτου ἐπιστρέψω.

Νὰ μοῦ τὸ ἀναγγείλῃς, ἂν ἔλθῃ κανεῖς.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω παραδείγματα βλέπομεν ὅτι μερικαὶ προτάσεις ἐκφράζουν πλήρῃς νόημα: δὲν ἐμελέτησα, θὰ γράψω, μεῖνε ἐδῶ, νὰ μοῦ τὸ ἀναγγείλῃς· αἱ προτάσεις αὗται εἶναι ἀνεξάρτητοι.

Αἱ προτάσεις ὁμῶς: ἐπειδὴ ἡμὴν ἀσθενής, ὅταν μελετήσω, ἕως ὅτου ἐπιστρέψω, δὲν ἐκφράζουν τίποτε μόναι τῶν, δὲν ἔχουν πλήρες νόημα· χρησιμεύουν δὲ ὡς συμπλήρωμα τῶν κυρίων προτάσεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐξαρτῶνται.

Ἡ πρότασις π.χ. ἐπειδὴ ἡμὴν ἀσθενής, δὲν εἶναι αὐτοτελής· δὲν ἐκφράζει μόνη τῆς πλήρες νόημα· ἡ ὑπαρξίς της εἰς τὸν λόγον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κυρίαν πρότασιν: δὲν ἐμελέτησα, τὴν ὁποίαν συμπληρῶναι καὶ προσδιορίζει. Ἐξηγεῖ δηλ. τὸ διατί δὲν ἐμελέτησα.

Ἡ πρότασις αὐτή, ἡ ὁποία δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ μόνη της ἀλλὰ χρησιμεύει ὡς συμπλήρωμα τῆς κυρίας, λέγεται δευτερεύουσα ἢ ἐξηρητημένη πρότασις.

Αἱ δευτερεύουσαι προτάσεις συνδέονται μετὰ τὰς κυρίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐξαρτῶνται, μετὰ ἓνα σύνδεσμον. Ἀναλόγως τοῦ συνδέσμου αὐτοῦ αἱ δευτερεύουσαι προτάσεις ὀνομάζονται: αἰτιολογικαί, χρονικαί, ὑποθετικαί, τελικαί, συμπερασματικαί, ἀναφορικαί, ἐναντιωματικαί, ἂν ὁ σύνδεσμος εἶναι αἰτιολογικός, χρονικός, ὑποθετικός, τελικός, συμπερασματικός, ἀναφορικός, ἐναντιωματικός.

Παράδειγμα:

διότι ἡμὴν ἀσθενής	(	δευτερεύουσα αἰτιολογική πρότασις)	
ὅταν μελετήσω	(	»	χρονική »)
ἂν θέλῃς νὰ προκόψῃς	(	»	» ὑποθετική »)

Ἡ σύνδεσις αὐτὴ τῶν κυρίων μετὰ τὰς δευτερευούσας προτάσεις λέγεται σύνδεσις καθ' ὑπόταξιν.

* Ἀσκήσις 1η.

Συμπλήρωσε τὰς παρακάτω κυρίας προτάσεις μετὰ μίαν δευτερεύουσαν:
Δὲν ἔγραψα, διότι... Ἡ Νίκη θὰ προοδεύσῃ, ἂν... Μετέβην εἰς τὴν πόλιν, διὰ νὰ... Ἐθύμωσα τόσο, ὥστε... Κοιμοῦμαι, ἀφοῦ... Σοῦ παρήγγειλα, διτι... Ἦτο τόσον ταραγμένος, ὥστε... Κλαίει, διότι...

* Ἀσκήσις 2α.

Γράψε χωριστὰ τὰς κυρίας καὶ χωριστὰ τὰς δευτερευούσας καὶ σημείωσε τὸ εἶδος τῆς δευτερευούσης:

Ὅταν κλείουν τὰ σχολεῖα, οἱ μαθηταὶ πηγαίνουν εἰς τὰς κατασκηνώσεις· ἐκεῖ στέλλονται τὰ πτωχὰ καὶ ἀσθενικὰ παιδιὰ, νὰ ζήσουν ὀλίγας ἡμέρας μέσα εἰς τὸν καθαρὸν ἀέρα, καὶ νὰ καλυτερεύσῃ ἡ υγεία των. Αὐτὸ εἶναι ἔργον τῆς Μαθητικῆς Προνοίας. Διὰ νὰ γίνεταί ὁμῶς αὐτό, πρέπει ὅλοι νὰ βοηθῶμεν. Ἄς εἶναι εὐλογημένοι, ὅσοι βοηθοῦν τὰ πτωχὰ παιδιὰ, νὰ περάσουν τὰς διακοπὰς των εἰς τὴν ἐξοχήν! Ὁ Θεός, ποῦ βλέπει τὴν καρδίαν των, θὰ τοὺς εὐλογῇ.

* Ἀσκήσις 3η.

Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινόν σου μάθημα 5 δευτερευούσας προτάσεις.

Ἀνάλυσις καὶ ὀνομασία Μετοχῶν

Ὁ μαθητὴς ἐξετασθεὶς (=ἀφοῦ ἐξητάσθη) προήχθη.
Οἱ ἐχθροὶ πεισθέντες (=ἐπειδὴ ἐπιέσθησαν) ὑπεχώρησαν.

Αὔριον καιροῦ ἐπιτρέποντος (=ἐὰν τὸ ἐπιτρέψη)
θὰ ἐκδράμωμεν.

Αἱ μετοχαὶ ἀναλόγως τοῦ συνδέσμου μὲ τὸν ὁποῖον ἀναλύονται διαίρουνται εἰς: χρονικάς, αἰτιολογικάς, ὑποθετικάς, ἐναντιωματικάς, τελικάς καὶ εἰδικάς.

*Ἄλλαι μετοχαὶ ἀναλύονται μὲ τὴν βοήθειαν ἀναφορικῶν ἀντωνυμιῶν καὶ λέγονται ἀναφορικάι: π.χ. οἱ θυσιασθέντες (=αὐτοὶ οἱ ὅποιοι ἐθυσιάσθησαν). *Ἄλλαι τέλος μετοχαὶ χωρὶς νὰ ἀναλύωνται φανερῶνουν τρόπον καὶ λέγονται τροπικάι: π.χ. οἱ στρατιῶται τρέχοντες καὶ πηδῶντες (=πῶς τὸ κατέλαβον; τρέχοντες).

*Ἀσκησις.

Σχημάτισε προτάσεις μὲ μετοχάς: χρονικάς, αἰτιολογικάς, ὑποθετικάς, ἐναντιωματικάς, τελικάς, ἀναφορικάς καὶ τροπικάς.

ΤΕΛΟΣ

4000

£12

17

1605

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΙΔΑΚΤ. ΒΙΒΛΙΩΝ

Αριθ. Πρωτ. 53016

Ἀθῆναι, 19-6-50

Πρὸς
τοὺς κ. κ. Δ. Γαβαλά — Δ. Κλειδά

Ἐνταῦθα

Ἀνακοινούμεν ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 52974)1950 ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κεντρικοῦ Γνωμοδοτικοῦ καὶ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἐνεκρίθη ὅπως χρησιμοποιηθῇ ὡς βοηθητικὸν βιβλίον τοῦ μαθήματος τῆς Γραμματικῆς διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Β' καὶ ΣΤ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον **Γραμματικὴ τῆς Καθαρευούσης** βιβλίον ὑμῶν ἐπὶ μίαν τριετίαν.

Παρακαλοῦμεν ὅθεν ὅπως μεριμνήσητε διὰ τὴν ἐγκαιρὸν ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου συμμορφούμενοι πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸν κανονισμὸν ἐκδόσεων βοηθητικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Ἐντολῇ Ὑπουργοῦ
Ὁ Διευθυντής
Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ